

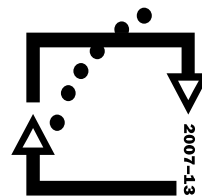


Sociální prostory, střety a minority

Studentské výzkumné iniciativy

Nejlepší studentské výzkumné texty z aktivity podpořené grantem OPVK

č. CZ.1.07/2.3.00/09.0116



Obsah

Obsah	2
PŘEDMLUVA	3
Část I – Nové sociální prostory	6
FREEGANISMUS A DUMPSTER DIVING	7
SUSPENSION - ZAVĚŠOVÁNÍ	26
TRIUMFÁLNÍ CENTRUM VÍRY – FANATISMUS, NEBO ČTVRTÝ ROZMĚR ŽIVOTA?	37
FENOMÉN FAGI	49
Část II – Sociální střety	58
NEUTĚŠENÝ ŽIVOT NA ULICI. JAK Z NĚHO VEN?	59
ŽENY – MATKY, STUDUJME BEZ VÝČITEK!	90
Část III – Minority v sociální interakci	103
JAZYK A SPOLEČNOST – VIETNAMSKÁ MENŠINA	103
EMPIRICKÝ VÝZKUM V PROSTŘEDÍ MENŠIN: KUBÁNSKÁ MENŠINA V BRNĚ.....	134
Část IV – Příprava sociálního pedagoga	143
ZNÁŠ MĚ? ZNÁM TĚ? ZNÁME SE?	144
COVIDÍM JÁ, NEVIDÍŠ TY.....	155



PŘEDMLUVA

Tato publikace je výsledkem tříletého průběhu klíčové aktivity „Studentské výzkumné iniciativy“. Ta byla součástí projektu „Zvýšení kompetencí vědecko-výzkumných pracovníků zejména v metodologické oblasti“ podpořený grantem OPVK ESF (CZ.1.07/2.3.00/09.0116). Cílem projektu bylo „zvýšit kompetence vědecko-výzkumných pracovníků v oblasti realizace kvalitních výzkumných projektů“. V rámci projektu probíhaly vzdělávací aktivity (semináře, přednášky, workshopy) se zahraničními i tuzemskými odborníky zaměřené převážně na nové metody a možnosti výzkumu, které nejsou v České republice téměř nebo vůbec rozšířeny. Důraz byl zaměřen především na přenositelnost a praktickou využitelnost nově nabývaných znalostí.

Přestože byl projekt primárně určen pro vědecko-výzkumné pracovníky, byli si autoři projektu vědomi, že by bylo vhodné do něj vtáhnout i studenty, aby se kompetence nabyté v rámci projektu rychleji šířily i mezi ně. K tomu účelu byla do projektu zařazena zmíněná aktivita. Probíhala ve třech kolech. Každý rok (2009-10, 2010-11, 2011-12) byla na Pedagogické fakultě MU Brno vyhlášena soutěž o nejlepší studentské výzkumné projekty. Přihlášené skupiny měly k dispozici své konzultanty z řad odborníků fakulty, kteří se nimi kooperovali v roli supervizorů a konzultantů při přípravě designu a realizaci výzkumu. Podle kvality práce supervizoři buď doporučili či nikoli výsledky práce na studentskou konferenci, kde jej mluvčí skupin prezentovali. Od druhého ročníku došlo ke zpřísnění výběru projektů – po doporučení supervizorů ještě proběhlo výběrové kolo, v němž odborná porota vybrala nejlepší práce, a ty se teprve mohly zúčastnit studentské konference. V rámci studentských konferencí pak proběhlo závěrečné připomínkování odbornou porotou, na základě kterého skupiny připravily závěrečné výzkumné zprávy v podobě vědeckých statí.

Projektu se v jednotlivých ročnících zúčastnilo od 35 do 52 studentů seřazených do 10-16 výzkumných skupin. Celkový počet zúčastněných studentů se vyšplhal na počet 133. Na studentské konference bylo nakonec nominováno 29 prezentací. Do závěrečného kola výběru textů pro tuto publikaci bylo vybráno 18 nejlepších textů. Při závěrečné redakci knihy bylo během výběru přihlíženo i k celkové linii a charakteru této monografie. Texty, které jsou zde publikovány, tak vlastně prošly čtyřmi koly výběru. Studenti ve svých výzkumných designech využili tradičnější metody



kvalitativního výzkumu (otevřené kódování uspořádané pomocí strategie zakotvené teorie, rámcová analýza), ale i metody méně známé a na fakultě dříve zřídka využívané (Interpretative Phenomenological Analysis, Meaning Constitution Analysis, diskurzivní analýza, analýza vizuálních stop), dále si některé výzkumné skupiny v rámci této aktivity vyzkoušely práci s již zavedenými psychologickými diagnostickými technikami (Luscherův test, dotazník interpersonální diagnózy, Rorschachův test). Protože se nejvíce úspěšných projektů týkalo sociální problematiky, je tato publikace koncipována jako sociálně pedagogické dílo – jak ostatně napovídá již název *Sociální prostory, střety a minority*. Kniha je rozdělena do čtyř částí, které kopírují čtyři významové celky.

1. část „Nové sociální prostory“ tematizuje utváření sociálních „prostorů“, kde operují subkultury, jež se v našem geografickém teritoriu začaly objevovat teprve nedávno. Úvodní text „Freeganism a dumpster diving“ nám poodhaluje hodnotový svět a způsob života tzv. „kontejnerových potápěčů“, které si nesmíme plést s „vybírači popelnic“. Hlavní ideou „potápěče“ je recyklovat konzumní společnosti vyhozené věci, a tak jim dát nový život. Podruhem „potápěčů“ jsou takzvaní freegani, kteří z kontejnerů velkých obchodních potravinových řetězců zachraňují jídlo, které je vyhazováno, přestože je ještě požitelné. Druhý text této části „Suspension – zavěšování“ se věnuje subkultuře, která vědomě pracuje s bolestí. Jednou z technik (vedle dalších jako scarifikace, splitting, tetování) je tzv. „zavěšování“ člověka za příhodné části těla. Čím je motivován tento styl života, jaké má hodnotové pozadí a jakou návaznost na rituální praktiky sociálně jednoduchých společností, se můžeme dočíst právě v tomto textu. Další stať („Triumfální centrum víry – fanatismus, nebo čtvrtý rozměr života?“) se přesouvá do jiného, přesto neméně zajímavého prostoru, do duchovního prostoru občanského sdružení Triumfální centrum víry. Když lépe pronikneme do myšlenkového pozadí této „církve“, zjistíme, že za mírným nádechem sektářství zde můžeme objevit zajímavý hodnotový rámec a netradiční způsob prožívání religiozity. S posledním textem této části se dostaneme do komunity „fenoménu Fagi“. Jedná se o zvláštní diverzifikovanou a pohyblivou subkulturu kolem facebookového komiksu o malé nezbedné dívce Fagi a kolem jeho divadelního zpracování.

Druhá část knihy „Sociální střety“ se zabývá problematikami již vcelku známými – bezdomovectvím a studujícími matkami. Nicméně oba texty („Neutěšený život na ulici. Jak z něho ven?“ a „Ženy – matky, studujme bez výčitek!“) vedle zajímavého výzkumu



ještě na základě svých výsledků poskytují další přidanou hodnotu. V jednom případě nový projekt jak pracovat s bezdomovci, v druhém doporučení studujícím matkám, jak se vyrovnat s nelehkou situací, v níž do sebe naráží nové sociální požadavky a podmínky s tradiční rolí ženy.

Třetí část knihy je věnována minoritám – výzkumným sondám do života menšin v českém prostředí. První text této části „Jazyk a společnost – vietnamská menšina“ se věnuje vietnamské menšině a na pozadí kvalitativní analýzy příběhů dvou mladých lidí poukazuje na význam ovládnutí jazyka hostitelské společnosti. Druhý text „Empirický výzkum v prostředí menšin: Kubánská menšina v Brně“ je zajímavý tím, jaké hodnotové otázky tato analýza otevírá.

Poslední část knihy je nazvaná „Příprava sociálního pedagoga“. Jedná se o speciální část, která vybírá dva povedené texty, jež se částečně vymykají textům předešlým. Sociální pedagogové mohou využít některých diagnostických metod psychologického výzkumu k jakési orientační analýze vztahů, vlastností či temperamentu. Samozřejmě ale pouze v tom případě, že metodu v její základní variantě dobře ovládnou. Závěrečné dvě statě knihy jsou pozitivními příklady práce s takovými metodami. Předposlední text knihy „Znáš mě? Znáš Tě? Známe se? Aneb jak se hodnotí navzájem partneři v partnerských vztazích různé délky“ je příkladem kvalitní práce s Learyho dotazníkem interpersonální diagnózy. Druhý text „Co vidím já, nevidíš ty“ je podobně zdařilý příklad práce s Rorschachovým testem.

Vážení čtenáři, pevně věříme, že budete mít z předložených textů a jejich kompozice pocit kvalitně odvedených studentských výzkumů, které vás navíc obohatí o zajímavé informace.

Za celý kolektiv zajišťující Studentské výzkumné iniciativy editor,

Radim Šíp



Část I – Nové sociální prostory



FREEGANISMUS A DUMPSTER DIVING

Petra Mádllová, Petr Pijáček, Tereza Skládalová

Vymezení základních pojmů

Touto částí bychom rádi přiblížili základní pojmy, které budeme v textu používat. Vysvětlení jejich významu je nutné pro pochopení naší práce. Na začátku se pokusíme definovat pojmy freeganismus a dumpster diving, které jsou pro práci klíčové. Také vysvětlíme vzájemný vztah pojmů kultura a subkultura, které jsou důležité pro teoretické ukotvení práce.

Freeganismus: tento novotvar vznikl spojením slov „free“ a „vegan“. Předponou free se rozumí volnost, svoboda a zdarma. Za vegany se označují lidé odmítající konzumovat jakékoliv živočišné, nebo na zvířatech testované produkty. Podle stránek veganfest.cz se freeganismem rozumí: „životní filozofie, která se staví mimo současný ekonomický systém a hledá alternativní životní strategie. Jde o to být v časových fázích entity (věci, potraviny) od zrodu nebo výroby až do konzumace nebo užívání (osobní výroba movitých i nemovitých statků, soběstačný dům, pěstování stravy,...) nebo získání entity v časové fázi skartace, či nalezení entity, jenž je ve fázi užívání, ale nikdo tuto fázi neprovádí, přírodní sběr: např. známé houbaření a sběr lesních plodů, ale také paběrkování, sběr květeny a stromových plodů. Využívání dopravních prostředků, které nespotřebovávají palivo a také spoludopravy. Podle stránek původní newyorské komunity (freegan.info) se za freegany označují: „lidé žijící alternativním způsobem života, založeném na minimální spoluúčasti v systému konvenční ekonomiky a na minimální spotřebě zdrojů.“ Základním východiskem freeganství je vymezení se vůči kapitalistickému systému tržní ekonomie, „kde honba za ziskem zastínila etické způsoby.“ (freegan.info, 2008) Filosofii freeganství je snaha o co největší odpoutání od tržní ekonomiky, eliminace plýtvání a důraz na soběstačnost. Aplikované freeganství má mnoho podob a nabývá rozličných forem. Od radikálního squatterství, přes guerilla knitting a guerilla gardening až k dumpster divingu, který je středem našeho zájmu. Zřejmě nejznámější je celosvětová freeganská organizace Food Not Bombs, která potřebným připravuje jídlo z vyhozených potravin.



Dumpster diving: pod tím to názvem se skrývá jedna z páteřních freeganských aktivit. Dumpster diving (v doslovném překladu potápění v kontejneru), je filosofií samozásobitelství prováděného skrz hledání v kontejnerech, popelnících a na skládkách. Předmětem hledání jsou jakékoliv předměty denní potřeby, které ještě splňují svoji funkci, a v neposlední řadě jde o sběr potravin z odpadních kontejnerů obchodních domů a restaurací, kde leží požitelné jídlo s prošlým datem záruky, s optickou vadou (na pohled neprodejné), nebo jídlo jinak nevhodné k prodeji. Dumpster diveři většinou nejsou primárně bezdomovci, nebo lidé sociálně vyloučení. Jejich odlišnost od jiných městských sběračů je ta, že si tento způsob života dobrovolně vybrali, nebyl pro ně výsledkem bezvýchodné životní situace. Dumpster diving je aplikací freeganské filosofie do způsobů a forem spotřeby. Silný ohlas má dumpster diving v anarcho/antiglobalizačním hnutí, pro které představuje nenásilný způsob boje proti stávajícímu ekonomickému uspořádání společnosti. Těmto anarcho-diverům jde o způsob vymezení se vůči konzumu, posedlosti „novostí“ a spotřební morálce. (Anker, 2011) Zdaleka ne všichni dumpster diveři musí být k tomuto životnímu stylu motivováni freeganskou etikou. Často může jít pouze o apolitický nesouhlas s plýtváním, nebo chudé studenty, kteří jsou otevřenější alternativním životním stylům.

Kultura: pro potřeby teoretického ukotvení je nutné pojem vydefinovat. Kultura je pojem velmi složitý, prakticky neexistuje jednotná definice kultury. V Sociologii od Giddense se můžeme dočíst, že „kulturu tvoří hodnoty, k nimž se lidé hlásí, normy, které udržují a hmotné statky, které vytváří.“ (Giddens, 1999) Pro nás je důležité vystihnout odlišnost různých kultur, kterou Eagleton definuje jako: „soubor hodnot, zvyků, přesvědčení a činností, které utvářejí způsob života určité skupiny.“ (Eagleton, 2001) Mistrík ještě odlišuje dominantní kulturu, která je: „založena na dominantním životním stylu převážně středních sociálních vrstev. Nejširší vrstvy ji uznávají jako platnou a hodnou následování.“ (Mistrík, 1999)

Subkultura: zásadní je odlišnost od dominantní kultury. Podle Petruska (1999) jde o „specifickou skupinu, která je tvůrkyní a nositelem zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování a zejména životního stylu.“ Jde tedy o sociální skupinu vyznávající alternativní hodnoty, normy a životní styl, vymezující se takto vůči dominantní kultuře.



Teoretické východisko

Teorie adaptace na sociální strukturu dle R. K. Mertona

Merton ve svém díle uvádí systematický přístup k analýze sociálních a kulturních zdrojů deviantního (od normy se odlišujícího) chování. Příčinu tohoto chování vidí v tlaku sociálních struktur na členy společnosti. Mezi prvky sociální struktury vybírá dva, které podle něj mají zásadní význam. Prvním z nich *kulturně definované cíle* chápe jako „legitimní předměty snažení pro všechny nebo různě postavené příslušníky společnosti...uspořádané v hodnotové hierarchii. Jsou to věci, o které stojí za to usilovat.“ (Merton, 2000) Druhým prvkem kulturní struktury jsou „přijatelné způsoby dosahování těchto cílů“, tzv. *institucionalizované normy*“.

Merton (2000) dále představuje (pět) 5 individuálních typů adaptace na hodnoty nabízené dominantní kulturou. Druhy této adaptace je dle Kidda (2002) možné chápat jako druhy subkulturních reakcí na napětí mezi sociální strukturou a cíli dominantní kultury.

První dva Mertonem uvedené typy jsou způsoby nekonfliktní, odpovídající úspěšné socializaci. Oba dva jsou nejčastější pro příslušníky spíše dominantní kultury.

Nejrozšířenějším typem adaptace je *kulturní konformita*, kdy se jedinci plně přizpůsobují kulturním cílům i způsobům jejich naplňování. Díky konformním jedincům můžeme mluvit o společnosti a společenském řádu. Tento způsob adaptace je orientován na základní hodnoty společnosti.

Druhým typem je *ritualistická* adaptace, kdy jedinci sleví ze svých původních ambicí, aby dosáhli alespoň něčeho jistého. Nedosažení původně vysokých ambicí pro ně znamenalo přílišnou frustraci. Snížení ambicí a upnutí se k ritualizovaným postupům přináší klid a jistotu. Tento typ adaptace je častý ve společnostech soustředěných na výkon a postavení. Charakteristické je prohlášení: „Jsem spokojený s tím, co mám.“

Zbylé tři způsoby adaptace kulturních norem jsou charakteristické spíše pro subkulturní skupiny snažící se vymezovat proti dominantní kultuře.

Inovace je druh adaptace, pro který jsou cíle společnosti plně legitimní, ale legitimní způsob jejich dosažení je nahrazen nelegitimním. Tento druh adaptace bývá častý v nižších vrstvách společnosti, které jsou frustrovány nemožností dosáhnout na cíle všeobecně prohlašované za dosažitelné. Lidé se těchto cílů nechtějí vzdát, takže vyvíjí novátorské, nelegální způsoby, jak původních cílů dosáhnout.



Nejméně rozšířenou adaptací je tzv. *únik*. Tímto způsobem se se sociálně – kulturní tenzí vyrovnávají lidé, kteří v počátku přijmou za své celospolečenské cíle i způsoby jejich dosahování a přičítají jim vysokou hodnotu. Zvolené institucionalizované cesty k dosažení těchto cílů však dlouhodobě nevedou k úspěchu. Východiskem z této situace je opuštění těchto cílů a zaměření se na únikovou alternativu. Jde o různé vydědence, tuláky, notorické alkoholiky a narkomany. Zřeknutí se hodnot společnosti znamená jejich zpochybnění, které společnost trestá pronásledováním a vyháněním na periferii společnosti. Tito jedinci jsou ze strany dominantní kultury považováni na společenskou přítěž.

Poslední formou je *rebelie*, snažící se o „nastolení sociální struktury nové, značně proměněné. Předpokládá naprosté odcizení člověka panujícím cílům a normám.“ Institucionální systém se pokládá za překážku za novými, legitimními cíli.

Freeganismus můžeme přiřadit k posledním dvěma způsobům adaptace. Důležitá je míra důrazu na důsledné naplňování této životní filosofie. Freegani snažící žít v sepětí s přírodou, dobrovolně opouštějící struktury dominantní kultury, kteří neartikulují potřebu boje proti kapitalismu, by byli zařaditelní do únikové adaptace. Druhým pólem jsou politicky angažovaní aktivisté, kteří ve freeganství vidí boj proti stávajícímu establishmentu. Pro tyto aktivisty je freeganismus součástí bojkotu systému, často navazující na další antisystémové myšlenkové systémy např. anarchismus, nebo antiglobalismus. Kultura těchto radikálních, rebelujících freeganistů je díky zásadnímu rozporu s dominantní kulturou nazývána kontrakulturou. (freegan.info, 2008)

Průběh výzkumu

Prvnímu cílenému setkání s freegany a dumpster divery předcházela zisk informací o této skupině lidí prostřednictvím internetu či jiných médií (např. časopis Nový prostor). Na internetových fórech a různých stránkách jsme sbírali informace a následně jsme se rozhodli freegany kontaktovat. Přímé kontakty nám poskytli přátelé, kteří se mezi freegany, resp. dumpster divery, pohybují. Prostřednictvím mailu jsme si domluvili setkání a vysvětlili jim naše výzkumné záměry. Freegani nás hned při prvním kontaktu vzali s sebou na výpravu ke kontejnerům. Poté jsme se bavili o našich zážitcích a pocitech a následně si domluvili další setkání a „výpravu“. Dále jsme se domluvili na jednotlivých rozhovorech s našimi budoucími respondenty (informanty).



Na počátku jsme měli obavy, s jakou mírou ochoty odpovídat budou přistupovat k našim dotazům. Freegani byli ale velice sdílní – na naše otázky bez problémů odpovídali. Se zájmem vysvětlovali své záměry a úmysly, jejich vlídným a bezproblémovým přístupem jsme byli překvapeni. Některá setkání jsme natáčeli na kameru a nahrávali na diktafon. Po každém setkání s freegany jsme si dělali poznámky a zaznamenávali pozorované skutečnosti. Průběžná dokumentace byla mimo jiné zaznamenávána i fotoaparátem. Získaná data jsme přepisovali a připravovali je tak k následné analýze. Videozáznamy a fotografické záznamy nám sloužily jako podklad k vytvoření krátkých videí, která shrnují poznatky z výzkumu.

Výzkumný design

Kvalitativní výzkum

Etnografický přístup, Mikroetnografie

Metody sběru dat

Individuální rozhovory

Zúčastněné pozorování

Fotografie, video

Výzkumná otázka

Co vede člověka ke spotřebě potravin a užívání věcí, které někdo vyhodil?

Dílčí výzkumné otázky

Jaká je osobní motivace k freeganismu?

Co svým jednáním sledují?

Jaký je názor freeganů na současný stav společnosti?

Jak na freegany pohlíží jejich okolí?

Vyhodnocování a interpretace

Analýza datového materiálu

Výzkumný záměr

Proniknutím do nitra skupiny freeganů jsme se snažili zjistit, co vede člověka ke spotřebě potravin a užívání věcí, které někdo vyhodil. Pomocí pozorování, rozhovorů a



videozáznamů jsme chtěli pochopit a popsat jejich motivy jednání, které jsou často v rozporu s názorem většinové společnosti a získat tak pokud možno holistický pohled na tuto skupinu lidí.

Popis výzkumného designu

Pro tento výzkum jsme zvolili etnografický přístup, a to konkrétně metodu mikroetnografie. Dle Hendla (2005) je tato metoda vhodná ke zkoumání procesů uvnitř malé skupiny, ale přesto usiluje o holistický pohled a kontextuální faktory. U této metody je zmírněn požadavek dlouhodobého pobytu v terénu. Mikroetnografie tedy generuje popisné teorie o vybraném jevu a má objevovat významy pozorované sociální interakce. Etnografický výzkum pracuje s velkým množstvím písemných dokumentů, které mají různý původ, a jejich analýzou pak přispíváme k triangulaci výsledků, jež byly získány pomocí rozhovorů a zúčastněného pozorování.

Jako metody sběru dat jsme tedy využili rozhovory, zúčastněné pozorování, videozáznamy a fotografické záznamy. Po setkání s freegany si každý z výzkumníků dělal vlastní terénní poznámky o tom, co viděl a zažil. Při zúčastněném pozorování jsme se snažili účastnit každodenního života tou cestou, že jsme s freegany chodili na výpravy, navštěvovali přednášky či chodili do klubu. Získaná data jsme neustále zaznamenávali a vzájemně porovnávali, hledali mezi nimi souvislosti a snažili se extrahovat informace podstatné pro náš výzkum. Během získávání dalších dat jsme formulovali další výzkumné otázky, na které jsme se snažili nalézt odpovědi. Cílem našeho výzkumu bylo podat ucelený pohled na člověka, který využívá věci a konzumuje jídlo, které někdo vyhodil. Chtěli jsme získaná data především pochopit a dále interpretovat.

Analýza dat

Na počátku výzkumu jsme si stanovili hlavní výzkumnou otázku. Během realizace rozhovorů a pozorování ze setkání s freegany byly formulovány dílčí výzkumné otázky. Na základě obsahu výzkumných otázek jsme vytvořili sadu kódů (výroků), přičemž další kódy byly vytvářeny na základě toho, co jsme v rozhovorech odhalili jako podstatné a zajímavé pro náš výzkum. Tímto procesem vznikala klasifikační témata. Na konci analýzy datového materiálu byly identifikovány 4 hlavní kategorie: motivace, záměr, pohled na současný stav společnosti, pohled okolí na freegany.



Interpretace

Vztah výzkumníci - respondenti

Během našeho pobývání v terénu jsme se snažili zachovat odstup od zkoumané skupiny lidí. Pro některé z nás výzkumníků to bylo těžší z toho důvodu, že někteří freegani a dumpsterdiveré byli lidmi z blízkého okruhu našich známých. Ovšem díky těmto konexím jsme se ke skupině dostali velmi blízko, což pomohlo našemu výzkumnému záměru.

V terénu

Na dalších výpravách jsme potkávali další freegany, kteří se vydávali do útrob kontejneru a hledali, co z jídla lze ještě zachránit. Jejich akce byly poměrně svižné, nejen proto, aby co nejrychleji ukořistili co nejvyšší kvalitu ovoce a zeleninu, ale také z důvodu, aby na sebe zbytečně nepřilákali pozornost bezpečnostní služby, která má na starost monitorování celého objektu nákupního centra. Jednou jsme byli svědky situace, kdy dva freegany zadrželi pracovníci bezpečnostní služby, ale nakonec je propustili s výstrahou, že se nemají na místě už nikdy ukázat. Přesto mladíci do nákupního centra jezdili i nadále, jak jsme vypořádávali při dalších výpravách.

S jedním z dumpsterdiverů jsme vyšli do ulic a nestačili se divit, kolik funkčních věcí jsou lidé schopni zahodit do kontejneru. Od obrazů, židlí, přes skříně, knihy apod. Většina nalezených věcí byla použitelná. Dumpsterdiver si vybral nějaké oblečení a po dvou hodinách odcházel domů spokojen.

Při jiné pochůzce městem jsme pozorovali reakce kolemjdoucích na postavu dumpsterdivera, který s sebou vozí plastovou popelnici, již využívá jako zavazadlo. Schovává si do ní své věci. Někteří lidé se za ním otočili, jiní prošli bez povšimnutí, dva mladí lidé zapředli rozhovor a byli zvědaví, k čemu popelnici dotýčný používá a co je jejím obsahem. Dumpsterdiver se s nimi dal do řeči a ochotně jim vysvětloval, o co jde. Dokonce jim poradil, kde je pár míst, na nichž se dají sehnat nějaké použitelné věci.

Jeden dumpsterdiver nás pozval do svého ateliéru, kde se věnuje studiu výtvarného umění. Na místě se nacházelo mnoho věcí, které na nás působily „použitě“, avšak do prostoru se hodily. Až poté nám dumpsterdiver řekl, že všechno jeho nábytek pochází od popelnic.



Zevnějšek aneb jak je poznáme?

Co se týče vizuální charakteristiky zkoumané skupiny freeganů a dumpsterdiverů, můžeme je považovat za lidi, kteří se svým zevnějškem nijak významně neodlišují od běžné populace. Jsou zde však určité podobnosti se skupinami lidí, které vyznávají alternativnější styl života, ve smyslu extravagantního odívání, dreadlockových účesů apod. Mezi freegany a dumpsterdivery nehledíme typy lidí oblékaných podle poslední módy mainstreamových módních časopisů.

Motivace freeganů a dumpsterdiverů

Motivace freeganů a dumpsterdiverů ke spotřebě potravin a užívání věcí, které někdo vyhodil, se různí, avšak můžeme zde vyzorovat jeden společný znak, a to nesouhlas s nadměrnou produkcí (ať už potravin či jiných věcí). Freegani a dumpsterdiveré nesouhlasí s plýtváním a snaží se tedy svým přičiněním alespoň zmenšit objem toho, co by bylo zlikvidováno, neboť to podle nich ještě rozhodně není nezbytně nutné likvidovat.

R1: „Freeganismus reflektuje současné problémy v přístupu k potravinám a snaží se smysluplně využívat přebytky, které produkuje konzumní společnost.“

Další velkou výhodou svého jednání spatřují freegani a dumpsterdiveré v ekonomické stránce jejich přístupu. Tím, že se k potravinám a věcem dostávají pouze za cenu obětování svého času, jsou na tom samozřejmě ekonomicky lépe než kdyby si tyto věci a potraviny museli kupovat. Přestože na tom vesměs nejsou finančně špatně (studují, přivydělávají si na brigádách), tímto způsobem svou ekonomickou situaci vylepšují.

R2: „Tak jako chudý student, je to jako super podpora, jakože když ti tady ten prostor dává takovýhle možnosti, jako brát věci, který ti jsou nějakým způsobem potřebný.“

Freegani mají též zájem o původ potravin, který se projevuje v preferování toho, co je vypěstováno lokálně, neboť tuzemská produkce nezatěžuje životní prostředí tak jako produkce zahraniční.

R3: „Nemusíš si kupovat zelený ječmen, kterej jede z Nového Zélandu.“

Někteří freegani a dumpsterdiveré při svých výpravách zažívají dobrodružství, když například najdou v kontejneru něco, co nečekali, anebo když se dostanou do konfliktu



s bezpečnostní službou hypermarketu. S ostatními přáteli z řad freeganů mohou sdílet své zážitky, což je vzájemně sbližuje.

R2: „Je to zdarma a je to dobrodružství. Navíc se nějak vymezuješ proti tomu, co tě štví. Neignoruješ to.“

Jeden dumpsterdiver spojil potápění se do kontejnerů s uměním. Přetvořil si získané plastové popelnice – natřel je různými barvami a pojmenoval jako láska, štěstí, radost a zlo. Chodí po městě, hledá vyhozené věci, které se mu hodí a odkládá si je do popelnice, kterou táhne za sebou. Popelnice je pro něj něco jako zavazadlo, a tak s ní občas jezdí i do svého rodného města, vlakem, a převáží v ní své věci. Je si téměř jistý, že mu nehrozí zcizení obsahu jeho popelnice, neboť se nenajde mnoho lidí, kteří by se do ní odvážili podívat.

R2: „Anebo třeba i z těch některých nalezených věcí přímo jako je zasadiš někam do prostoru. Jako do toho města že vytvoříš jakoby nějakou jako nenápadnou instalaci. Takový jako intervence do toho prostředí.“

Někteří respondenti jsou motivováni v rovině etické. Jde jim o to, že lidé jsou schopni za nepotřebné označit i věci, které jsou vlastně stále k užitku a jen proto, že někdo něco vyhodí k popelnici, ještě to nutně neznamena, že danou věc někdo jiný neupotřebí. Proto se dumpsterdiveré snaží vše potřebné využít.

Záměr freeganů a dumpsterdiverů

Freegani a dumpsterdiveré mají různé cíle, které svým jednáním sledují.

Někteří vidí ve své činnosti touhu měnit postoje lidí – aby si lidé uvědomili, jak moc škodí naší společnosti konzumní styl života, který většina z nich vede - aby se zkrátka lidé více zajímali o dění ve společnosti, což by mohlo vést k odstranění etické a environmentální špatnosti (vztah lidí ke zvířatům, ne/recyklování odpadků, dovoz zahraničních potravin apod.).

R1: „Chci sdělit, že nesouhlasím s plýtváním jídlem. Chci, aby se ostatní chytli za nos a trochu uvažovali nad dopady vlastního chování. Chci, aby se lidé měli rádi, byli si vědomi vlastních potřeb a respektovali potřeby ostatních.“

Jiní se prostřednictvím zvoleného stylu obstarávání potravin snaží žít zdravým způsobem života, neboť přešli od vegetariánství až k frutariánství, a to jen díky tomu, že v kontejnerech nacházeli ponejvíce ovoce a zeleninu.



R3: „Zdraví je 100%, s tím veganstvím se to zlepšovalo, ale ta syrová strava to úplně rozřízla, takže to už nebylo potřeba ani vzít si kapesník. 100% imunita.“

Dalším záměrem je osvětová činnost ve smyslu informování široké veřejnosti o původu kupovaných potravin, ale například i o vztahu lidí ke zvířatům, a to prostřednictvím promítání filmů s danou tematikou na veřejných prostranstvích.

Respondenti se též snaží do jisté míry recyklovat nevyužitě. Pokud dumpsterdiveré při svých pochůzkách najdou něco, co je ještě funkční, nechají si to, nebo to postoupí někomu, kdo o to má zájem, neboť nechtějí, aby věc byla bez užitku, jelikož ještě stále skýtá potenciál k užítu.

Názor freeganů / dumpsterdiverů na současný stav společnosti

Lidé jsou odjakživa konzumenty, avšak v dnešní době, kdy vládou peníze a lidé vládou penězi, freegani a dumpsterdiveré vnímají sklony lidí k nadměrnému konzumu, obrovskému plýtvání a nešetrnosti k životnímu prostředí v globálním světě, čehož si nepřejí být součástí. Lidé podle nich své činy nedomýšlí, což je zákonitě musí brzy vytrestat. Freegani a dumpsterdiveré věří v to, že lidé jednou, v blízké budoucnosti, dokáží změnit svůj způsob života,lepší vztah k přírodě, obrátí se k duchovnu a naučí se žít s tím, co jim k životu stačí. Přestanou nadměrně konzumovat.

R3: „Vlastně celkově, když člověk přijde do obchodu, tak tady už nikdo nepřemýšlí nad tím, co způsobí tím, že si něco koupí. Když se začneme koukat vodkud' to všechno je ty potraviny, tak je o to, že tu není nic lokálního. Normálně když jdu do supermarketu, tak já nevím kolik můžu říct. 90% není lokálních. Tohleto by to mělo vodbourat. Určitě nepodporovat věci, co jdou přes půl světa.“

R1: „Na druhou stranu vnímám silné hnutí lidí, kteří uvažují kriticky a uvědomují si možnost volby a přístupu k jídlu.“

Média vydělávají peníze na úkor lidí. Prostřednictvím reklam podporují nákupní koloběh, který nikdo není s to zastavit. Apelují na životní styl lidí, kteří se jako stádo ženou za stále novějšími spotřebními výdobytky. Například vývoj techniky je tak rychlý, že za krátkou dobu je nedávno koupená věc považována za zastaralou, nemoderní, a pokud chce jít člověk s dobou, být in, což je mu servírováno médii ze



všech stran, pak musí věc vyměnit za novější, bez ohledu na to, zda je ještě k užitku, či nikoli.

R1: „Chci, aby si lidé uvědomili opravdovou hodnotu potravin a že ne vždycky je pravda to, co se nám media sdělují, protože jejich primárním účelem je vydělávat peníze a to i na náš úkor.“

R2: „Vyhodím starou věc, koupím si novou, která se mně za tři roky zničí, abych si mohl koupit zase novou věc?“

Lidé se domnívají, že peníze a moc jsou předpokladem ke štěstí v životě. Neberou ohled na druhé, nejsou solidární a jen se ženou za penězi. Freegani a dumpsterdiveré naopak vidí smysl života ve skromnosti a solidaritě s druhými i s přírodou.

R1: „Mají to jako smysl života. Prostě mít moc a mít peníze, abych byl jako šťastný.“

Pohled okolí na freegany / dumpsterdivery

Reakce okolí na samotné freegany a dumpsterdivery se pohybují na škále od úplné ignorace až po přijetí.

Nezájem – tímto slovem často popisují freegani i dumpsterdiveré reakci kolemjdoucích, když vidí někoho, kdo se „hrabe“ v popelnici. Lidé je přehlízejí, dělají, že nevidí. Tento přístup je neutrální, a tedy mnohem příjemnější než vyjadřování odporu vůči freeganům a dumpsterdiverům, což se projevuje například pohrdavými pohledy kolemjdoucích, někdy i hlasitými hanlivými komentáři a označeními za „socky, bezdomovce“ apod.

R2: „Tak to spíš jako když někdo vidí, že se někde hrabeš v popelnici, tak jako normální lidi dělají, že tě nevidí.“

Někteří lidé však zájem projeví a s dumpsterdiverem se dají do řeči, když ho vidí „v akci“ u popelnice. Jsou zvědaví, co nebo kde našel.

R3: „Hele stačilo pár fotek ukázat a už tam jeli se mnou a potom už tam třeba jezdili třeba víc než já.“

V případě, že freegani nebo dumpsterdiveré někoho obdarují nalezenou věcí, jsou obdarovaní rádi, pokud se jim věc hodí. A ten, kdo ji zachránil před zkázou, má velkou radost, a to ze dvou důvodů – že bude mít příjemce z věci užitek a věc nezůstane nepoužitá.



R2: "Jé, Líbo, já bych potřebovala tohlencto, nemoh bys mi něco donýst?" Tak dycky holkám donesu nějaký hadry...

Závěr

Naším mikroetnografickým výzkumem jsme se pokusili popsat subkulturu freeganů / dumpsterdiverů, žijících v Brně. Dostali jsme se do jejich blízkosti, zapojili se do jejich aktivit a na základě získaných informací jsme naplnili cíl našeho výzkumu, neboť jsme zjistili, co je vede ke spotřebě potravin a užívání věcí, které někdo vyhodil.

Dozvěděli jsme se, jaká je jejich osobní motivace k freeganismu, co svým jednáním sledují, jaký je jejich názor na současný stav společnosti a jaký je pohled jejich okolí na ně samotné.

Co se týče osobní motivace k freeganismu, objevuje se zde nesouhlas s nadměrnou produkcí, nesouhlas s plýtváním, snaha zlepšit si ekonomickou situaci, zájem o původ potravin, prožitek dobrodružství při výpravách, umění či etika spotřeby věcí.

Záměry freeganů by se daly formulovat následovně: snaha o změnu postojů lidí ke konzumnímu stylu života, snaha žít zdravě, snaha o osvětovou činnost či o recyklaci nevyužitého.

Názory freeganů na současný stav společnosti se dají shrnout takto: dnešní společnost je plná konzumentů, na něž mají velký vliv média, která vydělávají peníze na úkor lidí. Mnoho lidí si myslí, že platí rovnice, kdy peníze plus moc rovnají se štěstí v životě a podle toho také jednají.

Freegani jsou ze svého pohledu vnímáni okolím na škále mezi úplnou ignorací až po přijetí.

Subkultura, s níž jsme se seznámili a nyní ji zde předkládáme čtenářům, je jednou z mnoha dalších subkultur, s jejichž členy se nevědomky denně setkáváme na ulici. Přínos našeho výzkumu pro sociální pedagogiku spatřujeme v tom, že se díky přečtení této zprávy sociální pedagogové dozvědí více o subkultuře freeganů, což mohou využít v praxi, kde s freegany mohou přijít do kontaktu.



Seznam literatury:

EAGLETON, Terry. *Idea kultury*. 1. vydání. Praha: HOST, 2001. ISBN 80-7294-026-0.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-720312-4-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

KIDD, Warren. *Culture and Identity*. 1. vydání. Basinstoke: Palgrave Macmillan, 2002. ISBN 0333790022.

MERTON, Robert K. *Studie ze sociologické literatury*. 1. vydání. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-92-3.

MISTRÍK, Erich. *Kultúra a multikultúrná výchova*. Bratislava: Iris, 1999. ISBN 80-88787-81-6.

WINKLER, Jiří a Miloslav PETRUSEK. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-164-1.

Online zdroje:

ANKER, Katherine. *The dumpster diving anarchist*. In: www.notonthewires.com/pieces/the-dumpster-d [online]. 2011 [cit. 2012-05-20].

MAŇÁK, Josef. *Freeganství – soběstačné veganství*. In: www.veganfest.cz [online]. Brno, 2012 [cit. 2012-05-25].

WHAT IS A FREEGAN?. In: *Freegan.info* [online]. 2008 [cit. 2012-05-25].



Přílohy:

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru č. 3

PP: Moje první otázka. Co je pro tebe freeganismus, jak ho chápeš, co to pro tebe představuje?

R3: Tak jako freeganismus pro mě osobně je nějaká nadstavba nějakého ekologického životního stylu. Já jsem 4 roky vegan a začal jsem zjišťovat, že to není úplně perfektní životní styl, když to bereš z nějakého konzumního hlediska. Můžeš být vegan a přitom nakupovat perfektně si v supermarketech, zajímavý zboží z půl světa daleko a jako různě, můžeš mít dvě auta, můžeš létat v letadle a veganství se v tom úplně schová. Jo to už jako nemá žádný vlastně dopad potom. Případně, když mluvíme enviromentálně, nemluvíme o bytostech, který přitom trpí. Ale taky mluvíme o tom, když si kupujem věci, co jdou z třetího světa, tak u toho trpí lidsky bytosti, zase jsou otroci atd. Takže freeganismus jako nějakým způsobem tuhle situaci řeší, nebo docela dost, jakože se snaží člověk hledat nějakou alternativu, aby nemusel takhle jakoby nakupovat nebo jako vůbec tenhle systém podporovat.

PP: Takže je to alternativa ke konzumu? Vybíráš si jídlo podle toho, co kde vzniká, za jakých podmínek to vzniká, a v ideálním případě se snažíš věci nekupovat, což se váže k dumpster divingu. Co je to podle tebe dumpster diving?

R3: Tak dumpster diving jakoby asi se může do toho zahrnout, sice je to čistě řečeno potápění v kontejneru, ale může se asi do toho zahrnout prostě urbání záležitost nějakých, když se koukáme různě po odpadcích po městě i u kontejneru, může to být před kontejnerem, může to být v kontejneru, můžou to být věci, nábytek odstavený, už tohle bych takhle k tomu přiřadil. Prostě je to sbírání, sběr ve městě, jo. Sběr ve městě, nebo v té urbání části města. Takhle bych to asi řekl. Samozřejmě jakoby klasické, úplně čistě dumpster diving je být u velkého kontejneru, jak to je prostě na všech fotkách, jak je to na všech filmech. Být u velkého kontejneru, skočit do něj a prostě se v tom hrabat, nabrat si bágel a jít domů že jo. Tak to je asi ta čistota, ale zařadil bych do toho hodně víc věcí, jako ohledně tedy toho města.

PP: Můžu se zeptat, jak jsi dospěl k freeganismu, nebo kdy ses k tomu dostal, v jaké části života?

R3: No tak stal jsem se veganem a jakože žádnýho vegana jsem neznal.

PP: Můžu se tě zeptat, kolik ti bylo let?

R3: Tak jako před 4-ma rokama tak jako, mě teď je 30, tak v 26. Vlastně předtím jsem byl dlouholetý vegetarián, až potom jsem prožl jedním 15 ti minutovým videem. Potom jsem zjistil, jaký jsem úplně hovno vlastně, jak si člověk myslí, že vegetarián je moc, tak potom jsem zjistil, jakože nic. No a vlastně nikoho jsem neznal, žádnýho vegana tak potom jsem tak nějak po 4 měsících přes moji přítelkyni natrefil na takový spolek tady v Brně. Spolek no, bylo to prostě pár lidí, veganu, kteří si říkají Kolektiv pro zvířata. A vlastně k těm jsem se přidal a jsme teď, jakoby jedem dál a tam prostě ty lidi říkali, že chodí normálně do kontyša. A já? V té chvíli: Fakt? To je dobrý! Jako nějak jsem to hned jako přijmul, že to může být docela zajímavý no a když jsem přišel jako k tomu opravdu obrovskému kontejneru a viděl jsem tam to ovoce a zeleninu, tak od té doby už to jedu. Tak to už je 3 roky. No teď v tuhle chvíli už je to samozřejmě o něčem jiným, protože teď jako se vyvíjím ještě nějakým způsobem dál, jakoby jak myšlenkově, duchovně, tak stravovacím způsobem, takže teď už jako do kontejneru nechodím jo. Jakože teď už tam vlastně nemám ani co pořádně jíst, když jim převážně jabka a hrušky.

PP: Takže co nakupuješ?

R3: Já? No jo, nakupuju, teď chodím na ten zeliňák a tam nakupuju jabka, hrušky a to je asi to nejvíc. Je to prostě český, je to moravský a vlastně pro svoji osobní potřebu jakoby občas samozřejmě někdy ještě něco koupím, když dostanu chuť třeba na nějakou, já nevím salát, tak něco někde jo koupím si určitě, ale teď nějak nevím. Co ještě, jakoby samozřejmě kupuju, když někde jedu vlakem, tak si koupím lístek, jo zkusím jezdit teda vlakem spíš, někdy teda busem, tak si koupím lístek.

PP: Takže je to snaha minimalizovat spotřebu a tu kterou máš tak to udělat tak, aby byla co nejetičtější? Shánět, nebo jíst, konzumovat nebo nakupovat věci, které pocházejí nejlépe z toho místa, odkud jsme, které musely urazit co nejmenší cestu světem, aby se k tobě dostaly?

R3: Ale tohle se teda nedá zařadit do toho pojmu freeganismus teda jo. To je jim k tomu jako blízko, jako čistě freeganismus je o tom třeba si to udělat sám, si věc vyrobit, vypěstovat. Jako když už to koupím, tak tím pádem už vlastně jedu v tom systému.

PP: Takže freeganismus je taky snaha co nejvíc se odpoutat od systému?



R3: Mhm. Od tady tý tradiční ekonomiky, a prostě protože je vidět, že tohleto za to celkový může. Ty peníze a všechno co se děje, to spolu souvisí. Takže nějakým způsobem ten člověk, který začal ten pojem prosazovat já nevím před 30 ti lety v Americe, tak ten vlastně právě navázal na to veganství, že je neunositelný a že je potřeba se zbavit nějakým způsobem špatných etických věcí, který souvisí s nakupováním.

PP: Jsou na freeganství navázané ještě nějaké další alternativní směry, např. DIY (do it yourself)?

R3: Určitě jo, to je ono. To do toho i vlastně patří. Děláš si to sám, vypěstuješ si vlastní zahrádku, tak je to freegasmus, když do toho nebudeš sázet nakupovanou chemii, tak to je freeganství. Když si postavíš barák z nějakých odpadků, nebo cokoli co sebereš. Znáš člověka, co chodí pěšky z Francie do jižního Španělska. V jižním Španělsku si v Andalusii udělal baráček z toho, co natahal někde na cizím pozemku a tam bydlí přes zimu a v létě jde zas do Francie. Tak ten je čistě freegan, to je úplně 100% freegan, protože bydlí takhle. Po cestě občas vybere nějaké kontík, nebo si nasbírá ovoce, což preferuju víc, než z toho kontáku, lepší v přírodě. Teď si nasbíráš pampelišky, kopřivy cokoli a je to maximálně zdravý. Nemusíš si kupovat zelený ječmen, kterej jede z Nového Zélandu.

PP: Znáš ještě jiné freegany, jsi s nimi v kontaktu. A kolik je vás v Brně?

R3: Já myslím, že tak celkově, těch co občas vyberou kontík tady v Brně, teď mluvíme o lidech, kteří to nemají zapotřebí, já to taky samozřejmě nemám zapotřebí, jdeme za spíš etickou stránkou, tak těch může být tak 200, 300 v Brně.

PP: Takových, kteří to dělají občas?

R3: Občas, sem tam něco, jednou, dvakrát za měsíc. Něco si vyberou, tak ale jako spíš mezi mladýma, tak tady může být mega lidí ostatních. To vidíš po městě vobčas někdo něco koukne támhle tady. Ale tak jako gró, kdo tím žije, to bych hledal kolem FNB, případně infoshop pelech. Tam jsou lidi, kteří chodí poměrně často. Ale nevím, jestli o tom budou chtít mluvit v infoshopu. To jsou prostě anarchisty a někdy si to drží tyhleto informace a nedávají to ven. Já jsem byl dost často kritizovanej za to, že to nějakým způsobem ventiluju, vo tom mluvím a tak. Každý je jinej. Já si myslím, že by se o tom mělo mluvit nějakým způsobem, protože když se o tom nebude mluvit no tak se nic neděje.

PP: Já jsem se díval na internetu na rozhovory a reportáž, kterou s tebou někdo dělal. Bereš i tady ten náš rozhovor jako osvětu, rozšiřování informací, aby si to lidi uvědomili?

R3: Jasně no. S tímhletem, co jsem teď řekl, když si to člověk kdekoli přečte, tak mu to může něco dát, něco v něm zůstane. Třeba ho to v tuhle chvíli neukne, ale za půl roku: AHA! Jo takhle to funguje. Není to o tom, že hned půjde do kontyše a bude něco vybírat. Ale stačí, aby najednou nešáhl po banánu, ale šáhne po českým jabku třeba.

PP: Jo, aby se k němu ta informace dostala. Mohl bys nějak shrnout, jak se díváš na dnešní společnost a systém ve kterém dnes žijeme? Jestli bys dokázal vyjmenovat nějaká negativa proti kterým freeganismus jde?

R3: Vlastně celkově, když člověk přijde do obchodu, tak tady už nikdo nepřemýšlí nad tím, co způsobí tím, že si něco koupí. Když se začneme koukat vodkud' to všechno je ty potraviny, tak je o to, že tu není nic lokálního. Normálně když jdu do supermarketu, tak já nevím kolik můžu říct. 90% není lokálních. Tohleto by to mělo vodbourat. Určitě nepodporovat věci, co jdou přes půl světa.

PP: Takže můžeme říct, že freeganismus je taky jakási antiglobalizační snaha?

R3: Jo tak to je v tom taky zapasovaný, je v tom všechno. Jde o to, aby to bylo etický, aby tam nebyl žádný environmentální nános, což to řeší. Když si nasbíráš něco v přírodě, nebo to najdeš v kontru, nebo si to uděláš. Takže odstranit tyhleto etický a environmentální špatnosti. To je vono, to hlavní vo co de ve freeganismu.

PP: Je vůbec představitelné, aby se freeganismu věnovala významnější část lidí? Protože část těch aktivit je přece navázaná na systém. Dumpster diving by nemohl existovat bez nadměrné spotřeby...

R3: Přesně tak. Třeba ten dumpster diving vůbec nic neřeší, ten sám sebe podkopává. Ten je tady jenom proto, že je tady ta možnost. To co řeší je soběstačnost, tahle společnost, svět spěje k tomu, aby lidi začali být soběstační.

PP: Myslíš svět freeganistů?

R3: No. Co znám freegany, jsou rozdělitelný na dva díly. Ti jedni vůbec nic neřeší a jsou jenom urbánní dumpster diveři. A ti další, to jsou právě ti soběstační, kteří jsou v přírodě, mají svůj baráček, který si sami udělali, mají svoji zahrádku a sbírají v přírodě. Tak tam bych to spíš směřoval. Jinak jak jsem říkal. Dumpster diving nic neřeší. Ale když člověk začne aspoň v létě koukat a potom začne sbírat.



Tady je strašně moc možností, kde si něco najít. Jenom potřeba si pogooglit co můžou jíst vůbec. Lidi ani neví, co můžou jíst a jak je to zdravý, že to vyléčí z rakoviny. Že to vyléčí z rakoviny, támhle, když si budeš tejden odšťavňovač pampelišky. Tyjo to nikdo ani neví.

PP: Jak se na tebe dívají lidi, kteří o tobě ví, že jsi freegan nebo resp. dumpster diver? Co na to rodiče, přítelkyně nebo známí, kteří to nedělají?

R3: Tak já už jsem dost dlouholetý exot, takže jako asi spíš z toho začátku. Rodiče mám super, takže oni jako: Jó? Fakt? Tyjo to bych chtěl taky někdy zkusit. Potom lidi, když jsem o tom poprvé mluvil, kteří jsou oficiálně normální, tzn. nakupují si normálně jako já maso a tak. Tak jako: Jéžíš Mária, jako co, Do kontejneru? Teď si představí kontejner, kde je to všechno přeházený, je tam parta věcí, suť, já nevím co jako. A tam bych nešel. Hele stačilo pár fotek ukázat a už tam jeli se mnou a potom už tam třeba jezdili třeba víc než já. Takže to je jenom nějaký předstudek. No...eště tam něco bylo?

PP: No jak jsi to měl třeba s přítelkyní? Byla na to nějaká specifická reakce?

R3: Přítelkyně mě vlastně. Jó! Přítelkyně mě vlastně k tomu nějakým způsobem dotáhla. My jsme vlastně...ona pracuje v jedné restauraci zdravé výživy a eště vlastně před tím, než jsem chodil do kontejneru, tak tam se vyhazovalo, nebo vlastně eště vyhazuje stašně moc jídla každý den eště furt. No a my, abych to nějakým způsobem zachraňovali eště před tím vyhozením, což už je taky vlastně freeganismus, tak jsme to dávali na privát, aby se to snědlo. Teď a to prostě byly žranice, to by lo vždycky večer se přinesly 3 kýble jídla jako ze zdravé výživy, takže to bylo veganský a tam jsem to do sebe ládovali, protože jinak se to kazí. A druhý den byla další várka. Takže 7 lidí tam takhle žralo a to jako po 3 měsících už seš potom úplně mrtvej, to už nešlo. Takže se to zkoušelo různě rozdávat, ale lidi to nechtěj a doted' se tam furt vyhazuje a bude se to dít každý den.

PP: Takže to byla snaha zachránit co nejvíc jídla předtím, než se to zkaží?

R3: No jo, ale tím jsem se taky pěkně odrovnal. Takže mě k tomu dotáhla bývalá přítelkyně a potom jsem navázal na ten kontejner a to bylo čistší takový. Tam to bylo hezčí, tohle bylo vařená atd., nevíš co v tom pořádně je, tady si šáhneš pěkně pro jabko, pro banán a je to hotový.

PP: Ještě k dumpster divingu, když jsme se vrátili ke kontejneru. Jaká je podle tebe kvalita potravin z kontejneru oproti těm z obchodu. Spousta lidí si představí špinavou popelnici a je to pro ně nepříjemná představa, že by měli něco vzít a jíst něco z popelnice.

R3: No jasně. Samozřejmě jak kde, ale u těch velkých supermarketů je tak 10% nepoživatelných a ten zbytek bych rozdělil asi na polovinu toho. Polovinu úplně perfektních a polovina různě naťuklých, nebo nějaká vada vzhledu a tak, ale je to stejně požitelný, jako v tom supermarketu. Nemluví o tom, že už to jídlo ze supermarketu je hnus, tzn., že je to stejný. Ale ta kvalita je stejná jak v supermarketu, tak v kontejneru. Samozřejmě ty věci, který začínají nějakým způsobem degradovat tak to už vidíš v tom kontejneru, anebo až když si to přineseš domu, tak druhý den uvidíš, jaký věci hned odcházej, tak eště něco vytřídíš, proberu.

PP: Máš tady v Brně, nebo měl jsi, když říkáš, že už to neprovozuješ, přesně vytipované oblíbené místa, kam jsi chodil?

R3: Jako takže hlavní byla vždycky Olympia, která furt jela. Už byla teda párkrát i zavřená. Byl v Bysterci u ZOO Albert, to se nějakým způsobem zavřelo. Tady byl Kaufland v Králově poli, tam byl takovej menší, tam bylo ovoce a zelenina, to už se taky nějak zavřelo. A jinak furt je jako dobrý na Zelňáku, když končí stánky, nebo i v provozu se tam kouknout i po těch malých odpadkách, tam jako občas něco je. Tak to se mi líbilo.

PP: Farmářské trhy?

R3: No jasně, to bylo takový čistší. A jinak spíš ve starým Brně. Když jsou starý baráky a teď se vyklízí, nebo něco, tak je tam hodně věcí i nábytku. My už to nemáme kam, dávat, takže to už ani nesbíráme, ale máme doma takových 15 židlí, který jsou úplně v pohodě z ulice. Stůj! Jako máme vybaveno polovinu bytu z ulice. A nábytek je taky docela důležitá věc. Proč kupovat něco nového, když je to na ulici.

PP: Existuje nějaké specifické freeganské výrazivo?

R3: No tak jako, to nevím, ale spíš jako kolem toho kontíkaření. Tomu se říká různě. Někdo tomu říká bufet, jdu na bufet, vybufetil jsem, nebo jdu do kontyša, jdu na nákup, jdu se pást jo a nevím cokoliv. Dumpster diver je prostě diver. Nevím, teď mě nic nenapadá. Nebo eště v té přírodě se už říká: už se pasu na zeleným. Jinak nevím teď...no jasně no když tam jsou ty sekuritáři, tak ale sekuriták to je normální slovo. Nevím.



PP: Ty jsi říkal, že jsi činný v Kolektivu pro zvířata. Máte nějaké popularizační akce, jaké jsou vaše aktivity a kolik vás je?

R3: Tak teď je to užší kolektiv, 4 lidi. Máme lidi, kteří se občas zapojí, třeba dalších 8. Naši nejhlavnější aktivitou je promítání na Masarykově ulici každý týden.

PP: A jaké filmy promítáte?

R3: Promítáme pokaždé film Earthlings – Pozemšťan, kde je celkový přehled o tom, co se děje na se zvířaty na světě. Hudbu udělal Moby a namluvil to Joachim Phoenix, takže je to dost takový emotivní, má to spád. Zkoušíme zařadit i něco nového. To je vlastně naše hlavní činnost. Udělat to jednou za týden je docela slušná četnost, někdy se to i nedaří, ale teď ve čtvrtek půjdeme. A jinak jsme teď měsíc měli Veganfest. To byl dost velká akce, která nemá obdoby ve střední Evropě.

PP: Jaké měl ten festival specifika?

R3: Bylo to měsíc přednášek, filmů, koncertů. Asi by jsme to nezvládli sami, takže jsme přizvali infoshop Pelech a FNB. Infoshop Pelech doplnili program, takže každé druhé den byl nějaký koncert nebo nějaká akce.

PP: Chystáte se na pokračování?

R3: My už jsme to dělali dřív, tak 2-3 denní akce, v menší míře. Teď jsme udělali měsíc v kuse, zapojili jsme do toho i restaurace. Mělo to velké úspěch, určitě by jsme to měli zopakovat za rok, ale uvidíme, asi to nebudeme dělat už takhle velký.

PP: Sdílette některé aktivity s kontakty v zahraničí v rámci střední Evropy dejme tomu?

R3: Kolektiv pro zvířata je zaměřen spíš na Brno. Tím Veganfestem se to dostalo řekněme do československa. Doteď odstávám odezvu, co ten Veganfest způsobil a je to fakt vlna. Zapojili jsme do toho i internet. Jsou stránky veganfest.cz, přes to je youtube kanál, natáčely se videa, všechno to tam je ty zhlédnutí, je to přes facebook. Co jsem tak zjistil, tak to ovlivnilo stovky lidí a to nekecám. Buď z vegetariána na vegana, nebo z vegana na syrovou stravu, nebo z masouna na vegetariána, obvykle o jeden stupeň to ty lidi dokopalo za ten měsíc. Každý si našel něco jiného, že ta bylo takové rozrůznění, někdo chtěl na ten sport, někdo na zdravý, někdo na vaření, etiku. Každý si něco našel a posunulo to ty lidi. Takže odezva je z český i slovenský republiky. Jezdili sem lidi několik set kilometrů na některý dny.

PP: Můžeš mi říct, kdo jsi?

R3: Tak já jsem obyčejný člověk, kterej před 10 ti lety přišel do Brna, protože chtěl studovat, nebo něco podobného a už se tady uhnízdil, našel tady kamarády, pracovní místa a různé vztahy. Před těma 10 ti lety to tady začalo. Když jsem přišel na výšku a jeden obor byl religionistika, kde byl předmět buddhismus, což mě oslovilo, to byl začátek nějaký cesty. Ale potom jsem buddhismus úplně opustil, ale myslím si, že to celé odstartovalo. Začalo to vegetariánstvím a pak už jsem věděl, že to nějakým způsobem funguje. Třeba veganství beru jako největší přínos v mém životě. Když jsem se rozhodnul, tam byla čistě etická záležitost, to jsem vůbec o zdraví neuvažoval, ani jsem nevěděl nic o tom, že je to zdravý, to mě vůbec nezajímalo. Prostě jsem jenom věděl, že se nechci podílet na tom balastu celým. Takže před 4ma rokama vegan, před asi 8mi měsíci jsem přešel na syrovou stravu, to mě taky velice rozvinulo v různých věcech.

PP: A to má jakou specifikaci?

R3: To je syrový veganství. Tepelně neupravuješ potraviny, takže v tom zůstávají všechny různé živiny a není to mrtvá potravina.

PP: A co jíš v zimě?

R3: No to samý. Lidi říkají, že to ochlazuje, ta syrová strava, tj fakt, ale s tím se člověk musí srovnat, hlavně v hlavě. Ono to souvisí s myšlením a duchovnem, které se rozvíjí. Teď už jsem vlastně fruitarián, čistě na ovocných plodech. Občas, když dostanu chuť, tak si něco dám. Zdraví je 100%, s tím veganstvím se to zlepšovalo, ale ta syrová strava to úplně rozfízla, takže to už nebylo potřeba ani vzít si kapesník. 100% imunita.

PP: Takže jaký to na tebe mělo přesně vliv. Tys mluvil o zlepšení zdraví, a jak to bylo s rozvojem duchovních sil?

R3: Jak to tělo se pročistí, tak ti začne fungovat správně, a to jde do hlavy a hlava začne přemýšlet. Taková třetí měsíc na syrové stravě jsem se úplně rozjel, to poznáš, to jsem spal třeba jenom 3 hodiny a stačilo mně to. To pak začneš přemýšlet o věcech a vidíš do hloubky, vidíš pod ně, jak to funguje ten svět. Teď jdeš a řešíš si věci, hlavně v sobě. A tím, jak to vyřešíš, nějaký ty problémy, co v sobě máš, tak začne ten život fungovat líp. Víš, jak v nějakých situacích reagovat, jak s lidma mluvit, absolutně se život



promění. Hlavně když pochopíš, že je to akce a reakce, jak dáváš, tak dostáváš, tak potom se to odrazí v životě. Vidíš, že s tebou teď tady sedím a přitom nemám žádnou starost o nějaký peníze. Protože dělám něco, za co peníze dostávám a přitom tomu vynakládám strašně málo. Mám živnostenský list, teď jsem začal s dobrovolným ohodnocením. Já dělám na počítači, udělám nějakou práci a lidi mě dají tolik peněz, kolik uznají za vhodné a všechno funguje. Když něco nějak dopadne, tak to tak má dopadnout. Já dávám už jenom dobro. Já když jsem začal před dvěma měsíci zapřemýšlel nějak chamtivě, tak vím, jak to hned odpadlo. Na ty lidi, který jsou dál duchovně to působí okamžitě, ten následek je rychlejší, to bylo do pár minut. Takže jsem hned věděl, že jsem udělal něco špatně. Ale tím se člověk učí, to jsou zkoušky, kterými člověk prochází a to člověka posouvá a posouvá a teď si měním i jakoby tělo, nepotřebuju už ani tuky jíst, semínka, oříšky, to jsem jedl dost ve velkém, ale teď už to tělo odvrhlo. A s tím souvisí i půsty, třebaže vstaneš a nepotřebuješ ani jíst, ani pít, třeba den, nebo několik dní. A furt jsi stejnej, nějak nehubneš a spěje to k tomu breathariánství.

PP: Na to jsem se tě chtěl zeptat. Jestli znáš Henryho Monforta? Já jsem viděl rozhovor s Duškem, kde říkal, že brathariánství je dlouhá cesta, kdy člověk odbourává určité složky potravy a pak nějakým systémem půstů by se měl dostat do stavu breathariána, kdy nepotřebují jíst, pít a konzumují jenom prán.

R3: Ono to je tak, že kolik cest, tolik lidí na světě, takže Henry říká, tři týdny, on to má podle tý Jashmueen. Ale oni třeba furt pijou vodu, takže bych je nepovažoval za nějaký dýchače, a Henry i Jashmueen si dávají kafe sem tam, protože šamanská rostlina, nebo co. Ale pránistů, dýchačů už existuje na světě starší množství. Máme i tady českýho, toho půstaře na půst.cz, který tak dlouho půstoval, až se propůstoval k tomu, že 2 roky nejí. Teď nevím, co jsem chtěl říct. Jo ta cesta! Že těch cest je strašně moc a že je vždycky lepší jít všechno pomalu, ale můžeš to udělat rychle. Znáám lidi, co přešli z masounství a syrovou stravu a funguje jim to. Musí si jako ještě něco v sobě dodělat různý věci. Ale pokud tomu plně věří, jdou do toho s radostí, tak z masa dokázali přestoupit na syrovou veganskou stravu, což je obrovský skok. I lidi, co šli podle Jashmueen tři tejdny, tak dokázali z masa přejít přímo na breathariánství. Tj. třítydenní půst a změna myšlení. Ale jako polovina z nich, nebo větší polovina se vrátila, protože to nebylo úplně ready, oni už to v sobě maj, oni už si změnili to DNA, ale ty touhy po jídle tam ještě zůstaly. Oni jíst nemusí, ale jí. A můžeš spadnout zase na stejno. Znáám tolik veganů, kteří po 7mi letech to nezvládli a začali jíst maso. A to je s tím myšlením, protože to myšlení se musí vyvíjet stejně s tělem. Pokud někdo zůstane na těch nízkých pocitech, má tam strach, hlavně strach.

PP: Strach z čeho?

R3: Z čehokoliv. Strach z budoucnosti, strach, že nebudu mít dostatek minerálních látek, strach drží člověka v tom materiálu. Škola, strach, od základky se bojíš jít do školy, která nefunguje nějakým způsobem. Jdeš za nějakým ohodnocením a bojíš se toho ohodnocení. Tj. špatně. Lékaři, to je všechno o strachu a to tě drží takhle dole. Pokud se zbavíš strachu, tak dokážeš všechno. Já jsem se zbavil alespoň nějakýho strachu a hlavně vím, že bych nedokázal přejít na čistý fruitariánství, bez tuků, bez toho, abych se zbavil strachu z toho, že se mně něco stane. Protože kdybys tam měl strach, tak to nepřejdeš. Já už vím, že nežiju v materiálním světě v hlavě, vím, že to takhle nefunguje. Nefunguje, co jsou různý tabulky, musíš mít tolik vápníku, musíš tohle a tohle. To je jenom pojmání materiálního světa, kterej neexistuje. Mohl jsem si to dovolit, protože jsem se samoinicizoval do reiki, což je energie zprostředkovaná vyššími duchovními bytostmi, což mě pročistilo. V tu chvíli jsem viděl ještě víc pod věci a dostával jsem signály do srdce, když jsem udělal něco dobře a když jsem udělal něco špatně a tím jsem si zjistil, že tento svět je sen. Že je to materiální věc. A to vím už. Ne věřím! Protože když věříš, tak můžeš i pochybovat, ale když víš, tak víš a tečka. V tu chvíli jsem viděl a teď vím, že to funguje a není se čeho bát. Ty nižší pocity, jako strach a ještě další věci. Nedokážeš odpustit někomu, teď jsem zjistil, že jsem neodkázal odpustit sám sobě. A tohohle všeho se musí člověk zbavit, těchle těch nízkých věcí, a pak se může dál vyvíjet.

PP: Takže přes vegetariánství k veganství.

R3: A syrová strava to otevřela!

PP: Dokážeš si představit, že by na celém světě žili samí freegani?

R3: Jo, jasně. Jak říkám, soběstačnost. Aby měli vlastní baráčky a pěstovali si vlastní věci, lokálka. Ono je to spíš nějaký vrácení se, tak jak to má být, ne že to vyrostlo takhle špatně. To snad cítí úplně každá, že tenhle svět jak je globální, tak funguje blbě. Nevím, může fungovat globálně správně? Může asi fungovat líp globálně, ale stejně to bude asi k hovnu. Jedině teda že by se vyvinuly na úplně jiných

technologických předpokladech nebo ani ne technologických. Cestou převážení potravin a zotročování lidí to nefunguje. Možná cestou technologické změny a změny přístupu, by to mohlo možná fungovat globálně.

PP: A jaký je tvůj názor na kapitalismus a demokracii?

R3: Souvisí to s tím, že většina freeganů jsou anarchisti. Já osobně mám k tomu averzi, ale já nevím. Mě politika vůbec nezajímá. Já chci, aby lidi měnili svůj život, sám sebe a aby tím ovlivňovali okolí. Globální změnu zvenku jsem už úplně zavrhl. Musí začít u sebe, zbavit se všech strachů. Pak budou žít nádherně život.

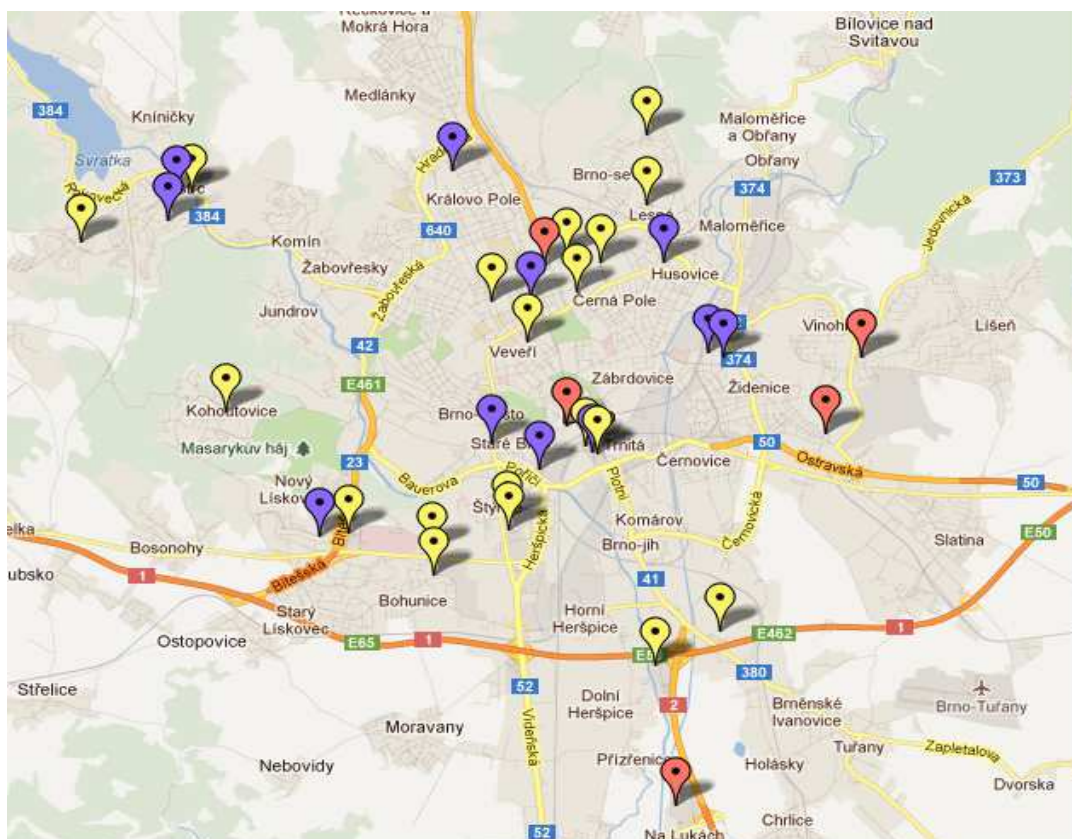
PP: Děkuju za rozhovor.

R3: V pohodě, rádo se stalo!

Příloha č. 2: Mapa dumpster dive zón v Brně

Zdroj:

<http://maps.google.com/maps/ms?ie=UTF8&oe=UTF8&msa=0&msid=210729312373169118542.00049f392312d732d100d>



Barevně jsou označeny jednotlivé kontejnery.

Červená – dostupné jídlo

Žlutá – nedostupné jídlo

Fialová – nejisté, neprozkoumáno



SUSPENSION - ZAVĚŠOVÁNÍ

Marie Fačevicová, Blanka Jilková

1. ÚVOD

Téma tělesných modifikací je v poslední době na vzestupu, tetování je již zcela běžnou záležitostí, scarifikace se provádí stále častěji. Je otázkou, kam až je člověk schopen zajít, jaké extrémy je schopen se svým vlastním tělem dělat a to navíc zcela dobrovolně. Suspension neboli zavěšování do vzduchu na ocelové háky je dnes jednou z nejextrémnějších forem tělesné modifikace (řadí se do skupiny extrémních piercingů). Zaměřily jsme se na tuto činnost hlavně z toho důvodu, že zavěšování na háky není příliš známé a k lidem, kteří se zavěšují, přistupuje širší společnost často s předsudky - jsou považováni za blázny, kteří se sebepoškozují a neváží si svého života a svého zdraví.

Osobně jsme poprvé viděly vystoupení, kde se lidé zavěšovali na háky na hudebním festivalu v Trutnově přibližně jeden rok před výzkumem. Vystoupení bylo velmi emotivní jak ze strany účinkujících, tak ze strany publika. Tento zážitek na nás udělal tak silný dojem, že jsme se k tomuto tématu vrátily v rámci našeho výzkumu.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Místo sběru informací k výzkumu

Nejvíce informací nám pochopitelně poskytly rozhovory provedené v Pražském tetovacím studiu Hell.cz, jehož zaměstnanci byli respondenti, kterých jsme se dotazovaly. Pro respondenty bylo toto prostředí známé, příjemné a cítili se v něm dobře, proto se naše rozhovory nesly v příjemném a uvolněném duchu a vše proběhlo dle našich představ. Respondenti si sami určili místo, kde ve studiu chtěli rozhovor uskutečnit. Hell.cz je pražské tetovací a piercingové studio založeno v roce 2004, které se kromě mikrodermálních implantátů, piercingu a individuálního zpracování tetování zaměřuje i na další tělesné modifikace. Je to jediné piercingové a tetovací studio u nás, které provádí extrémní tělesné modifikace.



2.2. Cílová skupina výzkumu

Cílovou skupinou našeho výzkumu byl majitel studia Hell.cz a jeho tři zaměstnanci, kteří se nechávají zavěšovat na háky. Šlo tedy o dva muže ve věku 31 a 27 let (majitel studia Hell.cz a hlavní piercer) a dvě ženy ve věku 26 a 23 let (tattérka a manikérka/recepční). Skupinu respondentů právě z tohoto studia jsme si vybraly z prostého důvodu - jako jediné studio v České Republice provozují toto zavěšování na ocelové háky a mají s tím tedy dlouholetou zkušenost. Všichni čtyři respondenti tak mají zkušenost jak se zavěšováním v soukromí, tak i na různých veřejných akcích, kterých se studio Hell.cz účastní nebo je samo pořádá (např. na hudebním festivalu Obscene Extreme nebo na zmíněné Hellparty).

2.3. O bolesti

Bolest je psychický stav či pocit většinou spojený s aktuálním nebo potenciálním poškozením živé tkáně organismu. Má velký význam pro ochranu organismu před poškozením, neboť upozorňuje, že k takovému poškození dochází nebo by v nejbližší době mohlo dojít. Bolest je stimulem pro obranné reakce zaměřené na odstranění vnějších nebo vnitřních podnětů, které ji vyvolaly.

Bolest je nepříjemným smyslovým vjemem. Za normálních okolností funguje jako signál, který nás má upozornit na hrozící nebo již vzniklé nebezpečí. Je to jeden z mnoha mechanismů, jak chránit naše tělo před poškozením. Schopnost bolest pociťovat a správně na ni zareagovat patří k základní výbavě každého zdravého jedince (Šebek, 2009).

Vedení bolesti

Po celém těle jsou umístěné různorodé snímače pro bolest, takzvané nocisenzory (nociceptory). Jsou na povrchu těla, na kůži, ve svalech a kloubech, cévách, na sliznicích, ale také na povrchu vnitřních orgánů, v míše a centrálním mozgovém systému. Jejich úloha je jednoduchá. Musí zaznamenat bolest a nějakým způsobem tuto informaci předat dále. Nocisenzorů je několik druhů. Každý reaguje trochu jinak. Některé vnímají vlastní bolest, jiné tlak nebo tah, chlad či teplo, jiné zase reagují na mechanické vibrace. V těle existuje také mnoho látek, které bolest ovlivňují. Jedná se především o působení spojené se vznikem zánětu. Jedním z charakteristických projevů zánětu je právě bolest. Nocisenzory zaznamenaly bolestivý podnět. Co se děje dále? Systémem složitých



nervových drah tato informace putuje do vyšších nervových center, kterými jsou mícha a mozek. Nervová vlákna vedou bolest různou rychlostí. Díky tomu například informace o mechanickém podráždění dorazí o zlomek vteřiny dříve než informace o vlastní bolesti. Protože je nervový systém již podrážděn prvotní informací, na tu bolestivou reaguje s menší odezvou. Říká se tomu mechanismus vrátek (např. třeseme rukou, když si popálíme prsty o zápalku). Jednoduchá možnost, jak si naše tělo od bolesti samo pomáhá. Podle toho, kam vzruch dorazí, následuje příslušná reakce. Uhneme nohou nebo rukou, uvědomíme si bolest a bráníme se jí. (Šebek, 2009).

2.3.1 Psychologie bolesti

Zřejmý biologický význam bolesti jako signálu poškození tkání vede většinu z nás k tomu, že ji očekáváme vždy po poranění a že intenzita bolesti, kterou cítíme, bude úměrná rozsahu poškození. Ve skutečnosti máme mnoho důkazů, alespoň u vyšších živočichů, že bolest zdaleka není jednoduchou funkcí stupně tělesného poškození. Lze spíše říci, že velikost a druh bolesti, kterou vnímáme, jsou také dány naší předchozí zkušeností a tím, jak dobře si bolest pamatujeme a jsme schopni pochopit její příčiny i důsledky. V tom, jak bolest vnímáme a jak na ni reagujeme, hraje podstatnou úlohu dokonce i prostředí, v němž jsme vyrůstali. Vnímání bolesti se zdá být jednoduché, naléhavé a primitivní ve srovnání se zrakovými a sluchovými vjemy. Když nejsme v bezvědomí nebo v narkóze, očekáváme, že se nervové signály, vyvolané poraněním, vždycky „proderou“ do našeho vědomí. Vnímání bolesti je u každého člověka jiné a jinak se také projevuje u různých kultur. Podněty vyvolávající nesnesitelnou bolest u jednoho člověka, mohou být snášeny druhou osobou bez mrknutí oka. V zasvěcovacích obřadech a jiných rituálech některých národů nebo kmenů jsou zahrnuty úkony, které my jednoznačně spojujeme s bolestí, a přesto očití svědkové uvádějí, že tito lidé pociťují jen velmi malou, nebo žádnou bolest (Melzac, 1978, s. 15-20). Pro příklad uvádím rituál préríjních indiánů, prostřednictvím kterého se z chlapce stává muž. Tento rituál neboli zkouška dospělosti je nazývaný sluneční tanec. Chlapec, kterého sluneční tanec čeká, je odveden na zvláštní prostranství. Uprostřed stojí zaražený kůl a chlapec nesmí vědět, co ho čeká. Šaman hochovi na dvou místech na prsou prořízne kůži a skrze indiánů, prostřednictvím kterého se z chlapce stává muž. Tento rituál neboli zkouška dospělosti je nazývaný sluneční tanec. Chlapec, kterého sluneční tanec čeká, je odveden na zvláštní prostranství. Uprostřed stojí zaražený kůl a chlapec nesmí vědět, co ho čeká.



Šaman hochovi na dvou místech na prsou prořízne kůži a skrze vzniklé otvory provlékne dva dřevěné kolíky s řemenem. Tímto páskem je pak mladík přivázán ke kůlu. Vyvrcholení obřadu spočívalo v tanci, při kterém chlapec musel řemen napínat tak dlouho, dokud vlastní silou nepřetrhl pruhy vlastní kůže. Tím dokázal, že je statečný a že dokáže zvládat bolest, a byl přijat mezi muže. Pro příklad uvádím rituál préríjních indiánů, prostřednictvím kterého se z chlapce stává muž. Tento rituál neboli zkouška dospělosti je nazývaný Sluneční tanec. Chlapec, kterého sluneční tanec čeká, je odveden na zvláštní prostranství. Uprostřed stojí zaražený kůl a chlapec nesmí vědět, co ho čeká. Šaman hochovi na dvou místech na prsou prořízne kůži a skrze vzniklé otvory provlékne dva dřevěné kolíky s řemenem. Tímto páskem je pak mladík přivázán ke kůlu. Vyvrcholení obřadu spočívalo v tanci, při kterém chlapec musel řemen napínat tak dlouho, dokud vlastní silou nepřetrhl pruhy vlastní kůže. Tím dokázal, že je statečný a že dokáže zvládat bolest, a byl přijat mezi muže (Janda, 2009). Nelze tedy jednoduše definovat vnímání bolesti jen určitými druhy podnětů. Jde spíše o specifickou osobní zkušenost, jež závisí na výchově v určité kulturní sféře, na významu určité situace a na řadě dalších faktorů, které jsou jedinečné pro každého jednotlivce. (Melzac, 1978, s. 15-20).

2.3.2 Tělesné modifikace

Pojem tělesné modifikace neoznačuje jen tetování, piercing, implantáty, splity jazyka atd., ale i určitý způsob přístupu k těmto metodám, jisté chápání jejich funkcí a smyslu. Existuje úsilí formulovat cíle a přístupy typické pro tělesné modifikace jako takové. Tyto formulace nejsou jednotné. Nejvyšší místo mezi nimi zaujímá idea tzv. **moderního primitivismu**, která dokonce stála u zrodu praktik tělesných modifikací, tak jak je známe dnes. Nejružnější úpravy těla spojované s „primitivními“ kulturami. Moderní primitivové obhajují návrat předkřesťanských idejí, které prováděly objevování duchovna prostřednictvím těla. Pojem moderní primitivismus v Čechách téměř nikdo nezná, nicméně na jistou dobu se stal pro tělesné modifikace tak charakteristický, že byl pro lidi, kteří modifikace vnímali jako něco pro ně ze své podstaty důležitého, jistým přirozeným směrem, kterým orientovali jejich chápání (Zpira, 2009).

Fakir Musafar zavedl v roce 1978 pojem „moderní primitivismus“, je duchovním otcem tohoto „hnutí“, které je orientováno především na prožitek naší tělesnosti, který



interpretuje v určité spirituální perspektivě. Fakir Musafar byl první, kdo dal tělesným modifikacím smysl bez toho, aby byly přívěškem či dekorací nějakého jiného směřování či kulturního celku. Našel jejich smysl v nich samotných a nikoli v něčem, k čemu se přiklání jako k něčemu cizímu jako např. piercingy k punkové hudbě. Zážitky, které Musafar popisuje, bez propíchnutí kůže není možné zažít (Zpira, 2009).

2.3.3 *Zavěšování na háky*

Zavěšování se za háky za probodnutou kůži (hook suspension) má původ v dávné historii lidstva. Zavěšování lidem sloužilo jako meditace, úlitba bohům, rituální záležitost a v některých zemích i jako trest. Zavěšovat se lze mnoha styly, které se liší podle popularity, fyzické náročnosti a náročnosti technické realizace. Za tímto výrazem se skrývají dva nebo více speciálních háků z chirurgické oceli, na které člověka napíchnou za kůži a vytáhnou i několik metrů nad zem (Pain Art, 5/2009).

2.4. Naše očekávání

Z počátku jsme očekávaly mnohem menší ochotu respondentů s námi komunikovat a sdělovat nám své zážitky. Ovšem opak byl pravdou, všichni dotazovaní nás velice překvapili svou ochotou, vstřícností a otevřeností. Dalším předpokladem byla bolest, kterou při zavěšování prožívají, pro nás jako laiky byla pochopitelně nepředstavitelná a nesnesitelná.

3. VÝZKUMNÁ ČÁST

3.1. Design výzkumu

Jako metodu sběru informací jsme si vybraly polostrukturovaný rozhovor a zúčastněné pozorování. Metoda polostrukturálního rozhovoru nám přišla nejvhodnější z důvodu mírnějších kritérií oproti rozhovoru strukturovanému a respondenti se po položení otázek rozhovořili víc, než jsme očekávaly, a sdělovali nám informace, na které bychom se nezeptaly, protože jsme nevěděly, že s danou problematikou souvisí. Dále jsme si zvolily zúčastněné pozorování na Hellparty. Toto pozorování nám umožnilo shlédnout, jak celé zavěšování probíhá a dle silné atmosféry a výrazu ve tváři účinkujících jsme si mohly také přiblížit jejich pocity a prožitky při závěsu.



3.2. Příprava k výzkumu

Před cestou do Prahy ke zrealizování rozhovorů jsme procházely knihy, články, pouštěly si videa ze zavěšování a byly jsme celou dobu v kontaktu s majitelem studia Hell.cz Fousagem, abychom mohly zvolit co nejefektivnější otázky k rozhovoru a aby byli respondenti schopni na tyto otázky spontánně odpovídat. Tři hlavní otázky, které jsme si stanovily k rozhovoru, byly:

1. Proč se věší na háky, co je k tomu motivovalo.
2. Jaké to je, co přitom prožívají.
3. Co pro ně znamená bolest a zda zavěšování bolí.

3.3. Průběh výzkumu

Ve čtvrtek 18. března jsme zrealizovaly polostrukturované rozhovory na videokameru se čtyřmi respondenty. Nejprve jsme se sešly s majitelem studia Fousagem, se kterým jsme se poradily o našich plánech a vybraných otázkách. Vzápětí jsme hovořily s ním a on nám doporučil tři ze zaměstnanců studia, kterých jsme se dotazovaly dále. O měsíc později jsme navštívily již zmiňovanou Hellparty, kde jsme kromě zavěšování na háky měly možnost vidět také skarifikaci, zašívání úst, atd.

3.4. Analýza dat

Abychom mohly nasbírané a získané informace lépe interpretovat, rozstříhaly jsme rozhovory jednotlivých respondentů a poskládaly odpovědi na konkrétní otázky od všech dotazovaných k sobě, abychom v nich mohly hledat rozdíly a podobnosti. K rozhovorům jsme přidaly fotografie, videa a titulky, aby vzniklo smysluplné video.

3.5. Interpretace

Činnost respondentů spojená se zavěšováním na háky je inspirovaná primitivními národy. Vychází z obřadů a rituálů domorodých a primitivních společností. Suspension může splňovat formu přechodového rituálu, kdy člověk překoná sám sebe, překoná strach, zažije něco úplně nového – jde o zkušenost, prožitek, o to, jak ho zavěšení posune psychicky dál.

Fyzická bolest je pro ně snesitelnější a snáz zpracovatelná než psychická. Z toho důvodu uvedli, že se nechávají zavěsit také proto, aby se přenesli přes určité psychické problémy a odčerpali energii. Jeden z dotazovaných přirovnával zavěšování mimo jiné k odreagování se pomocí alkoholu – místo požití velkého množství alkoholu se nechá



zavěsit na háky. Zážitek spojený se zavěšením pro ně znamená také možnost vnitřního uspokojení.

Velkou motivací jsou pro ně také neurotransmitery, které tělo při závěsu vyplavuje – endorfiny (důležité k překonání šoku, psychicky lepší zvládnání situace) a adrenalin (tlumí krvácení). Zážitek zavěšení pro ně znamená jistotu prožitku s určitým množstvím bolesti bez vážného ohrožení zdraví nebo života. Věšení na háky je simulace - tělo dostává impuls do mozku, že je nějakým způsobem poškozováno a začne vyplavovat zmíněné neurotransmitery. Svou činnost přirovnávají k adrenalinovým sportům jako například bungee jumping nebo rychlá jízda na kole z kopce. Zároveň ale podotýkají, že věšení na háky je daleko bezpečnější a nehrozí při něm v podstatě žádné dlouhodobé zranění.

Dotazovaní vnímají podstatný rozdíl mezi zavěšováním na show nebo zavěšování v soukromí – na show jde o exhibici pro lidi, je to pod stresovým tlakem, jsou tam diváci, kteří zážitek umocňují. Zavěšování v soukromí je pro dotazované příjemnější, intimnější, je přítomna pouze úzká komunita lidí. Zde závěs slouží pro své vlastní uspokojení. Rozhodnou se, kde se chtějí zavěšovat (v přírodě, v místnosti), závěs je naplánovaný, délka je libovolná, používají situaci jako možnost k přemýšlení, užívání si pocitů spojených se zavěšováním.

Zavěšování vnímají jako silný emoční a psychický zážitek, při kterém dosahují maximálního uvolnění a odreagování. Uvádějí, že několik hodin po závěsu, i druhý den prožívají přetrvávající pocity štěstí a euforie. Dotazovaní přirovnávali prožitek při závěsu k sexu.

Bolest pro ně znamená výzvu jít proti pudu sebezáchovy silou vůle. Touha po možnosti pracovat s vnitřními pochody v těle, dokázat bolest přijmout, akceptovat ji, pracovat s ní a naučit se ji zmenšit nebo úplně odstranit. Všichni respondenti nám v rozhovoru uvedli, že bolest pro ně není vůbec rozhodujícím článkem při zavěšování na háky, berou ji pouze jako doprovodný jev, který pro ně nehraje podstatnou roli a že by byl zážitek při zavěšení na háky bolestivý, nám vyvrátili. Dokonce přirovnávají bolest při napichování na háky pouze ke zmáčknutí kůže dvěma prsty větší silou v místě, kde by došlo k závěsu. Bolest si za normálních okolností nezpůsobují, prožívanou bolest si „neužívají“ při úrazu ani nemoci. Chtějí pracovat pouze s bolestí, na kterou jsou předem připraveni a jsou ochotni ji přijmout.



4. Závěr

Komunikace i spolupráce s lidmi, kteří se nechávají zavěšovat na ocelové háky a opakované zhlédnutí jejich vystoupení nás donutily zamyslet se nad otázkou vlastních hranic a jejich posouvání. Je přece běžné, že se člověk nějak vyvíjí a posouvá určitým směrem. Na suspension je možné pohlížet právě jako na posunutí hranic; často se naši respondenti dostali k zavěšování přes jiné tělesné modifikace a věšení na háky je pro ně další dobytou metou v jejich životě.

Z výzkumu vyplývá, že zkušenost se zavěšením je pro dotazované příjemným adrenalinovým zážitkem, který je dokonce obohacuje, a proto ho záměrně opakují. Bolest navíc hraje při tom všem překvapivě malou roli. V souvislosti s bolestí jde jen o to najít v sobě tolik psychických sil a naučit se ji překonat. Zcela přirozeně nás během výzkumu lákalo prožít si tento jedinečný zážitek doslova na vlastní kůži.

Právě poznatek o vědomém překonávání bolesti byl inspirací k diplomové práci jedné z nás. Tato diplomová práce bude zaměřena na využití zkušeností s prožíváním záměrné a dobrovolné bolesti (např. u fákírů, ve studiu Hell.cz), k případné pomoci těm, kteří bolestí nedobrovolně trpí (dlouhodobě nemocní, pooperační stavy, úrazy apod.). Cílem práce je zmapování možností, jak pomocí psychiky bolest zmírňovat nebo odstraňovat a celkově její prožívání lépe snášet.

Seznam literatury:

MELZAC, Roland. *Záhada Bolesti*. Vyd. 1. Praha: Avicem, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1978. 188 s. MELZACK, Ronald. *Záhada bolesti*. 1. Praha : Avicem, zdravotnické nakladatelství, n.p., 1978. 188 s.

Šebek, T. O bolesti. *Ibalgin* [Online] 2009. [10.10.2010]. Přístupné na: <http://www.ibalgin.cz/Pages/o-bolesti.aspx>

Janda, M. Tajemný svět rituálů aned Když je všechno naopak. *21.století* [Online] 2009. <http://www.21stoleti.cz/view.php?cislocclanku=2009051922> (accessed Oct 15, 2010).

Zpira, L. Manifest tělesného haktivismu. *Pain Art* [Online] 2009. <http://www.painart.cz/1/clanky/zobrazit/> (accessed Oct 16, 2010).

Suspension seriál #1: Úvod do věšení na háky. *Pain Art* [Online] 2009. <http://www.painart.cz/5/clanky/zobraz/> (accessed Oct 15, 2010).



Příloha č.1

PŘEPIS ROZHOVORŮ:

OTÁZKA: Co je to Suspension?

ODPOVĚĎ FOUSAGE: „Suspension, jakože zavěšování je technika, která spadá do toho, co se teďka v moderní terminologii nazývá bodymodification, respektive je to bodyplay. Tadydlenc u těch věcí, které se nazývají bodyplay, je to o tom, že se jedná o zážitek a ta modifikace je dočasná. To věšení na háky taky je to chvilková záležitost, ale nejde tam ani o to, aby to bylo hezký, ale jde tam o ten zážitek. Zjednodušeně - zavěšování je o tom, že se na vhodná místa na těle napíchají háky a ten člověk se pověsí do vzduchu a visí jenom za tu svoji vlastní kůži.“

OTÁZKA: Jakou má tato činnost filozofii?

ODPOVĚĎ FOUSAGE: „Každý na pohled vidí, že to je drastický, že to asi musí bolet a nechápe, proč se to dělá. Vychází to vlastně z rituálů přechodových primitivních společenství, kdy vlastně tydlency jakože zkoušky, kdy bylo cílem překonat sám sebe, dokázat to, že se ten člověk nebojí, dokáže se překonat, dokáže pracovat s bolestí, sám se sebou, byly přesně tady ten zlomovej rituál, kdy se z kluka stával muž. V našem pojetí to má, může vlastně splňovat jakousi formu toho jakože přechodového rituálu, kdy člověk překoná sám sebe, zažije něco úplně nového a pak jde o tu zkušenost o ten prožitek, jak ho to posune dál. Není to, jako že z kluka by se stával chlap, ale každé at' si v tom ten smysl, tu pointu, ten význam najde svůj, takovej jakej to dává smysl jemu individuálně. O čem je ten zážitek u těch háků, je to o tom, že to tělo je vystaveno do extrémní situace, kde může zareagovat dvěma cestama. To, co umocňuje ten zážitek, je to, že to tělo vyplaví adrenalin, vyplaví endorfiny, vyplaví všechny tydlency neurotransmitery, protože tam jedeme zase po té nějaký jakože linii, která je tomu tělu naprogramovaná. Druhá reakce toho těla na takovýdle nějaký poškození je posttraumatickej šok – tududum tum, vypnu se – omdlím. Tu přípravu si každé dělá jakože domácí, sám, aby věděl, že to fakt chce a že to dá a potom vlastně my už před tím vlastním věšením, tak tam jenom lidem vlastně je utvrzujeme v tom, že se nemusej ničeho bát, že to nebude moc bolet a že si to maj užít a že kdyby cokoliv, jakejkoliv problém, že se o ně postaráme, aby tam přesně neměli tu nejistotu, že se může něco jakože stát.“

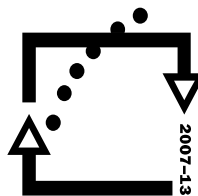
OTÁZKA: Jaké existují typy závěsů?

ODPOVĚĎ FOUSAGE: „Zavěšovat na háky se dá různým způsobem. Napichuje se pouze kůže, nikoliv sval, nikoliv maso, prostě pod tím a tudíž tam nedochází k nějakému trvalému poškození těla, překvapivě, to je důležitý, jo, jako když se dělá piercing, jenom že je to větší piercing a zůstávají po tom maličké jizvičky, krve z toho moc neteče. Ty jizvičky jsou zahojené do tejdne, pak vlastně se zděbnou stroupky a pak vlastně není poznat, jestli je to díra po háku nebo znamínko po neštovici. Úplně nejjednodušší, úplně nejzačátečnickěj je vlastně za kůži tadydlenc na vršku zad a ten se jmenuje SUICIDE, protože člověk potom visí nakolmo jako oběšenec, vlastně ty háky, ta stačej dva a ta kůže na ten jeden hák unese klidně sto kilo u chlapa s pevnýma žádama. Další místa, za který se dá věšet, tak už jsou pak třeba kombinace toho vršku zad dohromady s prostředkem zad a zadní stanou stehy, kdy člověk vlastně visí takhle na ležáka a tomu se říká SUPERMAN, protože to je jako když ten člověk letí. Když se ten člověk pověsí úplně stejně jenom břichem nahoru a napíchá se za vršek prsou, břicho a přední stranu stehy, tak tomu se říká KOMA, protože je zase jako když leží v rakvi a potom jsou vlastně další závěsy jenom vlastně ten trup za zadek, to je RESURRECTION, že ten člověk se vlastně zvedá, jako kdy ty jo vytahujou upíra nebo taky tydlencem způsobem taky za vršek. Nebo LOTOS, kdy člověk visí za záda a dál má fixovaný to tělo za vnitřek kolen a vnitřek kotníků, že pak vlastně levituje v tureckým sedu nebo v té lotosový pozici. OKYPA a to je vlastně jenom tady za vršek prsou. Pak vlastně poslední co mě napadaj, tak už jsou jenom jakože extrémnější, vlastně jenom za kolena hlavou dolů a nebo pak se dá udělat jakože jenom za lokty.“

OTÁZKA: Jaké háky používáte?

ODPOVĚĎ FOUSAGE: „Takže todlency jsou klasický háky, který mají průměr pět milimetrů, který se používají na běžné tlustý chlapy, a ani na megatlustý chlapy jsme nikdy nepotřeboval větší. Jde hlavně o to, aby se ten hák neotevřel, tady tímhle způsobem, tady takhle (ukázka otevření háku směrem ven). Ten pěti milimetrovej se nemá šanci takhle otevřít. Tyhlety čtyř milimetrový, ty se pak používají třeba na ty kolena.“

OTÁZKA: Proč se věší na háky?



ODPOVĚĎ ARZA: „Ten zážitek mě hrozně lákal, samozřejmě.“

ODPOVĚĎ KAKINA: „Asi jako chuť zkusit něco nového, tetování jsem měla, piercingy jsem měla, tak asi jako něco ostřejšího, tohle se mi moc líbilo.“

ODPOVĚĎ MICHAL: „Protože potřebuju vnitřní uspokojení, jo? Je to jakoby o tom, že...samozřejmě, všichni máme nějaký svý touhy a nějaký potřeby, každý pro to máme svůj důvod, proč to děláme a věšení na háky je pro mě prostě cesta z reality, je to něco, co mě doopravdy jako dokáže uspokojit vnitřně. Samozřejmě, ono se to jakoby....ono se to jakoby prolíná do sebe, jo, někdy je to prostě proto, že mám psycho, štvě mě všechno a mám v sobě tolik jako energie, kterou nedokážu nějak jinak dostat ven, než že vlastně tak, že nejdu a neožeru se, ale jdu a nechám se pověsit, dostanu se prostě mimo tu realitu, ulítnu někam do vesmíru a když se vrátím, tak jsem o všechny ty právě jako s prominutím sračky ochuzen, jsem o ně lehčí a cejtím se dobře. Pak jsou ale taky samozřejmě situace, kdy se nechávám zavěsit na háky jenom proto, že je mi právě krásně a chci podtrhnout ten stav, ve kterým jsem, ale každopádně vždycky je to o tom, že hledám nějaký vnitřní uspokojení. Ta cesta k tomu šla jako přes různý playpiercingy, zašívání pusy, skarifikace, pálení a tak podobně, až jsem jakoby došel k tomu, že jsem si řekl: tak a jsem psychicky jako zdatnej a jsem dost silnej na to, abych vydržel to, vím proč to dělám a k tomu ten důvod, no.“

OTÁZKA: Jaké to je, nechat se zavěsit na háky?

ODPOVĚĎ MICHAL: „Lepší než první sex (smích). No já si právě myslím, že jakoby tím, že jsem si zatím šel, že to nebylo hned...viset na háky, ale prostě ta psychika jako sílila, tak fakt jsem si to užil, no. A v porovnání jako s dalšíma závěsami je dost podstatný jako za co člověk visí, protože jakoby jinej typ toho závěsu byl vždycky jako...jakoby poprvý, jo, protože prostě to je opravdu pokaždý jiný, když to má člověk na zádech, tak to nevidí, když to je tady (ukazuje na hrudník), tak tady jsou dva velký háky a prostě je to fakt hustý, pak zas za kolena, člověk visí hlavou dolů, tak to je taky hustý a je fakt, že to za ty kolena, je jako asi podle mě jako největší lahůdka no, to je fakt jakoby nemyslím tím bolestivostí vůbec, ale jakoby právě tím, že prostě člověk visí hlavou dolů a eště jakoby na to celý vidí, tak je to jako pak legrace, no.“

ODPOVĚĎ KAKINA: „Já bych to klidně přirovnávala k sexu nebo k něčemu takovému.“

OTÁZKA: Jak prožíváš bolest během závěsu?

ODPOVĚĎ MICHAL: „Neznám, nemám, není, neexistuje, neexistuje, není, prostě to není o bolesti, to vůbec nemá jako, ne ne, pro mě není spojení zavěšování za háky – bolest, vůbec, tam není ani jedno jako pojítka pro mě, protože prostě ne, no. Mě jakoby v životě bolely jiné věci jo, mě bolely jakoby ty psychický záležitosti...to jo, ale jako tohle dělám...todle dělám jako proto, že mi to něco dává, nějak mě to obohacuje a ne ne nedokážu to prostě spojit se slovem bolest, no. Tím, že tím žiju a je to něco, co mě opravdu jako obohacuje, tak to nemůžu jako...nemůžu to prostě spojovat s bolestí, protože bych to degradoval v podstatě...vnitřně.“

ODPOVĚĎ ARZA: „Nevím, jestli je to úplně jako o bolesti, možná taky, protože ji člověk musí v průběhu toho závěsu, musí nějakým způsobem překonávat, protože nejdřív to bolí, když člověka napíchají na ty háky, potom takový jako když ho zvedají nahoru, tak než se ta kůže vlastně jakoby trochu vytáhne, povolí asi. V průběhu toho jak člověk visí tak přesně někdy ho to začne bolet a když to překoná, tak zase se to nějak zlepší, to tělo asi nějakým způsobem funguje, něco vyplavuje, takže vždycky když tu vlnu člověk překoná, tak jako dostane tu další dávku nějaké těch endorfinů nebo co se vyplavuje (smích), takže je z toho pak supr pocit a samozřejmě to přetrvává i několik hodin možná potom je z toho člověk takovej jako hrozně...má dobrou náladu a tak. Bolest si za normálních okolností, asi jako všichni normální lidi, neužívám, když třeba trpím u zubaře nebo u doktora nebo si zlomím nohu, tak opravdu si to takhle...ne že bych z toho měla radost, ale když je na to člověk uchystanej, řekne si, že si to teda jako když už, tak si to užije, tak..tak je to hrozně zvláštní, nevšední pocit.“

ODPOVĚĎ KAKINA: „To není jako vo tý bolesti, ta bolest je tam...já nevím bych řekla jako potom už to minimální, důležitý je takový to, prostě dostat se do té vejšky a být v tom vzduchu a vědět že..ty jo, tak já tady právě teďka visím za svoje záda. Nebrala bych to jako bych s tou bolestí bych to nějak jako nespojovala ani, jakože pro mě v tom jakoby nehraje roli.“

ZÁVĚREM:

ODPOVĚĎ FOUSAGE: „Spousta lidí se bolesti bojí...překvapivě, protože to je nastartované základní instinkt a tohle to je fakt o tom překonat ten pud sebezáchovy, to že to tělo je naprogramované,



aby když ho něco bolí, tak pracovalo s tou informací – tady bolest, špatný, slízt z těch žhavých kamen, tak aby vlastně s tímdlenctím instinktem dokázal vědomě uchopit, vědomě zpracovat a vědomě ho i překročit, překonat. Je to o tom, že když člověk má bolest, kterou nechce, nechtěnou bolest, zuby, ukoplej palec, tak to je blbý, ale když člověk si jako sám řekne, chci tu bolest podstoupit, chci ji vědomě, záměrně, dobrovolně, protože....ne si ji užít, to zní moc jakože sado maso, ale spíš si jí prožít a přijmout a akceptovat a pracovat s ní, tak to je..to je jako vono. Tu bolest si člověk může přitom jako napichování představit takovou, když se vši silou, takhle dvouma prstama chytne za kůži na zádech a zmáčkne, jo....tak asi takhle to bolí. Bolest, pro mě osobně, já to беру jako výzvu.“

Příloha č. 2

Odkaz ke shlédnutí videa online - <http://www.vimeo.com/11576968>



TRIUMFÁLNÍ CENTRUM VÍRY – FANATISMUS, NEBO ČTVRTÝ ROZMĚR ŽIVOTA?

Pavína Mádlová, Lenka Otavová, Lukáš Zajíček

Úvod

Triumfální centrum víry (dále jen TCV) je právně občanským sdružením. V očích členů je však hlavně církví. Církví, která podle nich jako jediná vyznává živého Boha. Oproti jiným křesťanským organizacím se víceméně vymezují. I když sám Kozohorský¹ řekl, že se nepovažují za výlučnou skupinu. Ježíš podle nich za nás všechny zemřel na kříži, tudíž my musíme jen uvěřit a vše, co chceme, je pro nás možné. Chtějí, aby lidé poznali pravdu, kterou je podle jejich slov Ježíš. „*Ježíš Kristus svojí obětí na kříži vybojoval vítězství pro každého, kdo v Něj uvěří. Je to vítězství nad hříchem, nemocmi, problémy, starostmi, depresí, strádáním apod. Lidi, kteří vzali vážně jeho Slovo a uvěřili Mu, jsou zbaveni všech těchto obtíží a mohou se bezmezně a svobodně radovat! ... Zde je například všechno možné pro toho, kdo věří.*“ (Život 4D)²

Všichni jsme nezávisle na sobě viděli film Take it(j)easy nebo jinak Ježíš je normální, který je vlastně spíše než filmem dokumentem právě o TCV. Dříve jsme TCV nepotkali, a pokud ano, rozhodně jsme si je nespojili s nějakým nám známým náboženským hnutím. Film nám ukázal, že mezi námi členové TCV žijí, snaží se ukázat svou víru a chápání Boha okolnímu světu prostřednictvím velice emocionálních evangelizací na ulici. Oni sami je dokonce někdy nazývají bláznivými.

Všichni se více či méně zajímáme o problematiku nových náboženských hnutí nejen u nás, ale i ve světě. TCV nás zaujalo také pro to, že se jedná o hnutí, které vzniklo právě na území České republiky.

¹ Zakladatel Triumfálního centra víry, více viz Triumfální centrum víry-historie a současnost

² V naší práci vycházíme ze čtyř internetových zdrojů, na které se v textu odkazujeme:

Heroldová. Dostupné z WWW: <<http://www.vltava2000.cz/sluzbatriumfalniviry/default.asp>>.

Generace 4D. Dostupné z WWW: <<http://www.zivot4d.cz/generace4d/page/o-nas.aspx>>.

Život 4D. Dostupné z WWW: <<http://www.zivot4d.cz/page/vitej.aspx>>.

Youtube. Dostupné z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=vREIBDl23M4&feature=related>>.



Naším cílem bylo kontaktovat brněnskou skupinu TCV. Zjistit proč si vybrali TCV, jaké byly důvody pro vstoupení do TCV. Proniknutím do nitra skupiny jsme se chtěli pokusit popsat jejich náhled na sebe sama a pochopit tak motivy jejich jednání.

Teoretická východiska

Literatura o TCV prakticky neexistuje. Zmínky najdeme např. v *Encyklopedii náboženských směrů v České republice* od významného odborníka na problematiku nových náboženských hnutí Zdeňka Vojtíška. Zde se o TCV vyjadřuje ve spojitosti s Hnutím Víry, které je jeho ideovým základem. Nejvíce informací najdeme na internetu, jsou to ale informace od samotných členů TCV, postrádají tedy kritiku i objektivní posouzení.

Triumfální centrum víry, jak již výše zmíněno, bylo založeno před nedávnou dobou. Již tento samotný fakt vede k tomu, že neexistují téměř žádné studie nebo výzkumy. Nám se podařilo během přípravy výzkumu najít jediný. A to projekt Terezy Nvotové, na jehož konci stál již zmiňovaný film *Ježíš je normální*. Autorka v dětství navštěvovala školu, na které vyučovali američtí misionáři z Hnutí Víry. Dokument je průnikem setkání spolužáků a učitele po letech a záběrů z tzv. Konference víry a ohně. Ta je každoročně pořádána Triumfálním centrem víry. Právě při jednom setkání s nimi, když evangelizovali na ulici, se v Tereze Nvotové zrodila myšlenka film vytvořit. Ten nekomentuje a nepodává vysvětlení. Spíše ukazuje konkrétní dosti výmluvné situace, a proto je velmi obtížně poznatelné, nakolik jsou záběry vytržené z kontextu a sestříhané dle záměru autorky. Projekt dal TCV do povědomí velmi široké veřejnosti (film byl vysílán na HBO a ČT1, kde po jeho skončení následovala moderované diskuze) a je velmi cenný po stránce autentičnosti a ojedinělosti záběrů. Jeho úskalí tkví právě v jeho jedinečnosti jako výzkumu o TCV. Jedná se o jeden pohled do nitra skupiny, který je navíc velmi úzký.

Sami členové TCV se s jeho obsahem neztotožňují. Bylo nám řečeno, že je podle nich spíše překroucením reality. Dává podle nich veřejnosti obraz toho, že by snad mohli být označováni za nějakou nebezpečnou sektu. To, zda splňují některé znaky sekt, nebylo předmětem našeho výzkumu. Je pravdou, že na nás nijak nebezpečně nepůsobili. Vnímání skupiny, které v nás vyvolal film, a záznamy evangelizací se v průběhu výzkumu hodně změnilo.



Oficiální webové stránky TCV zatím ještě neexistují, jsou stále ve fázi příprav. Bylo nám sděleno, že chtějí postupovat velice opatrně, aby nebyli nařčeni ze sektářství, jako tomu bylo např. po Take it (j)easy.

Triumfální centrum víry – historie a současnost

Náboženské společenství TCV vychází z Hnutí Víry, které vzniklo v 70. letech 20. století v USA. To je charakteristické především svým učením o moci víry. Podle Vojtíška (2004) Hnutí Víry prohlašuje, že v možnostech člověka je mnohem víc, než co běžně využíváme, a právě tento lidský potenciál chce Bůh naplnit tak, aby člověk prosperoval ve všech směrech. Jediným limitujícím faktorem je naše víra – podle tohoto učení mají lidé jen to, čemu věří, co si představují a co si na Bohu nárokují. Dle Hnutí Víry je důležité pozitivní myšlení, vizualizace nám žádoucích věcí a situací, proklamace těchto věcí a situací, a další podobné techniky. Všechny problémy lze podle Hnutí Víry vyřešit vírou, která se projeví absolutním nasazením a zbavením se všeho, co by tuto víru mohlo omezovat.

Vedoucí osobností TCV je pastor Miloš Kozohorský. Ten už v roce 1990 založil v Dobříši Křesťanské společenství, avšak po sedmi letech pastorače odjel i s rodinou do USA na dvouleté studium biblické školy Hnutí Víry Rhema v oklahomské Tulse. Po dokončení studia a návratu do České republiky se společně se svou ženou rozhodli založit nový náboženský sbor. V roce 1999 tak vzniklo Triumfální centrum víry v Praze, v roce 2002 byla založena pobočka i v Brně. Krom těchto měst dále TCV expandovalo do Olomouce, Ostravy a také na Ukrajinu. (Heroldová)

Učení TCV je založeno na křesťanských základech - vychází z Bible a uznává trojjedinnost Boha. Sami členové TCV uvádějí, že: „*Věříme v Boha jako stvořitele vesmíru a nejvyšší autoritu vůbec. Věříme v Bibli jako Bohem inspirovanou knihu, která obsahuje zásadní a důležité pravdy i pro dnešního "rádoby moderního" člověka. Věříme v Ježíše Krista jako Božího syna a Bohem poslaného zachránce. Věříme v Ducha svatého jako osobu Boží trojice a Bohem poslaného pomocníka a utěšitele. Klademe důraz na správnou interpretaci Božího slova a osobní vztah člověka s Bohem.*“ (Generace 4D) Název společenství „triumfální“ je odvozen z jedné pasáže v Bibli od apoštola Pavla, kde Ježíš triumfoval nad děblem.

Členové TCV se scházejí na silně emotivních setkáních - bohoslužbách. Tato shromáždění probíhají pravidelně, většinou každou neděli. Mimo to mladí lidé z Prahy a



Brna mají svá vlastní setkání. My jsme navštěvovali právě tato střední setkání mladých členů TCV v Brně. Těm se nelíbilo pojmenování „mládež“ sboru církve TCV Brno, a tak si zvolili alternativní název Generace 4D. Toto označení také lépe vystihuje, kdo jsou a co dělají – žijí s Bohem, a právě Bůh je pro ně čtvrtou dimenzí v našem trojdimenzionálním světě.

Generace 4D je velmi aktivní skupina. Mimo svá pravidelná setkání rovněž vyrazí do ulic mluvit s mladými lidmi o Bohu. Krom toho pět členů založilo křesťanskou rockovou kapelu Team 4D, se kterou pořádají různé hudební akce a koncerty. V roce 2010 také uspořádali první ročník křesťanského festivalu pro probuzenou mládež pod názvem *Nebe na zemi*.

Na začátku jejich shromáždění zpravidla zazní hudba. Kapela složená ze členů TCV začne hrát a ve svých písních vzývají Boha a děkují mu. Hudbou se všichni zúčastnění nechají unášet a snaží se skrz ni spojit s Bohem. Zvedají ruce, zpívají, pohybují se do rytmu, často mají zavřené oči a úsměv na tváři. Někdy prožívají až trans. Hlasitě se smějí, jiní z radosti pláčou. Zažívají radost a jsou neskutečně šťastní. Setkání se poté ujímá kazatel, který předčítá úryvky z Bible, komentuje je a přidává příklady ze života. Mluví o zázračných uzdraveních, nekončící Boží lásce apod. Často k tomu využívá mikrofon, aby jeho slova dostala větší důraz.

Výrazným prvkem TCV je jejich evangelizace na ulici. Zastavují kolemjdoucí, rozdávají jim informační letáky a snaží se s nimi hovořit o Bohu. Někdy jsou úspěšní, avšak častěji se setkávají s ignorací, popřípadě s výsměchem. Dalším stupněm jejich pouliční evangelizace je kázání Božího slova někdy až kontroverzním způsobem – pořvávají do mikrofону a snaží se zaujmout svým projevem. Z toho důvodu jsou v médiích prezentováni jako šílenci, fanatici, vymývači mozků, či sektáři.

Při všech kázáních, ať se jedná o shromáždění členů nebo o evangelizaci na ulici, se kazatelé snaží přizpůsobit jazyk současnému člověku tím, že používají hovorovou mluvu, moderní slova, hovoří nespisovně, někdy až sprostě. Tím chtějí zaujmout a oslovit řadu lidí, pro které je kázání v tradičních církvích příliš upjaté a zkosnatělé. Velmi často opakují stejná slova či slovní spojení za sebou a neustále mluví, aby nepřerušili svůj projev.



Ukázky evangelizace na ulici:

„Ježíš je jediná radost. Jenom jediná radost. Jediná radost. Opravdová radost. Spousta lidí, se kterými jsme dnes mluvili, nám řekli, že jsou šťastný. I bez Ježíše. Ale to nejde. To nejde. Ty potřebuješ vědět, že to nejde. A ty víš, ve svém srdci hluboko víš, že to nejde. Nejde být šťastný bez Ježíše...“ (Život 4D)

„Lidi, Bůh Vás miluje! Bůh chce, abyste byli jeho miláčci. Bůh je dobřej Bůh. Bůh je otec a on chce, abyste byli jeho děti. Ale na vás je to rozhodnutí. Bůh respektuje vaši svobodu. Bůh čeká na to, až vy se pro něj rozhodnete. Ale víš, i když se pro něj nerozhodneš, on tě bude stejně milovat. Ale říkám ti, ve chvíli, kdy uděláš rozhodnutí pro Ježíše, tak uděláš rozhodnutí pro dobrého Boha, kterej tě miluje. Změní se tvůj život. Změní se jádro tvého života.“ (Youtube)

Průběh výzkumu

Prvnímu setkání s TCV předcházelo několik neúspěšných pokusů. Několikrát jsme se pokusili kontaktovat skupinu mládeže prostřednictvím e-mailu, to se nám však nepodařilo. Navštívili jsme jedno ze středečních setkání mládeže bez ohlášení, nicméně v daném týdnu se výjimečně nekonalo. Tyto neúspěšné kontakty v nás prohlubovali nejistotu a obavy ze setkání.

Skupina se nám nakonec ozvala na druhý pokus mailem. Dohodli jsme se na osobním setkání na středeční skupině. Představovali jsme si, že setkání nebude probíhat hladce – uzavřenost skupiny, do které jen tak nepronikneme, slušně nás odmítnou, nebudou ochotni zúčastnit se našeho výzkumu atd. Při setkání jsme jim vysvětlili naše záměry. Zajímalo je především, kde budeme výsledky zveřejňovat a pro koho je náš výzkum určen. Naše vysvětlení a objasnění toho, že se jedná o výzkum pro vědecké účely a nikoliv např. pro média, nám v další práci velmi pomohlo. Jak jsme se dozvěděli později od jejich pastora, tak měli v minulosti špatné zkušenosti s médii a nebyli spokojeni s obrazem, který u veřejnosti média vyvolávají.

Při prvním setkání se nám podařilo vyvolat diskuzi týkající se fungování TCV a vstupu jednotlivých členů do něj. Ta pro nás byla velice cenná a vlastně vedla ke zúžení našeho výzkumného vzorku pouze na skupinu brněnské mládeže. Dalo by se říci, že již po prvním setkání se naše vnímání skupiny změnilo. Zjistili jsme, že nejsou tolik uzavřeni, jak jsme předpokládali a že jsou ochotni nám informace o sobě a TCV podat.



Následovala další setkání, kde jsme natáčeli videozáznamy a seznamovali se se strukturou skupiny brněnské mládeže – generace 4D.

Požádali jsme je, zda by byli ochotni, alespoň někteří z nich, nám poskytnout rozhovor. Nakonec jsme získali dva rozhovory se členy skupiny mládeže, které pro nás byly z výzkumného hlediska klíčové (viz Příloha), dále jsme získali rozhovor s pastorem. Účastnili jsme se také jedné z evangelizací na ulici, kdy členové brněnské mládeže vyrážejí do ulic oslovovat mladé lidi.

Výzkumný design:

Pozorování

Sběr informací

Interpretace

Interakce se skupinou - výzkum

Zpřesnění cílů a výzkumného designu

Výsledek

Objekt výzkumu

Předvýzkum

Analýza

Skupinový, individuální rozhovor



Výzkumný záměr:

Proniknutím do nitra skupiny mládeže jsme se chtěli pokusit popsat jejich náhled na sebe sama. Dále pomocí rozhovorů se členy skupiny pochopit jejich motivy jednání, které nemusí být většinové společnosti přijatelné.

Popis výzkumného designu:

Zvolení tématu výzkumu a naše motivy k němu jsou popsány v úvodu. Tímto výběrem ale neskončilo hledání skutečného cíle a záměru výzkumu. Skrze sběr informací především z tisku a internetu (literatura, ani jiné výzkumy, jak bylo již zmiňováno, neexistuje) byla snaha hledat a zpřesňovat výzkumné otázky a především cíle, kterých mělo být dosaženo. Provedli jsme také jakousi formu předvýzkumu spočívající ve skupinovém rozhovoru se členy TCV. Díky němu se nám podařilo objevit, zúžit a pojmenovat podstatu později realizovaného výzkumu.

Poté, co byl výzkum konkrétně určen, a byly stanoveny výzkumné otázky, provedli jsme individuální rozhovory se členy skupiny mládeže z TCV. Tím jsme získali hlavní část dat. Metoda polostrukturovaného rozhovoru znamenala, že část sdělených informací závisela na ochotě a snaze respondentů nám vyjít vstříc. Výběr této metody sběru dat byl později shledán jako velmi vhodným, neboť se při analýze přepisů rozhovorů ukázalo, že jádro sdělení bylo často ukryto v té části, kterou respondent rozvinul bez vyzvání po odpovědi na otázku.

Zúčastněné pozorování, jako podpůrná metoda sběru dat, vhodným způsobem doplňovala polostrukturované rozhovory. Účastnili jsme se několika setkání tzv. „večerních chval“, a po jejich skončení se mohli také ptát celé skupiny mládeže TCV na doplňující otázky k výzkumu.

Data určená k analýze se tedy skládala z několika videozáznamů individuálních rozhovorů. Dále jednoho na diktafon nahraného skupinového rozhovoru a našich vlastních postřehů ze zúčastněného pozorování.

Samotná analýza dat spočívala v otevřeném kódování rozhovorů natočených na videokameru. Nesnažili jsme se o stylistickou, nebo jakoukoliv jinou podobnou analýzu textu, ani nahraného materiálu (řeč těla, mimika...). Naším cílem bylo pouze najít sdělenou informaci, přiřadit ji kód a později kódy roztrždit do kategorií. Stejně tak nabízející se pokračování kódování (axiální popř. selektivní) nabylo provedeno. Naším



cílem nebylo systematizovat data, rozřadit je do schémat a hledat nové souvislosti v získaných informacích, ale především je pochopit a interpretovat.

Analýza dat

Vytvořené kategorie při otevřeném kódování

Spirituální rovina

Tato kategorie obsahuje výpovědi, vztahující se k vnitřnímu prožitku Boha nebo racionálně nevysvětlitelnému pocitu.

1. Volba TCV – intuitivní pocit, jako správného místa pro sebe sama L³
2. Volba TCV – Zjevení od Boha – TCV jako správné místo R
3. Volba TCV – Kontakt s TCV – uvědomění si dalšího rozměru života L
4. Volba TCV – Poznání vlastních možností – pro sebe i druhé L
5. Volba TCV – Modlitba s TCV – „zážitek Boha“ – TCV – jako moje místo R

Vnitřní prostředí TCV

Uvedená sdělení v této skupině jsou vyjádřením pozitivního vnímání prostředí v TCV. Zvláštní podkategorii pak tvoří přínosy získané skrze učení církve (kázání).

6. Volba TCV – přínos pro život L
7. Volba TCV – pravé poznání Boha L
8. Volba TCV – poznání nového L
9. Volba TCV – Pastor – zjevení z Bible – kázání L
10. Volba TCV – Společná vize všech – kázání evangelia R
11. Volba TCV – Spokojenost s prostředím v TCV – duchovní rodina, radost, bez pomluv, dobré společenství R

Kázání/učení

12. Volba TCV – Učení církve (kázání) – osobní přínos do života L
13. Volba TCV – Maximální důraz na kázání Božího slova – příčina poznání Boha L
14. Volba TCV – Učení o Bohu (zjevení) změna života L
15. Volba TCV – Učení TCV vychází z Bible, neodporuje jí R
 - a. Kontrast odlišnosti Bible a vyučování **předešlé** církve R

³ L, R – označení pro respondenty



16. Volba TCV – Kontakt s TCV – oslovení učením L

Evangelizace na ulici

Kategorie evangelizace vznikla částečně z naší iniciativy – dílčím cílem bylo zjistit, jak sami nahlízejí na svůj způsob evangelizace, která je nejspíše nejvýraznějším projevem TCV navenek.

17. Evangelizace – Boží zjevení pastrovi R
18. Evangelizace – „Život s Bohem je slyšet“ R
19. Evangelizace – Oslovení – nejjednodušší způsob L
20. Evangelizace – Spontánní projev evangelizace – prostředek k oslovení lidí, nikoliv naučený způsob L
21. Evangelizace – Potřeba zaujmout lidi jiným způsobem R
22. Evangelizace – Inspirace Biblí R
23. Evangelizace – Jiné způsoby evangelizace (koncerty) R
24. Evangelizace – Křičení – oslovení určité skupiny lidí R

Interpretace

Interpretace vychází z vytvořených kategorií a kódů, dále z našich poznámek zaznamenaných při výzkumu a také z nenahraných skupinových rozhovorů, které probíhaly v neformálním, daleko otevřenějším prostředí a odkryly nám množství souvislostí, které bychom jinak z natáčených rozhovorů nebyli schopni zjistit.

Závěry nelze generalizovat pro celé TCV, jelikož jsme během výzkumu zúžili vzorek pouze na skupinu brněnské mládeže. Dále také proto, že jsou i v rámci TCV odlišnosti mezi skupinami. Stejně tak, jak se víceméně liší lidé v různých částech republiky, tak se liší i různé skupiny TCV.

Před výzkumem jsme byli ovlivněni dostupnými kusými informacemi o TCV, které jsou dostupné v médiích. Při zkoumání jsme narazili i na členy, kteří do obrazu vytvořenému médií zapadají. Nicméně se jednalo spíše o výjimky. Většina ze členů na nás však působila spíše pozitivně, přátelsky a sdílně. Po celou dobu výzkumu k nám byli naprosto otevření a nechali nás zúčastnit se jejich interních modliteb a kázání.

Pokud vytrhneme z kontextu některé kontroverzní projevy TCV, může to na nás působit velmi podivně, až šíleně (hlasitý euforický smích zdánlivě bez příčiny, pozvedání rukou, radostný pláč atd.). Jednotlivé projevy však nelze vnímat odděleně.



Pokud jim chceme rozumět, je třeba chápat je v daném kontextu. Ten můžeme poznat až při bližším kontaktu se členy a proniknutím do zvyklostí a obřadů skupiny. Např. euforické chválení – sdílení radosti z Boha prostřednictvím vyjadřování pocitů navenek. Jinak řečeno – pokud někomu pomůže smích k vyjádření díků, tak není omezován žádnými vnitřními pravidly.

Jako nejkontroverznější projev TCV veřejnost považuje evangelizaci. Sami členové si uvědomují fakt, že jejich evangelizace takto působí, ale na druhou stranu vědí, že tímto způsobem osloví určitou specifickou skupinu lidí. Tento druh si zvolili poté, co byl pastorovi zjeven Bohem a také se nechali inspirovat úryvkem z Bible. Evangelizace podle nich není o lákání nových členů, ale o hlásání Božího slova a šíření víry. Jde jim o to, aby ji slyšelo co nejvíce lidí a pozvali pak Ježíše do svých srdcí. „*Pokud chcete, aby Vás slyšelo hodně lidí, musíte křičet.*“

Důvodem členů pro jejich rozhodnutí do TCV vstoupit a setrvat zde bylo především učení TCV, které podle nich neodporuje Bibli a je výjimečné oproti jiným církvím. Po vstoupení vnímají racionálně nevysvětlitelnou jistotu, že jsou na správném místě a že objevili nový smysl života. „... *Bůh mi řekl, že mám jít do téhle církve, že je to církev pro mě.*“ Také si uvědomili, že poprvé poznali a pocítili živého Boha.

Seznam literatury:

1. VOJTÍŠEK, Zdeněk. Encyklopedie náboženských směrů v České republice : náboženství, církve, sekty, duchovní společenství. 1. vydání. Praha : Portál, 2004. 440 s. ISBN 80-7178-798-1.
2. HEROLDOVÁ, Kateřina. *Vltava2000* [online]. 2007 [cit. 2010-11-09]. Služba triumfální víry. Dostupné z WWW: <<http://www.vltava2000.cz/sluzbatriumfalniviry/default.asp>>.
3. *YouTube* [online]. 2005 [cit. 2010-11-09]. YouTube - Ježíš Vás miluje. Dostupné z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=vREIBDl23M4&feature=related>>.
4. *Život4D* [online]. 2008 [cit. 2010-11-09]. O nás - Generace4D. Dostupné z WWW: <<http://www.zivot4d.cz/generace4d/page/o-nas.aspx>>.
5. *Život4D* [online]. 2008 [cit. 2010-11-09]. *Život4D – křesťanské multimediální stránky* - *Život4D*. Dostupné z WWW: <<http://www.zivot4d.cz/page/vitej.aspx>>.



Příloha: Přepis rozhovorů

Proč sis vybral/a TCV?

R1:

Proč? Protože to pro mě byla zatím. Nebo takhle: protože je to pro mě církev, která mě v životě nejvíc kdy dala, prostě, kterou jsem kdy navštívil. Nemyslím jako církev, ale myslím hlavně to, co se tam káže. To znamená, že když tam přijdu na bohoslužbu, dejme tomu, tak prostě, když odcházím, tak vím, že jsem neposlouchal hodinu jenom nějaký prázdný řeči, ale prostě vím, že si z toho můžu vzít něco do svého praktického života a něco s tím dělat, a zároveň druhým důvodem určitě je to, že prostě vím, že tam je moje místo.

Je to pro mě místo, kde jsem úplně velkým způsobem poznal Boha. Protože tam jde hlavně o to, že prostě slovo, který se tam káže, to je to nejdůležitější, co v církvi je, proč církve existují. Církve mají kázat prostě boží slovo. Církve nemají být nějaký jenom uskupení. A tam jde o to, že to, co se tam, to co se tam káže - řekněme tomu učení - to učení, který tam je, tak prostě to mě tak změnilo a nemyslím to jako nějakou vzdušnou prostě věc, ale skutečně mě to změnilo. Prostě vím, že to zjevení o Bohu, který tam je, mě doopravdy změnilo život. Doopravdy. Prostě, že jsem byl nějaký a něčemu jsem věřil a nějak jsem žil, a prostě vím, že od té doby, co jsem tam začal chodit, jsem začal poznávat úplně nové věci a je dobrý, věřím tomu, že prostě pastor, který tam teď káže, tak má z Bible zjevení určitý věci, na který bych sám třeba nikdy nepřišel. Prostě mě to pomáhá v tomhle směru.

R2:

Protože základní věc, co tam byla, že jsem viděla, že věci, které se vyučují v TCV, jsou v Bibli. Že to prostě, že se to s Bibli jako nějak nemlátil. Že to, co jsem slyšela jako ve vyučování prostě Triumfálního centra víry, tak ty stejné věci jsem mohla najít v Bibli. Že v tom nebyl žádný rozpor mezi tady tímhle. Což v církvi, ve které jsem byla předtím, byly. A za druhé, Bůh mi řekl, že mám jít do téhle církve, že je to církev pro mě. A za třetí, tahle církev má vizi, která se ztotožňuje s mojí vizí, jo. Prostě, tahle církev má to, že chce kázat evangelium lidem, chce to dávat dál, a to je stejná vize, jako moje. A proto v téhle církvi prostě mám svoje místo. Jo, a potom taky, žejo, prostě mě vyhovuje to, co se tam děje, jo. Je to duchovní rodina, je tam radost, je tam prostě žádný pomluvy, prostě žádný klevetění, je to společenství, kde se cejtím fakt dobře, jo. A prostě, to bych sice se mohla cejtit i někde jinde, ale na prvním místě to je proto, že Bůh mi řekl, že tam mám být.

Jak jsi se dostal/a do TCV?

R1:

Dostal jsem se k němu tak, že tyjo, mamka tam jednou jela, do TCV do Brna, a to jsem ještě chodil v tu dobu do jiné církve. A já jsem tam jel myslím jednou s ní, a prostě mě to, mě to oslovovalo. V tu chvíli mě to oslovovalo, a potom jsem tam sice nezačal hned jezdit, potom tam jel ještě brácha, tak jsem tam jel ještě potom znovu, a zase mě to tak oslovilo, že jsem si prostě uvědomil, že ten život, co jsem žil doteď, že to prostě nebylo všechno, nebylo všechno, co můžu žít, že je prostě víc, a chtěl jsem to poznat. A věděl jsem, že v téhle církvi je prostor pro to, abych poznal v životě něco víc a abych prostě v životě byl ještě užitečnějším, než jsem byl. Nejen ve svém, ale myslím i v životě prostě dalších lidí jako.

R2:

To bylo na jednom pobytu, s Triumfálním centrem víry teda už, ale ještě jsem nebyla teda rozhodlá, že tam budu chodit. A byly chvály. Prostě chvály, uctívání, zpívali jsme Bohu, prostě, pozvedávali jsme ruce, jo, prostě úplně strašně jsme si to tam užívali. A najednou se mě Bůh tak strašně dotkl, že já jsem nemohla než brečet, prostě, úplně strašně jsem brečela, úplně jsem volala „Bože tyjo, Bože tyjo“. Úplně, úplně hrozně. A a věděla jsem, že to nic jiného než Bůh prostě nemůže být. A a skrz tady tohle mě Bůh prostě řekl, kde je moje místo. Bylo to skrz úplně šílené hustej zážitek, který jsem do té doby nikdy nezažila.



Jaký máš názor na Vaši evangelizaci?

R1:

Chodit, chodit za lidma a mluvit s něma, to je v podstatě to nejjednodušší, co každej člověk může dělat. Prostě to je toto, a jestli, jestli narážíš, nebo to je možná blbý slovo, na nějaký třeba křičení na ulici a podobně, takový ty řekněme extrémnější způsoby, to třeba já osobně nedělám, ale rozhodně proti tomu nic jakoby, nic proti tomu nemám, a neříkám, že to nikdy dělat nebudu. Ale někdy to i dělám vlastně, kecám. Ale to není tak, že prostě si řekneš “Tak, teďka budu křičet na ulici“. To je prostě tak, že ty chceš ty lidi prostě oslovit v maximální možné míře a prostě to tak z tebe jde jako. Jako rozumíš, to není jako nějaký připravený, prostě budem to dělat takhle, domluvíme se „jó, ty půjdeš tam a budeš dělat tohle“. To je prostě tak, že spontánně člověk jde a chce něco udělat. Jo prostě, to, co zrovna umí, má hlasivky, má ruce, nohy, tak jde, a mluví nebo řve, nebo co já vim. Ale jako není to, že bych zastával tohle je, jak někdy to lidi prostě vidí, že my jsme sekta, která zastává nějaký způsoby a prostě nic jinýho nepřijímá a podobně, tak to určitě ne.

R2:

No já si myslím, že to má prostě svoje místo. Jakože Bůh to ukázal takhle našemu pastorovi, že to tak máme dělat, a my to tak děláme, protože, jako věřím, že lidi potřebujou vidět něco jinýho. No.... Myslím si, že bylo dost suchýho kázání božího slova. Prostě v Bibli je popisovaný: „Křičte Hospodinu, chvalte ho ze vší síly“. Třeba David prostě, postava ze Starýho zákona, je o něm napsaný, že on tam úplně křepčil, úplně šíleným způsobem, takže to pohoršovalo jeho manželku, a tak. A věřím, že život s Bohem není nějaký utáplej, ale život s Bohem jako je slyšet, jo, je prostě slyšet. A není důvod, proč to nějak tutlat. A tenhle způsob jsme si vybrali proto, že nemáme jenom tenhle způsob. Děláme koncerty, děláme různý věci. Chodíme takhle za lidma, prostě do parku, a to. A to, že křičíme na ulici je jenom další způsob, kterej prostě může oslovit určitou skupinu lidí, a věříme, že to prostě tak máme dělat.



FENOMÉN FAGI

Markéta Sedláková, Dagmar Weisbauerová, Michaela Zapletalová

1. Úvod

Předkládaný výzkum se zaměřuje na fenomén komiksové postavičky Fagi a analyzuje ho skrze její příznivce a fanoušky. Výzkum je zářmován teorií memů, jež nás k danému fenoménu přivedla a zabývá se pojetím pojmu fanoušek.

Postava Fagi vystupuje především na platformě facebooku a nabízí tak propojení virtuálního světa s realitou, přenesení významových prvků, sdílení názoru, upozornění na nedostatky ve společnosti. Typická je pro ni kritika soudobé společnosti prostřednictvím humoru. To jí zajišťuje celou řadu příznivců, kteří se s ní ztotožňují a používají jejího symbolu, jako vyjádření sounáležitosti se skupinou. Postava Fagi je rovněž zpracována do divadelního představení Svět podle Fagi Divadlem DNO.

2. Teoretický rámec

2.1. *Mem jako kulturní jednotka*

Co si můžeme představit pod pojmem kulturní jednotka? Slovo, hudba, vtip, fáma, motto, fotografie, zvyk a mnohé další můžeme přiřadit pod výše artikulovaný pojem, v současnosti známý také jako mem. Pojem mem popsal v roce 1976 britský evoluční biolog, etolog a zoolog Clinton Richard Dawkins v knize *The Selfish Gene* (1998, s. 174). Vznikem a šířením memů se dále zabývala britská spisovatelka Susan Jane Blackmoreová v práci *The Meme Machine*. Transfer kulturních jednotek, memů se odehrává z mysli do mysli a neustále podléhá dynamickému procesu transformace a reinterpetace. Tak vznikají nové významy, kovariance. Jedná se tedy o jistý způsob sdílení, šíření. Tento transfer kulturních jednotek je v dnešní době nejvíce patrný v rozhraní virtuálního světa, na internetu a především na sociálních sítích. (Blackmoreová, 2001, s. 251). Životnost daného memu je determinována jeho potenciálem zaujmout lidi, musí mít komunikační apel, který přesvědčí recipienty, aby jej dál šířili. Pokud mem tuto hnací sílu postrádá, upadá do zapomnění. Rychlost, s níž je nový mem sdílen ve společnosti, indikuje jeho úspěšnost. Aby se lidská mysl mohla bránit před expanzí nových a nových memů, vytváří selekci pozorovaných vjemů.



Přenos memů k jednotlivci probíhá prostřednictvím sociálního učení, jako součást procesů socializace a enkulturace. (Dawkins, 1998, s. 176-177).

Naším výzkumným záměrem bylo prozkoumat jeden z mnoha memů, postavičku Fagi. Zaměřily jsme se na transfer, fázi vnímání u příjemce, ale i na podhoubí vzniku tohoto memu. Záměrem bylo sledovat proces šíření a životaschopnosti konkrétní kulturní jednotky, která využívá médium facebooku k vnoření se do lidské mysli. Prostředí facebooku můžeme s pomocí teorie McLuhana, který se ve svých statích podrobněji vyjadřuje k působení médií na člověka a společnost, přirovnat ke „globální vesnici“. Tato vesnice umožňuje sounáležitost v propleteném prostoru, ve kterém lidé mohou rychle komunikovat (2000, s. 136).

2.2. Kdo je to fanoušek?

Při pokládání výzkumné otázky jsme pomýšlely na označení fanoušek jako na poněkud problematické, protože s sebou nese negativní propojení s něčím minimálně zvláště odlišným, fanatickým, či agresí, ve spojení s fotbalovými a hokejovými fanoušky. Etymologie anglického termínu fan vychází z latinského fanaticus, tedy patřící ke chrámu, chrámový sluha, oddaný stoupenec (Jenkins, 1992, s. 12), což ještě více podtrhuje jeho negativní význam. Nejznámější autor, který se touto problematikou fan studies zabýval, Henry Jenkins, se snažil se tuto negativní nálepku odstranit a zasadil o poukázání na pozitiva fanouškovství jako aktivního publika a určitou kulturu lidové kreativity.

V současné době je publikum spojováno v souvislosti s masovými médii jako skupina neznámých i známých lidí, kteří jsou příjemci médií a jsou jimi velkou mírou manipulováni. Mluví se také o publiku jako o konstraktu, který není reálným uskupením lidí, je pouze vytvořené producenty. Ti početnost uskupení využívají jako sdělení o sledovanosti, aby mohli publikum prodávat k inzerci. Jak se potom fanoušci liší od publika?

„Fanoušek není ten, kdo pravidelně sleduje určitý program, ale ten, kdo přeměňuje toto sledování v určitý typ kulturní aktivity. Fanoušek sdílí pocity a myšlenky o obsahu programu s přáteli a zapojuje se do komunity ostatních fanoušků s podobnými zájmy“ (Jenkins, 2006, s. 41).



Odlišením podle Jenkinse je tedy propojenost fanoušků, kteří sdílí vzájemně podněty a jsou motivováni touhou po interakci s komunitou – organizovanou skupinou fanoušků, tzv. fandom (Fiedlerová, 2009, s. 16-17).

Protože se publikum a fanoušci pojí také s ekonomickými a politickými faktory, byla na tuto tematiku provedena řada studií, která zkoumala oblíbenost různých filmů, knih, televizních programů atd. Jako příklad by se mohla uvést studie „Watching the Lord of the Rings: Tolkien’s World Audience“, která probíhala v letech 2003-2004 mezi téměř 25 000 lidí po celém světě a jejímž cílem bylo zjistit reakci publika na film „Návrat krále“. Této problematice fanoušků filmů Pán prstenů, avšak z pohledu utváření identity fanouška, se věnovala ve své diplomové práci Fiedlerová (2009).

3. Výzkumná část

Cílem našeho výzkumu bylo zmapování fenoménu komiksové postavy Fagi prostřednictvím jejích fanoušků. Přičemž základní otázka, kterou jsme si pokládali, zněla:

Kdo jsou fanoušci Fagi a jakými strategiemi je Fagi oslovuje?⁴

3.1. Výzkumný design

Design výzkumu se průběžně měnil. Naším původním záměrem bylo využití Q-metodologie k zodpovězení základní výzkumné otázky. Q-metodologie je obecný název pro skupinu psychometrických a statistických procedur vyvinutých Williamem Stephensonem, které spočívají v třídění balíčků karet, tzv. Q-typů. Podstatou je následné hledání korelací mezi reakcemi a odpověďmi různých osob na tyto Q - typy. (Kerlinger, 1972, s. 563) Doplnkem této metody měly být rozhovory s několika fanoušky Fagi a také s tvůrci divadelního představení Svět podle Fagi.

Především z časových důvodů a také z důvodů technických (nedostatečný počet respondentů pro Q třídění) se design výzkumu proměnil a stěžejní část tvořilo šest polostrukturovaných rozhovorů s fanoušky Fagi. Doplnkovou metodu pak

⁴ Mluvíme-li o fanoušcích Fagi, je nutné odlišit ty facebookové od příznivců divadelního představení Svět Fagi. Faktem je, že se tyto dvě scény často prolínají, základna příznivců představení je však poměrně užší než skupina fanoušků na facebooku. To je dáno i prostředím, ve kterém jsou představení obvykle hrána (kavárny) a které často má až komunitní charakter. Je možné, že tato část fanoušků by vykazovala více podobných znaků. Její zkoumání však nebylo záměrem tohoto výzkumu, představuje však možnost pro jeho rozšíření.



představovalo dvojí třídění (nikoliv již v podobě Q-třídění). V první řadě třídili respondenti 60 krátkých komiksů Fagi. Jejich úkolem bylo rozdělit předložené komiksy do skupin dle kritérií, které si sami určili. Následně respondenti třídili výroky⁵ sebrané od 29 osob, které Fagi rovněž znají. Tyto výroky byly ve formě odpovědi na otázku *Kdo je fanoušek Fagi?* A byly respondenty řazeny postupně na škále se dvěma extrémními hodnotami:

Nejvýstižnější _____ *Nejméně výstižný*

Třídění se účastnilo celkem devět lidí. Vzhledem k nízkému počtu respondentů nemohla být sesbíraná data zpracována kvantitativně pomocí statistického softwaru, jak bylo původním záměrem, ale byla interpretována kvalitativně a brána jako doplněk rámcové analýzy rozhovorů.

Rozhovory, které tvořily jádro našeho výzkumu, byly uskutečněny s pěti informanty. Pohybovaly se v rozmezí od 5 do 25 min a byly analyzovány a interpretovány pomocí metody rámcové analýzy. Rámcová analýza, tak jak ji popisuje Hendl, představuje metodu analýzy kvalitativních dat, která je založená především na lepší organizaci a klasifikaci dat. Té je dosaženo vytvořením tematických rámců skládajících se z množin témat a jejich podtémat, které jsou uspořádány to tabulek. V tabulkách by mělo být zahrnuto tolik dat a kontextu, aby se výzkumník při interpretaci nemusel neustále vracet k původnímu textu. Současně však nesmí být množství dat zobrazených v tabulce na úkor její přehlednosti. (2005, s. 217-219)

Dalším doplňkem klíčové části výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor s tvůrci představení *Svět podle Fagi* a analýza facebooku.

3.2. Interpretace dat

3.2.1. Výsledky rámcové analýzy

Výsledek rámcové analýzy rozhovorů tvoří tabulka obsahující čtyři hlavní témata: *Co je spojuje?*; *Aktuálnost*; *Facebook jako medium*; *Akce a reakce*. Téma *Co je spojuje?* v sobě dále zahrnuje tři další podtémata (*Inteligentní*) *humor*, (*Alternativní*) *kultura*, *Hra se slovy*. Stejně tak součástí tématu *Aktuálnost* jsou dvě podtémata a to *Společenský přesah* a *Jednoduchost a rychlost*. Následující tabulka zobrazuje, jak se témata objevovala v rozhovorech s jednotlivými informanty.

⁵ Podoba tříděných komiksů a výroků viz příloha.

	Co je spojuje?			Aktuálnost		Facebook jako medium	Akce a reakce
	(Inteligentní) humor	(Alternativní) kultura	Hra se slovy	Společenský přesah	Jednoduchost a rychlost		
Petr	X	X	X	X	X		
Martina	X	X	X	X			
Eliška		X	X		X	X	X
Agáta	X		X		X	X	
Markéta	X			X	X	X	X

Co je spojuje?

Humor, především tím Fagi svoje příznivce oslovuje. Dle informantů se jedná o inteligentní typ humoru, který reaguje na společenské dění, ale je zároveň jednoduchý a trefný. Dalším společným znakem je zájem o kulturu a to především současnou kulturu, která nejde s hlavním proudem. Výrazným nástrojem, kterým Fagi fanoušky oslovuje, je způsob užívání jazyka. Slovní hříčky a práce s češtinou, jsou to, co na Fagi její příznivci oceňují.

Inteligentní humor

P: Trefný, inteligentní příjemný humor, rychlý a vypointovaný.

M: Je vtipná.

A: Většinou to má vždycky nápad a ten oceňuji.



M2: je zapráskaně vtipná (smích). Ne, tak není to nic převratného, přesto mě to baví.

(Alternativní) kultura

P: Mají rádi kulturu a kulturní život (alternativní představení).

M: Literatura, hudba (alternativnější), divadlo. Lidé s literárními zájmy.

E: Hodně mě baví současná umělecká tvorba- výtvarno, divadlo. Současná tvorba=nestačí jenom něco namalovat, chce to šokovat, aby v tom byla performance, aby to překvapilo.

Hra se slovy

P: Hru s češtinou.

M: Líbí se mi hra se slovy.

E: Hrozně se mi líbí jazyk a to, že je to na to zaměřené. Vždycky mě bavila čeština a různé hříčky, co s ní jdou dělat.

A: A o jazykových vtípcích ani nemluví.

Aktuálnost

Téma aktuálnost vyjadřuje to, že Fagi umí být aktuální a to jak v obsahu, tak ve formě. Obsahem je míněno její schopnost reagovat na společenské dění a vtipně a rychle ho reflektovat. Aktuálnost ve formě je pak reprezentována stylem, kterým Fagi komunikuje s okolím. V současné době plné informací a různých podnětů, lidem přináší jednoduchý a rychlý humor, nad kterým není potřeba se dlouze zamýšlet a který poskytne jeho příjemcům krátké rozptýlení.

Společenský přesah

P: Glosují společenské jevy a skrz ústa cynické Fagi. I politická satira.

M: Někdy analyzuje současnou společenskou situaci.

M2: Myslím jako, když je to reakce na něco a já to třeba nestihla z médií postřehnout. Takže je Fagi pro mě místo televizních novin, na ty nemusím koukat. V hodně nadsazené rovině. Mám taky ráda komiksy o Brně.

Jednoduchost a rychlost

P: Rychlý humor na chvíli – v práci během pauzy.

E: Líbí se mi, že je to jednoduchý komiks.

A: Je to strážlivé, černobílé, to je mi sympatické. Taková rychlovka. V dnešním



shonu, lidi ocení, rychlé a úderné vtipy. Nebo aspoň mně to tak sedí.

M2: Já se ráda pobavím a nehledám v tom hlubší smysl.

Facebook jako medium

Téma facebook jako médium úzce souvisí s tématem aktuálnost, konkrétně v rovině aktuálnosti užívané formy komunikace s okolím. Facebook má svá specifika, umožňuje fanouškům být s Fagi v podstatě neustále v kontaktu. Zároveň poskytuje možnost skryté identity, jež je sama o sobě pro informanty zajímavá. Valná většina fanoušků neví, kdo stojí za tvorbou jednotlivých komiksů, kdo se ve skutečnosti skrývá za profilem třináctileté dospělé holky.

E: Je to v té facebookové smršti výrazné. Ale ta Fagi ke mně tak prostě chodí, jak je to spojený s facebookem.

A: Je to jednoduché, využívá toho a možná i upozorňuje, jak si může najednou dělat, co chce. Může to psát starej fousatej dědek, ale přitom my vnímáme třináctiletou Fagi. To je vtipný.

A: Je sranda, když se ti na zdi objeví, mezi tunou ostatních statusů.

M2: Ale tak na facebooku s ní člověk vlastně udržuje kontakt pořád.

Akce a reakce

Téma akce a reakce poukazuje na fakt, že jednotlivé komiksy Fagi vyzývají její fanoušky (byť pravděpodobně nezáměrně) k různým reakcím. Facebook umožňuje jednotlivé příspěvky Fagi komentovat a hodnotit (líbí se mi), což vybízí čtenáře často k tvorbě vlastních variací vtipu představeného v komiksu.

E: Čtu si i komentáře pod komiksy (už se k nim teda nevracím, objevím to většinou brzo, ale pak se k tomu nevracím.) Je to dobrý, jak to vedlo k samotný kreativité těch lidí. Jak reagují na tu hříčku, nějakýma obdobnýma. Někdy tam jsou hodně dobré nápady. I si pamatuju některý lidi, který tam přispívaj častěj. Někdy je tam i lepší vtip než v komiksu.

M2: Někdy, když tomu nerozumím, tak se sama nad sebou zastydím a mám chuť si to dohledat.

M2: Někdy mě dost štvou, nemám ráda, když se za každou cenu někdo někde prezentuje....Ale některý komentý jsou taky vtipný, tak se zasměju.



3.2.2. Třídění komiksů a výroků

Co se týče třídění výroků, za nejvýstižnější výroky charakterizující fanoušky Fagi byly označeny: Milovník slovních hříček; Má rád originální humor; Mladý intelektuál; Vysokoškolák, který má rád slovní hříčky; Milovník češtiny. Z třídění výroků stejně jako z rozhovorů je tedy zřejmé, že fanoušky Fagi nejvíce spojuje a charakterizuje zájem o český jazyk a o humor, který není mainstreamový. Na druhou stranu z výroků, které se umístily na posledních pěti příčkách a byly tedy označeny za nejméně výstižné charakteristiky fanouška Fagi (Dospělý; Široce zaměřený; Humanitní informatik; Teenager; Humanista) lze usoudit, že fanoušky Fagi nelze škatulkovat do nějakých užších kategorií, protože základna fanoušků Fagi je z širokého spektra.

Třídění komiksů bohužel nebylo technicky ani metodologicky zcela domyšlené. Nebyl stanoven přesný cíl, kterého touto metodou chceme dosáhnout. Navíc umožnění třídění dle vlastního kritéria způsobilo, že jsme měli od každého informanta několik různých hromádek s komiksy, jejichž interpretace byla velice obtížná. Respondenti se také často potýkali s problémem, jaké vytvořit kategorie a dle jakých kritérií třídit, protože by bylo možné některé z komiksů zařadit do více hromádek. Jedny z variant třídění, které se během výzkumu objevovaly, jsou: podle preferencí, kde se objevili hromádky typu: dobrý, ale nesměju se nahlas, What the fuck; podle typu humoru: černý, jazykový; speciální: zhmotnění slov, komiksové narážky, budovy, veřejný prostor, Fagi svět, musím dohledat vtip, kulturní, synonyma atd.

4. Závěr

Cílem výzkumu, jehož základní otázka zněla: *Kdo jsou fanoušci Fagi a jakými strategiemi je oslovuje?*, bylo zmapování fenoménu komiksové postavy Fagi prizmatem jejích příznivců a fanoušku. Za tímto účelem bylo sebráno pět polostrukturovaných rozhovorů, které byly následně analyzovány metodou rámcové analýzy. Doplnkem k této části výzkumu bylo třídění výroků a komiksů Fagi, jež bylo inspirováno Q-metodologií. Výzkumná část práce byla rámcována konceptem transferu kulturních jednotek a pojmáním slova fanoušek.

Závěrem výzkumné zprávy jsou následující zjištění.

Facebooková platforma fanoušků Fagi je poměrně široká a nelze říci, že by byla tvořena homogenní skupinou. Fagi oslovuje lidi z různých oblastí i napříč generací. Přesto však můžeme najít určité společné znaky. To, co fanoušky Fagi spojuje a to čím,



je oslovuje, je styl humoru, umění slovních hříček a práce s krásami českého jazyka. Současně fanoušci oceňují schopnost tvůrců Fagi rychle a trefně reagovat na společenské dění. Stripy a postřehy, které jsou na facebooku jménem Fagi uveřejňovány vybízejí jejich příjemce k různým reakcím a vytváření vlastních variací vtipů, které i dle slov tvůrců často svým humorem předčí i vtip původní.

Seznam literatury:

BLACKMOREOVÁ, S. *Teorie memů: kultura a její evoluce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 302 s. ISBN 8071783943.

DAWKINS, R. *Sobecký gen*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1998. 319 s. ISBN 8020407308

FIEDLEROVÁ, V. *Vztah fanouška pána prstenů k dílu jako mediálnímu produktu*. Olomouc: Univerzita Palackého, Filosofická fakulta: katedra žurnalistiky. 2009. Vedoucí: Mgr Renáta Sedláková PhD.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 8073670402.

JENKINS, H. *Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture*, London and New York: Routledge, 1992. ISBN 0-415-90572-9.

JENKINS, H. *Fans, Gamer and Bloggers: Exploring Participatory Culture*, New York and London: New York University Press, 2006. ISBN-10: 0-8147-4285-8.

KERLINGER, F. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972. 705 s.

MCLUHAN, M. *Člověk, média a elektronická kultura*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2000. 315 s. ISBN 80-7217-128-3.

MCLUHAN, M. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1991. 399 s. ISBN 978-80-204-2409-9.



Část II – Sociální střety



NEUTĚŠENÝ ŽIVOT NA ULICI. JAK Z NĚHO VEN?

Pavla Frňková, Hana Lukešová Bartáková, Jana Berčíková

*(Výzkum 1: Pavla Frňková, Markéta Kampová, Jana Berčíková, Hana Lukešová
Bartáková, Eva Vohlídalová, Veronika Kupková*

*Výzkum 2: Pavla Frňková, Jana Berčíková, Hana Lukešová Bartáková, Andrea
Nováková,)*

Úvod

Fenomén bezdomovectví jsme si za téma výzkumu vybraly z důvodu jeho aktuálnosti v dnešní době. Vlivem celosvětové ekonomické krize vzrostl ve světě i v České republice počet lidí ve špatné ekonomické situaci, následkem čehož se zvětšilo i množství lidí, kteří nemají trvale svůj domov. Tito lidé propadli záchrannou sociální sítí, kterou tvoří systém sociálního zabezpečení. K výzkumu nás inspirovalo také to, že rok 2010 je Evropskou unií vyhlášen Evropským rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Záměrem naší práce a výzkumu bylo poznat životní situaci lidí bez přístřeší a zjistit, jak jim mohou pomoci sociální služby jednak přímo v jejich neutěšené situaci, ale zejména při jejich návratu zpět do normálního života.

Lidé bez přístřeší

Problematika lidí bez přístřeší je záležitost velmi stará, která existovala již ve starověku a dobách biblických, avšak vymezení této oblasti nebylo vždy stejné. Českým výrazem „bezdomovec“ se dříve označovala osoba „jejíž domovské právo nelze zjistit“. Nyní se v oblasti sociálních služeb hovoří spíše o „lidech bez přístřeší“, neboť tento termín s sebou na rozdíl od termínu „bezdomovec“ nenese žádný pejorativní nádech. V současnosti nejužívanější anglický termín „homeless“ odpovídá našemu termínu „bezdomovec“ a v němčině existuje nejběžnější označení „obdachlos“, což znamená „bez přístřeší“. Italština užívá termín „senzatetto“ tj. „bez přístřeší“ a francouzské



technické a administrativní označení se používá pomocí zkratky „S.D.F.“ tj. „sans domicile fixe“ znamená „bez trvalého pobytu“ (Tichý, 2004, s. 5).

Lidé bez přístřeší či bezdomovci jsou lidé žijící bez trvalého bydlení a často i bez stálého zaměstnání, odříznuti od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům včetně systému sociální podpory. V Evropě užívaná definice zahrnuje mezi bezdomovce vedle lidí bez střechy nad hlavou i osoby žijící v nedůstojných podmínkách, v ústavech a sociálních zařízeních, lidi, kteří nemají vlastní bydlení a osoby, jimž hrozí ztráta bydlení (Matoušek, 2003, s. 34).

V zásadě lze bezdomoveckou populaci rozdělit do skupiny fenoménu zjevného bezdomovectví, skrytého bezdomovectví a potenciálního bezdomovectví. Nejviditelnější část bezdomovecké populace tvoří lidé bez přístřeší patřící do **skupiny zjevných bezdomovců**. Sem patří osoby žijící na ulicích a nádražích, lidé, kteří vyhledávají ubytování v azylových domech, noclehárnách a nočních centrech, poskytovaných městy nebo neziskovými organizacemi. Skupinu lidí bez přístřeší patřících do kategorie **skrytého bezdomovectví** tvoří osoby, které se z nějakého důvodu neobrací na veřejné nebo charitativní služby, aby získaly nocleh či jiný druh pomoci. Počet těchto osob může být vyšší v regionech, kde je nedostačující nabídka těchto služeb. Do skupiny **potencionálních lidí bez přístřeší** patří osoby, které žijí v různých životně náročných podmínkách, rodinných problémech, v těžkostech osobního charakteru, v potížích udržet si byt a v riziku jej ztratit. Do této skupiny lze zařadit i osoby čekající na propuštění z různých ústavů, vězení, či skupinu migrační a exilní (Hradecký, Hradecká, 1996, s. 41). V této práci se zaměřujeme na zkoumání zjevného bezdomovectví.

Faktory vyvolávající fenomén bezdomovectví můžeme rozdělit na **faktory objektivní** a **faktory subjektivní**. Faktory objektivního charakteru jsou ovlivněny sociální politikou státu, sociálním zákonodárstvím apod. Faktory subjektivního charakteru jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, povahovými vlastnostmi aj. Lze je rozdělit do čtyř kategorií na **faktory materiální** (ztráta bydlení, ztráta zaměstnání, zadluženost), **vztahové** (změna struktury rodiny, rozvod manželů, násilí v rodině, osamělost aj.), **osobní** (mentální retardace, duševní a psychické poruchy, invalidita, nesamostatnost apod.) a **institucionální**



(propuštění z ústavů, z dětských domovů, vězení aj.) (Hradecký, Hradecká, 1996, s. 44).

Formy a příčiny bezdomovectví jsou přitom u jednotlivých skupin lidí bez přístřeší odlišné. U mužů jsou příčiny často materiální, osobní a méně již vztahové a institucionální. Muži obvykle demonstrují své bezdomovectví tím, že aktivně vyhledávají nabízené služby, anebo se předvádějí na veřejnosti. Příčiny bezdomovectví u žen jsou převážně faktory vztahové, zejména problémy v partnerských vztazích, často doprovázené násilím. Ženy se většinou snaží předejít riziku života v podmínkách zjevného bezdomovectví, je pro ně spíše charakteristické bezdomovectví skryté. Svě partnerské problémy řeší bydlením u přítele, přátel či rodičů. Ve všech formách bezdomovectví mají ženy často sebou děti. Příčiny bezdomovectví dětí a mladistvých jsou faktory institucionální, neúplná rodina, zanedbávání, týrání a psychická deprivace dítěte, návykové látky, hazardní hry v dětství a dospívání aj. (srov. Hradecký, Hradecká, 1996, s. 45).

Schopnosti lidí bez přístřeší k začlenění do společnosti bývají snižované, protože jim často chybí základní kompetence, jež jsou důležitým předpokladem k přijatelné sociální adaptaci. Obvykle nedokáží účelově jednat a adekvátně orientovat ve světě. Nerozumí pravidlům a normám, které regulují chování a vzájemné vztahy mezi lidmi, a tak je odmítají a nejsou schopni se jimi řídit. Pro život lidí bez domova na okraji společnosti tyto normy nemají vesměs žádný význam. Často selhávají, když se dostávají do obtíží, a nejsou schopni prosadit svoje práva, protože je neznají. Cítí se zatíženi větším množstvím problémů, než je obvyklé, a proto bývají nepřátelštější a depresivní (srov. Vágnerorová, 1999, s. 412).

Armáda Spásy jako reakce na situaci bezdomovectví v ČR

Současná situace v oblasti bezdomovectví v ČR je výsledkem nahromadění mnoha faktorů. Jedná se zejména o přechod z centralizovaného na tržní hospodářství, zastaralý těžký průmysl, endemický alkoholismus, nedostatečné vzdělání a neadekvátní bydlení, absenci průpravy mladých lidí před tím, než opustí výchovnou instituci a začnou samostatně žít, rozvrat rodiny a nedostatečnou pozornost věnovanou individuálním potřebám. Sloučením těchto rizikových faktorů vzniká rizikové prostředí pro sociální



deprivaci a sociální vyloučení těch osob, kteří se ocitnou v pasti chudoby (srov. *Stannett, 2003, s. 29*).

Na tuto situaci potom reagují některé organizace, které se snaží lidi bez přístřeší různými způsoby podporovat, přičemž v centru našeho zájmu stojí Armáda spásy. Občanské sdružení Armáda spásy je mezinárodní křesťanské a charitativní hnutí založené v roce 1865 Wiliamem Boothem v Londýně, jehož působnost a uspořádání mají částečně vojenský charakter, a které je součástí všeobecné křesťanské církve. V roce 1991 obdržela Armáda spásy pozvání, aby v České republice obnovila svou činnost. Tehdejší federální československá vláda měla velký zájem o odborné a praktické zkušenosti Armády spásy s řešením problémů lidí bez přístřeší a lidí ohrožených sociálním vyloučením, kterých začalo v naší zemi přibývat. Armáda spásy má ve svém poslání za úkol nejen poskytovat první pomoc ve formě nouzového ubytování a stravy, ale také vytvářet systém sociální intervence, rehabilitace a sociálního začlenění (*Stannett, 2003, s. 29*).

Centrum sociálních služeb Josefa Korbela Armády spásy v ČR v Brně, ve kterém probíhal náš výzkum, poskytuje lidem bez přístřeší a osobám ohroženým sociálním vyloučením nízkoprahové denní centrum, noclehárnu a azylové domy. Hlavním posláním tohoto zařízení je naplňování základních životních potřeb, podpora uživatelů v návratu do většinové společnosti a k běžnému životu, dále poskytování stravování, hygienický servis a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (*Kosorin, 2008a, s. 43, více viz příloha č. 1*).

Bezdomovectví jako téma výzkumu v České republice a v zahraničí

Výzkumů, ze kterých jsme mohly při naší práci čerpat informace, není mnoho. Důvodem je skutečnost, že v České republice se s jevem bezdomovectví, respektive s přiznáním tohoto problému, setkáváme až s nástupem demokracie. Výzkum problematiky lidí bez přístřeší tak u nás zatím nemá vybudovanou tradici.

V posledních letech probíhají výzkumy, které se zaměřují na sběr statistických údajů o počtu lidí bez domova. Děje se tak hlavně ve velkých městech. Šetření se uskutečnilo např. v Praze v roce 2004, v Brně v roce 2006 a 2010. V Brně bylo v letošním roce zaznamenáno 1354 osob bez přístřeší (*Ščítání bezdomovců v Brně, 2010*). Nejrozsáhlejší výzkum bezdomovectví proběhl v Plzni v roce 2009. V rámci



výzkumu se uskutečnilo kvalitativní šetření, které mělo za cíl pochopení bezdomovectví v souvislosti s městem Plzeň (*Toušek, 2009*). Přesné statistiky o počtu lidí bez domova za celou Českou republiku zatím nejsou k dispozici. První ucelená statistika by měla vzniknout z údajů Statistického Úřadu, který připravuje celostátní sčítání lidu v březnu roku 2011 (*Čt24, 2010*).

Výzkumem mladých lidí bez domova se dále zabývá Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Jedná se o mezinárodní srovnávací výzkum mladé bezdomovecké populace, na kterém spolupracují čtyři výzkumná pracoviště v Nizozemí, Velké Británii, Portugalsku a České republice (*Muhič, Dizdarevič, Šloufová, Minksová, 2009, s. 3*).

Komplexnější výzkumná šetření byla provedena ve Velké Británii, kde se například potvrdilo, že přímý vliv na vzniku bezdomovectví mohou mít tyto faktory: chudoba a nezaměstnanost, sexuální a psychické zneužívání v dětství nebo dospívání, rodinné rozvraty a konflikty, delikventní chování, zkušenost s pobytem ve vězení, dluhy, sousedské neshody, zneužívání alkoholu a drog, vyloučení ze školy, nízká kvalifikace a psychické poruchy (*Filtzpatrick, Kemp, Klinker, 2004, s. 31*).

A nyní se již budeme věnovat výzkumnému šetření, které prováděla naše skupina.

Metodologie výzkumného šetření

Na rozdíl od výzkumů zmiňovaných v předchozí kapitole bylo cílem našeho výzkumu poznat a porozumět životní situaci lidí bez přístřeší a na základě těchto poznatků vytvořit projekt, který by směřoval k jejich resocializaci. Výzkum byl rozdělen do **dvou částí**, přičemž oběma částem je společný **kvalitativní výzkumný design**, neboť naším cílem bylo zjistit nové poznatky a zmapovat situaci.

První část výzkumu proběhla na podzim roku 2009. Cílem tohoto výzkumu bylo zmapovat náplň běžného dne lidí bez přístřeší, zjistit, v jakém kontextu využívají sociální služby a odvodit z toho důsledky pro další možnosti pomoci. Jako metoda sběru dat byly zvoleny **individuální polostrukturované rozhovory** s klienty denního centra Armády spásy. Rozhovory vedla Jana Berčíková, sociální pracovníce v centru Armády spásy, která měla díky svému zaměstnání možnost přístupu k respondentům i jejich důvěru, neboť se s nimi znala a oni jí věřili. Tato důvěra hrála při výzkumu velmi důležitou roli, protože lidé bez přístřeší bývají velmi opatrní, co se týče sdělování



informací o sobě. Také mají často tendenci realitu vylepšovat. Díky tomu, že se s naší výzkumníci znali, nebáli se mluvit otevřeně a většinou neměli potřebu stylizovat se do nějaké lepší role. Výzkumnice je také na rozhovor předem připravila, ujistila je o anonymitě. Pro vedení rozhovoru pak bylo vybráno místo, kde byla tazatelka s respondentem o samotě, aby mohl mluvit otevřeně a nebál se, že ho uslyší někdo cizí. Šlo buď o volnou místnost na noclehárně, nebo na denním centru Armády Spásy na Mlýnské ulici. Poslední důležitou okolností při vedení rozhovorů bylo jejich správné načasování na den, kdy byli respondenti v „dobré kondici“ (to znamená ve sdílné náladě, sytí, střízliví atd.).

V první části výzkumu byly rozhovory provedeny s **pěti respondenty** (čtyřmi muži a jednou ženou). Výběr respondentů byl proveden záměrně tak, aby respondenti odpovídali obrazu „typického“ člověka bez přístřeší. Rozhovory se konaly v denním centru Armády Spásy na Mlýnské ulici a byly **nahrávány na MP3 přehrávač**. K tomu je třeba podotknout, že i když jsme si byly vědomi, že MP3 přehrávač je do jisté míry překážkou naprosté otevřenosti respondentů, bylo k jeho užití přistoupeno kvůli doslovnému zaznamenání rozhovorů, neboť psaní poznámek v průběhu rozhovoru může obsah zkreslit a navíc se tazatel nemůže plně soustředit na průběh rozhovoru a zaznamenávání rozhovoru po jeho skončení je značně nepřesné. Rozhovory byly ze zvukového záznamu doslovně přepsány⁶ a u přepsaných rozhovorů bylo provedeno otevřené a axiální kódování (v programu Nvivo 7), na základě kterého byl vytvořen kauzální model.

Druhá část výzkumu proběhla na jaře roku 2010. Jejím cílem bylo zjistit, co pomohlo již (částečně) resocializovaným klientům služeb Armády Spásy v procesu resocializace. Jako metoda sběru dat byly opět zvoleny individuální polostrukturované rozhovory. Tyto rozhovory, stejně jako v prvním výzkumu, vedla Jana Berčíková. Výběr respondentů byl záměrný, šlo o to vybrat lidi bez přístřeší, kteří byli dříve na ulici a nyní splňovali podmínku částečné resocializace v tom, že bydleli na ubytovně Armády spásy a zároveň byli zaměstnaní. K tomu je třeba dodat, že vybrat takovéto respondenty bylo velmi náročné. Proto byli také vybráni pouze **tři respondenti**. Rozhovory s nimi byly prováděny v soukromí, v kanceláři tazatelky. Stejně jako u první

⁶ Vzhledem k velké citlivosti tématu a důvěrnosti, kterou jsme našim respondentům před poskytnutím rozhovoru přislíbily, nejsou přepisy rozhovorů uvedeny v příloze.



části výzkumu, i zde byly rozhovory nahrávány na MP3 přehrávač a doslova přepsány. Při vedení a nahrávání rozhovoru přitom bylo potřeba překonat podobné překážky jako první části výzkumu. U přepsaných rozhovorů bylo provedeno otevřené kódování v programu Nvivo 7. Výsledky této části výzkumu byly posléze analyzovány společně s výsledky prvního výzkumu a na základě toho bylo provedeno axiální kódování a byl upraven kauzální model plynoucí z první části výzkumu. Po spojení výsledků obou částí výzkumu pak bylo provedeno selektivní kódování, kde byl identifikován centrální jev výzkumu a k němu byly vztaženy ostatní kategorie. Ze selektivního kódování pak vyplynuly závěry, které vedly k vytvoření projektu resocializace lidí bez přístřeší s názvem Návrat.

Výsledky interpretace dat

Nyní se budeme věnovat výsledkům analýzy dat získaných v rozhovorech. K analýze dat je třeba podotknout, že zde hrály neocenitelnou roli znalosti Jany Berčíkové, která znala velice dobře životní situaci jednotlivých lidí bez přístřeší, a díky tomu mohla být hodnocena objektivita výpovědí jednotlivých respondentů. Její znalosti situace respondentů také pomohly dotvořit některé z kategorií.

Nejprve se budeme věnovat výsledkům první části výzkumu, potom výsledkům druhé části výzkumu. Nejdříve budou vždy představeny kategorie, které vzešly z otevřeného kódování, a posléze vysvětlíme kauzální modely a z nich plynoucí závěry. K tvorbě kategorií je třeba dodat, že k jejich konečné podobě i názvu mnohdy přispěl proces axiálního kódování a u druhého výzkumu také porovnávání dat z prvního a druhého výzkumu. V procesu selektivního kódování pak byly výsledky obou částí výzkumu spojeny.

První část výzkumu

Cílem této části výzkumu bylo zmapovat náplň běžného dne lidí bez přístřeší, zjistit, v jakém kontextu využívají sociální služby, a odvodit z toho důsledky pro další možnosti pomoci.

První dvě kategorie, které vyplynuly z otevřeného kódování, se váží k příčinám stavu lidí bez přístřeší. První z kategorií je „Špatná ekonomická situace“ a druhou kategorií je „Chybějící rodinné zázemí“.



Špatná ekonomická situace

Tato kategorie vysvětluje, proč jsou tito lidé bez střechy nad hlavou. Vyplynula přitom jak z rozhovorů, tak ze znalostí sociální situace jednotlivých lidí. Většinou se jedná o to, že lidé bez přístřeší jsou zadlužení, bez práce a jakýchkoli finančních prostředků. Velmi často ani nepobírají žádné sociální dávky. Tyto problémy se potom často stádají, dluhy se navyšují o úroky atd., „*Tak přišel jsem o byt, protože jsem se rozvedl, a pak to šlo od desíti k pěti. Přišel jsem o zaměstnání, takže už su dva, skoro tři roky venku.*“ Respondent č.5

„*Když mě přišla exekučka, kolik mám platit, protočily se mi panenky. To vyšplhalo to až na devadesát tisíc.*“ Respondentka č.3

Chybějící rodinné zázemí

Jedná se o kategorii, která označuje chybějící pomoc v tíživé situaci ze strany rodiny. Mnohdy totiž rodina hraje roli určité záchranné sítě, a když se některý z jejích členů ocitne v nesnázích, pomůže mu. V případě našich respondentů to tak však není. Se členy svých původních rodin mají lidé bez přístřeší buď špatné vztahy (či naprosto chybějící) nebo svou tíživou situací nechtějí obtěžovat. „*Já nemám zájem nic jiného navštěvovat, já nechodím ani za příbuzenstvem. Já jsem s nimi nevyrůstal a oni mě berou jako cizího. Ne že bych je pomlouval, je pravda, že jsme jedna krev, ale dál to nebudu komentovat.*“ Respondent č. 4

„*Člověk je sám, vím, že mám rodinu kousek od sebe, nechci je zatěžovat svými problémy, má sestra bydlí kousek ode mě, má taky rodinu, ví, jak žiju, ale nechci ji zatěžovat. Já věřím, že si ty problémy vyřeším sama. Nechci je zatěžovat ani svými problémama.*“ Respondentka č.3

Mnohdy dokonce rozvod nebo hádka s původní rodinou přispěly k špatné situaci člověka bez přístřeší. „*No, ztratil, rodinný rozvrat to jako. Po matčině smrti jsem tam byl s bratrem, se švagrovou a s dvouma neteřema, jako a my jaksí už mezi sebou ...S ňou jsme nekomunikovali, jen jsme se hádali, prostě rodinný důvody jako.*“ Respondent č.2

Neutěšený život na ulici

Neutěšený život na ulici je název jedné ze stěžejních kategorií výzkumu, jedná se o kategorii zahrnující nejvýznamnější aspekty života lidí bez přístřeší. Tato kategorie



vyplývala jak z první, tak z druhé části výzkumu, proto jsou zde uváděny citace respondentů obou částí výzkumu. Tuto kategorii lze vystihnout následovně: „*Takže to nebyl ani jeden den, to byla noc, noc...to bylo jenom, jen takový ...ani nevím, jak to mám popsat...takový měsíce o přežití ...že člověk jenom opravdu čekal, když si může odpočnout na tu noclehárnu, lehnout si, udělat si hygienu.*“ Respondent č. 8

Základní vlastností této kategorie je **nejistota**. „*Největší strach mám, když ležím a najednou se zatáhne, je bouřka, deštivo. A vy nemáte nic a nemáte se kde schovat, když vás to přepadne v noci. Tak musíte jít do průjezdu, nic nemáte, to je hrozný. To si ani zapálit nemůžete a jste bezbranný a čekáte ve tři hodiny, až přestane, klepete se zimou...*“ Respondent č.2

Tato kategorie v sobě obsahuje 2 subkategorie, a to Neuspokojení fyzických potřeb a Frustrace psychických potřeb.

Neuspokojení fyzických potřeb je dáno především chybějícím zázemím, kde by se člověk mohl vyspat, a také problémy s obstaráváním jídla a oblečení, které jsou způsobeny špatnou ekonomickou situací lidí bez přístřeší. Další z nepříjemných rysů života bez přístřeší je **omezená možnost provádět hygienu** a prát si oblečení. „...že jsem byl špinavej jak „viks“, že jsem se prostě nemohl, že jsem se pořádně nemohl vykoupat, prostě vyprat si věci, být špinavej....“ Respondent č. 7 Důležitost provádění hygieny přitom neplyne jen z vnitřní potřeby, ale také z toho, jak je zanedbaný člověk vnímán svým okolím. „...tak pokud jsem třeba vykoupanej, převlečenej, oholenej, tak na mě není poznat, že jsem nějaký bezdomovec. Horší je to když se člověk dva tři dny nedostane k žádné vodě a už má člověk nějaký špinavý kalhoty, tak se na vás dívají skrz prsty.“ Respondent č.5

S neuspokojením fyzických potřeb souvisí i frustrace psychických potřeb, zejména **ztráta pocitu jistoty a bezpečí**. Pro situaci lidí bez přístřeší je typická nejistota ohledně budoucnosti, a to i velmi blízké budoucnosti – jestli budou mít večer kde spát, co jíst a tak dále. „Příjemný to nebylo. Samozřejmě, ta psychika na člověka působí. Ted'ka ve strachu, aby se nestalo něco horšího [sic].“ Respondent č. 6. Tím, že jsou na ulici, jsou také vystaveni případným útokům jiných lidí. „No někteří, spíš bych řekl, že jako ty chuligáni reagují na toho člověka. Nebo nějaké ty skupiny, co kopají do těch bezdomovců.“ Respondent č. 1



Nenaplněné jsou však i další psychické potřeby, například potřeba sounáležitosti. Z většinové společnosti se lidé bez přístřeší cítí vyčleněni, někdy cítí i **odsuzování či odpor ze strany okolních lidí**. „Někdy, když třeba jsme bydleli v těch Obřanech, a jezdili jsme odtud elektrikou, potom jsem se cítila hrozně, protože člověk páchl tím smradem, tím puchem, když to tam je vlhké, když celou noc tam spíte, člověk páchne takovou jako ztuchlinou, že se na vás každý dívá jak na bezdomovce, který prostě...je to takový hrozný pocit nepříjemný.“ Respondentka č. 3

Pro situaci lidí bez přístřeší je dále typické, že většinou postrádají láskyplné či vřelé vztahy s jinými lidmi. Jak již bylo zaznačeno výše, často jim **chybí vztahy s původní rodinou** nebo jsou alespoň značně omezeny. Také s dřívějšími přáteli se příliš nestýkají. „Jako já su Brňák, ale těch kamarádů pár mám ještě z dřívějška, ale to víte, nemůžete je pořád otravovat...“ Respondent č. 5

Často se pak cítí **osamělí, bez citového zázemí**. „Tady de facto, když se člověk vrací...když je sám člověk, tak se vrací de facto do té samoty a nikoho nemá a nemůže se o nikoho opřít, nemůže se nikomu svěřit, všechno drží v sobě a bojuje sám se sebou.“ Respondent č. 8

Vztahy tak většinou navazují zase **s jinými lidmi bez přístřeší**. Někdy jde jen o společné trávení času „...většinou teď trávím čas s mladýma holkama, co chodí taky na Mlýnskou, tak s nima hrajeme karty a chodí jeden takovej známej, co hraje na kytaru, jsme zazpívali po večerech na jídelně.“ Respondentka č. 3. Výjimkou však nejsou ani trvalejší vztahy, často provázené vzájemnou pomocí. „Já mám třeba kamaráda, kterej sem tam na té Armádě spásy mi pomůže s jídlem nebo takhle nebo co nesní tam, mi třeba dá nebo takhle.“ Respondent č. 5

Co se týče vztahů s ostatními lidmi bez přístřeší, je třeba podotknout jednu dosti zásadní okolnost. Tyto vztahy jsou na jednu stranu pozitivní v tom, že lidem bez přístřeší poskytují alespoň částečnou kompenzaci chybějících vztahů, avšak na druhou stranu **mohou člověka brzdit v návratu k normálnímu životu**, neboť jsou značně demotivující. „A když si člověk chtěl hledat práci, tak tady v tomto prostředí, kde jsou ty lidi dole, kde jsou prostě už hodně na dně, tak to prostředí vám nedává moc motivací, abyste šel dál...“ Respondent č. 8



Boj o přežití

Tato kategorie označuje strategie jednání, které v situaci neutěšeného života na ulici volí lidé bez přístřeší k tomu, aby uspokojili, alespoň částečně, své základní potřeby. **Život člověka je pak určován hlavně těmito potřebami** a často nezbývají myšlenky na nic jiného „*Ted' v této době no činnost, to je sehnat nějakou korunu, sehnat něco na jídlo, popřemýšlet, kde se člověk vyspí, co jako že bych ještě někde přemýšlel o tom se nějak dovzdělávat, to absolutně ne.*“ Respondent č. 5

Co se týče **spánku**, lidé bez přístřeší se většinou snaží najít místo, které bude splňovat alespoň některá základní kritéria. „*No, ono to místo záleží na tom, aby to splňovalo moje kritéria. Za prvé na tom, aby o tom nikdo nevěděl, aby mě neobtěžovali hlavně nějaký opilci a tak a za druhé, aby o tom nevěděli Policie České republiky, o mě tam, za další, abych se nemusel eventuálně v noci stěhovat před lijákem, abych byl furt v suchu a aby to nebylo v nějakém prostředí, kde je špína, odpadky a tak, jak to bývá u ostatních bezdomovců, že se tam někde utábořují a kolem nich je smetiště.*“ Respondent č. 1

Aby si nemuseli každý den hledat místo na spaní, lidé bez přístřeší často naleznou **určité místo, kam se vracejí přenocovat**, pokud toto místo splňuje určité podmínky, které vyžadují (např. skrytost, ochrana před nepřízní počasí atd.) „*No jinak poslední dobou jsem nemusel přemýšlet, protože jsem si vyhlédl tam v Bílém domě pod těma schodama, to se mi docela líbilo. Je tam, za prvé tam nelilo, nikdo o mně nevěděl, nikdo mě nerušil v noci. A když začlo pršet v noci, tak na mě vůbec nepršelo. Jinak je tam přístřešek nad odpočívadlem a jednak je tam taky přístřešek, když přicházejí pacienti, aby na ně nepršelo, a nebylo hlavně na mě vidět kolemjdoucíma.*“ Respondent č. 1

„*Spím ve vagoně, v kanále, když je zima, kanál je čistý, nebudu sdělovat kde. Je tam teplo, dám si tam pod sebe deku. Přikrývku nepotřebuji, je tam parovod.*“ Respondent č. 4

Čas od času je však potřeba dané místo změnit, aby nebyli příliš nápadní. „*Já nerad spávám moc často na jednom místě, člověk se tam stane takovej trochu známější, tak radši jdu zase o kus dál.*“ Respondent č.5

Někdy se lidem bez přístřeší podaří nalézt i **dočasný příbytek**, který jim slouží jako zázemí. Většinou však prostředí v těchto příbytcích nebývá příliš příjemné. „*Byl to kamenolom, byl to sklad střeliva, kde jako byly dvě místnosti, my jsme si tam udělali ze*



dřevo prostě takový jako postele ztloukli, dali jsme si tam, sehnali jsme si tam matracčky a všechno, bylo to prostě z kamenů, takový jako pobyt, kde kdysi bývaly střeliva a tam teda jsme začali bydlet. I v zimě i v létě... No hrozný je to prostě, v létě tam je vlhko, kde nám jako plesnivěli nebo jako oblečení nám páchlo plísní, ztuchlinou, a v zimě zase tam bylo teplo, ale prostě museli jsme jako, na to přežít to šlo, jenom prostě že jsme se tam vyspali.“ Respondentka č. 3

Co se týče **shánění jídla** nebo peněz na jeho zakoupení, je to pro lidi bez přístřeší mnohdy úkolem na celý den. „Přes den jsem chodil po kontejnerech, jako barevné kovy víte a sklenice, láhve vratný. No, je to hloupý, ale někteří lidé vyhodí i dobrý jídlo.“ Respondent č. 2 Peníze na jídlo pak lidé bez přístřeší shání více způsoby. Jedním z nich je výše zmíněný sběr různých věcí, dále pak žebrání, případně nějaká příležitostná práce. „Nebo když je třeba sníh, zazvoním: Chcete tady zamést před barákem? Ted’ je zima, co stará paní, jak může sekát led?... Řeknu vám, dejte mi sůl, já to tady posolím, vyklepu a hotovo. A budu rád, když mi dáte aspoň třeba sto, nebo padesát korun. Na ten chleba...“ Respondent č. 4 K tomu je však třeba podotknout, že získané peníze neslouží jen k nákupu potravin, ale často i cigaret a alkoholu. „Pak už sháním po lidech penízky, aby bylo jednak na cigarety, někdy, někdy ujeďu do toho alkoholu, a když zrovna nepiju, na tu denní spotřebu, nějaký to jídlo.“ Respondent č. 1

Kategorie Boj o přežití má také subkategorii, a tou je Částečné využívání sociálních služeb. Název této subkategorie naznačuje, že využívání sociálních služeb neprobíhá v plné míře, respondenti se na nich snaží být nezávislí (to znamená, že např. využívají denní centrum, ale již ne ubytovnu). Sociální služby jim pak slouží jako **prostředek k uspokojení aktuálních potřeb**, skýtají možnost, jak se poměrně levně najíst, ohřát, umýt, přespat, případně podívat na televizi a popovídat si s jinými lidmi „S hygienou si nemusím dělat starosti, protože jsou tu i jinačí, než je Armáda Spásy, je teda třeba na Bratislavské je taky toto zařízení obdobního typu, protože je tam taky nízkoprahový, taky to denní centrum. Kde se člověk dá vykoupat, oholit, podívat se na televizi, dostane tam jídlo.“ Respondent č. 1.

Využívání sociálních služeb se tak někdy i stává určitou **pevnou součástí denního režimu lidí** bez přístřeší. „...o devíti hodinách jsu tady. Samozřejmě koupání, člověk pojí u stola a tak jako.“ Respondent č. 2 Je zajímavé, že lidé bez přístřeší pak mají mnohokrát **velmi dobrý přehled o sociálních službách** ve městě, kde žijí. „Na



Bratislavské otvírají od půl devátý do dvanácti, pak mají půl hodinovou pauzu a pak to pokračuje až do čtyř hodin odpoledne. S tím, že pak, když jako už jsou třesutý mrazy a takový, tam tak navíc poskytují noční centrum nějaký. Pro určitý počet lidí, tak, aby se to tam vešlo. Tak jak to bylo zde, nevím, jestli to bude tento rok aji zde na Mlýnské. Protože ještě vím, že to funguje na Podnásepní a na Vídeňské.“ Respondent č. 1

Subkategorie Částečné využívání sociálních služeb má pak dvě hlavní vlastnosti, které se týkají míry využívání těchto služeb. Jsou jimi **závislost na počasí** a **závislost na zdravotním stavu**.

Závislost na počasí znamená, že sociální služby jsou využívány zejména v zimě nebo v nepříznivém počasí. „No samozřejmě, podle úrody na zahrádkách, na podzim si člověk takhle někde zajde na jablka, na jaře zase na třešně nebo v i květnu a červnu, to je samozřejmý. No a ta činnost, když už je třeba pěkně, tak to nemá cenu, aby se člověk válel na nějaké Armádě spásy, zajdu někde k rybníku, tak tam se vykoupu, zaplavu si, no všechno možný. To je úplně něco jiného, než potom v říjnu nebo listopadu, když už je nějakých 8 stupňů přes den, tak to už nejde sedět někde u vody a máčet nohy.“ Respondent č. 5

„... prostě pokud už je já nevím hodně pod nulou, tak se snažím schovat na Armádě spásy nebo na té Podnásepní nebo na Vídeňské, prostě jak to jde, ale to už musí být počasí pod psa.“ Respondent č. 5

Závislost na zdravotním stavu vystihuje situaci, kdy při zhoršeném zdravotním stavu člověk bez přístřeší využívá sociální služby ve větší míře, než by dělal jako zdravý. Jedná se však o přechodný stav, dokud potíže trvají nebo dokud člověk nenalezne nějaký alternativní způsob, jak se ukrýt před nepřízní počasí. „Já mám problémy s tlakem, nemohla jsem dýchat teďka, když je ten podzim, tak jsem hodně onemocněla, do měsíce jsem byla třikrát v nemocnici ... a řekli mně, že to není vhodné prostředí, kde bych měla přebývat, tak jsem se ubytovala na Mlýnské.“ Respondentka č. 3

„V zimě já už to neriskuju, protože už jsem jednou si v zimě uhnal tu prostatu. Tak jsem si řekl, že už je nejvyšší čas se sem vrátit na nějakou tu dobu....Mezitím si už zas si hledám nějakou tu opuštěnou chatu.“ Respondent č. 1



Nemožnost sehnat a udržet práci.

Ke kategorii „Boj o přežití“ se váže další kategorie, a tou je „Nemožnost sehnat a udržet práci“. Tato kategorie vznikla kombinací znalostí dlouhodobé situace respondentů a analýzy jejich výpovědí v rozhovorech. Pro lidi bez přístřeší je charakteristické to, že nemohou sehnat práci a pokud ji již seženou, tak si ji z různých důvodů dlouho neudrží. Pokud pracují, tak se většinou se jedná o různé krátkodobé brigády či jednorázovou činnost zaměřené na rychlé získání peněžního obnosu, který je ihned využít na uspokojení fyzických potřeb, případně na nákup alkoholu a cigaret. „...ono se třeba něco namane, pak to zkrachuje, pak zpátky sem. To je takovej koloběh, kterej mě čeká až už možná do konce života možná, no.“ Respondent č. 1

Osobnostní charakteristiky jako překážka

Tato kategorie byla vytvořena s ohledem k tomu, co komplikuje lidem bez přístřeší možnost většího využívání sociálních služeb, které by mohlo pomoci vyřešit jejich existenciální problémy. Jedná se také o charakteristiky, které se váží k nemožnosti sehnat a udržet zaměstnání. Jednou z nich je **neochota podřídit se pravidlům** či podřídit se nějakému režimu, často spojená s **požíváním alkoholu**. „Dal jsem se na alkohol, jsem na ulici, spím, kde se dá, jsem v Praze, Plzni, Brně, v Aši i v Ostravě, kde se dá. Prostě se toulám jako pták.“ Respondent č. 4

„Já mám rád ted' tu svobodu. Tady jsou takový ty různý dejly a já nevím a tady musíte být do tolika hodin a tady toto se musí a tam to, člověk má rád svobodu. A potom v tu zimu zas to jsou takový ubytovny, kde vás pustí v osm večer a v osm ráno vykopnou, takže je to na nic, no.“ Respondent č. 5

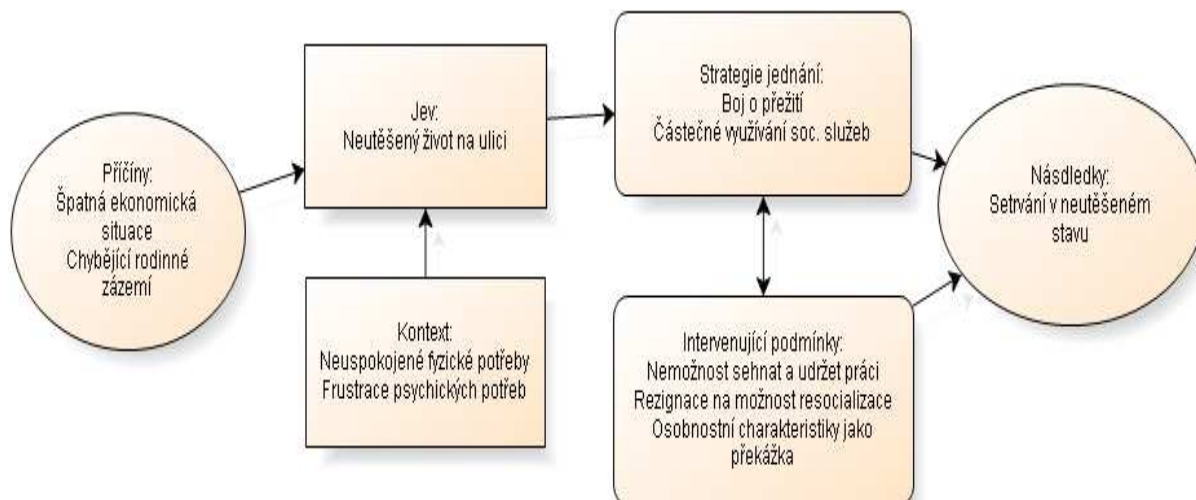
Další charakteristikou, která komplikuje jak větší využívání sociálních služeb, tak shánění trvalejšího zaměstnání, je **neochota spolupracovat s úřady**, zejména s úřadem práce. To je pro mnohé lidi bez přístřeší nesplnitelný požadavek, neboť mnohokrát ani nemají doklady a kontakt s úřady jim připadá zbytečný. „No, na Úřad práce budu muset jít v pondělí. Mě zatlačila paní sociální, jako začala uvažovat o té ubytovně tady. Tak jsem jí řekl, že ta ubytovna tady mě jako tohle hmm mě neposkytuje tohle, abych se mohl dále vyvíjet venku.“ Respondent č. 1

Rezignace na návrat k normálnímu životu

Další důležitou kategorií, která se vynořila při kódování rozhovorů z první části výzkumu, byla kategorie **Rezignace na návrat k normálnímu životu**. Tato kategorie vystihuje pocit lidí bez přístřeší, že již nemají šanci vrátit se do normálního života. To však neznamena, že by si to nepřáli, neboť přáním většiny z nich je mít střechu nad hlavou, rodinu, případně i zaměstnání. Velmi často ale ztratili naději, že se jim ještě někdy v životě podaří tyto sny splnit. „Kolikrát mám představu, že mám třeba svoje nebo tak, ale já prostě vím, že to nepude. Já už prostě na to nemám ani, už. Víte, jak bych to řekl, mít svoje prostě. Přijít, odemknout si byt, pustit si televizi, okoupat se, dobře se vyspat, to je jako pro mě utopie. To si tak člověk má jen v představách, to jsou jenom představy. Taky by člověk nechtěl být sám, to je v nenávratnu.“ Respondent č. 2

Axiální kódování

Kategorie, které byly vytvořeny v první části výzkumu, byly dále rozvíjeny pomocí axiálního kódování a byl z nich vytvořen následující kauzální model. Pro lepší pochopení modelu je třeba uvést, že v našem pojetí kauzálního modelu chápeme kontext jako širší okolnosti jevu (neutěšeného života na ulici), jako jeho specifikum a důvod, proč je život na ulici neutěšený. Intervenující podmínky pak chápeme jako okolnosti působící při volbě strategií jednání (toto působení však není čistě jednosměrné, proto je šipka oběma směry) a následně ovlivňující důsledky jednání.





Tento model lze shrnout takto: Jako následek špatné ekonomické situace a chybějícího rodinného zázemí se lidé bez přístřeší nacházejí v neutěšené situaci života na ulici. V této situaci jsou často neuspokojeny jejich fyzické potřeby (spánek, jídlo, hygiena), ale jsou také frustrovány jejich potřeby psychické (potřeba jistoty a bezpečí, potřeba sounáležitosti a láskyplných vztahů). Za těchto podmínek pak lidé bez přístřeší volí strategii „Boje o přežití“, tj. mají určité ověřené způsoby, jimiž své potřeby (zejména fyzické) uspokojují, což jim často zabere veškerý čas a energii. K uspokojení svých potřeb často využívají sociální služby, a to zejména za špatného počasí nebo při zhoršeném zdravotním stavu. Sociální služby však nevyužívají v plné šíři, čemuž brání jejich osobní postoje a charakteristiky, zejména neochota podřídit se pravidlům a nespolupracování s úřady. Spolu s rezignací na možnost návratu do normálního života a s nemožností sehnat a udržet práci to potom vede k setrvání lidí bez přístřeší v neutěšeném stavu⁷ života na ulici.

Druhá část výzkumu

Cílem této části výzkumu bylo zjistit, co pomohlo již (částečně) resocializovaným klientům služeb Armády Spásy v procesu resocializace.

V analýze rozhovorů druhé části výzkumu byly některé kódy přiřazeny k již existujícím kategoriím, zejména ke kategorii „Neutěšený život na ulici“. Byly však také vytvořeny nové kategorie. Při axiálním kódování pak byly tyto kategorie zakomponovány do kauzálního modelu z první části výzkumu, aby mohly být výsledky obou částí výzkumu porovnány a aby na základě toho mohly být vyvozeny důsledky pro vytvoření projektu směřujícího k resocializaci lidí bez přístřeší.

Sociální služby jako odrazový můstek

Tato kategorie označuje strategii jednání, která se v situaci neutěšeného života na ulici objevila u respondentů z druhého výzkumu. Dala by se charakterizovat tím, že tito respondenti využili sociální služby jako oporu, která jim pomůže začlenit se do společnosti. Sociální služby mohou pomoci **uspokojit základní potřeby člověka bez**

⁷ „Setrvání v neutěšeném stavu“ není kategorií, která vzešla z otevřeného kódování, ale v rámci našeho modelu axiálního kódování jsme jí označily následky, ke kterým vedou zvolené strategie jednání a intervenující podmínky. Tyto následky jsou nám známy díky dlouhodobému kontaktu naší výzkumnice s respondenty.



přístřeší a tím mu poskytnou možnost, aby něco udělal se svojí situací. Vymaní se totiž z koloběhu života na ulici, kdy je základním úkolem každého dne uspokojit základní fyzické potřeby a nezbyvá tak vůbec čas ani myšlenky například to, aby si člověk sehnal nějakou trvalou práci. „Než jsem si našel tu první práci nebo ...měl jsem možnost hledat práci, ale je rozdíl hledat práci na ubytovně, kde máte spaní, i jídlo a kde jste...a jinej rozdíl je, když jste venku, bez peněz, špinavej, tak...jo, prostě je to rozdíl. A když jsem přišel na Armádu spásy, ta mně nabídla azyl, tak už jsem měl čistou hlavu a hledal jsem si práci. A dokonce jsem ji našel.“ Respondent č. 7

Nezanedbatelnou roli zřejmě hraje i to, že i **psychické potřeby člověka jsou alespoň částečně uspokojeny**, potřeba jistoty a bezpečí tím, že má určité zázemí pro uspokojení základních fyzických potřeb, a potřeba sounáležitosti tím, že najednou začne někam patřit, ví, že na něm někomu záleží. „Určitě, z člověka padlo takový břemeno, který nosil každý den, ta starost, to vstávání. Jo...už prostě někam patříte...už...ne, že mně něco patří, ale už někam patříte. Zase se zapojujete do toho normálního života, jak má být na týhle zemi. Voda, oheň jsou základní věci a spánek, čistota...jo..a tady toto, prostě zdravá mysl, jo.“ Respondent č. 8

Velmi důležité je potom to, že při poskytnutí zázemí, které nabízí ubytovna, lidé bez přístřeší **snáze seženou práci**, neboť dělají na potencionálního zaměstnavatele mnohem lepší dojem, než když byli na ulici. T: „A bylo to obtížné najít tu práci nebo se Vám to hned takhle na poprvé, první pokus podařilo?“

R: „Ne, asi tak na pátej, šestej pokus. Ale měl jsem jistotu, že když ju nenajdu, tak mi...tak prostě, tu noc nemusím přespat venku, a zase být špinavej. Tady jde vo to, že když člověk trošku vypadá k světu, jako že se vykoupe, oholí se a tady tyhle věci, tak prostě má větší šanci uspět, když je člověk špinavej, tak ho nikde nemou, nikde, to bych musel udělat, člověk musel dělat popelnici.“ Respondent č. 7

„... to že je člověk špinavej, nevyspanej a zaměstnavatel, kterej by chtěl nějakýho člověka zaměstnat, tak to hned zjistí, že má u sebe víc tašek, jo, že je musí nosit pořad s sebou, je neupravenej, prostě jde to poznat, že je prostě bezdomovec. A takovej člověk se prostě nechytá. Já bych řek, že je to krutý, ale je to tak.“ Respondent č. 7

Přesto si však respondenti uvědomují, že Armáda spásy je jen přechodnou oporou a doufají, že ji budou moci brzy přestat využívat. „Ale teď jsem stále na Armádě, ale



snažím se, aby to dlouho už netrvalo, protože už se musím dokonce osamostatnit, protože tady tyhle služby jsou jenom na přechodnou dobu.“ Respondent č. 7

Podpora sociálních pracovníků jako významný činitel při shánění zaměstnání

Významné místo při hledání zaměstnání zastává **podpora sociálních pracovníků při kontaktu s úřady**, neboť lidé bez přístřeší jsou v kontaktu s úřady často bezradní, případně mají z předchozích jednání s úřady špatnou zkušenost. Přitom kontakt s různými úřady je mnohdy prvním krokem při hledání práce, neboť mnozí lidé bez přístřeší nemají vůbec žádné doklady, bez nichž trvalejší práci těžko seženou, a také se nemají jak dostat různým nabídkám práce atd. „*Postup, když jsem přišel sem. Poprosil jsem o azyl a sdělil jsem tedy sociálním pracovníkům, že nemám práci, že nejsem vedenej ani na pracáku, jestli by mně s tímhleť nemohli pomoc. Všechny problémy jsem takhle vyřídil...řekl jo, a ejhle, šlo to. Paní sociální mě poslala nejdřív na pracák, abych se šel zaregistrovat, že to je povinnost, vyřídít si tydle dávky, abych...a aspoň při té době, než si najdu práci, měl nějaký peníze od státu, takzvaně sociální podporu. Pak jsem měl možnost, když jsem se takhle zaregistroval, postoupit na ubytovnu s tím, že když si najdu dřív práci, tak to bude pro mě výhodný i pro Armádu spásy, i hlavně pro mě. A ejhle, práci jsem si našel. Jsem spokojenej za to.“ Respondent č. 7*

Při hledání práce je také velmi nápomocná **aktivita sociálního pracovníka**, který může pomoci člověku bez přístřeší práci sehnat. „*...tak jsem přišel do kontaktu s pečovateli a už to postupovalo. Zeptal se mě ze sociálních pracovníků, jestli bych měl zájem o ubytování a o práci v kuchyni v kolektivu.“ Respondent č. 6*

Práce jako cesta zpět k normálnímu životu

Práce jako cesta zpět k normálnímu životu je název jedné ze stěžejních kategorií druhého výzkumu. Jak se ukázalo, získání a udržení zaměstnání představuje jeden z nejdůležitějších momentů v procesu resocializace. Je tomu tak z několika důvodů. Prvním důvodem je samozřejmě **materiální zajištění člověka**, které mu umožňuje být soběstačný. „*Práce ano, práce mě naplňuje, musím to podotknout, ale hlavně proto, že za to dostávám peníze, protože práce bez peněz je vo ničem. A když člověk dostane za práci peníze, tak už si můžu, že jo, postupovat dál, už nemusím být na ubytovně, ale*



můžu si najít třeba nějaký podnájem nebo nějakou holku nebo jít někde si vzít úvěr nebo trošku líp žít.“ Respondent č. 7

Dalším z důvodů, proč hraje práce tak zásadní roli je to, že díky zaměstnání může člověk bez přístřeší opět navázat **vztahy i s jinými lidmi** než ostatními lidmi bez přístřeší, což pro něj může být značně motivující, neboť se dostane do jiného prostředí, kde se žije „normálním životem“, a není jen již mezi dalšími bezdomovci. *„Hm...určitě, když nastoupím na pracovní poměr, do nějakýho zařízení, tak určitě se změní můj život v tom, že se dostávám...de facto...v kontakt s lidma, kteří žijou úplně na jiné úrovni, ve slušných rodinách, spořádaných, kde prostě ten život má smysl, že prostě pro něco žijou.“ Respondent č. 8*

Práce také funguje jako určité **naplnění života** člověka a vytrhuje ho z „nicnedělání“ a z koloběhu, na který byl zvyklý v rámci „Boje o přežití“. *„Abych mohl zkrátka, napomocť i zkrátka kolektivu a lidem co jsou zkrátka bez té střechy nad hlavou, že jo, a aby to bylo na pravém místě, jak by to mělo být. Zůstat tak a nudit se někde a psychicky to nějak jako není dobrá věc.“ Respondent č. 6*

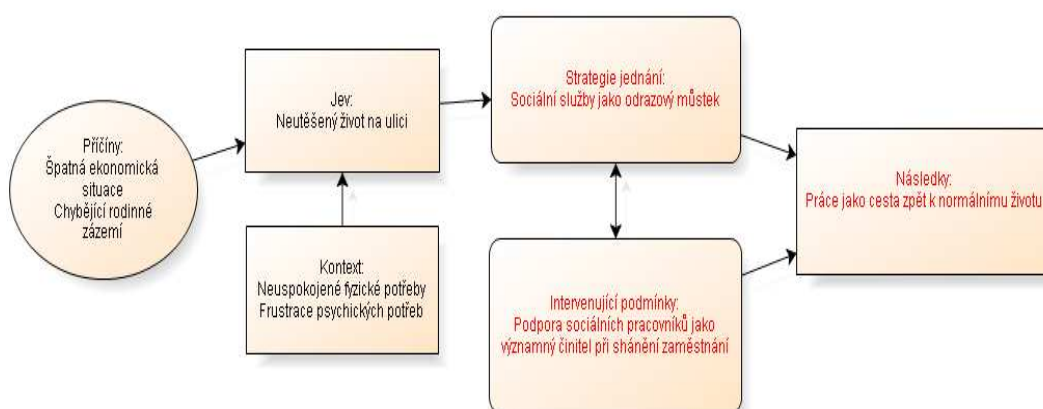
Práce také svým způsobem **posiluje pocit soběstačnosti člověka** a tím i jeho naději, že se mu podaří dostat z ulice. *„...de facto se tam ukazuje moudrost v člověkově, jestli ten člověk se umí o sebe postarat nebo i o druhé, tak to jde i vidět, že.“ Respondent č. 7*

Se získáním práce potom souvisí postupný **návrat k normálnímu životu**, i když v případě respondentů šlo pouze o ubytování na ubytovně. Avšak již to, že mají práci, že mají střechu nad hlavou, je pro ně něco zásadního, co znamená velký pokrok a naději. *„No, radost...radost víc jak kdybych vyhrál padesát milionů. Prostě když si člověk lehne do čisté postele, to je k nezaplacení, to vám řeknu.“ Respondent č. 7*

Axiální kódování

Pro axiální kódování druhého výzkumu byl použit jako východisko kauzální model z prvního výzkumu a byly do něj doplněny nově získané kategorie. Bylo k tomu přistoupeno tak, že jev „Neutěšeného života na ulici“ zůstal (i se svými příčinami) a nově získané kategorie byly zařazeny jako alternativní strategie jednání, intervenující podmínky a následky k výsledkům první části výzkumu. Tímto modelem je pak naznačeno, že je výchozí jev (situace lidí bez přístřeší) stejná, mohou zde zvolit jiné strategie jednání, které spolu s jinými intervenujícími podmínkami vedou k jiným

následkům. Z tohoto modelu tedy vyplývá, že resocializovaní klienti se na rozdíl od respondentů prvního výzkumu vymanili z koloběhu „Boje o přežití“ tím, že začali více využívat sociální služby, které se staly určitým odrazovým můstkem při jejich cestě zpět k normálnímu životu. Důležitým krokem při resocializaci potom hrálo nastoupení do zaměstnání, které bylo umožněno zázemím poskytnutým Armádou spásy a podporou sociálních pracovníků.

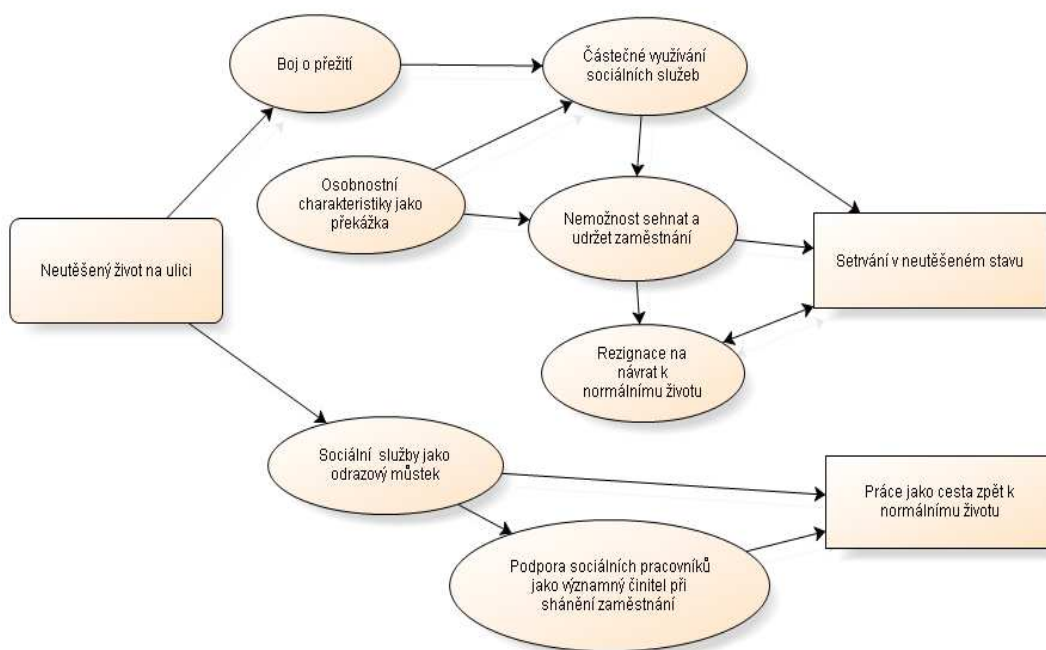


Selektivní kódování

Na základě porovnání výsledků první a druhé části výzkumu proběhlo selektivní kódování. Ústřední kategorií selektivního kódování byl zvolen rozdíl v následcích jednání z axiálního kódování – tj. rozdíl mezi „Setrváním v neutěšeném stavu“ a „Práci jako cestou zpět k normálnímu životu“. K tomu pak byly vztaženy další kategorie, aby bylo zjištěno, které okolnosti vedou k resocializaci lidí bez přístřeší a které naopak vedou k setrvání na ulici.

Výsledky výzkumu lze tedy shrnout takto: Zásadní roli při začleňování lidí zpět do společnosti hraje získání trvalejšího zaměstnání, které u lidí bez přístřeší vede nejen k materiálnímu zajištění, ale také k pocitu soběstačnosti a k obnovení vztahů s lidmi z většinové společnosti. K získání zaměstnání pak napomáhá, pokud člověk využije zázemí, které nabízejí sociální služby a také to, když mu při shánění zaměstnání a kontaktu s úřady vypomáhají sociální pracovníci. Naopak pouze částečné využívání sociálních služeb vede spolu s osobnostními charakteristikami jedince k nemožnosti sehnat a udržet práci. To vede k rezignaci na návrat k normálnímu životu a k setrvání v neutěšeném stavu. Tyto faktory se přitom navzájem ovlivňují a umocňují bludný kruh,

ve kterém se lidé bez přístřeší nacházejí. Na základě těchto závěrů jsme vytvořily projekt resocializace lidí bez přístřeší s názvem **Návrat**, kterému je věnována následující kapitola.



Projekt Návrat⁸

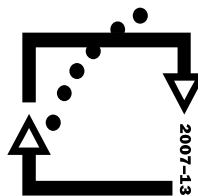
Na základě výsledků výzkumu byl vytvořen projekt s názvem **Návrat**, zaměřený na **resocializaci lidí bez přístřeší**. Za cílovou skupinu tohoto projektu byli zvoleni klienti denního centra Armády spásy v Centru sociálních služeb Josefa Korbelu v Brně a záměrem projektu je jejich znovuzačlenění do většinové společnosti. Jak vyplynulo z výzkumu, hlavním průlomem v procesu resocializace člověka bez přístřeší je získání zaměstnání, hlavním cílem projektu tedy bylo určeno *získání trvalého zaměstnání klientů*. Jednotlivé aktivity v rámci projektu pak vycházejí zejména z poznatků získaných selektivním kódováním. Jedná se o individuální sociální poradenství, skupinovou psychoterapii za účasti resocializovaného člověka, který byl dříve bezdomovcem, a individuální psychoterapii. Potřeba **individuálního sociálního**

⁸ Projekt Návrat byl vytvořen jako výstup z předmětu Projektování v oblasti multikulturní výchovy a i když jedna ze členek našeho týmu v Armádě spásy působí, projekt byl jen nápadem, jak by bylo možné služby rozšířit. Jeho realizace se zatím nechystá.



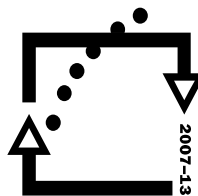
poradenství vyplynula z toho, že pro získání zaměstnání je velmi důležitá podpora a aktivita sociálních pracovníků, která je mnohdy těžko realizovatelná za stávajících podmínek, kdy na jednoho sociálního pracovníka připadá tolik klientů, že se jim všem nemůže individuálně věnovat dostatečně dlouho a s dostatečnou péčí. Důležitost **skupinové psychoterapie** spočívá jednak v tom, že skupina poskytne určité citové zázemí svým členům a uspokojí jejich potřebu někam patřit, a zároveň bude hrát velkou motivační roli a nabourá pocit rezignace na návrat k normálnímu životu, neboť zde bude přítomen resocializovaný člověk bez přístřeší, který byl dříve ve stejné situaci jako klienti a dokázal se z ní dostat. Na skupinovou psychoterapii bude dále navazovat **individuální psychoterapie**, která umožní klientům řešit psychické bloky a problémy, které vyvstanou při skupinové psychoterapii a člověk je nebude chtít řešit před ostatními, případně i jiné problémy. Individuální psychoterapie tak přispěje k osobnímu růstu a aktivizaci člověka. Všechny zmíněné aktivity by měly vést k tomu, že se zvýší motivace a schopnost lidí bez přístřeší sehnat a udržet si zaměstnání a následkem toho povede k jejich resocializaci. Projekt také počítá s tím, že jeho uživatelům bude umožněno využívat i dalších služeb, které Centrum sociálních služeb Josefa Korbelá Armády spásy ČR lidem bez přístřeší nabízí, neboť možnost získat zázemí se ukázalo být při hledání zaměstnání dalším klíčovým faktorem.

Hlavním výstupem projektu by mělo být to, že alespoň 30 klientů ročně získá trvalé zaměstnání.



Tabulka č. 1 – Výstupy a aktivity projektu

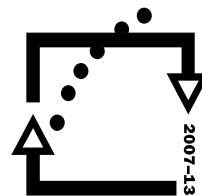
Název projektu: Návrat		
Cílová skupina projektu: Lidé bez přístřeší, uživatelé nizkoprahového denního centra v Centru sociálních služeb Josefa Korbela Armády spásy ČR v Brně		
Cíle projektu: 30 klientů, kteří budou mít uzavřený pracovní poměr		
VÝSTUPY PROJEKTU	AKTIVITY V RÁMCI PROJEKTU	OBJEKTIVNĚ OVĚŘITELNÉ INDIKÁTORY K JEDNOTLIVÝM VÝSTUPŮM
Výstup 1 2x týdně individuální schůzka cca 1 hodina s uživatelem, kontakt cca s 10 - 15 uživateli týdně	Aktivita 1 - Individuální soc. poradenství (typologie, navázání kontaktů, motivace klienta, detekování problémů, pomoc při vyřizování dokladů, registrace na ÚP, rekvalifikace, nabídka návaznosti služeb, udržení kontaktu s klientem, doprovod, seznámení s nabídkou dalších služeb zařízení a partnerských organizací)	písemné vedení záznamů ze schůzek (vytvoření formálních předpokladů pro získání zaměstnání – doklady, registrace na ÚP, rekvalifikace)



Výstup 2 1x týdně skupinová psychoterapie s cca s 10 - 15 uživateli trvající 2 – 3 hodiny (dohromady 5 skupin - každý den v týdnu 1 skupina)	Aktivita 2 - Skupinová terapie za účasti resocializovaného klienta (za účelem zvýšení motivace ke změně způsobu života, výměna zkušeností, psychická podpora jedince za pomoci skupiny, snížení pocitů rezignace, poskytnutí citového zázemí)	písemné vedení záznamů ze sezení
Výstup 3 1x týdně individuální terapie cca 1 hodina s uživatelem, kontakt s cca 20 uživateli týdně	Aktivita 3 - Individuální psychoterapie (možnost řešení osobních problémů)	písemné vedení záznamů ze sezení
Hlavní výstup: 30 klientů, kteří budou mít uzavřený pracovní poměr		Hlavní indikátor: 30 uzavřených pracovních smluv

Tabulka č. 2 – Matice logického rámce projektu

	Popis projektu (intervenční logika)	Objektivně ověřitelné ukazatele (indikátory)	Zdroje ověření ukazatelů	Předpoklady a rizika (klíčové externí faktory ovlivňující průběh a úspěšnost projektu)
Záměr	Začlenění lidí bez přístřeší do společnosti	Zaměstnaný jedinec, který má uzavřený pracovní poměr	Kopie pracovních smluv	
Cíle	Získání zaměstnání klientů nízkoprahového denního centra	Zaměstnaný jedinec, který má uzavřený pracovní poměr		Nedostatek volných pracovních míst
Výstupy	30 lidí ročně, kteří získali práci na pracovní smlouvu	Zaměstnaný jedinec, který má uzavřený pracovní poměr		Nedostatek motivace k navázání spolupráce Nestabilita spolupráce
Aktivity	Individuální poradenství sociálního pracovníka. Skupinová terapie za účasti bývalého klienta, v současnosti již plně resocializovaného. Individuální psychoterapie	Prostředky lidské zdroje: sociální pracovník 1 terapeut 1 bývalý resocializovaný klient DPČ materiální: místnost 2 sociální zařízení		Finanční zdroje pro zajištění prostředků



				Výchozí podmínky: lidské zdroje, stávající sociální služby Armády spásy, navázaná spolupráce s ÚP, Celsuz
--	--	--	--	--

Závěr

Cílem našeho výzkumu bylo poznat a porozumět životní situaci lidí bez přístřeší a na základě těchto poznatků vytvořit projekt, který by směřoval k jejich resocializaci. K dosažení tohoto cíle jsme zvolily kvalitativní výzkumný design, přičemž výzkum byl prováděn ve dvou etapách, nejdříve byli respondenty klienti nízkoprahového denního centra Armády spásy a poté již (částečně) resocializovaní lidé bez přístřeší. Z našeho výzkumu vyplynulo, že lidé bez přístřeší se následkem své špatné ekonomické situace a chybějícího rodinného zázemí nalézají v neutěšené situaci života na ulici, v níž jsou neuspokojeny jejich fyzické i psychické potřeby. Za těchto okolností si pak zvolí jednu ze dvou variant strategií jednání – buď se snaží bojovat o přežití na vlastní pěst a využívat sociální služby jen částečně, což vede spolu s jejich osobnostními charakteristikami, nemožností sehnat zaměstnání a rezignací na návrat k normálnímu životu k setrvání na ulici anebo se rozhodnou využívat sociální služby ve větší míře, což jim spolu s pomocí a aktivitou sociálních pracovníků může pomoci sehnat zaměstnání, čímž udělají velký krok směrem k návratu do běžného života. Na základě těchto poznatků jsme vytvořily projekt resocializace lidí bez přístřeší s názvem Návrat, který by klienty denního centra Armády spásy vedl k získání a udržení zaměstnání prostřednictvím individuálního sociálního poradenství, skupinové psychoterapie za účasti resocializovaného bývalého klienta Armády spásy a individuální psychoterapie.

Z provedeného výzkumu usuzujeme, že by mělo být věnováno více pozornosti výzkumu a zejména prevenci příčin bezdomovectví, neboť pokud se již člověk ocitne na ulici, je velmi těžké začlenit se zpět do většinové společnosti. Další výzkumná šetření by se měla zaměřit také na celorepublikový statistický průzkum lidí ohrožených i



skutečně zasažených fenoménem bezdomovectví, aby byly známy konkrétní údaje o počtu osob bez přístřeší v jednotlivých lokalitách jako východisko pro poskytování sociálních služeb. Dále by měly být zkoumány i potřeby lidí bez přístřeší a příčiny, proč tito lidé setrvávají dlouhodobě ve stavu hmotné nouze, neboť je možné (ba i pravděpodobné), že náš výzkum toto téma neprozkoumal v plné šíři. Výsledky těchto šetření by pak měly být inspirací organizacím, které podporují lidi bez přístřeší, aby prováděné aktivity byly co nejefektivnější, zejména směrem k resocializaci uživatelů.

Seznam literatury:

FITZPATRICK S., KEMP P., KLINKER S., „*Bezdomovství. Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie.*“ Institut zdravotní politiky a ekonomiky. Kostelec nad Černými lesy: 2004, s. 96. ISBN 80- 86625-15-X

HRADECKÝ I., HRADECKÁ V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení.* Praha, Naděje, 1996. 85 s. ISBN 80-902292-0-4.

KOSORIN, P. *Výroční zpráva 2007.* Praha: Ústředí Armády spásy v ČR, 2008a. 74 s.

KOSORIN, P. *Domovní řád noclehárny.* Brno: Centrum sociálních služeb Josefa Korbela Armády spásy v ČR, 2008b.

KOSORIN, P. *Domovní řád nízkoprahového denního centra.* Brno: Centrum sociálních služeb Josefa Korbela Armády spásy v ČR, 2008c, 4 s.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce.* 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISNB 80-7178-549-0.

MUHIČ DIZDAREVIČ S., ŠLOUFOVÁ R., MINKSOVÁ L., „Dílčí zpráva z terénního výzkumu: Mladí lidé bez domova – Česká republika: Boj proti sociálnímu vyloučení mladé bezdomovecké populace.“ Praha: Univerzita Karlova, 2009, s. 12. In: *Katedra studií občanské společnosti, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze* [on-line], [citováno 2010–10–31]. Dostupné na: http://www.fhs.cuni.cz/kos/index.php?option=com_content&task=view&id=90&Itemid=115

Sčítání bezdomovců v Brně, Tiskové středisko MMB, Brno, 2010. In *MMB* [on-line], [citováno 2010–10–25]. Dostupné na: <http://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/scitani-bezdomovcu-ve-meste-brne/>



Scítání lidu příští rok zahrne i bezdomovce, ČT 24, In: ČT24 [on-line], [citováno 2010–10–25].. Dostupné na: <http://www.ct24.cz/domaci/102184-scitani-lidu-pristi-rok-zahrne-i-bezdomovce/>

STANNETT, Mike. Fight and prevention activities against homelessness. In HRADECKÝ Ilja. *Examles of best practices in the fight against homelessness*. 1.vyd. Praha: FEANTSA: Naděje: Armáda spásy, 2003. 87 s. ISNB 80-86451-06-2.

ŠTĚCHOVÁ M. „Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy.“ Praha: 2009. [on-line], [citováno 2010–10–30]. In: *Ministerstvo vnitra České Republiky*. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx>

TICHÝ, L. Armáda spásy. In. KOŘENEK, Josef. *Sborník z konference „Křesťan a bezdomovectví“*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. 39 s. ISNB 80-7266-194-9.

TOUŠEK, L: „Analýza situace „bezdomovců“ v Plzni včetně identifikace jejich počtu“. In: *Město Plzeň* [on-line], [citováno 2010–10–31]. Dostupné na: http://www.bezpecnemesto.eu/Files/bezpecnaplzen/prevence/prevence_kriminality/Ana%3%BDza_situace_bezdomovc%C5%AF_v_Plzni_2009.pdf

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1.vyd. Praha: Portal, 1999, 448 s. ISBN 80-7178-214-9.

Příloha č. 1 – Popis služeb Centra sociálních služeb Josefa Korbela Armády spásy ČR v Brně

Nízkoprahové denní centrum

Nízkoprahové denní centrum se nachází v přízemí budovy Centra sociálních služeb Josefa Korbela Armády spásy v ČR a je dostupné uživatelům bez nutnosti se objednávat i bez nutnosti udávat vlastní totožnost. Kapacita nízkoprahového denního centra je kolem 50 míst. Jednání se zájemcem o tuto sociální službu probíhá na základě projeveného zájmu ze strany dospělé osoby, která se nachází v nepříznivé sociální situaci charakterizované ztrátou bydlení. Základní kritéria pro poskytnutí sociální služby jsou, že osoba žije nedobrovolně bez přístřeší nebo přespává v nedůstojných podmínkách, anebo se náhle ocitne v krizové situaci, protože nemá kde bydlet. Uživatelům je individuálně a aktivně nabízena podpora při využívání hygienického zařízení, stravy, výměna ošacení, případně praní a sušení prádla. Ve spolupráci se sociálním pracovníkem je mu nabídnuta pomoc při prosazování práv, oprávněných zájmů a vyřizování běžných záležitostí. Uživatelé jsou informováni, aby využívali návazné sociální služby formou nabídky základního poradenství (Kosorin, 2008c, s. 4).

Noclehárna

Noclehárna se nachází v prvním patře budovy Centra sociálních služeb Josefa Korbela Armády spásy v ČR a je určena pouze pro dospělé osoby. Jedná se o ambulantní sociální službu, která se poskytuje na základě uzavřené smlouvy na dobu určitou, zpravidla dva měsíce. Základní metoda práce s uživatelem je individuální přístup s přihlédnutím na konkrétní potřeby člověka. Každý uživatel je veden



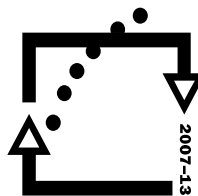
k tomu, aby zhodnotil svoji sociální situaci a ve spolupráci se sociálním pracovníkem si stanovil přiměřené a konkrétní cíle do nejbližší i vzdálenější budoucnosti. Provoz zařízení noclehárny je od 17:00 do 8:00 hodin. Noclehárna má kapacitu 42 míst a to 34 pro muže a 12 míst pro ženy. Nocleh se poskytuje za cenu 35,- Kč (*Kosorin, 2008b, s. 2*).

V případě, že zařízení nemůže žadateli poskytnout tuto sociální službu, doporučí mu pracovníci v přímé péči či sociální pracovník jiné, jeho potřebám odpovídající sociální služby. Uživatel, který během pobytu na noclehárně začal splňovat podmínky pro ubytování v azylovém domě, opouští noclehárnu a může být ubytován v azylovém domě, který se nachází v druhém patře budovy.

Azylový dům

Azylový dům Centra sociálních služeb Josefa Korbel Armády spásy ČR patří mezi největší v České republice. Celková kapacita je 66 lůžek pro muže a 20 lůžek pro ženy. V rámci azylového domu se poskytuje i možnost přechodného ubytování v šesti samostatných ubytovacích jednotkách. Sociální služba v azylovém domě je v provozu nepřetržitě. Základní metodou práce s uživatelem je individuální plán. Jeho podstatou je poskytnout uživateli efektivní podporu na základě zjištění a využití jeho přirozených schopností. Uživatel je veden k tomu, aby podle svých možností dokázal zhodnotit svoji sociální situaci a ve spolupráci se sociálním pracovníkem si stanovil realistické, dosažitelné a konkrétní cíle.

Pokud se uživatel během pobytu v azylovém domě dostatečně osamostatní, je mu nabídnuta možnost přechodného bydlení v samostatné ubytovací jednotce v pátém patře budovy. I zde může uživatel využít konzultace se sociálním pracovníkem.



Příloha č. 2 Základní údaje o rozpočtových nákladech na projekt Návrat

Druh finančních prostředků	Dotace požadované na rok 2011:
1. investiční celkem:	
2. neinvestiční celkem:	
a) výdaje na platy, ostatní platby za odvedenou práci, pojistné celkem z toho:	610 800,-
1. platy (zaměstnanců):	420 000,-
2. pojistné zdravotního a soc. pojištění	142 800,-
3. ostatní osobní náklady (DPP, DPČ, smlouvy podle autor. honoráře, které nejsou hrazeny fakturou):	48 000,-
b) ostatní neinvest. výdaje celkem z toho:	455 000,-
1. materiálové celkem (včetně DHM):	70 000,-
malé občerstvení při skupině (káva, čaj, oplatky)	10 000, -
kancelářské potřeby	50 000, -
ostatní materiál	10 000,-
2. služby (tel., faktury, internet, provoz kanceláře) - celkem	385 000,-
tel. služby, internet	50 000,-
režie kanceláře (provoz kopírky, tiskárny, nezbytné opravy, pc, drobné vybavení kanceláře, nákup literatury,...)	200 000,-
ostatní (nouzová pomoc klientům, ověření dokumentů,...)	50 000, -
supervize	50 000,-
doškolení	30 000,-
poštovní služby	5000,-
3. cestovní náklady realizátorů (cestovné, diety, ubytování):	0,-
4. cestovní náklady účastníků:	0,-
5. jiné (úroky, daně, ...) :	0,-
Celkem:	1 065 800,-



ŽENY – MATKY, STUDUJME BEZ VÝČITEK!

*Vladimíra Jakubčíková, Lenka Krutinová, Marie Poulíková, Iva Spáčilová,
Jana Šťavíková*

Úvod

V současné době je kladen velký důraz na vzdělávání a posilování společenské role žen. Podpora místo diskriminace. Posilování dlouhodobě znevýhodňovaných skupin je obecně uznávaným právem a povinností v rozvinutých společnostech. Staletí útlaku žen se skládalo z tradičního i legislativního omezování jejich života. Ještě v minulém století v západní civilizaci neměly ženy volební právo, měly omezené možnosti nakládání s majetkem, v přístupu k vyššímu školství a každé lepší práci. Předsudky se nedají odstranit pouhou změnou zákonodárství, ale je nutné je posílit podpůrnou legislativou, která zajistí proporční rovnost.

Pokud ženy, jako početně významná část společnosti, aktivně neparticipují na jejím ekonomickém růstu a nemají šanci přispět svým intelektem, názory a zkušenostmi k řízení společnosti, není možný plný rozvoj dané země. Z tohoto důvodu by sama společnost měla více ocenit snahu žen-matek-studentek, které chtějí docílit vyššího vzdělání, aby byly více potřebné, prospěšné a důležité pro společnost.

Výzkumná část

Téma výzkumu

Vzhledem k tomu, že se na vysoké škole setkáváme se ženami, které jsou již matkami, zajímalo nás, jaké podmínky pro své studium mají.

K volbě uvedeného tématu nás inspirovaly vlastní zkušenosti; víme, že to ženy nemají jednoduché, neboť zastávají role matek a manželek, současně pracují na plný úvazek, aby společně s manželem zabezpečily rodinu, a přesto se rozhodly studovat.

Chtěly jsme získat odpovědi na řadu otázek týkajících se jejich studia včetně toho, co je ke studiu přimělo. Pro získání údajů za účelem zpracování projektu jsme požádaly čtyři studentky 3. ročníku kombinovaného studia na Masarykově univerzitě v Brně.



Metodologie výzkumu

Pro výzkum byl zvolen **kvalitativní výzkum**, protože vychází z interpretativního paradigmatu, ve kterém se dává důraz na porozumění významům lidského jednání a zkušenosti a na získání podrobných zpráv o pohledech zkoumaných jedinců⁹. Pracuje se při něm s výpověďmi zkoumaných osob a jejich následnými interpretacemi.

Ke sběru kvalitativních dat byla zvolena **metoda ohniskových skupin**, která využívá techniky polostrukturovaného rozhovoru. Nejedná se však o výměnu otázek badatele a odpovědí respondenta. Namísto toho se v tomto typu výzkumu spoléhá na interakci uvnitř skupiny, jež je vyvolána tématy, která jsou předkládána badatelem a obvykle i moderátorem v jedné osobě.¹⁰ Této metodě byla dána přednost před jiným typem rozhovoru z toho důvodu, že jsme očekávaly získání komplexnějšího náhledu na zkoumaný sociální problém v souvislosti s větší otevřeností, uvolněností a interaktivitou zkoumaných osob. Při plánování ohniskové skupiny bylo potřeba se zabývat následujícími body: velikostí skupin a jejich počtem, výběrem účastníků skupiny a mírou standardizace (tzn. do jaké míry bude obsah diskuze předem daný nebo flexibilní) a mírou moderátorova zasahování do průběhu diskuze (zapojení moderátora se vztahuje k řízení dynamiky ve skupině, to znamená, do jaké míry bude moderátor buď diskuzi kontrolovat, nebo v ní dovolí relativně volnou účast¹¹).

Metoda zpracování dat

Pro zpracování dat získaných z ohniskové skupiny byla zvolena **zakotvená teorie**. Při této výzkumné metodě výzkumník usiluje o vytvoření teorie, která by vysvětlovala zkoumaný problém, a to tzv. kódováním neboli analyzováním. Při kódování se jednotlivé poznatky rozkládají a následně opět spojí dohromady. Zakotvená teorie se skládá ze tří typů kódování: otevřeného, axiálního a selektivního. **Otevřené kódování** je procesem rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů.¹² Při konceptualizaci badatel zaznamenaná data rozebírá, označí jednotlivé jevy a upřesní pojmy. Během následné kategorizace potom tyto pojmy přiřazuje k sobě na

⁹ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum v pedagogice*, s. 3.

¹⁰ MORGAN, D. L., *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*, s. 13.

¹¹ Ibid., s. 55.

¹² STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*, s. 42.



základě podobnosti. Vzniklé kategorie pojmenuje abstraktnějším názvem, určí jejich vlastnosti a intenzitu (dimenzi) těchto vlastností.

Cíl výzkumu

Cílem provedeného výzkumného šetření bylo zjistit, proč pracující ženy, které jsou současně i matkami a manželkami, vlastně studují a jaké podmínky ke svému studiu mají. Zjištěné údaje nám měly posloužit k navržení projektu, v němž by byly ženám nabídnuty takové aktivity, jež by vedly k posílení jejich sebedůvěry a úspěšnému zvládnutí náročného studia a k uspokojivému plnění jejich ostatních rolí.

Výsledky kvalitativního výzkumu sice mají platnost pro zúčastněné studující ženy-matky, ale jsme toho názoru, že by mohly být zobecněny i pro ostatní ženy v podobné situaci.

Realizace výzkumu

Byla naplánována jedna **ohnisková skupina**; záměrným výběrem byly vybrány čtyři studentky 3. ročníku kombinovaného studia sociální pedagogiky, které žijí v manželském nebo partnerském vztahu, mají děti a jsou zaměstnané.

Realizovaná ohnisková skupina trvala 75 minut. Jedna z realizátorek výzkumu vedla rozhovor v ohniskové skupině na základě předem připravených témat (viz dále). Rozhovory byly se souhlasem informantek nahrávány na diktafon a následně přepsány pomocí freeware programu Transcriber, který pracuje s digitalizovanými nahrávkami a je v něm možné „rozsekat si“ nahrávku na jednotlivé úseky, vkládat poznámky apod. Pro větší přehlednost byl posléze celý text převeden do dvousloupcové podoby – první sloupec obsahuje otázky moderátorky a reakce informantek, do druhého sloupce jsme umístily přepis významných slov nebo sousloví z jednotlivých řádků (viz Příloha 1 – Plný přepis ohniskové skupiny).

Hlavní témata, která tvořila jádro rozhovoru ohniskové skupiny, byla následující:

- Důvody studia
- Představy o studiu a současný průběh studia
- Volný čas
- Podpora v rodině a zaměstnání



Každé téma zahrnovalo několik otázek pro případné udržení kontinuity, některé otázky vznikaly přímo během diskuze pro doplnění reakcí informantek (viz Příloha 1 – Plný přepis ohniskové skupiny).

Plánované otázky k jednotlivým tématům:

- Důvody studia
 - Proč jste se rozhodly studovat (pracovní, finanční, jiné důvody)?
 - Proč zrovna sociální pedagogiku (a v Brně)? Využijete ji v zaměstnání?
- Představy o studiu a současný průběh studia
 - S jakými představami jste šly studovat?
 - Co je jinak? Uspokojuje vás studium?
 - Jak probíhá vaše příprava do školy?
 - Vyhovuje vám časové rozvržení seminářů a přednášek?
- Volný čas
 - Jaké koníčky jste měly před studiem? Změnilo se to nějak?
 - Začaly jste se věnovat něčemu jinému?
- Podpora v rodině a zaměstnání
 - Jak studium ovlivňuje ostatní složky vašeho života?
 - Máte (cítíte) podporu v rodině? V zaměstnání?
 - Případné obtíže pocítujete nejvíce v jaké oblasti (rodina, škola-studium, zaměstnavatel)?

Údaje o účastnicích ohniskové skupiny (z důvodu uchování anonymity informantek byla jejich jména zaměněna písmeny A, B, C, D):

A.

- 37 let
- sociální pracovnice
- rozvedená (5 let v novém – partnerském – vztahu)
- 2 děti – 15 a 17 let

B.

- 37 let
- sociální a rehabilitační pracovnice
- vdaná
- 1 dítě – 18 let



C.

- 40 let
- pedagožka
- vdaná
- 2 děti – 14 a 17 let

D.

- 35 let
- referentka pro vzdělávání
- vdaná
- 2 děti – 4 a 16 let

Se všemi čtyřmi účastnicemi realizované ohniskové skupiny se moderátorka osobně zná. Proto očekávala konverzaci spíše uvolněnou a otevřenou. Bylo pro ni tedy překvapením, že diskuze působila formálnějším dojmem, zadržovala se a bylo nutné častěji zasahovat v roli moderátora (proto jsou otázky mnohem častější a obsáhlejší, než bylo původně záměrem). Důvodem může být čas i místo zvolené pro ohniskovou skupinu; diskuze (a to až na třetí sjednaný termín z důvodu neúplného počtu) proběhla na chodbě Pedagogické fakulty MU po skončení odpolední výuky. Sehrálo tu nejspíš svou roli zvolené – spíše formální – místo a časový tlak na informantky. Některá témata je však strhla k větší otevřenosti a spontaneitě.

Získaná data z realizované ohniskové skupiny byla rozebrána podle otevřeného kódování a byly vybrány pojmy, které jsme potom na základě podobnosti přiřadily k sobě. Vzhledem k tomu, že se celá diskuze soustředila na studium (ať už šlo o důvody, očekávání, naplnění atd.), byly po konceptualizaci shromážděných údajů vytvořeny **kategorie**, které se k tomuto ústřednímu prvku vždy nějakým způsobem vztahují:

Studium jako existenční nutnost

Studium jako osobní naplnění

Studium jako významný manager času

Studium jako zrcadlo vztahů

Studium jako příčina pocitu viny

Studium jako výzva ke změně ve společnosti



Kategorie 1: Studium jako existenční nutnost

Při diskutování důvodů ke studiu se všechny informantky shodly na tom, že studium je pro ně vlastně existenční nutností:

C.: „V práci vzdělání samozřejmě potřebuju...“

A.: „V sociální oblasti pracuju, už od roku 1990, no a teď podle nového zákona o sociálních službách si vzdělání doplnit musím ... do roku 2013.“

B.: „Nedávno jsem začala pracovat jako sociální pracovníce v domově pro seniory, takže teď je pro mne úspěšné dokončení studia nutností... musím si zvýšit kvalifikaci. Přijali mě na to místo s tím, že na jaře 2010 budu mít diplom.“

D.: „...mám i rozšířenou pracovní náplň. Svým způsobem jsem teď vlastně ze strany zaměstnavatele nucena školu dokončit. Aspoň já to tak cítím, i když je to spíš doporučení než nutnost. Zatím ...“

Dříve nestudovaly vysokou školu, protože to jejich profese nevyžadovala nebo jim to neumožňovaly rodinné podmínky (založení rodiny, péče o malé děti atd.), přestože by většinou – kdyby se mohly rozhodnout samy za sebe – chtěly. V současné době je k rozhodnutí přiměly existenční důvody, neboť by jim kvůli nízké kvalifikaci hrozila ztráta zaměstnání nebo nemožnost pracovat v oboru, který je naplňuje a mají v něm i praxi. Samozřejmě cítí i odpovědnost k rodině, kdy by ztráta zaměstnání nebo převedení na méně kvalifikovanou pozici znamenalo zhoršení finanční situace.

A.: „Jde tu už o existenční důvody – ztráta zaměstnání, finanční nejistota ...“

Kategorie 2: Studium jako osobní naplnění

Všechny informantky mluvily o uspokojení ze studia. V jednom případě studium plně odpovídá představám, především po obsahové stránce, které měla informantka na začátku.

C.: „Moje představy se tedy naplnily. Získávám nový rozhled a přehled v oboru, který mne zajímá. Studium mne velmi uspokojuje...“

Také zaznělo uspokojení – až hrdost – z toho, že studium zvládají.

D.: „... jsem tady, zadařilo se, až mě to samotnou překvapilo... jsem třeba sama překvapená, že jsem zvládla zpracovat tolik seminárů... jsem na sebe tak trochu pyšná.“

A.: „... nás všechny může uspokojovat už i to, že jsme došly až sem ... i přes čím dál větší nároky. Vždyť si vzpomeňte, kolik nás začínalo před dvěma lety!“



Často však zaznívalo i rozčarování z nedostatku praktických poznatků, které by jim studium poskytovalo. Vysvětlovaly si to kombinovanou formou studia, která nemá přece jen takovou časovou dotaci jako forma prezenční. Dále jsou pociťovány stále se zvyšující studijní nároky.

C.: „*Studium oboru tě na jednu stranu naplňuje, obsahově a tak, ale časově je to hodně náročné při zaměstnání a rodině.*“

Jako přínos informantky uvádějí, že se začaly zajímat o zcela nové věci, že si „rozšiřují obzory“.

B.: „...*ale zas jsem se začala zajímat o věci, který jsem dřív tolik nedělala, třeba mnohem víc čtu odbornou literaturu a sleduju dokumenty k tomu, co studuju.*“

A.: „...*se člověku otevírá zas něco jinýho, novýho... člověk se začne zajímat o ty věci a informace, které potřebuje ke studiu... z literatury, z televize, internetu... A taky se určitě lepším v práci s počítačem, bez toho by se moje studium vůbec neobešlo.*“

D.: „...*dřív jsem se odbornou literaturou taky tolik nezabývala.*“

Na druhou stranu tyto „nové zájmy“ nahradily z velké většiny jejich původní koníčky. Vlastně došlo k tomu, že si ze studijních povinností udělaly pro sebe klady, aniž by o tom v této souvislosti takto uvažovaly.

Kategorie 3: Studium jako významný manager času

Studium zabírá informantkám velkou část jejich času. Cítí, že je na nich starost o domácnost, o děti a manžela, že musí plnit všechny povinnosti, které měly před zahájením studia. To je pro ně na prvním místě, považují to za svou primární povinnost.

A.: „*Čím dál větší nároky jsou na seminární práce, recenze a tak... musí se nejen napsat, ale samozřejmě k nim musíš shánět podklady, číst knihy, a pořád dokola... je to prostě o čase.*“

D.: „...*když zrovna nepíšu nebo nesháním podklady, tak přemýšlím o tématech nebo kde co k tomu sehnat. Často si říkám, jestli je to normální, jestli to mám zapotřebí. Většinou se k učení dostanu mezi osmou a devátou večer, což pro mě dřív už byla noc. Vydržím tak do jedenácti. ... Vstávání v pět ráno, domů kolem páté večer, pak děti, večere, koupání a nakonec, teda když to vyjde, tak mám chvíli do noci pro sebe na učení. V pátek a sobotu samozřejmě škola – přednášky a semináře.*“

C.: „*Já taky začínám s přípravou tak kolem desáté večer ... nebo v noci (?), prostě až je doma klid a rodina většinou už spí a nepotřebuje mne. Každý pátek a sobotu trávit na přednáškách, když celý týden od šesti od rána pracuju... to je asi jen pro silné jedince, když k tomu máte ještě rodinu, která je na vás závislá.*“



Plnění studijních povinností (vypracování seminárních prací, shánění podkladů, přípravu ke zkouškám, atd.) odsouvají na dobu, která by předtím byla dobou jejich odpočinku – ať už aktivního či pasivního. Byly nuceny výrazně nebo úplně omezit své předchozí koníčky.

B.: „Já mám koníčky spoustu, teda měla jsem, před studiem... Prostě se to změnilo, čas na sebe si neudělám... Mně taky studium změnilo život od základů. Nemám čas na koníčky, na přátele ani na rodinu. V podstatě spíš moje studium ovlivňuje mou rodinu a okolí.“

A.: „Takže zůstal tak týden lyžování v zimě na horách – to jsem si vzít nenechala – a tancování... nějaký ten ples nebo zábava... vloni jsme dokonce s partnerem začali chodit do kurzu, ale pak, když jsem letos viděla rozvrh, tak jsem taneční zrušila.“

D.: „Prostě škola značně změnila můj volný čas ... nebo spíš i ty povinnosti... přece, když šiješ, pečeš a vaříš, tak to asi volný čas není, že... Nejvíce času mi teď zabere příprava.“

C.: „Já jsem měla předtím koníčky hodně. Změna byla postupně velká, na nic z toho už nemám čas ... kromě jazykovky, to potřebuju ke studiu. Mám taky velmi časově náročné zaměstnání, no a zbylý čas jsem musela rozdělit rodině a přípravě ke studiu. Ale s vypětím sil to zvládám...“

Kategorie 4: Studium jako zrcadlo vztahů

Studium se pro informantky stává také zrcadlem vztahů. Najednou se ocitají v situaci, v níž je ani jejich okolí – ať to jsou nejbližší nebo přátelé, známí či kolegové v práci – nezná. Všichni vidí změnu a reagují na ni. Často jsou tyto reakce směsicí kladných i záporných hodnocení.

B.: „No, syn mi to dal docela dost jasně najevo, že od té doby, co chodím do školy, je toho dost jinak. K horšímu, prý po něm chci mnohem víc pomoci. Na druhou stranu se mu zas líbí, že není pod takovým drobnohledem, že mu dost projde. Zároveň je vlastně na svou studující mámu pyšný...“

U dvou informantek se podle nich jedná především o jejich **vlastní pocit**, že svou rodinu zanedbávají, že přicházejí o chvíle, které nelze vrátit.

A.: „U mě je to spíš můj osobní pocit, protože nikdo mi nijak zvlášť konkrétně nic nevyčítá. Já to opravdu cítím tak, že to mně něco utíká, mně chybí čas strávený s nimi, a pak taky nevím... to, že teď nic neříkají, neznamena, že mi to jednou třeba nevyčtou.“

D.: „U mě je to asi taky hlavně můj osobní názor. I když na druhé straně... Syn už je dost velký. Jednou mi ale řekl... teď si nemůžu uvědomit, při čem to bylo... no prostě mi řekl, že



stejně nemám čas, tak co by mi říkal... A že nemám tolik času na dceru, to si uvědomuju stále častěji. Zvlášť když se vrátím pozdě domů, třeba po práci nebo po škole...

Dvěma zbylým informantkám je **vyčítáno přímo**, že se změnily a že by to mělo být jinak.

C.: *„To u mě to jen můj pocit tedy není... manžel i děti říkají: „No jo, škola především. Copak naše školačka, musí se učit...“ Dokonce se už i ptali manžela, jestli není rozvedený, že je pořád sám.“*

B.: *„...spíš ostatní v rodině mi dávají silně najevo, že nejsem dostatečně máma a manželka ... a kuchařka, uklízečka,... Manžel... Je vyučený řemeslník, velice šikovný a podle něj nejsou školy potřeba. ... máma nebo babička se sestrou. Ty jsou svorně za jedno – že to je jenom můj rozmar... Podle mámy má být moje jediná starost svíčková vedle bábovky v neděli na stole přesně ve 12.00.“*

Informantky často zmiňovaly, že je zaměstnání, péče o domácnost a rodinu a studijní povinnosti plně vytěžují. Všímají si, kdo se k tomu jak staví, **kdo je podporuje**.

D.: *„V rodině cítím podporu u své sestry a nejvíc od mamky, která samozřejmě jako asi každá... nebo teda většina matek je šťastná a svým způsobem pyšná, že dcera zvládne, co jí samotné třeba nevyšlo. Taky muž a děti mě podporují, ale spíš jen dokud se něco nevyvrbí nebo bych podle nich měla dělat něco jiného nebo nemyslet pořád jen na školu.“*

C.: *„Rodina tak tolerantní není. Musím plnit roli matky, manželky a snachy, stejně jako předtím. Pomoc manžela čekat nemůžu, ten kvůli práci jezdí domů jen na víkendy. Nejvíc mne vždy podporovali rodiče. Můj otec je vysokoškolák a je na svou dceru pyšný, jako každý správný otec. I maminka mi jezdí pomáhat, když je potřeba.“*

A.: *„Současný partner mě moc podporuje, věří mi a hodně mi pomáhá i v domácnosti... A s kluky je to už jednodušší, než s mladšími dětmi... oba už jsou ale na střední a tak mě berou tak trochu jako spolužačku... co se týká partnera, tak mám někdy pocit, že se dokonce mezi svýma známýma chlubí a snad je na mě i pyšný.“*

Ve svém **zaměstnání** nacházejí, jak se zdá, podporu největší. Všichni jim fandí, mnohdy i pomáhají – pomoc je formální, např. studijní volno, i neformální (poskytnutí materiálu od kolegyň, které také studovaly). Přisuzujeme to tomu, že v roli zaměstnankyně tyto ženy zvládají své povinnosti stejně jako dřív, změna není tak markantní jako v roli matky či manželky (tedy v nejbližším rodinném kruhu, v němž lze snáz srovnat jejich současnou i předešlou časovou vytíženost).

Zajímavé je, že až v diskuzi si teprve hlouběji uvědomují existenci (ná)tlaku i z této strany. Cítí se svázané nutností studium úspěšně dokončit, což je pro ně stresující.



A.: „... v zaměstnání mám velkou podporu... největší podporu cítím od svého nadřízeného. Ten se z každého mého studijního úspěchu raduje a připadá mi, že nic než úspěšně zakončené studium si ani nepřipouští. Taky celkem svazující...“

B.: „U zaměstnavatele i kolegyň mám naopak podporu velikou, spíš až zavazující.“

D.: „Co se týče zaměstnání, řekla bych, že tam je podpora docela velká. Chvilí se až bojím, že do mě vkládají velké až nereálné naděje a já nakonec zklam.“

C.: „Podřízení i nadřízení mne podporují a mají radost, když se mi povede zkouška.“

Kategorie 5: Studium jako příčina pocitu viny

Tato kategorie by se dala zahrnout do předcházející; zdála se nám však tak významná, že jsme ji vydělily jako samostatnou. Studium totiž nefunguje jen jako zmiňované zrcadlo vztahů v rámci zaměstnání, širšího okolí, rodiny, ale i vztahu, který mají informantky samy k sobě. Nesou si určitý **pocit viny** a lítosti. Překvapivé je, že tyto pocity se objevují nezávisle na míře podpory v rodině (např. u informantky A., která uváděla, že je to u nich jednodušší, protože děti už jsou větší, berou ji jako spolužačku a že manžel ji podporuje psychicky, je na ni pyšný, pomáhá atd.).

C.: „Dcera dospívá doslova před očima a syn je už skoro mladý muž. Utíká to rychle. Chtěla bych se jim víc věnovat jako matka...“

A.: „Hodně se osekají zájmy a jiné různé aktivity, které si člověk řekne, že po skončení studia dožene, ale u rodiny to mrzí nejvíc.“

B.: „Mě taky nejvíc mrzí, že se nevěnuji rodině tak, jak bych sama chtěla.“

D.: „Pro mě je třeba těžký vyrovnat se s tím, že nemám tolik času na děti, teda tolik, jak bych chtěla. Rostou doslova před očima... Zanedbávání domácnosti mě taky moc netěší, ale to se dá nějak zvládnout a vydržet, teda když se hodně zatnu a přimhouřím oči.“

Kategorie 6: Studium jako výzva ke změně ve společnosti

Všechny informantky jsou toho názoru, že je potřeba něco změnit, zejména **přístup společnosti k ženám**, které studují, „místo aby se věnovaly rodině“. Vzhledem k pocitům viny, uváděným v předchozí kategorii, je však tento přístup k rozdělení rolí hluboce zakořeněn i v ženách samotných, aniž by si to samy přímo uvědomovaly. Nemalou úlohu pak také sehrává pravděpodobně přirozený „mateřský pud“.

B.: „Tady je podle mě pořád silně zakořeněný ten typický model rodiny a pak máma, která se věnuje studiu, kariéře a podobně, je krkavčí matka, i kdyby rodinu zabezpečila sebelíp. Jo, když se otec jen trochu víc angažuje v rodině, tak je hned hrdina, když studuje při práci, tak taky... to se okolo něj chodí po špičkách, aby ho náhodou nikdo nerušil. ... manžel – mě



původně hodně podporoval, ale pak přišel s tím, že chlapi v práci si z něj dělají srandu, že bude mít manželku studovanou a s vyšším platem. A jeho podpora a nadšení výrazně ochablo.“

A.: „... ale někdo by měl konečně už říct, ať už těm chlapům nebo těm okolo, co se na to dívají, jako že to by ta ženská neměla, ale že ta ženská by byla bez práce. Ale chlap dneska... ani tu ženskou ani tu rodinu neuživí.“

B.: „Jasně a taky jsem si všimla, že ten chlap je v pohodě, když doma to je perfektní ... ale v okamžiku, když dojdou ty prachy nebo když mu řeknu: „Běž uvařit, běž uklidit.“ když prostě něco skřípe, když to není udělaný a já musím napsat seminárku a fakt potřebuju, aby uvařil, tak ... se mu to přestane líbit a ... už se naráží... prostě ženská studovat může, všechno, teoreticky je to úplně v pohodě, ale prostě ty důsledky..... My matky a vůbec všichni, prostě pořád narážíme na srovnání s klasickým – přežitým modelem rodiny. A v porovnání s ním jsme my ty nehodné.“

Přitom společnost je podle jejich názoru „nutí“ studovat – většinou je nereálné, aby rodina vyžila z jednoho platu, zákon ukládá povinnost zvýšit si kvalifikaci v určitých profesích a současně degraduje hodnota středoškolského vzdělání.

A.: „Málokdo si uvědomuje, že dneska už střední škola na spoustu zaměstnání prostě nestačí. Maturita prostě dneska už nic neznamená. Vysoká škola nebo aspoň vyšší je už třeba při konkurzu na úřadě požadována automaticky...“

B.: „Je potřeba se otevřeně postavit nebo celkově to objasnit, že je to dobrý, společnost to potřebuje a ne jen na týhle škole, ale vůbec je to potřeba a správně, aby se lidi pořád vzdělávali a že je teda nutný k tomu mít podmínky i v těch rodinách nebo na pracovišti.“

*Z diskuze vyplynulo, že netušily, že by se s podobnými pocity a problémy mohly potýkat i další studentky. Nikdy o tom takto otevřeně nemluvily. **Sdílení** takových **pocitů** považují za velmi důležité.*

A.: „...určitě už pomůže to, že jsme se sešly a řekly si to a že teda teď víme, že je to asi všude teda stejný.“

C.: „...že ty problémy má vlastně každá z nás, že máme stejné problémy nejen ve škole, studijní, ale i ty doma, a že je nějak řešíme.“

*Některé informantky navrhovaly také **změnu postoje vysoké školy**, která možnost studia při zaměstnání nabízí.*

B.: „A taky je to o tom věku, chtělo by to tady trochu osvětlit, jak vyučovat lidi ve starším věku. Trochu mi to přijde, že je to pořád orientovaný na mládež. Oni se k nám chovají jako bysme byly osmnáctky, který nedělají nic jinýho.“



Závěrečná interpretace výzkumu

V rámci našeho výzkumu jsme se zabývaly životními situacemi studujících žen-matek a snažily jsme se o zjištění důvodů, které je ke studiu vedly, a podmínek, za nichž v současné době studují. V souvislosti s tím jsme očekávaly, že se nám prostřednictvím analýzy získaných údajů podaří zjistit, jak zlepšit životní i studijní podmínky těchto žen. Vzhledem k tomu, že oslovené ženy studují již třetím rokem sociální pedagogiku, mohly zhodnotit své studium, jeho vliv na vztahy v rodině, zaměstnání, s přáteli a případné změny v osobním životě.

Kvalitativním výzkumem bylo zjištěno, že k rozhodnutí studovat vedly tyto ženy převážně existenční důvody. Mnohé profese jsou přímo podmíněny vyšší kvalifikací, než které bylo zapotřebí před dvaceti lety, tedy přibližně v době, kdy zkoumané ženy ukončily střední školu. Mezitím založily rodiny a začaly vychovávat děti; v případném pokračování ve studiu na vysoké škole jim tedy bránila nová životní situace. K tomuto kroku se rozhodly až v době, kdy se už necítily tak svázané rolí matky a současně na ně byl vyvíjen (nebo během studia vyvstal) tlak ze strany zaměstnavatele – ať už přímo nebo nepřímo, aby si kvalifikaci zvýšily.

Informantky měly svou vlastní představu o tom, jak bude studium na vysoké škole probíhat, co to vlastně obnáší, co se chtějí dozvědět, čeho chtějí dosáhnout. Některé zjistily, že je studium plně uspokojuje po obsahové stránce, vyjadřovaly se však kriticky k nedostatku praktických poznatků. Na druhou stranu považují za osobní úspěch, že zatím všechno zvládly od přijímacích zkoušek po stále se zvyšující nároky během studia.

Za největší problém, který při jejich studiu vyvstal, považují čas. Je pro ně velmi obtížné jej rozdělit mezi děti, manžela, studium i práci. Příprava do školy na jednotlivé předměty (především psaní seminárních prací, vyhledávání podkladů a studijních materiálů) je velmi náročná, zabere mnoho času; ve zkouškovém období je tato příprava samozřejmě ještě intenzivnější. Z rozhovoru vyplynulo, že informantkám studium zásadně zasáhlo do života. Nezbyvalo jim, než omezit či dokonce úplně vypustit své koníčky, kterým se předtím věnovaly.

Zajímavé se ukázaly výpovědi o postavení dotazovaných žen v rodině a v zaměstnání. Často jsou pokládány otevřeně nebo mimoděk za kuchařky, uklízečky,



pečovatelky o děti atd. Je nasnadě, že se rodina cítí ohrožena, pokud tyto funkce žena nezastává tak naplno, jak bylo zvykem. Také to, co doposud vyžadovali oni sami, je najednou požadováno od nich – například pomoc, ohledy. Rodina těmto ženám buď přímo dává najevo, že něco není v pořádku, že upřednostňují svůj „nový zájem“ na úkor rodiny, nebo to ženy zažívají jako svůj osobní pocit selhání v roli matky a manželky. Překvapivým zjištěním bylo, že se tyto pocity objevují nezávisle na míře podpory v rodině. Stresující je pro ně i tlak ze strany zaměstnavatele, kde i přes projevovanou podporu je tlačí nutnost studium úspěšně dokončit.

Informantky považují za nezbytné změnit náhled společnosti na postavení ženy a její role. Společnost je podle nich stále zatížena klasickým modelem rodiny (otec-živitel, matka-hospodyně), který však neodpovídá současné hospodářské ani kulturní situaci v České republice. Rodina by bez finančního přispění ženy v převážné většině nebyla soběstačná.

Na základě zjištění v rámci výzkumu bylo tedy konstatováno, že:

- je studium pro ženy existenční nutností
- studium při zaměstnání je pro ženy-matky velice časově náročné
- studium výrazně zasahuje do osobního života žen-matek
- se studující ženy-matky často potýkají s nepochopením, zvláště kvůli přežívajícímu klasickému modelu rodiny (otec-živitel, matka-hospodyně).

Seznam literatury:

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum v pedagogice. In *Sborník z XIV. konference ČAPV (2006) – Plzeň : Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu* [online]. [cit. 23.11.2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.kpg.zcu.cz/capv/HTML/5/default.htm>>.

MORGAN, David L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. 1.vyd. Boskovice : Albert, 2001. 99 s. ISBN 80-85834-77-4.

STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X.



Část III – Minority v sociální interakci



JAZYK A SPOLEČNOST – VIETNAMSKÁ MENŠINA

Kateřina Hörlová, Renata Leflíková, Šárka Mátlová, Petra Školoudová

Úvod

Jazyk je nezbytnou součástí lidského života, skrze nějž člověk vrůstá do společnosti, její kultury a učí se ji chápat a orientovat se v ní. „*Je hlavním médiem, jehož prostřednictvím sobě navzájem a potom také budoucím generacím předáváme zprávy, dotazy, znalosti a hodnoty*“ (Murphy, 2004; s. 38)

Chce-li se člověk začlenit do jakékoliv kultury, nestačí mu pouze naučit se bezchybně gramatiku a slovní zásobu jazyka danou kulturou používaného, ale musí také chápat kontext, v jehož rámci je jazyk používán. Musí si tedy osvojit i tzv. komunikační kompetence, na jejichž základě bude „*schopen používat jazyk společensky a kulturně přiměřeným způsobem*“ (Pokorný, 2010; s. 303). Díky nim bude jedinec užívat jazyk adekvátně konkrétní situaci, komunikačním partnerům a jejich společenskému postavení, což činí z jazyka jeden z nejdůležitějších prostředků socializace.

Je nutné být v neustálých interakcích s danou společností a kulturou, protože není možné „*osvojit si jazyk ve společenském vakuu, zbaveném osobních vazeb, vzájemných vztahů a lidských motivací*“ (Pokorný, 2010; s. 108).

Cílová skupina

Za cílovou skupinu našeho výzkumu jsme si zvolily vietnamskou menšinu, konkrétně dva studenty střední školy. Na tuto menšinu jsme se soustředily především proto, že je v naší společnosti výrazně zastoupená a chtěly jsme se o ní dozvědět více. Jak už jsme zmínily výše, nemusely jsme respondenty dlouze hledat a oslovily jsme ty, se kterými se známe díky projektu „Domácí učitel“.

Vybraní studenti nám rozhovory bez problémů poskytli. Na začátku byl sice znát jejich ostych a nervozita, ale v průběhu rozhovoru se ledy prolomily a studenti odpovídali relativně přirozeně, i když občas nedovedli v českém jazyce bezprostředně reagovat.



Rozhovory proběhly v klidném prostředí a příjemné atmosféře provázené častým smíchem.

Cíl práce a výzkumná metoda

Cílem práce je prozkoumat zkušenost příslušníků vietnamské menšiny se začleňováním se do českého prostředí skrze znalost českého jazyka. Na základě stanoveného cíle jsme zvolily kvalitativní výzkumný design.

Pro sběr dat jsme použily metodu polostrukturovaného rozhovoru. Oba rozhovory jsme nahrály na záznamové médium a doslovně přepsaly. Vzhledem k tomu, že jsme chtěly zkoumat význam, jaký respondenti přikládají zkušenostem z oblasti jejich studia českého jazyka a integrace do české společnosti, zvolily jsme jako metodu rozkódování fenomenologickou interpretativní analýzu (Interpretative Phenomenological Analysis).

„IPA je kvalitativní, zkušenostní psychologická metoda výzkumu vycházející ze tří přístupů filosofie poznání – fenomenologie, hermeneutiky a idiografie“ (Smith eds., 2009, s. 11). Tato metoda analýzy si klade za cíl *„detailně prozkoumat, jaké významy přikládají účastníci jejich osobnímu a společenskému světu, co IPA studie nejčastěji zkoumá, je význam zkušeností, událostí a stavů, jimiž člověk prošel či v nichž se nachází.“* (Smith, In Weisbauerová, 2011, s. 22)

Pro IPA je potřebné velké množství dat, která jsou pro tyto účely sbírána především nestrukturovanými nebo polostrukturovanými hloubkovými rozhovory. Výzkumník by si měl dopředu promyslet témata a naučit se otázky nazpaměť aby v průběhu samotného rozhovoru nemusel dělit pozornost mezi výpověď respondenta a hledání otázek v papíru. (Smith eds., 2009, s. 56 – 70)

Neexistuje jeden univerzální postup této analýzy, zkušení výzkumníci si jej mohou variovat podle svých potřeb. My, jako začátečníci jsme se drželi tohoto klasického postupu (Smith, Osborne, In Smith, 2003, s. 66 – 76):

- **Opakované čtení a poslouchání nahrávky** nám umožnilo získat povědomí o celém textu a připomnělo atmosféru rozhovoru.
- Každá jsme k transkriptu přidávaly **prvotní poznámky**. Na společném setkání jsme poznámky prodiskutovaly a sjednotily do podoby, s níž jsme byly všechny spokojeny.



- Následovalo **rozdílení vnořujících se témat** – počáteční poznámky jsme se snažily přetransformovat v obecnější témata, která se potom v textu objevila vícekrát, a spadalo pod ně vždy několik počátečních poznámek.
- Další setkání naší skupiny jsme věnovaly **hledání vztahů mezi vzniklými tématy a vytvoření témat nadřazených**. Všechna témata jsme sepsaly na samostatné kartičky a na volné ploše jsme je řadily a skládaly podle jejich souvislostí a vztahů. Tak vzniklo několik uskupení témat, kterým jsme pak hledaly vhodné názvy – názvy nadřazených témat.
- Když jsme u obou rozhovorů identifikovaly nadřazená témata, zbývalo už jen **hledat vzorce mezi případy**. Srovnávaly jsme témata a snažily se najít podobnosti nebo naopak rozdíly obou případů. Některá témata byla v tomto procesu přejmenována nebo upravena. Vznikla též dvě grafická znázornění výsledků naší analýzy.

Interpretace získaných dat

ALEX

Nadřazená témata

Téma: Bod zlomu

25. neplánovaný přesun do ČR
26. vědomé rozhodnutí zůstat v ČR (možnost volby)
27. rodina jako hlavní důvod pro rozhodnutí zůstat
rozhodnutí pro životní změnu

Vlivem odchodu rodičů do České republiky se Alex ocitl v situaci, v níž musel začít pečlivě zvažovat všechna pro i proti – zda zůstat ve Vietnamu nebo rodiče a sestru následovat do Česka. Musel přemýšlet v širších souvislostech, nahlédl tak ve svých čtrnácti letech do života dospělých a posuzoval hodnoty, které si jeho vrstevníci v té době mnohdy ani neuvědomují. Nejdůležitější roli pro něj hrála rodina.

„Hlavní důvod, že tady mám rodinu, že tady mám mamku a tatku. A druhý důvod je, že... asi jenom první, jeden důvod, no že tady mám rodinu, jinak bych sem vůbec nešel, no.“

Téma: Fakta (ztěžující integraci do české společnosti)

6. mnoho nových informací najednou
7. absolutní neznalost českého jazyka
8. problémy s výslovností



9. náročnost gramatiky
10. malé povědomí o organizacích
11. odlišnost náplně v předmětu vietnamský jazyk a český jazyk
12. odlišnost českého jazyka od známých jazyků
13. náročnost českého jazyka ve srovnání s vietnamštinou

Alex při příchodu do nové země narazil na spoustu překážek, které mu znesnadňovaly integraci do české společnosti. Těžkosti mu způsobovalo zejména množství nových informací, které se na něj naválily, a absolutní neznalost českého jazyka, k jehož učení zpočátku neměl motivaci.

„To je prostě najednou „bum“, no, najednou je toho strašně moc, no.“

„Vůbec, já jsem ani neuměl... maminka mě akorát naučila dobrou chuť, ahoj a děkuji.“

Hlavní rozdíl spatřoval zejména v obsahové náplni výuky jazyků v Česku a ve Vietnamu. Upevnil si názor, že čeština je ve srovnání s vietnamštinou mnohem náročnější.

„... ve vietnamštině se tak učíme gramatika, slohovky a historie, takový ty o autorech, o knihách a tak a ne jakože i/y, s/z a tak.“

„No, je to hodně jiné a těžší, no. Tam mám třeba slova třeba pes, třeba prostě kočka, tak kočka, nebo já nevím, ty pády tam prostě nemáme... tak to používáme furt stejný.“

Čeština je podle Alexe navíc velice odlišná od ostatních jazyků, které zná. Problémy mu působí především gramatika, ale také výslovnost.

„Tak nejsložitější je pro mě výslovnost... a skloňování, ty osoby a tak... Jo, ty pády, mně to nejde, že tam ve Vietnamu vůbec nemáme pády, ani i/y tam nemáme, to prostě daný tak musí být, prostě to nemusíme učit.“

Téma: Nesnáze (pramenící z neznalosti češtiny)

- pocit trapnosti
- pocit nepochopení
- absence kamarádů
- počáteční osamocení ve škole
- oběť češtinářských fórků
- pozadu kvůli jazyku
- koktání jako důvod zdržení se komunikace
- role posluchače
- komunikační bariéra



Neznalost češtiny s sebou pro Alexe přirozeně přinášela spoustu problémů a nesnází v dorozumívání se s druhými lidmi a tím pádem i dočasnou odtrženost od společenského života. Ve škole neměl žádné kamarády a v důsledku toho trpěl pocitem osamocení. Se spolužáky kvůli komunikační bariéře nenacházel společná témata k hovorům a zastával tak v kolektivu spíše roli posluchače.

„No a pak mě to začalo vadit, až když jsem se nastoupil na školu, protože já sem tam prostě neměl žádní kamarádi prostě. Tak to bylo smutno.“

“Když sem s nima tak taky nemluví, že jo. Já nemám o čem prostě, nemám o čem mluvit.”

Často se setkával s nepochopením toho, co chtěl sdělit a při opakovaném neúspěchu při vysvětlování se dostavovaly pocity trapnosti. Situaci ještě ztěžovalo koktání, které se u něj v mnohem větší míře projevovalo v češtině, než v rodném jazyce.

„Prostě on vůbec nechápal, já jsem to zopakoval tak třikrát, tak to už jsem byla tak trapný, že už prostě mně už je to úplně jedno.“

“Já sem ani moc nemluvil jo, až sem se to naučil prostě mluvit, protože já strašně koktám. Když si prostě něco zamyslím... tak já strašně koktám už první slovo třeba ahoj už koktám.”

Vzhledem k tomu, že čeština je jazyk rozmanitý a Alex spoustě pojmů nerozuměl (zejména těm, které se užívají ve více významech), stával se někdy obětí češtinářských fórků svých spolužáků.

„Tak jsem se mu ptal, co je to „vole“ a on říká „No „vole“, to je něco jako „ahoj“ a „zdar“ ... a zazvonilo, tak učitelka prostě vešla do třídy... tak já jsem říkal „vole“,... no a učitelka se zeptala a já jsem to ještě říkal „vole“... a ten kamarád se smál úplně, ti kluci se smáli... a já jsem nechápal proč.“



Téma: Motivace

- český jazyk jako výhoda pro budoucnost
- uvědomění si nutnosti českého jazyka
- český jazyk jako brána k přátelství
- důležitost českého jazyka pro udržování vztahů
- český jazyk jako další jazyk
- znalost českého jazyka = zvýšení sebevědomí
- potřeba českého jazyka především ve škole
- samozřejmost české mluvy v ČR
- pomoc rodičům = další motivace
- nátlak rodičů při studiu českého jazyka

Alex si plně uvědomuje, že znalost českého jazyka je pro něj opravdu nezbytná, přičemž se pro něj čeština stává vedle vietnamštiny a angličtiny dalším jazykem, který umí používat.

„Tak trochu jako jo, se domluvíme prostě, všude prostě v Česku se domluvíme.“

K učení českého jazyka Alexe motivují zejména potřeby, které činí jeho život v české společnosti smysluplným a plnohodnotným, jako jsou mezilidské vztahy, vidina budoucího uplatnění a každodenní běžný kontakt s lidmi. Vnímá především výhody, které jsou s učením češtiny spjaté.

„...třeba kvůli tomu, že tady bydlím, protože sem se rozhodl tady zůstat. A taky kvůli tomu, že mě nutí rodiče a taky kvůli tomu, že jak jsem se nastoupil do střední školy, tak o budoucnost mi asi teďka jde.“

Téma: Konkrétní kroky učení

- samostudium
- slovníky
- doučování
- pomoc od známých
- aktivita rodičů
- vzájemná výpomoc v učení
- kurzy organizované školou
- komunikace = nejefektivnější způsob učení

Na dnešní Alexově schopnosti domluvit se českým jazykem mají zásluhu nejen jeho osobnostní předpoklady, ale zejména jeho rodiče, kteří se od začátku snažili vyhledávat různá doučování a nechali ho bydlet u české tety, která mu v češtině hodně pomohla. Také škola, kde studoval, uspořádala pro cizince kurz češtiny.



„...rodiče za mě už prostě se domlouvají jako doučko předem, že se o to nemusím starat. Vyřídili mně to.“

„Ještě jsem bydlel u jedné paní, které říkám teta... Tak asi mě pomohla nejvíc teta, ta Češka...“

„No tak na základní školy, tam měly kurzy jako z češtiny pro cizinci, jsem tam chodil...“

Při samostudiu využíval především slovníky.

„...a tak jsme se učili takhle, jakože když něco řekne a já se přihlásím, tak ona to najde ve slovníku, a nebo mi napíše vždycky na papír nebo spolu ty slovíčky... já sem to vždycky musel najít ve slovníku a sám se to naučit... Ted' používám Google... I doted' prostě používám slovníky jako jo, ale už míň.“

Alexovi hodně pomohly také sociální kontakty – lidé, se kterými potřeboval komunikovat.

„Sestřenice mi taky pomáhá, která mluví česky jenom...“

„...kamarádi. Asi jako takhle, že na sebe mluvíme, tak se to učím asi nejvíc no.“

Téma: Pomocníci

- používání Google
- podobnosti v jazycích
- latinka ve vietnamštině i češtině
- navštěvování logopedie
- gestikulace

Faktem, který Alexovi významně usnadnil učení se češtiny, bylo zejména používání stejného typu písma (latinky) v obou jazycích.

“No ty znaky tam máme trochu víc no. Jinak je to podobný.”

Problém s koktavostí, který se u něj v menší míře objevoval i ve vietnamštině, mu pomáhala vyřešit logopedie a počáteční problémy s dorozumíváním mu usnadňovala gestikulace.

“Jo logopedie... Rok sem tam chodil no...v češtině koktám hodně... když si to zamyslím prostě třeba něco, tak strašně koktám...”

“No používám. Však to vidíš. Hlavně ruce a tak. “

Používání elektronických vymožeností (Google) taktéž znatelně urychlilo a usnadnilo učení se češtiny a celkovou komunikaci.



“...protože ty slova, které používám teď jako, tak to používám furt a těm, které nevím, tak si to najdu na googlu, jako na internet. Takže už to mám lepší než hledat ve slovníku.”

Téma: Znalost ČJ = usnadnění všeho

- dobré vztahy ve škole
- přátelství jako integrace do kolektivu
- seznamování přes kamarády
- oblíbenost
- schopnost říct si o pomoc

Na znalosti češtiny závisela z velké míry Alexova integrace do kolektivu českých studentů. Zlepšení komunikace napomohlo ke zlepšení vztahů ve třídě a nalezení nových přátel.

“Jak král. Ne tak teď je to úplně v pohodě, že mě mají rádi.”

“Já tam mám prostě teď jako ve škole i že mě mají dost rádi i učiteli a tak, že jako říkají, že jsem hodnej a tak.”

Alexovi na znalosti českého jazyka záleží a dokáže si říci o pomoc, pokud něčemu nerozumí nebo si není něčím jistý. Důležitým prvkem je i trpělivost ve studiu.

“A teď ve druháku, tak sem si říkal prostě nad celou třídou, že když jim řeknu něco špatnýho tak, aby mě opravovali.”

Téma: Osobnostní charakteristiky

- sebekritika
- vytrvalost
- snaha
- slušnost
- smysl pro humor
- samostatnost

Integraci Alexovi určitě usnadnily i jeho osobnostní charakteristiky jako vytrvalost a samostatnost v učení a jednání, snaha rychle porozumět tomu, co říkají druzí, slušnost a smysl pro humor, se kterým překonával a překonává problémy. Zajímavá je také sebekritika a střízlivost s jakou svou znalost češtiny hodnotí.

„...to toho ještě ani moc neumíme... Asi trochu umím, netvrdím, že umím hodně jako jo, to asi ne,... Tak trochu jako jo, se domluvím prostě, všude prostě v Česku se domluvím...”



“Třeba pětka je nejhorší. Trojka čtverka, tak nějak. Pětka to ne, že nic neumím. Ta trojka čtverka by to asi šlo. Ne jednička zase.”

Téma: Blízké vztahy

- stesk
- neuchování přátelství na dálku
- odtržení od rodičů
- sepětí se sestrou
- výrazná role tety
- důležitý vztah k tetě
- odlišení domácího prostředí jazykem
- plynulé přechody mezi jazyky

Sestra hraje v životě Alexe důležitou roli – v začátcích byla jednou z mála blízkých lidí, se kterými si mohl promluvit, i když ještě moc neuměl česky. Když je někde bez ní, popisuje to jako *“byl jsem tam sám, bez sestry.”*

„Nela tam nechodila, kvůli tomu, že ona prostě, no já nevím, já jsme tam prvně chodil sám úplně.”

Další důležitou osobou, která ho ovlivnila a v mnohém mu pomohla, byla také česká paní – “teta” – u které nějaký čas i se svojí sestrou bydlel.

“Tak asi mně pomohla nejvíc teta, ta Češka, ta teta... já tam chodím jenom někdy na návštěvu, třeba někdy příležitost, když mám já narozky nebo ona, nebo o prázdninách třeba ...”

Život ve dvou komunitách, ve vietnamském domácím prostředí a mezi českými kamarády vedl k tomu, že přechody mezi oběma jazyky jsou pro Alexe přirozené a často je uskutečňuje zcela nevědomky. Doma se mu zdá divné mluvit česky.

“Jo jenom vietnamsky. To je blbý zvyk mluvit česky doma. To je takový divný.”

“...můj kamoš se mi směje, že jdu s ním po škole třeba do města, já s ním mluvím prostě po cestě česky, a pak potkám třeba kamoša a zase mluvím vietnamsky.”

Téma: Rodiče a čeština

- uzavřenost skupiny vietnamských dospělých
- nepotřebnost českého jazyka pro rodiče
- rodiče umí jen to, co potřebují
- nesamostatnost rodičů kvůli českému jazyku – zásadní situace – doktor
- maminka učitelka
- malá motivace rodičů pro učení českého jazyka
- role překladatele pro rodiče



Tím, že rodiče moc neumí česky, dostávají se do situací, kdy se bez Alexe neobejdou a stávají se tak na něm závislí. Alex se ve vztahu k rodičům dostává do role překladatele a učitele češtiny.

“Ona (matka) do teď má prostě takovej sešitek, někdy prostě jde dom jako večer, tak se mě ptá co to je a tak, a já tam vždycky napíšu výslovnosti jako, jak to má číst a co to je jako tahle, tak jí píšu.”

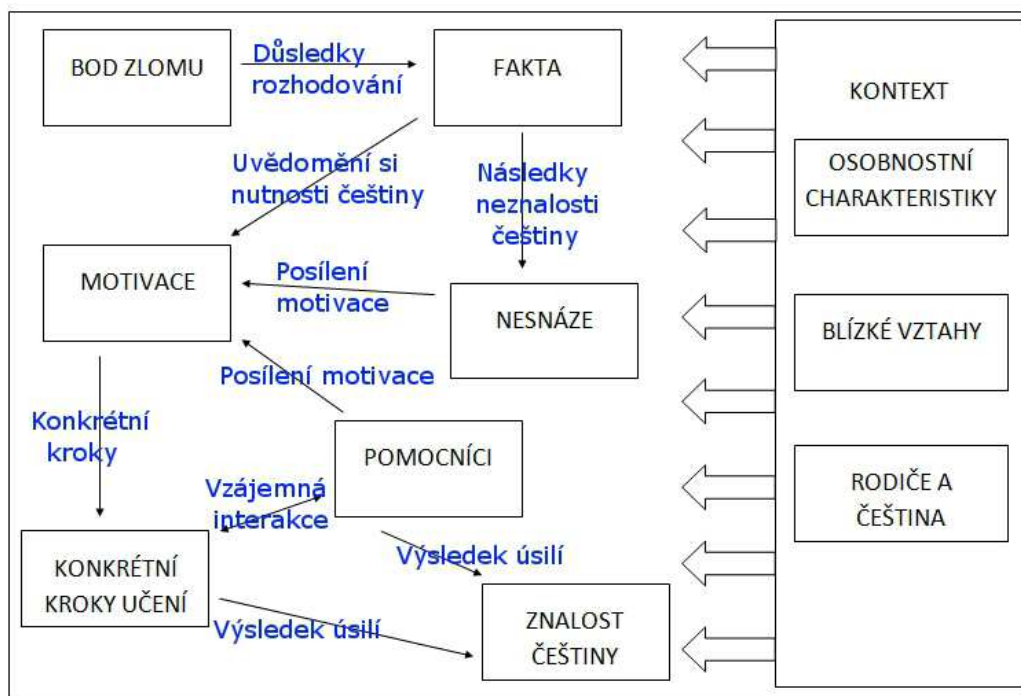
“...když on (otec) jde k lékařovi tak já jdu s ním prostě, protože on by to asi nezvládl, nebo prostě někam kvůli papírování a tak no.”

Rodičům stačí pouze základy češtiny, se kterými se domluví v zaměstnání. Nemají potřebu se více zapojit do české společnosti. Alex tento přístup rodičů k češtině nijak nekritizuje, přijímá je tak, jak je.

„Když oni nechodí do školy, jenom jako takhle prostě obchodují, tak o té češtině ani nejde jo.“

Interpretace vztahů mezi tématy

Úvodní téma nese název *Bod zlomu*. Následkem rozhodnutí zde zůstat se Alex setkává s *Fakty*, která mu výrazně stěžují integraci do české společnosti a vedou k četným *nesnázím*, pramenícím z neznalosti češtiny. Na základě stěžujících *faktů* si Alex uvědomuje nutnost znalosti češtiny a spolu se zkušenostmi vyplývajícími z nesnází dochází k posílení *motivace* k učení češtiny. *Motivace* ho vede ke *konkrétním krokům* v učení českého jazyka. *Konkrétní kroky* jsou ve vzájemné interakci s *usnadňujícími mechanismy komunikace*, které u Alexe vedou ke zvýšení sebevědomí v komunikaci v českém jazyce a následnému posílení motivace k jeho učení. Výsledkem Alexova úsilí je *znalost češtiny* na takové úrovni, jenž ho plně *integruje do společnosti*. To vše se děje v kontextu, který zahrnuje Alexovy *osobnostní charakteristiky*, *blízké mezilidské vztahy* a také vztah jeho *rodičů* k českému jazyku. Kategorie zahrnuté v kontextu ovlivňují celý proces učení a vnímání češtiny.





NELA

Nadřazená témata

Téma: Problémy, těžkosti

- neznalost českého jazyka
- neschopnost rychlé reakce v českém jazyce
- problémy s rychlou aplikací (pádů) do praxe
- problém s abstraktním myšlením v českém jazyce
- problém s odbornými názvy v českém jazyce
- odrazení při neúspěchu
- nezáměr o české filmy
- neznalost ČR
- jiný kraj jiný mrav

Problémy, se kterými se v současnosti Nela při komunikaci v češtině potýká, nejsou výjimkou ani pro některé rodilé Čechy. Přesto si je Nela výrazně uvědomuje. Právě ve školním prostředí jsou pro ni totiž výrazným handicapem. Jedná se zejména o neschopnost v češtině rychle a adekvátně reagovat. Před každou reakcí potřebuje určitý čas na rozmyšlení, na což Češi nejsou v komunikaci příliš zvyklí.

„Jako já to jako neumím jako rychle aplikovat do věty, takhle. Já umím jako, jako co mně vypadne z pusy.“

Dále jí činí problémy rychlá aplikace pádů a taktéž odborné názvy a abstraktní myšlení. Nejvíce se naučí, když může nějakou informaci nejen slyšet, ale také vidět a prakticky si vyzkoušet, prožít.

„Jako základy jako jo, ale třeba ty odborný názvy...“

„Já si to nezapamatuju, protože jsem to neviděla. Já to musím vidět, musím to jako udělat, jako, a pak já si to zapamatuju.“

Jak už bylo zmíněno v předchozí kategorii, zpočátku jí činila problémy i běžná komunikace. Často narážela na nepochopení, a když se přes veškerou snahu zdálo, že už to dál nevede, konverzaci ukončila a už se raději nikoho neptala.

„Tak, když, když říkám třeba dvakrát, třikrát, když už to nepochopil, tak já řeknu třeba jako „Nic, no.“ jako nebo se zasměju a jdu pryč. „

„A zkusila jsi někoho jiného?“ – „Hmm, radši ne.“



Téma: Školní situace

- vnímání její odlišnosti ve třídě
- pomoc spolužáků v orientaci
- chybí kamarádi
- strach ze špatných známek
- sžití se spolužáky
- pocit nespravedlnosti
- jazyková bariéra = neúspěch ve škole

Uvědomuje si, že i když má dostatečné znalosti, tak doplácí na neschopnost je v češtině pohotově aplikovat. V důsledku toho má potom špatné známky.

„Tak rozumět jim, jako třeba učitelky, když něco vysvětlují, a potom, že to nepochopím a že dostanu pětku a tak. Že za to nemůžu no, že to pořádně neumím.“

Vnímá jako nespravedlnost, že i přes jazykovou bariéru je v maturitě hodnocená stejně jako čeští studenti.

„Pro Čechy jsou jako stejný, že to pustí tak stejně. Že nedají nějaký výjimky. To mně vadí, no.“

I přes počáteční tvrzení, že jí “*děčka pomáhaly a tak*” nakonec vychází najevo, že byla v novém prostředí velice osamocená.

„Že nemám kamarádky. Jako kamarádky, aby mně pomáhali.“

Spolužáci si zvykli na její styl mluvy a rozumí jí, přesto mezi nimi nevzniklo nějaké hlubší přátelství.

„Když špatně něco říkám, tak oni už víjou, že chcu říct tady toto. Že si jako déle jako rozumíme.“

Téma: Nutnost češtiny

- čeština nutná ve škole
- nutnost komunikace – potřeba českého jazyka
- čeština důležitá pro život v ČR
- výhoda znalosti cizího jazyka
- neuvědomění si výhody českého vzdělání

Nela pohlíží na češtinu jako na nutnost a v českém prostředí také jako na samozřejmost. Uvědomuje si, že pro plnohodnotný život a budoucnost v České republice je znalost češtiny základním předpokladem.

„Takže když jako žiju tady, tak už musím aplikovat už taky do jako vašeho života.“



Jako další výhodu znalosti češtiny vnímá Nela to, že umí další jazyk, kterým se může dorozumívat, ale vzdělání získanému v České republice přílišný význam nepřikládá.

„No tak asi že umím nový jazyky.“

„Myslím, že to není žádná výhoda, že jako, člověk jako se učí celý život, si myslím.když něco potřebuju, když jdu do školy, takový všechno, no. Když tady žiju.“

Téma: Studium češtiny

- příprava před nástupem do školy
- významná role tety při učení
- doučování
- samostudium
- sledování zpráv v českém jazyce
- učení zkušeností
- ověření správnosti informace prostřednictvím opakování
- opakovaná snaha o vzájemné porozumění

K současné Nelině znalosti češtiny výrazně přispělo několik faktorů. Důležitou úlohu sehráli teta se strýcem, kteří ji mnohému naučili.

„Tak ta teta, ta byla na mě strašně hodná... všechno, všechno jako, jsem tam žila jako doma, no, teta...“

Jak Nela sama poznamenává, aby se češtinu naučila rychleji, musela se kromě docházení na četná doučování studiu věnovat i sama.

„...a pak sama, musím jako, u sebe jsem musela naučit.“

Nejvíce jí přitom pomáhá přímá komunikace v češtině a poslouchání televizních zpráv či rádia.

„Jako hodně mluvit, jako mně to hodně pomáhalo, a když dívám na filmy jako český, tak to jako jo.“

„A poslouchat hodně zprávy Jako na televizi.“

Přesto se (hlavně zpočátku) dostávala do situací, kdy se dorozumívala jen stěží. V takových chvílích po dotazovaném opakovala to, co jí sdělil, aby se ujistila, že to pochopila správně. Setkávala se i s nepochopením, v takovém případě se *„zasmála a šla pryč.“*

„... musím jako jim víc poslouchat, co říkají a pak to jako zopakuju, takhle, já to říkám zpátky.“



Téma: Pomocníci

- snaha a zájem
- stejné písmo
- gestikulace zpočátku
- podobnost slov
- rychlejší učení v mladším věku

Přes převahu negativ si Nela našla věci, které jí v učení češtiny pomohly. První zásadní věcí je používání stejného písma v češtině a vietnamštině.

„Píše abecedou normálně, latinkou.“

Díky brzkému přistěhování měla Nela věkovou výhodu. Jako dítěti se jí nový jazyk učil a učí snáze, při komunikaci však zpočátku používala hlavně gestikulaci.

„Malá. To se učí líp. ... Takže jako u mě to je, jako rychle jsem se učila.“

„Jsem dělala takový ty znaky rukama. ... No teď už moc ne, když jako už umím líp ... když jsem nerozuměla, tak jsem hodně používala.“

Ke studiu přistupuje zodpovědně a ví, že bez samostudia se nebude zlepšovat dostatečným tempem.

„... a pak sama, musím jako, u sebe jsem musela naučit.“

Téma: Vztah češtiny a vietnamštiny

- strach vyjádřit před Čěškou o českém jazyce něco špatného
- nevyhraněný názor na český jazyk
- vietnamský jazyk lehčí – český jazyk těžší
- obdiv, překvapení z dobrovolného učení vietnamského jazyka

Když jsme se Nely ptaly, co si o češtině jako jazyku myslí, zdálo se, že neví, co k tomu říct. Zda nemá na češtinu z tohoto pohledu ještě vytvořený názor nebo se před Čěškou bála o češtině říct cokoliv negativního, tot' otázka.

„Jako není to špatný jazyk, ale jako, jako líbí se mi, ale je to těžký.“

Podle Nely je čeština velice náročný jazyk především kvůli pádům. Připadá jí těžší než vietnamština, což je s přihlédnutím k tomu, že vietnamština je jejím rodným jazykem docela přirozené.

„Tak vietnamština mně připadá, že je lehčí, že tam prostě, že máš jedno slovo a prostě to používáš furt, že tam nejsou ty pády, nic. Je určitě lehčí.“ „Čeština je těžká.“

Vietnamština však také není nějak výrazně rozšířeným jazykem. O to víc Nelu udivuje, že se někdo učí vietnamsky dobrovolně.



„...potkala jsem jednu Češku, ona uměla jako vietnamsky a prostě ona mě viděla a šla ke mně a že jako začla se mnou mluvit vietnamsky.“

Téma: Vztahy

- rodiče jako jediný důvod příjezdu do ČR
- důležitý strýc a teta
- odtržení od rodiny
- zabezpečení rodinou
- Vietnam skutečným domovem

Jako malá neměla Nela možnost volby, musela následovat rodiče a respektovat jejich rozhodnutí. Přistěhování do České republiky brala jako logické vyústění situace, dokonce se těšila.

„Tak jsem byla malá, tak jsem jako těšila na nový to, jako prostředí, měla jsem tady rodiče a přišla jsem tady s bráchou.“

Jako výrazný prvek se objevuje v počátku Nelina pobytu v ČR „teta a strýc“, kteří zajišťují nejen výuku češtiny, ale i rodinné zázemí během týdne. Jejich role je pro Nelu velmi podstatná, zároveň však poukazuje na značné odtržení od rodičů během týdne.

„Já jsem bydlela u tety a chodila jsem, já tam bydlela i jedla a vrátila jsem domů jenom v sobotu a v neděli.“

„Tak vždycky chodila s strejdem a on mně jako vždycky ukazoval, kde co je a takový.“

Přesto, že žije v ČR již 6 let, má zde rodinu, přátele a chodí zde do školy, tak stále vnímá Vietnam jako svůj domov.

„Takže když jako žiju tady, tak už musím aplikovat už taky do jako vašeho života ...“

Téma: Rodiče a čeština

- rodiče jen základy češtiny
- role překladatelky (doptávání rodičů na česká slova)
- doma dvojjazyčnost

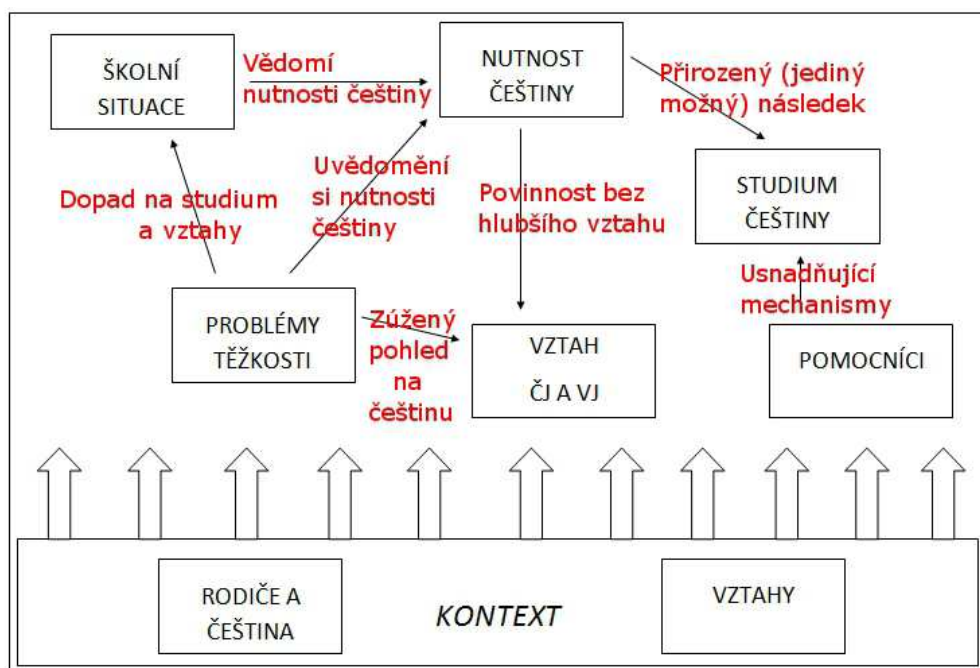
V domácím prostředí používá Nela převážně vietnamštinu. Je tak výrazně odlišeno domácí prostředí od prostředí ostatních – školy, přátelské party a podobně. Češky mluví s rodiči pouze pokud potřebují pomoc s češtinou – s novými výrazy a slovíčky.

„No, jako s rodičema tak mluvím vietnamsky i česky, takový jako takový ty lehčí slova pro rodiče. A s bratrem taky tak oboje.“

„Tak oni umíjou ty základy jenom, co potřebujou a jinak jako ne–e. Tak vždycky většinou mě ptají.“

Interpretace vztahů mezi tématy

Centrálním tématem jsou u Nely *Problémy a těžkosti*, které mají velký dopad na *studium a školní situaci* a obě tyto témata vedou k uvědomění si *nutnosti češtiny*, které vede k intenzivnímu *studiu češtiny*. Nedílnou součástí tohoto procesu jsou usnadňující mechanismy učení – *pomocníci*. Nutnost českého jazyka vyvolává povinnost učit se češtinu bez hlubšího vztahu k ní a spolu se zúženým pohledem, který pramení z těžkostí, tvoří základ *vztahu k českému jazyku oproti vietnamštině*. Do pozadí se opět promítá kontext tvořený mezilidskými *vztahy a vztahem rodičů k češtině*.



Závěr

Vzhledem k tomu, že jsou Nela a Alex sourozenci, tak se jejich výpovědi v mnohém shodují. Zejména co se týká způsobu, jakým se do České republiky dostali, a důvodu, který je sem přivedl. Taktéž počáteční zážitky se hodně podobají, je pravděpodobné, že ačkoliv to příliš nezdůrazňovali, navštěvovali mnohá doučování a kurzy společně.



Přesto se jejich dosavadní zážitky a vztah k češtině, české kultuře a lidem v mnohém odlišují. Je možné, že některé nesrovnalosti jsou dané také rozličnou povahou rozhovorů – Alex byl přece jen o mnoho sdílnější než jeho sestra Nela, která se hodně styděla a odpovídala mnohem stručněji.

Co se týká jejich příchodu do České republiky, tak se oba shodují v tom, že hlavním důvodem k tomuto činu byla touha opět bydlet s rodiči. Ti tu totiž již několik let před příjezdem dětí pracovali. Přesto se i v tomto jinak jasném bodě na jednom místě rozcházejí. Nela musela přijet povinně, byla ještě malá a rodiče na tom prostě trvali, Alex se ale mohl svobodně rozhodnout, zda zůstane v České republice, nebo se vrátí domů. Ačkoliv se mu zpočátku stýskalo po prarodičích a kamarádech, rozhodl se zůstat. Oba sourozence to však stále táhne do Vietnamu, který chápou jako svůj skutečný domov.

Následně se oba dostávají k „tetě“, české paní, která se o ně nějaký čas v průběhu týdne starala. Tato postava je v obou rozhovorech zmiňována v souvislosti s pomocí s češtinou a prvotní orientací v českém prostředí. Ze způsobu, jakým o ní oba mladí lidé mluví, je patrné, že pro ně byla velice důležitá. K rodičům se potom obě děti po nějaký čas vracely jen o víkendech. Alex jako další důležitou osobu v začátcích zmiňuje svoji sestru.

Při příchodu do nového prostředí a mezi nové lidi se oba potýkali s mnoha problémy. Jedním a patrně největším z nich, bylo studium na české škole. Už jen to, že se museli učit v cizím, dosud neznámém jazyce, bylo velmi náročné, také byli oba sourozenci určitou dobu dost osamocení, protože v důsledku jazykové bariéry si nedokázali najít kamarády. Oba tedy zmiňují počáteční problémy a trapasy, Alex se však dnes již ve společnosti svých spolužáků a přátel cítí jistý a sebevědomý, u Nely tomu tak ještě příliš není. Alex v souvislosti s češtinou a novým prostředím mnohem častěji než Nela mluví o mezilidských vztazích, o potřebě kamarádů a o tom, že znalost jazyka mu tuto potřebu pomáhá naplňovat, Nela pak v souvislosti s češtinou více hovoří o studijních problémech plynoucích z nedostatečné znalosti jazyka (strach ze špatných známek, pocit nespravedlnosti).

Shodují se v tom, že vietnamština je jednodušším jazykem než čeština, Alex je schopen vyjádřit i negativní názor, že se mu čeština moc nelíbí a zdá se mu staromódní (zejména v hudbě a filmech), Nela se více zdráhá o češtině se vyjádřit, možná také



proto, že nechce před svojí českou tazatelkou říct o češtině nic špatného. Problémy jim oběma dělají pády, skloňování, interpunkce a slohové práce, tedy věci, které trápí i spoustu rodilých Čechů.

Proto jim jejich rodiče po příjezdu do České republiky sehnali mnohá doučování a kurzy češtiny pro cizince. Velice jim pomohla „teta“ a spoustu času museli oba trávit také samostudiem. Nela se přitom začala učit česky hned po svém příjezdu (protože zde musela zůstat), Alex, který se během prázdnin rozhodoval, zda zůstat v ČR nebo se vrátit do Vietnamu, se začal učit česky až s nástupem do školy. Dnes se oba shodují, že nejvíce jim v učení češtiny pomáhá komunikace s druhými, Alex si dokonce ve své třídě řekl o pomoc – aby ho spolužáci opravili, když řekne něco špatně. Učení nového jazyka jim pak oběma velice ulehčil stejný druh písma – i ve vietnamštině se píše latinkou.

Ačkoliv dnes oba sourozenci mluví velice obstojně česky, u jejich rodičů je tomu i přes délku jejich pobytu jinak. Obě děti rodiče neodsuzují, chápou, že pro ně čeština není stěžejní, protože ji mimo svoji pracovní dobu nepotřebují, a pak také proto, že už jsou ve věku, kdy se novému jazyku učí hůře. Na svoji znalost jazyka však mají oba mladí lidé jiný pohled. Je pro ně možností a nástrojem budoucího uplatnění. Oba se shodují v tvrzení, že když v České republice žijí, tak by bylo divné mluvit jinak než česky. Pro Alexe je pak čeština důležitá pro navazování nových a udržování starých vztahů, Nela v ní vidí výhodu zejména jako v dalším jazyce, který zná. Oběma v učení výrazně pomáhá jejich vrozená snaha a píle.

Seznam literatury:

- MURPHY, Robert, F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vydání. Praha: SLON, 2004. 268. ISBN 80-86429-25-3.
- POKORNÝ, Jan. *Lingvistická antropologie – jazyk, mysl a kultura*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010. 352 s. ISBN 978-80-247-2843-8.
- SMITH, Jonathan A; FLOWERS, Paul; LARKIN, Michael. *Interpretative phenomenological analysis : theory, method and research*. 1st ed. Thousand Oaks : Sage, 2009. 225 s. ISBN 9781412908337.
- SMITH, J. A., OSBORNE, M. Interpretative phenomenological analysis. In SMITH, J.A. (eds). *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. London: Sage Publications. 2003. s. 51-80. ISBN 978-1-4129-3083-3.



- WEISBAUEROVÁ, Dagmar. *Zlatá klec: analýza zkušenosti účastnice dramatického projektu*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky, 2011, s. 55, přílohy s. 30, Vedoucí bakalářské práce Mgr. Radim Šíp, Ph.D.

Příloha č. 1

Přepis rozhovoru s Alexem (20 let, IV. ročník střední zdravotnické školy)

První otázka by byla, kdy jsi sem přišel z Vietnamu a můžeš prostě povídat cokoliv, co tě napadne o tom, jak ses sem dostal vůbec.

Tak já jsem sem přišel před šesti nebo pěti letama, tak to bylo tak, že jsem přišel na dovolenou a pak se rozhodovat, jestli tady chci zůstat, nebo ne, protože tady byli rodiče předem. Já jsem tam býval sám jako ve Vietnamu, úplně sám s babičkou.

Já přišel jsem se ségrou, protože ona tady má zůstat jako, musela, protože byla malá. Tak jsem se rozhodl, že prostě změním život. Prostě, že ... ale já sem byl ještě malej, takže to bylo pro mě všechno nový. To bylo o prázdninách, tak jsme jezdili na dovolenou hodně a pak mě to začalo bavit jako tady v Česku i tak. Bylo mi smutno po babičce, po dědečka a po kamarádi, co tam mám. A...

Když jsi přijel na tu dovolenou, věděl jsi v té době vůbec něco o Česku, něco o českém jazyce?

Ne, já jsem přišel jenom tak prostě, to bylo náhlé. To bylo prostě že, ze dne na den. To bylo prostě, že maminka volala, že už má letenky pro mě, že jsem musel jít pro vízum. Jako pro vízum, do passport, abych mohl letět, to bylo, to trvalo tak týden.

Takže o češtině jsi nic nevěděl.

Vůbec já jsme ani neuměl ... První den, jsem sem přišel, to byl večer, to bylo před večerí. Maminka mě akorát naučila dobrou chuť, ahoj a děkuji. Jo to mě naučila. Kvůli tomu, že já mám ještě sestřenice, ona je napůl, napůl Češka a Vietnamka a mluví jenom česky. A prostě takový ze slušnosti, tak to umí jenom dobrou chuť, děkuji a tak.

Takže jsi tu byl na dovolené a pak ses vrátil do Vietnamu zase?

No po třech letech jsem se vrátil do Vietnamu. No tak kamarádi už míň a všechno bylo nový. Tam je teď prostě teď je tam všechno nový.

Jak jsi tu byl na dovolené, tak už jsi se rozhodl, že tu zůstaneš a po těch prázdninách jsi tu už zůstal?

Ano, celý celý prázdniny jsem tady byl prostě a pak jsem se chodil do šesté třídy, jako takhle kvůli češtině, jinak bych musel chodit do osmé a to bych asi nezvládl. A tak jsem se učil v průběhu první rok, prvních třech roků, jsem se učil češtinu. Ještě jsme bydlel u jedné paní, které říkám teta. Jsem tam býval celý týden kromě sobotu, že sem se mohl jít domů, jako takhle.

A to byla česká paní?

Ano, česká. Ona tam měla děcka ještě, jako malý děcka, je tam učí, ona byla nějaká inženýrka. Učí a pomáhá taky.

Až do teď se znáte? Jste přátelé?

Ne ne ne, jako jsme přátelé, už tam moc nechodíme, já tam chodím jenom někdy na návštěvu, třeba někdy příležitost, když mám já narozenky nebo ona, nebo o prázdninách třeba někdy, si dáme kafe nebo tak. Jsi jdu pro kafe, nebo o Vánocích.

A jaký byl ten hlavní důvod, že jsi tady chtěl zůstat v Česku, že ses rozhodl?

Hlavní důvod, že tady mám rodinu, že tady mám mamku a tatku. A druhý důvod je, že .. asi jenom první, jeden důvod, no že tady mám rodinu, jinak bych sem vůbec nešel no.

Dobře. Takže předtím než jsi přijel, jsi o češtině moc nevěděl, že?

Vůbec, ani slovíčko.

Teď jsi přijel a najednou buch a všichni mluví česky, tak jak ses s tím vypořádal, jak ses s tím popral?

No tak. Na začátku tak to bylo, já nevím, to bylo... Tak mě to ani moc nevadilo jako, že všichni mluví česky. No a pak mě to začalo vadit, až když jsem se nastoupil na školu, protože já sem tam prostě neměl žádní kamarádi prostě. Všichni se prostě baví se spolu, ne se mnou teda když neumím



česky. Tak to bylo smutno. Tak pak sem se začal chodit na doučko, na různý kurzy a tam taky trochu. Sestřenice mi taky pomáhá, která mluví česky jenom.

Ta už je tu dýl, jo?

Ta už je od narození.

A jaké kurzy jsi třeba využíval?

No tak na základní školy, tam měly kurzy jako z češtiny pro cizinci, jsem tam chodil já a sestra. Tak prostě oni pro nás jako udělali nějaký kurzy, protože jako takhle jenom pro nás kurzy. Tam bývala ještě Ukrajinka a prostě takový různý prostě lidi. Tak udělali kurzy, bylo tak pět, šest lidí.

A potom ještě soukromé doučko jsi mívál?

Potom soukromý doučko jsem měl hodně taky, a teď s Tebou.

To jste měli v angličtině? Z Angličtiny do češtiny, nebo jak to probíhalo, ten kurz?

To bylo... Linda tam nechodila, kvůli tomu, že ona prostě, no já nevím, já jsme tam prvně chodil sám úplně. Ta učitelka koupila, ne teda ona řekla, že si mám rači koupit slovník a tak jsme se učili takhle jakože když něco řekne a já se přihlásím, tak ona to najde ve slovníku, a nebo mi napíše vždycky na papír nebo spolu ty slovíčky, a to vždycky já sem to vždycky musel najít ve slovníku a sám se to naučit.

Tak jsem to taky dělala, když jsme doučovala toho jednoho studenta, co by jenom měsíc nebo dva v Česku tak taky sebou měl s sebou slovník a půlku věcí si musel hledat.

Já jsem měl slovníky do teď, tři čtyři slovníky mám.

Používáš ho ještě?

Jo někdy jo, ale už málo, už míň, protože ty slova, které používám teď jako, tak to používám furt a těm, které nevím tak si to najdu na googlu, jako na internet. Takže už to mám lepší než hledat ve slovníku. A ve slovníku tam bývá jenom první pád, jako třeba já nevím hrát a tam není jako třeba hraje. A já v té době prostě nevím, co je to hraje. Já vím co to je hrát, ale hraje třeba to neznám vůbec. Já to takhle neumím, já to prostě nevím. Teď používám google. Tak už to jde líp. I doted prostě používám slovníky jako jo, ale už míň.

Setkal ses třeba s nějakými organizacemi, které se snažily Ti v té češtině pomoci, nebo v tom aby ses...

No organizace, to sem vůbec nepotkal. Jako já sem se snažil jako po internetu prostě najít nějaký kurzy, a moc mi to nevyšlo, kvůli tomu, že prostě zaprvé, že mě to moc nebavilo jít někam prostě daleko jako takhle, protože se byl ještě malej no. A za druhé sem neměl moc času, protože rodiče za mě už prostě se domlouvají jako doučko předem, jako že se o to nemusím starat no. Vyřídili mě to.

Takže jsi to měl jen přes tu školu a známých, takže s organizacemi ses spíš moc nesetkal.

Ne vůbec.

A když by si měl zhodnotit ten kurz ve škole, byl pro Tebe nějak užitečný, pomohl ti?

No jako ze začátku jo, já jsem tam chodil jenom tři čtvrtě roku. A týden jednou, ani prostě dva týdny jednou, to bylo prostě jenom jako, jak bych to řekl, jenom takový pomoc do školy.

A jako trochu sem se tam naučil hlavně konverzace, sem tam se tam učil. Že jo, protože gramatika to se musím vyšprtát sám a naučit sám prostě nám dali učebnice. A hlavně o mluvnici, o stavbě věty a takhle.

Jaká byla Tvoje motivace pro učení českého jazyka?

Motivace? Co to jako...

Motivace to je proč, ses chtěl ten český jazyk naučit, v čem jsi ho potřeboval.

Ajo. No tak, no to ani nevím, třeba kvůli tomu, že tady bydlím, protože sem se rozhodl tady zůstat. A taky kvůli tomu, že mě nutí rodiče a taky kvůli tomu, že jak jsem se nastoupil do střední školy, na střední školu, tak o budoucnost mi asi teďka jde, no.

Že bez té češtiny by to bylo těžší?

No asi jo, no jako v angličtině se to dá taky domluvit v Česku jako jo, ale je to prostě jenom jak kde no, Ne všichni umí anglicky a já taky ne pořád, jo tak to je taky špatný. Tak rači češtinu v Česku než angličtinu v Česku, no.

A rodiče jsou na tom jak s češtinou?

Rodiče? Tatka je tady tak už, já nevím jo, hádám tak 15 roků. Maminka je tak deset. Mamka toho umí víc. Protože ona za prvé je, byla učitelka ve Vietnamu, mě učila jako dva roky na základní škole a prostě ona se snaží se učit prostě. Ona do teď má prostě takovej sešitek, jako takovej deníček, kam si zapíše, jako ona hlavně se učí jenom o věcech, které používá jako třeba, že ona je prodavačka v obchodě,



takže jenom používá tady tyhle slovní zásobu no. Tak do teď má ty deníčky, třeba někdy prostě jde dom jako večer, tak se mě ptá co to je a tak, a já tam vždycky napíšu výslovnosti jako, jak to má číst a co to je jako takhle, tak jí píšu no.

Takže už se učíte navzájem.

No jo no, prvně ona mě jako pár slovíček ahoj, dobrý den a teď já ju.

To je hezký. A kdo Ti nejvíc pomáhal v češtině?

Jako obecně?

Obecně kdokoliv.

Tak asi mě pomohla nejvíc teta, ta Češka, ta teta. No asi mně pomohla nejvíc. Mě učila prostě všechno prostě, ona i učila prostě, jako malý děcek, učila jako takhle takže já myslím, že mě pomohla nejvíc.

A z dalších lidí?

Z dalších? Tak kromě, tak ve škole, mám kamarádku, která mi píše všechny úkoly, a ne jako ne, jakože mi pomáhá no. Jak v prváku to bylo ještě, že nikoho neznám, a teď ve druháku, jako jak sem byl ve druháku, tak sem si říkal prostě nad celou třídou, že když bych, když jim řeknu něco špatného tak že prostě něco špatného, takže aby mě opravovali, jako takhle. Tak pár lidí to respektuje, pár lidí na to úplně kašlou, tak no. A teď Ty mě pomáháš.

Snažím se, doufám, že vám to bude pomáhat. Až teď si uvědomuju, jak je ta čeština náročná. Vidiš, že taky spoustu věcí řeknu, že nevím a musím zjistit, je to velice náročný jazyk. O to větší respekt, když se to zvládnete naučit, tak to vás obdivuju.

Ne, to toho ještě ani moc neumíme, že jo.

Už docela hodně, to už jsou jenom takový drobnosti, když se člověk umí domluvit to je základ, teď už vypilovat ty drobnosti, aby vám tu maturitu dali, a bude to dobrý.

Koktám, nevím jak. Já sem se taky chodil na takový to, to je...

Logopedie?

Jo logopedie. Rok sem tam chodil, sem tam učil ř, jak se ř, prostě ř a tady ty blbosti prostě sem tam učil. Rok sem tam chodil no, je to kousek od nás tam.

A ve Vietnamštině jsi tolik nekotál?

No trochu, jako když sem nervózní tak jo. Ale v češtině koktám hodně, když prostě, já to mám tak že, já bych to řekl jako hned, a když si to zamyslím prostě třeba něco, tak strašně kokotám, když si to třeba zamyslím a když prostě jen prostě tak mluvím s kamošem tak to já prostě jedu třeba hodinu dvě jo a žádné koktání, a když prostě se zamyslím na něco nějaký slovíčky, třeba z latiny třeba já nevím prostě něco tak já strašně koktám jo.

A jakým jazykem mluvíte doma?

Jazykem? Teďkom? Tak já, s mamkou, s tatínkou mluvím vietnamsky a se sěgrou mluvím někdy vietnamsky někdy česky, jako teď když sem jí volal, ne když mě volala tak jsem s ní mluvil česky, jako jak kdy.

S rodiči spíš vietnamsky?

Jo jenom vietnamsky. To je blbý zvyk mluvit česky doma. To je takový divný.

To musí být zajímavý, když se bavíš s kamarády a ráno mluvíš česky a najednou přijdeš domů a mluvíš vietnamsky.

Nene to je tak prostě, můj kamoš se mi směje, že jdu s ním po škole třeba do města, já s ním mluvím prostě po cestě česky, a pak potkám třeba kamoša a zase mluvím vietnamsky. A to tak je vždycky no. On je dobrej, on se učí vietnamsky prostě ho to baví se ho učít, on nejlepší zná, on je jako ze školy ze čtvrtáku, je nejlepší z angličtiny, on je prostě on se neučí a má dobré známky a všechno. A hlavně ty nadávky chce naučit, ale já mu neučím prostě, jenom pár věcí, který není sprostý tak učím.

Znáš nějaké vyprávění od maminky od tatínka, jaký zážitky mají oni s češtinou, třeba jak oni se to učili, jestli to pro ně bylo těžký?

No tak jako pro ně to moc těžký to bylo pro ně. Já myslím, že ještě těžší než pro mě jako jo, těžký tím že jsou starší, to je horší pro ně se učit něco když jsou na to, už na to mají věk jo.

Když oni nechodí do školy, jenom jako takhle prostě obchodují, tak o té češtině ani nejde jo. Jako že jako jasně, že to jako potřebují, jako že já myslím, že by i bez toho by prostě byli tady to, já nevím, jak to mám říct.



Přežili nebo zvládli to.

Jo zvládli by to. Teď chodím prostě, taťka je tady 15 roků a stejně s ním chodím prostě všude jako třeba, když on jde k lékaři tak já jdu s ním prostě, protože on by to asi nezvládl nebo prostě někam kvůli papírování a tak no.

To je zajímavý. Co je pro tebe na češtině nejsložitější?

Tak nejsložitější je pro mě výslovnost a no výslovnost a skloňování, ty osoby a tak. A pak no a takový věci prostě hlavně no, já nevím hlavně, výsk, jak to říct – vyskloňování, pády. Jo ty pády mě to nejde, že tam ve Vietnamu vůbec nemáme pády, ani i tvrdý y tam nemáme, to prostě daný tak musí být prostě to nemusíme učit. Nevím, s/z tam taky nemáme. To je prostě najednou bum no, najednou je toho strašně moc no. Se tam učíme hlavně v češtině, jako ve Vietnamštině se tam učíme gramatika, slohovky a historie, takový ty prostě o autorech, o knihách a tak, tam učíme hodně a ne jakože i y a s z a tak.

V čem se čeština liší od Tvého jazyka?

V čem? Tak asi to gramatika je úplně odlišná, strašně, výslovnost taky, je to úplně jiná, prostě je to jiný. A máme to, co je stejně tak máme abeceda, jako takový to jako z latiny, latinkou se píše, no.

A zkus to ještě konkrétněji říct ty rozdíly.

Ty rozdíly, já nevím no tak. Ty rozdíly... Já ani nevím.

Takže je to hodně jiné?

No je to hodně jiné a těžší no. Tam máme třeba slova třeba pes, třeba prostě kočka, tak kočka, nebo já nevím ty pády tam prostě nemáme, prostě tam ty nemáme. Tak to používáme furt stejný. Třeba v angličtině car tak to je furt car. I buy new car. Furt car, prostě nový auto. A tady prostě auta, auto a s autem, pod auta nebo jak to je nebo. No to je prostě to my, to je to nejtěžší. Ty pády.

Řekni mi něco Vietnamsky. Jsem Tě ještě neslyšela moc mluvit Vietnamsky.

Nebudeš se ptát, že jo? Jako co to je.

To víš, že se Tě zeptám.

A já Ti to neřeknu, co to je.

No tak to nevaď, tak mi to řekni.

Třeba (něco vietnamsky :))

Hm, to bylo krátký.

Nebo třeba (něco jiného vietnamsky)

To je nějaký pozdrav?

Ano. Čau to máme stejný. U nás se píše jenom chau, c h a u.

A ten pravopis se třeba liší v čem to psaní?

Jako pravopis?

Psaná vietnamština čím se liší od češtiny psané?

My tam máme víc těch háčky a tak, takový ty tečky. No ty znaky tam máme trochu víc no. Jinak je to podobný.

Jak hodnotíš svoji znalost češtiny?

Znalost? Tak třeba od jednička do pětky? Nebo jak to chceš?

Můžeš říct i známku, ale klidně to popiš slovně, jak si myslíš, že umíš česky.

Asi trochu umím, netvrdím, že umím hodně jako jo, to asi ne, ne to vůbec jako jo. Tak trochu jako jo, se domluvíme prostě všude prostě v česku se domluvíme. I ve Slovensku sem byl a tam domluvil sem se. Pár slovíčka umím slovensky. Třeba přeco a čo robíš a něco takovýho umím.

A kdyby ses chtěl ožnamkovat, tak jakou by sis dal známku z češtiny?

Třeba pětka je nejhorší. Trojka čtverka, tak nějak. Pětka to ne, že nic neumím. Ta trojka čtverka by to asi šlo. Ne jednička zase. A to sem ve druháku dostal to bylo tři dvojky a já sem dostal dvojku. Ne ale to je kvůli tomu, že sem se vyšpíral literatura, sem se učil jako na ne jako. To bylo tak že první pololetí to bylo jenom gramatika, gramatika jsme furt psali aji slohovky a prostě diktáty a takové ty věci a ve druhé pololetí jsme měli literatura, tam prostě sme museli se učit o knihách a prostě takový ty věci, tak jsem se hodně špíral, to mě jde vyškrtat víc než něco co je daný než něco co mám ještě vymyslet a pak naučit.

V jakých situacích se neobejdeš bez češtiny, kdy je pro Tebe absolutně nezbytná a nutná?

Ještě jednou, jsem Ti nerozuměl.

Kdy češtinu nejvíc potřebuješ, kdy se bez ní vůbec neobejdeš?

Když hodně potřebuju, kdy? Asi ve škole no hlavně potřebuju, doma vůbec jako. To vypustím z hlavy všechno. A když jako ne? Nebo...



Ne, stačí říct kdy nejvíc.

No asi ve škole. Nejvíc no.

Nějaký další situace Tě napadají, kdy ji hodně potřebuješ?

Nebo když jdu s taťkem, překládat prostě jako třeba do nemocnici, tak to taky používám. Nebo s kamarád u kafe s kamarádem a tak, na kafe s kamarádem no, jinak ne doma vůbec.

Co Ti přijde na češtině legrační, srandovní.

Legrační, srandovní, no to sem ještě nikdy...

Nebo třeba dřív, že jo když jsi tu češtinu ještě moc neznal, přišlo Ti něco docela srandovního?

Jo to Ahoj. No to ahoj. Když sem tu češtinu neznal tak já sem to prvně napsal, tak já sem to napsal: ahoj , jo a to znamená, že něco jakože páchneš nebo smrdíš, jako já sem to původně psal jako všechno ty slovíčka aji ahoj i nashledanou prostě takhle. Tak pár slovíček se mi zdá takový jako, že to něco znamená, ahoj a tak no.

Pamatuješ si nějakou situaci, kdy Ti někdo nerozuměl, když jsi na něho mluvil a on Tě nedokázal pochopit, co chceš?

Jo.

A jak jsi reagoval v té situaci? Třeba popiš mě tu situaci.

No tak třeba jako dneska, v nemocnici na praxi. Tak já jsem promluvil prostě na učitelku a ona se otočila a řekla Co a já sem se prostě otočil a já, že nic. Já sem se mluvil o ... jojo, že ta paní na osmičce,že potřebovala jo léky proti bolesti a já sem to asi rychle asi, já sem asi mluvil rychle moc a ona mě nepochopila tak jsme se zasmáli s kamošem. Já sem řekl, paní profesorko, paní na osmičce potřebuje léky na, proti bolesti. A ona se prostě asi něco dělala, asi něco píchala se otočila a co jaký léky jaký proti bolesti? Tak jsme se zasmáli s kamošem, no prostě že je zmatená, že říkal kamoš že to nezvládá a tak, že už je stará no. Ona jde teďkom jako do důchodu tak, no je stará dost, no tak si děláme srandu někdy jako s ňou, jenom tak někdy.

Ještě nějaká situace Tě napadá. Třeba dříve, když jsi něco opravdu něco potřeboval s někým vyřešit a on Ti nerozuměl?

No tak dívej, když jsem přišel první rok to bylo furt prostě, já sem říkal jenom po větě, jako že já sem první rok druhý já sem se ani moc nemluvil jako s Čechama jako takhle. Já sem ani moc nemluvil jo až sem se to naučil prostě mluvit, protože já strašně koktám prostě. Když si prostě něco zamyslím třeba prostě nějaký ty prostě mluvit jako takhle promluvit teda tak já strašně koktám už první slovo třeba ahoj už kokotám a už to začne koktat, s tím koktáním no.

A jak ses zachoval v takových situacích, když Ti prostě někdo nerozuměl a tys mu to vysvětloval, cos dělal?

No někdy sem byl naštvanej kvůli tomu, že třeba spěchám nebo něco jo a někdy tak já mu to vysvětlím jinak prostě, úplně jinak no. Jak dneska s kamošem jsme vyprávěli vtipy a prostě on vyprávěl prostě svoje vtip a tak jako dobrý jako jo, že ho rozumím že jo. A pak já, tak to bylo vcelku trapný no tak tam bylo víc děcek a to bylo takový, že nepochopili ,o co jde prostě ale mě to docela dobrý, tak já sem se prostě smál sám, zasmál sem se sám pro sebe to bylo.

Taky dobrý, aspoň někdo se zasmál, aspoň Ty. Ještě něco vtipného se Ti s češtinou přihodilo, může to být zážitek s tím nepochopením nebo s čímkoli s nějakýma Čechama, nějaká veselá historka?

No já si nemůžu vzpomenout. Určitě nějaký byl.

Tak dobře, kdyby sis třeba vzpomněl v průběhu tak klidně řekni, ať se pobavíme.

Z čeho se Ti nejlépe učí ta čeština, máš hodně možností – televizi, kamarády, knížky, jak si myslíš, že se Ti ta čeština nejlíp učí?

Asi kamarádi. Asi jako takhle, že na sebe mluvíme, tak se to učím asi nejvíc no. Jinak televize to, já tam sedím celý den a nic z toho.

Máš českou televizi, že?

Jo mám českou no. I vietnamskou jako, na to se dívám jenom někdy a někdy aji rodiče se na to dívají večer no. Jo já už vím, to bylo, ale já nevím počkej, jo to bylo tak, že jak sem tady byl novej, tak já jsem tu češtinu moc neuměl, tak já sem měl, to bylo v zimě a já sem měl na sobě svetr, takový to, takový ten chlupatý trochu, takový svetr. Mě bylo strašně zima že jo, protože já sem nebyl zvyklej vůbec to bylo první zimu, které sem prostě zažil, tak to bylo strašný, bylo mínus 15 stupňů a já sem prostě nějaký svetry



prostě na sebe. Já sem měl takový chlupatý svetr, takový chlupatý trochu a z toho jde taková, že to vždycky kope.

Jo ta elektřina.

Tak já sem ho měl a já sem seděl s kamošem jako takhle, že prostě spolužák a prostě on se mě dotkl a mu to koplo a já sem se promluvil, jo já sem se ptal, já sem se ho ptal Kousl tě to? A ne ne takhle ne. Já sem se ptal Kousnout ty, ne Svetr kousnout Ty?

Jo a takový, prostě on vůbec nechápal, on vůbec prostě nechápal, ne já sem to zopakoval tak třikrát, tak to už sem byl tak trapný, že už prostě mě už je to úplně jedno. No já sem trochu no našťvaný ne, ani smích taky ne, tak to byl takový trapas no.

Co na to řekl?

On?

No.

Tak asi to pochopil až asi bylo, kdy byl asi doma až měl. Já nevím prostě tak. Já sem ho ani neptal už, protože no, protože no já nevím. Mě to prostě najednou to, mě to myslí někdy no, někdy ne. Sem se ptal Svetr kousnout Ty? Jo ještě něco, ještě taky první rok, to bylo, že jsme měli výtvarku nebo češtinu, no to jedno, že to bylo v hodině a kamarád mě naučil slovíčko, které se pamatuju do teďka, který je prostě někdy, používám, to je trochu sprostý ale já to vezmu v odborným prostě termínu tak to prostě jako normální, je to nemoc, jako to vole. My jsme seděli, oni hráli prostě něco, nějaký hry, nějaký český, já nevím co to je prostě. Tak a kamoš promluvil vole, vole řekl. Tak sem se mu ptal, že jo co to je vole a on říká no vole to je něco jako ahoj a zdar a takový no a zazvonilo tak učitelka prostě vešla do třídy a tak všichni se zvedli jako že jo, jako třeba v angličtině třeba hello Ms Teacher tak já sem říkal vole a ne moc nahlas jo, to nebylo moc nahlas sem říkal jenom takový vole, jenom ze srandy. Já sem myslel, že to je jako ahoj, zdar a něco takovýho prostě smysl, no a tak učitelka se zeptala a já sem to ještě říkal vole, jo vole sem řekl přesně, a ten kamarád se smál úplně, ti kluci se smáli prostě, z toho úplně nemohli no a já sem nechápal proč. Úpa úplně našťvaná, položila kabelku, přišla za mnou a říká Alex, Ty mluvit sprostý? Já nemluvit sprostý já ahoj a no a ona prostě ona se dívala na toho kamaráda a říká že mě to učil, že jo? Já sem říkal no, on se jmenoval Michal, Michal učit no a až tak on dostal prostě já nevím prostě, asi volali rodiče, že učil nějakýho Vietnamca mluvit vole a sprostě a tak. No to byl trochu trapas no, tak ne pro mě, že jo on že jo ještě se zasmál, strašně, o přestávce on říká Ty jo, ty ne on něco říkal, já si nepamatuju no.

To je dobrý zdravit paní učitelku vole.

Prostě ona vyšla a já vole, jako ostatní. Tam všichni dobrý den a já sám vole.

To je super.

Používáš i neverbální projevy komunikace?

No používám. Však to vidíš. Hlavně ruce a tak.

No vidím. A třeba na začátku když jsi moc česky neuměl, pomáhalo Ti to?

Ne.

Nebylo to takový to rukama nohama, že bys to předváděl?

Jo KFC.

Jo? Cos jim tam ukazoval?

Já sem si tam objednal ty křídélky.

To jsi udělal tak? (mávání rukama jako velká křídla)

Ne tak. (mávání rukama jako v té písničce nananana) No tak, to asi, to je to první a to poslední co sem to udělal. Ne ještě sem říkal prstem, počet. To bylo tahle a tak. Ne nesměj se.

To je dobrý. Pantomima.

Tak to bylo, hlad má každý, že?

Hlad je důležitý, to se člověk potřebuje domluvit.

Čím je pro Tebe čeština obohacující.

No nerozumím.

Co Ti třeba dává to, že můžeš mluvit česky.

Mě dává?

Přináší Ti něco dobrého?

Jo že všem rozumím a domluví se a že pomáhám taky, že jo, nějak prostě jít a domluvit něco. Tak to je jasný, že to je to dobrý, že jo. No asi tak. Já nevím.



A ještě mě napadlo, jestli se Ti čeština líbí, třeba v písničkách.

Ne.

Ne?

Já nesnáším ty český písničky, takový ty rep a prostě pop, to je prostě o ničem, o ničem. To je mě se nezdá jako že by to bylo lepší než vietnamsky nebo anglicky nebo něco prostě. Prostě takový divný, takový staromódní. Mě se to fakt zdá staromódní a takový.

Máš na vstup do české školy nějaké negativní vzpomínky?

No to nevím, jo asi sem no sem připadal, že sem tam... No jako ... Já Ti nerozumím tu otázku, jako ještě jednou jako, jestli bys to vysvětlila.

Jestli máš negativní, jako špatné vzpomínky na to když jsi tady přišel do školy, třeba na ten první rok ve škole, nebo když jsi nastupoval.

No já sem celý rok sem asi mluvil sám se sebou, si hrál sám sebou a učil sám se sebou a takový no. Jako ve škole jako, já neříkám třeba u tetý nebo doma jo. Tam to bylo takový, že asi sem byl odlišnej od ostatních, no tak prostě že, asi mě mají třeba rádi jako, kdybych pro ně něco podobnýho, třeba něco dobrýho, ale jako asi že nemluví. Jako já sem vůbec nemluvil jako takhle.

To trvalo celý rok, nebo ještě dýl?

No to trvalo tak rok, dva, tak nějak no. Až pak, až pak sem měl kamarádi a tak, které prostě sou hodní. Teď ty kamarádi hodně a tak se mnou začali kamarádit, na „ajsko“ a někdy do hospody jenom jako na kofolu, že jo. No a tak někdy no. Když sem s nima tak taky nemluví, že jo. Já nemám o čem prostě, nemám o čem mluvit, nemám o čem. Tak prostě tam sedím a slyším něco vtipnýho, tak haha se zasměju i kdybych tomu jako nerozuměl, tak se zasměju rád.

A teď to vnímáš jak ve třídě, škole, teď se tam cítíš jak?

Jak král. Ne tak teď je to úplně v pohodě, že mě mají rádi, někdy prostě že jsme takový, někdy dělám si srandu a tak, že jo a tak nebo tak mě prostě jsou na mě naštvání aji a jinak v pohodě. Já tam mám prostě teď jako ve škole i že mě mají dost rádi i učitelé a tak, že jako říkají, že jsem hodnej a tak. jako že jo proč bych byl tady zlej, když nejsem Čech že jo, tak to je asi blbost úplně. Kdybych byl Čech, tak bych byl asi byl zlej no. Bych byl asi hodně zlej.

Proč myslíš?

Já nevím. Ne, dělám si srandu. Asi ne, no jde to, zatím to jde. Mám spoustu kamarádů ani ne ze školy, jako takhle, mám spoustu jako Češi prostě i cigánata třeba, prostě no.

A jak si se seznámil s těmi, co neznáš ze školy?

Třeba, já nevím, třeba já mám i vietnamské kamoši, když s nima někam jdu a oni znají ti borci, ti kluci, tak se pozdravím a jednou, dvakrát a třeba s nima někam jdeme na párty nebo na diskotéky nebo takhle, no tak mě vždycky vezmou kluci, jako ti vietnamský kluci, tak znám asi takhle tímhle způsobem nebo no asi tak, tímhle způsobem no.

Super. Moc děkuju.

Tak tímto bych chtěl ukončit naši konverzaci. Taky bych chtěl pozdravovat Petra Školoudová, Šárka Mátlová, Renata, co jo to seš Ty ta Petra ajo tak nic. Renča, Kateřina. Zdravím Vás :)



Příloha č. 2

Přepis rozhovoru s Nelou (18 let, IV. ročník střední zdravotnické školy)

Vzpomeň si na to, jak ses dostala do České republiky, vlastně? Můžeš říct, jak dlouho tu jsi a jak to probíhalo, když jste sem přijeli a tak?

Jsem tady, jako ... přiletěla jako ...jako když mně bylo deset roků... jo, že jsem učila česky, že já jsem bydlela u tety a chodila jsem, jako jak já tam bydlela i jedla a vrátila jsem domů jenom v sobotu a v neděli. Takže jako u mě to je jako rychle jsem se učila.

Protože jsi byla docela jako malá...

Malá. To se učí líp.

Učilo se to rychleji, no...

Určitě.

Určitě, určitě to tak je. Takže kolik let už jsi v Česku?

Tak pět, šest let.

A tak předtím než jsi přijela do Česka, věděla jsi něco třeba o České republice, o českém jazyce?

Vůbec. Věděla jsem, že tam jenom auto.

Jakože slovíčko auto jsi uměla?

Ne. Nevím. Že tam jsou hodně, auta a to všechno.

Jo, takhle, aha... Takže ani třeba žádný český slovíčko jsi neuměla?

Ne-e, vůbec.

Dobře. A teďka když jsi přijela, tak jak to, jaký to pro tebe bylo, když jsi přijela a tady všichni mluvili česky?

Tak třeba o prázdninách, tak já jsem... tak vždycky chodilas strejdem a on mně jako vždycky ukazoval, kde co je a takový. A pak to, že mně sehnal tu doučovatelku, to bylo, jak bydlím, tam jako. No tak pro mě to bylo jako že taková novinka. Jako tak lepší furt že jako něco novýho, než furt něco stejný.

Tak to ti bylo deset, to jsi byla ještě docela malinká. Mám tu otázku, jestli ses setkala s nějakými organizacemi, který se ti třeba snažily pomoci v češtině, nebo tak? Někdo, kdo ti třeba sháněl doučování?

No, tak ten strejda, no.

Takže spíš strejda soukromě, prostě takhle něco sehnal.

Hmm...

Takže hned v těch deseti letech ses začala doučovat?

No, jak přijela jsem o prázdninách, dva měsíce, učila jsem pak měsíc a půl, a pak jsem hned šla do školy, tak něco jsem uměla, nějaký jako základy, a tak to šlo no.

Takže hned po těch prázdninách jsi nastoupila už do školy, že?

Hmm...

Tak teďka jsi tam přišla, úplně nová do třídy.

Tak všichni se na mě dívali, že? A potom že uměla jsem říct jakože, jako „Dobrý den, jak se máte?“ a takový jako ty základy. A to jako děcka vím, že mně pomáhaly a tak.

Jo, oni Ti pomáhaly?

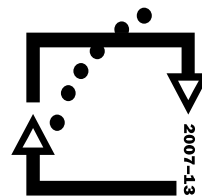
Jako co je, kde je, kde to je, a tak.

Tak, a ještě, když jsi sem přijela, co bylo takovým důvodem, že jsi sem přijela? Musela jsi, nebo ses mohla rozhodnout, jestli pojedeš do Česka?

No já jsem nevěděla. Tak jsem byla malá, tak jsem jako těšila na nový to, jako prostředí, měla jsem tady rodiče a přišla jsem tady s bráchou, no. Takže rodiče jako volali, že přiletím jako do České republiky, a tak jsem sem jako ... Měla jsem radost.

A věděla jsi už tehdy, že tady zůstaneš? Nebo sis třeba myslela, že jedeš jenom na chvíli...

Tak o tom nepřemýšlela, vlastně, no.



V těch deseti to opravdu věřím, že ses tak těšila jenom a tak. Děcka – zažívat pořád něco nového.

A jak se ti líbilo to doučování, nebo jak jsi vnímala to, že se učíš česky? Bylo to pro tebe těžký, lehký?

Hmm, takový jako i těžký, i lehký, že ta doučovatelka na mě všechno jako mluvila česky, jako mně vysvětlovala a mluvila pomalu, takže jsem pochopila trošku. Tak jako když mluvila hodně na mě, tak jsem jako víc jako učila, jako zapamatovala.

(pauza)

Neboj se toho J.

(smích)

A přemýšlela jsi třeba nad tím, proč se tu češtinu chceš učit? Třeba ve kterých situacích je pro tebe důležitá, nebo proč ses tu češtinu chtěla rychle naučit?

Hmm, ještě jednou? (smích)

Proč ses chtěla vlastně dobře vůbec naučit česky?

Abych mohla komunikovat s lidma, jako, jako tady.

A třeba v jakých oblastech nejvíc, nebo kdes nejvíc potřebovala tu češtinu?

Hmm, jsem nepochopila...

Jo, v pohodě, v pohodě... Tak jako, když jsi ji potřebovala hodně ke komunikaci, tak jako kde třeba nejvíc, na jakých místech, v jakých situacích?

Já jsem byla spíš, nevím, jako ...najít prostě něco, když nevím, tak se musím zeptat, že jo. A pak musím ještě rozumět, teď kde to je a tak.

Jo super. Ještě někde tě to napadá? V jakých situacích?

Ve škole, no...(smích), (hodně smíchu J)

Tak, kdo ti nejvíc pomáhá při učení češtiny?

Tak ta teta... Ta byla na mě strašně hodná... všechno, všechno jako, jsem tam žila jako doma, no, teta...

A ještě někdo ti pomáhal v průběhu života, třeba i později...

Později... Tak, tak zase jiná doučovatelka a pak sama, musím jako, u sebe jsem musela naučit.

Učila ses třeba tím, že ses dívala třeba i na český filmy nebo knížky, nebo spíš nějak jinak ses učila? Nebo jak se ti nejlíp učí ta čeština?

Jako hodně mluvit, jako mně to hodně pomáhalo, a když dívám na filmy jako český, tak to jako joo, ale moc mě jako nebavilo.

Takže ta komunikace...

No, zejména. A poslouchat hodně zprávy, takhle...

Aha! Jako v rádiu?

Jako na televizi.

A jakým jazykem mluvíte doma?

No, jako s rodičema tak mluvím vietnamsky i česky, takový jako takový ty lehčí slova pro rodiče. A s bratrem taky tak oboje, no.

(smích) To je dobré. A jak jsou na tom s češtinou třeba maminka a tatínek a ostatní členové rodiny? Umí hodně česky?

Tak oni umíjou ty základy jenom, co potřebujou a jinak jako ne–e. Tak vždycky většinou mě ptají, jako... o tom.

To je dobré, takže teď už učíš skoro ty je, že jo? (smích)

Takový to spojení, tak to oni to zase zapomenou... a zas to musím...

Oni to mají těžší, že, jak jsou starší? A co je pro tebe v češtině nejtěžší? S čím se třeba doted potýkáš, i když už umíš dobře česky?

Pády... jako přiletěly a tak, že jako Jako já to jako neumím jako rychle aplikovat do věty, takhle. Já umím jako, jako co mně vypadne z pusy, takhle.

Aha, ještě něco kromě pádů?

i/y, ...hmm... a takový že, ... slohy, to musím vymyslet a to...

A je třeba nějaký velký rozdíl mezi češtinou a vietnamštinou?

Tak vietnamština mně připadá, že je lehčí, že tam prostě že máš jedno slovo a prostě to používáš furt, že tam nejsou ty pády, nic. Myslím, že je lehčí.



A píše se podobně, nebo v tom psaném je taky nějaký rozdíl?

Píše abecedou normálně, latinkou.

Ještě něco ti přijde jinýho?

Hmm,... jo, že, ani ne.

Tak psaní není zas tak jiný, tak to máš dobrý.

...

V pohodě. Jak bys zhodnotila svoji znalost češtiny?

No jo. (smích) No moc to neumím. Jako základy jako jo, ale třeba ty odborný názvy, když já to neznám a třeba jsem to neviděla, tak já si to nezapamatuju. No, a když já to vidím, že jako jsou zdravotní školy, tak tam nějaký třeba (?předpokládám, že nějaký odborný zdravo věci, ale nerozuměla jsem?) a tak. Já si to nezapamatuju, protože jsem to neviděla. Já to musím vidět, musím to jako udělat, jako, a pak já si to zapamatuju. Co si vyhledám a tak.

Kde je pro tebe čeština úplně nejdůležitější? Kde by ses bez ní vůbec neobešla?

Když žiju tady. (smích) No tak, tak všeho, no tak...jako když něco potřebuju, když jdu do školy, takový všechno, no. Když tady žiju.

A napadá tě nějaký legrační zážitek s češtinou? Co jsi tady prožila třeba na začátku? Někaký nedorozumění, nebo...?

Já si nevzpomenu.

Dobře, tak kdyby sis vzpomněla, tak můžeš později. A stalo se ti někdy, že ti třeba někdo nerozuměl, když jsi mu chtěla něco říct, nemohl pochopit, co po něm chceš?

Určitě. Jsem dělala takový ty ru... ty znaky rukama... a takový.

A jak ses cítila v té chvíli, když ti nemohli porozumět?

Tak, tak co mám dělat, no tak jako jsem přemýšlela, že jako že musím jako jim víc poslouchat, co říkají a pak to jako zopakuju, takhle, já to říkám zpátky, takhle.

Jakože oni to řeknou a ty to jakoby zopakuješ?

Jo.

Abys to pochopila jakoby?

No, že jak to mám říct tím ...

... tím jejich jazykem, jakoby?

Ano.

Dobrá taktika. A když se třeba tohle stalo, že ti někdo nerozumí, tak snažila ses třeba ten rozhovor ukončit a jít se radši někoho jinýho zeptat, nebo ses to snažila nějak z něho dostat tu odpověď na to, co chceš?

Tak, když, když říkám třeba dvakrát, třikrát, když už to nepochopil, tak já řeknu třeba jako „Nic, no.“ jako nebo se zasměju a jdu pryč.

A zkusíš někoho jinýho, nebo...

Hmm, radši ne.

A používáš hodně projevy neverbální komunikace?

To je, neverbální jako...

To jsou právě ty gesta, rukama, nohama...

No teď už moc ne, když jako už umím líp. To těžší, no. Ale jinak jsem, když jsem nerozuměla, tak jsem hodně používala.

Čím je pro tebe čeština obohacující, nebo z čeho máš radost, že ses díky češtině naučila, nebo co ti v češtině dělá radost?

No tak asi že umím nový jazyky.

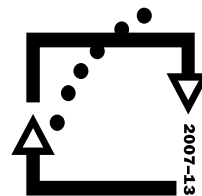
Mně třeba přijde úžasný, že fakt jakoby umíte tak dobře mluvit oběma jazyky, že přijdete domů a s jedním mluvíte česky, s jedním vietnamsky, a v pohodě úplně...

Takže když jako žiju tady, tak už musím aplikovat už taky do jako vašeho života, takhle ... jako že jo, musím ... (pauza). No že třeba ve Vietnamu jezdí hodně motorky a tady ne, tak já musím aplikovat, že musím hodně jezdit autem, takhle.

Aha, jakože ten nový životní způsob nebo tak.

Jo.

(smích)



Tak, teďka si vzpomenu na tvůj vstup do školy, když jsi tady poprvé přišla do školy, co ti dělalo největší problémy a starosti?

Tak rozumět jim, jako třeba učitelky, když něco vysvětlují, a potom, že to nepochopím a že dostanu pětku a tak. Že za to nemůžu no, že to pořádně neumím.

Ještě něco tě trápilo v té době, když jsi byla třeba ten první rok ve škole?

Že nemám kamarádky. Jako kamarády, aby mně pomáhali. Že mě ignorují, nebo že se třeba se mnou nebaví, takový jako, nevím.

A co třeba teď? Jak se cítíš teďka ve vaší třídě?

Tak když jsem už déle, tak jako spíš rozumím, jako že když špatně něco říkám, tak oni už víjou, že chcu říct tady toto. Že si jako déle jako rozumíme.

A vzpomínáš třeba na nějaké nedorozumění, které se stalo třeba s nějakou podobností nějakýho českýho a vietnamskýho slova nebo tak? Že jsou si třeba nějaký slova podobný?

No podobný, takový sprostý trošku...

Fakt?

Tak trošku.

A stalo se ti, žeš to třeba někdy zaměnila nebo použila a byl z toho nějaký trapas nebo tak?

Ne-e, že, hmm, že ta teta, že mě to říkala to slovo a já jsem začla smát a ona mně začla nadávat, že se směju a takový.

A co to bylo za slovo?

Slon.

Slon? Jako český slon a Vietnamu to znamená něco, něco hroznýho, jo?

No.

Teta řekla slon a ty ses začla chlámat?

No jako...no.

To je nějaký sprostý jo, takže to radši nebudeme říkat?

Ne, radši ne. (smích)

Dobře... A napadá tě teda ještě nějaký trapas ve spojitosti s češtinou?

Hmm...

Nebo nějaký takovej zážitek lehce vtipnej? Nebo smutnej?

Asi ne. Tak já si asi nevzpomenu. Asi už je to dlouho nebo nevím. Jo a teďka nedávno jsem potkala jednu Češku, ona uměla jako vietnamsky a prostě ona mě viděla a šla ke mně a že jako začla se mnou mluvit vietnamsky.

Tý jo!

Já jsem prostě, jako jsem byla jako zmatená, já jsem nevěděla, o čem jde, vůbec. A pak jsem se ptala, že jako, jako, kdo ji jako učí a tak, a ona že sama.

Tý brďo!

Jako dobrý, no!

To jo, tož to je dobrý zážitek! Že potkáš někoho s tím tvým jazykem, že?

Že sama a že ji to baví.

A přijde ti teda vietnamština lehčí.

Hmm... Je. Určitě lehčí.

A posloucháš třeba český písničky? Líbí se ti český písničky?

No, už moc ne, teďka víc ty americký a takový ty zpěvačky, no. Český moc ne-e.

Čeština jako jazyk, to jak ti zní, jaká je? Líbí se ti? Jaký máš na to názor?

Čeština je těžká. Nevím.

Jestli se ti prostě líbí, jestli ti přijde jako hezkej jazyk takhle na poslouchání a tak?

Jako myslím, že jo... jako, jako,... jako někdy, no.

Kdybys to třeba srovnala s tou vietnamštinou nebo s angličtinou.

Já myslím, že ta čeština jako, (pauza) jako, já nevím, jak to mám říct.

Zkus to nějak popsat.

Jako není to špatný jazyk, ale jako, jako líbí se mi, ale je to těžký. Prostě mě tak jako takhle. Že jo, jako k maturitě ju chcou.... Jako, nějaký jako (pauza) že jako prostě i pro Česi jsou jako stejné podmínky, že to pustijou tak stejně(?). Že nedají nějaký výjimky. To mně vadí, no.



A vidíš nějaký výhody v tom, že budeš mít českou maturitu, třeba?

Výhody? Ne-e.

Myslíš, že bez maturity by to bylo stejný?

Né, tak. Hmm.

(pauza)

(smích)

Ještě jednou tu otázku?

Jestli si myslíš, že jsou nějaký výhody, jako cizinka, že budeš mít v Česku maturitu?

Myslím, že to není žádná výhoda, že jako člověk jako se učí celý život, si myslím, že jako to neumí líp, jako ty těžší.

Jo, to je zajímavý. A dělala jsi autoškolu, nebo se teprve chystáš, nebo neplánuješ řídit?

Neplánuju, protože to nemá význam. My stejně máme jenom jedno auto. Tak to by, tak taťka jako,

...

Dobrá, tak děkuju za rozhovor a ať se daří ještě v češtině!

Děkuju taky.



EMPIRICKÝ VÝZKUM V PROSTŘEDÍ MENŠIN: KUBÁNSKÁ MENŠINA V BRNĚ

Veronika Kadlečková, Michaela Zapletalová, Veronika Nýdrlová

1) ROZHODNUTÍ SE PRO KUBÁNSKOU RODINU

Po zadání výzkumného projektu v předmětu Sociálně pedagogická antropologie jsme všechny tři přemýšlely, jaká menšina by nás zajímala nejvíce. Po prodiskutování několika možností se nám jako nejzajímavější a nejpřístupnější jevil kontakt na rodinu, která částečně pochází původně z Kuby, ale již dlouho žije v Brně. Protože jedna z nás do této rodiny docházela minulý rok doučovat nejstarší dceru, znaly jsme vcelku dobře okolnosti, možnosti i ochotu této rodiny. To pro nás bylo přínosné a tušily jsme tak, do čeho jdeme.

2) ZAČÁTEK VÝZKUMU

Celá rodina bydlí v centru Brna. V bytě bydlí matka, která byla jednou z našich respondentek, a otec, který je původem Čech. Dále tři dcery. Ta nejstarší je další naší respondentkou a je jí patnáct let. Má dvě mladší sestry – dvojčata, asi desetileté. S rodinou bydlí také babička. Doma je možno vidět mnoho věcí z Kuby a ze Španělska, kde má rodina příbuzné. Rodiče i babička dbají na dobré vzdělání a výchovu u všech tří děvčat. Jak zaznívalo i v rozhovoru, rodina doopravdy ráda a často přijímá návštěvy.

Samotný výzkum ale probíhal jinde. První polo-strukturovaný rozhovor se odehrál ve sklepní místnosti jedné z brněnských univerzit, kde maminka rodiny pracuje jako uklízečka. U tohoto rozhovoru byla dále přítomna další žena kubánského původu, její kamarádka, která zde také pracuje. Na rozhovor jsme měly klid a dost času. To podpořilo oboustranný zájem sdílet informace. Obě respondentky se rychle rozmluvily a byly ochotné nám hodně říct. Zároveň jsme se my samy začínaly mnohem více zajímat o skutečnosti, které ženy v životech potkaly. Druhý polo-strukturovaný rozhovor probíhal v bytě jedné z nás. Podle domluvy přišla dcera první respondentky, s sebou však přivedla i svou matku. Jak sama přiznala, byla z celé věci trochu nervózní, a tak raději nechtěla jít sama. Do samotného rozhovoru matka zasahovala jen minimálně.



Bylo vidět, že mezi sebou mají výborný vztah a je tak možné považovat dceřiny výpovědi za plnohodnotné a během rozhovoru minimálně ovlivněné přítomností matky.

V České republice není o výzkumy menšin nouze. Zabývají se jimi především instituce a neziskové organizace, které pracují s imigranty a uprchlíky. Dále občas městské úřady. Často se ale jedná spíše o statistické výzkumy. Proto bychom rády tento malý výzkum postavily mimo podobné výzkumy. V našem výzkumu se totiž jedná více o porovnání případových studií a těžko budeme získané výstupy generalizovat.

O výzkumu jsme zprvu nijak hluboce nepřemýšlely. Počítaly jsme, že z odpovědí vzejdou obecné odpovědi na to, jak vnímají tito konkrétní členové menšiny pojmy vzdělání a edukace. Až během polo-strukturovaných rozhovorů jsme začaly intenzivně vnímat témata, která se s touto menšinou pojí. Především to bylo jejich porovnávání života u nás a na Kubě, tedy i možností ve vzdělávání. Také pohled na obě země obecně. Respondentky nám najednou nabídly na věci, které nám dřív přišly samozřejmé, pohled z jiného úhlu, který nás donutil více přemýšlet nad souvislostmi.

3) VÝZKUM TŘÍ PŘÍPADŮ

Naším cílem bylo zjistit vztah kubánské menšiny, žijící v České republice, k edukaci.

Na začátku jsme věděly zadání výzkumu, ale nechtěly jsme témata blíže specifikovat. Snažily jsme se jít do rozhovorů co nejvíce nezaujaté, abychom nechaly témata, aby se sama vynořila. To se i povedlo. Uskutečnily jsme v rozmezí jednoho týdne dva polo-strukturované rozhovory, se kterými jsme potom pracovaly dál.

Jako vhodná metoda pro analýzu dat se nám jevila rámcová analýza případových studií. Celá tato metoda je založena na tabulkové metodě. Z rozhovorů nebo posbíraných materiálů výzkumníci určují hlavní témata a jejich podtémata. Pro každé hlavní téma se dále vytváří vlastní tabulka, do které se informace z uskutečněného výzkumu zapisují.

Hendl (2005, str. 217) uvádí samotný popis jednotlivých kroků rámcové analýzy:

28. Identifikace počátečních témat a konceptů – po precizním seznámení se s materiálem sestavuje výzkumník jednotlivé seznamy a počáteční strukturu témat.
29. Označení dat – při pročitání vět a odstavců výzkumník přiděluje vhodná označení. Podle toho, o čem vypovídají, je rozděluje podle seznamů z prvního kroku.



30. Vytváření tematických tabulek a schémat pro třídění a uspořádání dat – v tomto kroku se vytváří tematické tabulky nebo grafická schémata. Počet tabulek se odvíjí od počtu hlavních témat.
31. Sumarizace a syntéza dat – označená data jsou přenesena do tabulek. Je však velice důležité, aby se nevytratila originalita textu.

Vzešlá témata i podtémata jsme poté u všech tří případů porovnávaly v poslední tabulce. Tento způsob nám přišel jako nejpřehlednější cesta, jak prezentovat náš výzkum i přes to, že výzkum není rozsáhlý a zakládá se pouze na dvou polostrukturovaných rozhovorech.

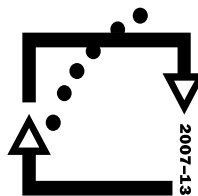
Našimi respondentkami byly:

14. Paní Anna, která žije 18 let v České republice. Je vdaná za Čecha, se kterým má tři dcery. Momentálně pracuje jako uklízečka a dálkově studuje vysokou školu.
15. Paní Eva žije 23 let v České republice. Je vdova a má jednoho syna. Pracuje jako uklízečka, i když je na Kubě vystudovaná učitelka mateřské školy.
16. Slečna Jana je dcera paní Anny. Narodila se v České republice, je jí čtrnáct let a studuje vícejazyčné gymnázium v Brně.

Během samotného výzkumu jsme nenarazily na žádný problém, který by nám komplikoval práci. Shodly jsme se však, že daná oblast by potřebovala mnohem rozsáhlejší bádání a ne interpretaci pouze na základě dvou rozhovorů. Bohužel v daném časovém rozmezí nebyl pro hlubší výzkum prostor, a tak naši práci vnímáme spíš jako podnět pro další výzkumníky.

Protože nás ale v celé práci zaujala myšlenka porovnávání politických systémů u nás a na Kubě, především vidění systému na Kubě „kubánskýma očima“, hledaly jsme obecné informace, které jsou u nás o tomto vládnoucím systému dostupné. Proto jsme zvolily jako zdroj wikipedii, která sice není tím nejvěrohodnějším zdrojem, ale v současné době jistě spadá do masmédií, které právě veřejné mínění utváří. Dozvěděly jsme se, že Kuba je ostrovní stát v Karibiku a má 14 provincií. Od roku 1958 zde vládne totalitní režim v čele s Fidelem Castrem (v současné době je hlavou státu jeho mladší bratr Raúl Castro). V zemi je centralizované řízení ekonomiky. Obyvatelé jsou španělsky mluvící Kubánci a jsou zcela gramotní. Výuka je ovládána propagandou vládnoucí strany, je povinná výuka marx-leninismu. Internet je striktně cenzurován.

Zajímavé bylo, že tato fakta se v rozhovorech vůbec neobjevila, naopak, když na to přišla řeč, ženy spíše tvrdily opak toho, co jsme se z internetových stránek dozvěděly.



S nasbíranými rozhovory jsme dále pracovaly. Identifikovaly jsme témata a podtémata a přiřazovaly jsme k nim důležité citace respondentek. Vše jsme umístily do tabulek vedle sebe, aby výpovědi respondentek byly přehledné.

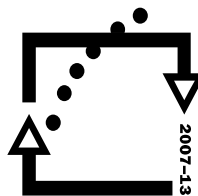
Témata a podtémata, která nám z rozhovorů vyvstala, byla tato:

Téma č. 1 – Pojem edukace

POJEM EDUKACE			
PODTÉMA:	Anna	Eva	Jana
Výchova a vzdělávání	Edukace? No, já to asi vnímám tak, že <u>výchova probíhá doma</u> , jakože od narození. No a <u>vzdělání</u> pak je <u>ve škole</u> .	Já si myslím, že dítě má vztah ke vzdělání takovej, jak ho doma <u>vychováme</u> a na tom to nejvíc záleží.	Podle mě je <u>výchova od rodičů</u> a ve škole jí teda moc nenajdeme, tam je právě to vzdělání.

Téma č. 2 – Vztah ke Kubě

VZTAH KE KUBĚ			
PODTÉMA:	Anna	Eva	Jana
Návrat?	Já se <u>vrátit nechci</u> . Mám celou rodinu tady a tak mě tam nic netáhne.	Ale to já bych se zase <u>vrátila</u> . Ale až někdy <u>později</u> , třeba až budu v důchodu. Teď ale odjet nemůžu, mám tady syna. Ale jednou bych se na Kubu ráda vrátila a byla tam se zbytkem svojí rodiny.	Já to bohužel nemůžu srovnávat, protože už jsem se tady narodila, ale na Kubu bych se podívala ráda. Ale asi jako ne napořád. To spíš na <u>dovolenou</u> nebo do školy studovat.
Spokojenost v ČR	Mě přijde, že celkově Evropani jsou víc <u>studení a uzavření</u> . To třeba na Kubě, tam se při setkání každé zdraví, nebo si třeba lidi pořád pomáhají.	Rozhodně to tady <u>nemají cizinci lehký</u> . O to víc, když jsou pak už starý a sami. Až si kolikrát říkám, že tady v Český republice to, co tady je, to není demokracie, ale kapitalismus.	<u>Líbí se mi tu</u> a nemůžu říct, že bych chtěla bydlet jinde. Nemůžu totiž ani moc srovnávat. Ale třeba ten přístup ve škole jako mají na Kubě, to bych někdy časem chtěla třeba zažít. Ale jinak si tady nemám na co ztěžovat.



Téma č. 3 – Pracovní podmínky v ČR

PRACOVNÍ PODMÍNKY V ČR			
PODTÉMA:	Anna	Eva	Jana
Problémy	Tady je strašně <u>těžký najít práci</u> . Všude mi říkají, že špatně mluvím. Už jsem vystřádala hodně prací, vlastně my obě, ale nikde to není na moc dlouho. Už abychom našly něco stálého a na dlouho.	No, ta <u>řeč</u> je tady asi <u>nejhorší</u> . Já jsem dokonce vystudovaná učitelka školky, ale nikde mě nechtěj zaměstnat.	
Rasismus	Mě si hodně <u>pletou s Romkami</u> a to mi docela často způsobuje nepříjemnosti, že i někteří lidi jsou zlí. Ale když jim řeknu, že sem Kubánka, tak už je to dobrý.	Tak já sem se teda s rasismem ještě <u>nesetkala</u> . Já jsem sice tmavý pleti, ale mám hodně španělský rysy, takže si mě ani tak nepletou.	Já jsem tady spokojená. Nebo jako snad sem se ještě ani s žádným rasismem <u>nesetkala</u> . Ve škole je to všechno v pohodě. Máme totiž ve škole víc cizinců a myslím, že už jsou tam na to lidi zvyklí. Takže ani ze třídy se mi nikdo nikdy nesmál proto, odkud bych byla nebo že vypadám jinak, to ne.

Téma č. 4 – Systém školství

SYSTÉM ŠKOLSTVÍ			
PODTÉMA:	Anna	Eva	Jana
Vzdělávání na Kubě	No, na Kubě je to se školama skoro samý. Akorát tam teda nemáme soukromé školy. Pro Kubánce je <u>vzdělání</u> hodně <u>důležitý</u> a zakládají si na něm. Je pro ně totiž určitou povinností.	Já už od mala vnímám něco jako to, že ten vztah ke vzdělání je něco, co se <u>dědí z generace na generaci</u> . A u nás je to taková <u>samozřejmost</u> .	Já se vzděláváním na Kubě nemám zkušenosti, ale něco málo sem slyšela od kamarádů, když sem tam byla. A z toho co říkali mi přijde, že na Kubě uměj vyučující víc zaujmout studenty, že se o ně víc starají. A taky že ty <u>učitelé s dětma mají bližší vztah</u> . A já sama co vidím za rozdíl, tak že na Kubě se nosí uniformy a ty bych tady brala teda taky.
Školné	Jo, to je rozdíl, na Kubě platí všechno <u>stát</u> . Od jeslí až po vysokou.	S těma penězma je to na Kubě dobrý, protože to dává <u>šanci každému</u> .	

Téma č. 5 – Rodina

RODINA			
PODTÉMA:	Anna	Eva	Jana
Vztah dětí a rodičů	Podle mě <u>chybí</u> v České republice <u>výchova rodičů</u> . Děti se pak neumějí chovat, protože se neumí chovat ani jejich rodiče.	Přijde mi, že tady <u>netráví</u> rodiny <u>moc času pohromadě</u> . Lidi stále někam spěchají a děti jsou pak samy, nejčastěji koukají na televizi.	Já nevím, moje mamka je pro mě jako kamarádka. Třeba moje spolužačky ve škole to tak vůbec nemají. Ale přijde mi, že to není tím, odkud jsme, ale tím, <u>jaký jsou lidi osobnosti</u> . U nás doma nás hodně vychovává mamka, táta je pořád v práci. Co jsem si ale všimla zrovna nedávno ve škole, že spousta rodičů si svoje děti kupuje. Vždyť to pak úplně ztrácí autoritu. My to tak doma teda rozhodně nemáme.
Porovnání rodin v ČR a na Kubě	Na Kubě se hodně dodržuje <u>kultura</u> , tady třeba málokdo vede děti ke čtení knih a tak.	Kuba je na tohle taková klidnější, rodiny jsou <u>víc spolu</u> a taky dělají hodně věcí víc spolu.	

Téma č. 6 – Volný čas

VOLNÝ ČAS			
PODTÉMA:	Anna	Eva	Jana
VČ od školy	U nás je to všechno mnohem líp organizovaný, <u>škola všechno zařizuje</u> . Tady mi přijde, že se o to škola moc nestará.	To jo no, a navíc nemusí rodiče nic platit, ty <u>aktivity od školy jsou zdarma</u> . V ČR se platí ve škole všechno.	Já chodím na zpěv, ten mě hodně baví. A pak taky ještě dělám jazyky a chodím do sboru, ale to je všechno mimo školu.
VČ v rodině	To opravdu <u>záleží na celý tý rodině</u> , a jak se dětem věnují.	U nás <u>se rodina dětem vždycky věnovala</u> . A nebo si děti našly zábavu sami. Neřešilo se to na Kubě tolik jako tady.	Mě <u>mamka podporuje</u> v mejch kroužkách.

Jednotlivé případy jsme následně porovnali v tabulce za pomoci barev. Ty slouží pro lepší orientaci ve výpovědích respondentek. Zelená barva znamená shodu ve výpovědi, červená neshodu a oranžová lišící se výpověď (ne však protiklad). Barvy však neslouží k určení, která odpověď je správná nebo chybná. To nebylo naším cílem a také je to v podobné oblasti nemožné určovat. Zjišťovaly jsme jen, jak moc se výpovědi respondentek liší nebo shodují mezi sebou navzájem.

POROVNÁNÍ PŘÍPADŮ				
Téma	Podtéma	Anna	Eva	Jana
POJEM EDUKACE	Výchova a vzdělávání	Výchova probíhá doma, vzdělání pak ve škole.	Dítě má vztah ke vzdělání takovej, jak ho doma vychováme.	Výchova je od rodičů a ve škole je to vzdělání.
VZTAH KE KUBĚ	Návrat?	Já se vrátit nechci.	Já bych se vrátila, ale třeba až v důchodu.	Na Kubu bych se podívala, ale jen na dovolenou nebo do školy.
	Spokojenost v ČR	Evropani jsou víc studení a uzavření.	Cizinci to tady nemají lehký.	Mně se tu líbí.
PRACOVNÍ PODMÍNKY V ČR	Problémy	Tady je strašně těžký najít práci. Všude mi říkají, že špatně mluvím.	Ta řeč je tady asi nejhorší	
	Rasismus	Mě si hodně pletou s Romkami. Když to ale vysvětlím, je to dobrý	Já jsem se s rasismem ještě nesetkala.	Asi jsem se s ním nesetkala.
SYSTÉM ŠKOLSTVÍ	Vzdělávání na Kubě	Se školama je to skoro samý. Akorát nemáme soukromé školy. Pro Kubánce je vzdělání hodně důležitý.	Vztah ke vzdělání je něco, co se dědí z generace na generaci.	Nemám zkušenosti, ale slyšela jsem, že je tam lepší vztah učitelů a žáků.
	Školné	Na Kubě platí všechno stát.	To dává šanci každýmu.	
RODINA	Vztah dětí a rodičů	V České republice chybí výchova rodičů.	Tady netráví rodiny moc času pohromadě.	Záleží, jaké jsme osobnosti a ne odkud jsme. Často si rodiče děti kupují.
	Porovnání rodin v ČR a na Kubě	Na Kubě se hodně dodržuje kultura.	Rodiny jsou na Kubě víc spolu.	
VOLNÝ ČAS	VČ od školy	Na Kubě se škola víc stará o volný čas.	A taky se na Kubě nic za to neplatí.	Já tady dělám hodně aktivit, ve škole i mimo školu.
	VČ v rodině	To záleží na celé rodině.	U nás se rodina dětmi vždycky věnovala.	Mě mamka podporuje.

4) JE VŠECHNO OPRAVDU TAK, JAK SE ZDÁ?

Z námi provedeného výzkumu jsme vyvodily několik závěrů. Jedním z nich je fakt, že na Kubě je systém školství úplně jiný, škola se stará o většinu volného času mládeže a stejně tak ho i sponzoruje. Podle respondentek je i postavení a fungování rodin na Kubě jiný, než na který jsme zvyklí my. Podle nich kubánské rodiny drží více při sobě, jsou aktivnější vstřícnější. Došli jsme ale k závěru, že našim konkrétním Kubánkám se v České republice nežije špatně, i když by bylo samozřejmě co zlepšovat. Rády bychom ale zdůraznily, že výsledky výzkumu jsou zcela individuální a to z důvodu malého počtu respondentů a rozhodně se nemohou vztahovat na celou Kubánskou menšinu v Brně.

Během vyhodnocování dat nám vyvstávaly další a další otázky, na které nám chyběly odpovědi a které bychom se rády dozvěděly v možných navazujících výzkumech. Formou poznámkování jsme tyto okruhy sepisovaly. Mohou sloužit jako námět pro další výzkumníky, kteří se pustí do svého vlastního výzkumu nebo budou chtít rozšířit a zkvalitnit ten náš. Poznámkování jsme ještě rozdělily na nezbytné tři části – poznámky k našemu výzkumu, o respondentech a další otázky co nás napadaly.

- Poznámkování k našemu výzkumu
 - Až po provedení rozhovorů jsme si uvědomily, že všechny naše respondentky byly ženy a že to mohlo do jisté míry ovlivnit odpovědi. Bylo by jistě zajímavé udělat rozhovor s Kubáncem žijícím na našem území.
 - Při druhém rozhovoru byla přítomna matka respondentky. Sice do něho téměř nezasahovala, ale samotné výpovědi dcery to mohlo zkreslit.
 - Subjektivita vs. subjektivita – která fakta jsou subjektivní a která objektivní?
- Poznámkování o respondentech
 - Během vyhodnocování rozhovorů nás několikrát napadlo, z jakého důvodu ženy odešly ze své rodné země s manželi do České republiky a nezůstaly s nimi na Kubě.
 - Otázkou také zůstává, jaké jsou opravdu reálné možnosti zaměstnání v České republice, zda je jich opravdu nedostatek a vyžadují odborné vzdělání, nebo v pojmu nezaměstnanost cizinců i odráží jejich neochota shánět práci a učit se novým věcem.
- Poznámkování – další otázky
 - Několikrát jsme během výzkumu narazily na otázku režimu na Kubě. Zajímalo by nám, jak moc je právě vzdělání ovlivněno režimem.
 - K tomu se váže i otázka, jak najít objektivní názor. Noviny, internet, televize i samotní Kubánci – každý z nich tvrdí něco jiného a je velmi těžké mezi tím vším nalézt pravdu. Na závěr, v kontextu naší práce, malé zamyšlení:



Je lepší žít v komunistickém režimu se strukturovanějším volným časem, a tak i časem na děti a rodinu, nebo je lepší svobodná země s příliš mnoha možnostmi, kde strukturu si musí každý vytvořit sám?

Seznam literatury:

- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. Praha: Grada, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
- ŠVARÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- SILVERMAN, D. *Interpreting Qualitative Data*. 3. London: Sage, 2006. 430 s. ISBN 13 978 1 4129 2245 6.



Část IV – Příprava sociálního pedagoga



ZNÁŠ MĚ? ZNÁM TĚ? ZNÁME SE?

aneb jak se hodnotí navzájem partneři v partnerských vztazích různé délky

Jana Hladíková, Veronika Kadlečková, Michaela Zapletalová

MOTIVACE K VÝZKUMU

Na začátku našeho výzkumu jsme si nejprve vybíraly diagnostickou metodu. V rámci předmětu Pedagogicko-psychologická diagnostika v šestém semestru bakalářského studia oboru Sociální pedagogika a volný čas jsme se seznámily s velkým množstvím metod, ale test Timothy Learyho nás zaujal nejvíc. Až následně jsme vybíraly, k jakému výzkumu ho použijeme a koho budeme zkoumat. Padlo mnoho návrhů, ale jako nejzajímavější nám přišly partnerské páry. Je to jev, se kterým se dennodenně všichni setkáváme, a považujeme jej za téměř samozřejmý. Přesto je však každá partnerská dvojice jiná a specifická. Liší se ve vystupování na veřejnosti, vlastní hierarchií i tím, jak se navzájem znají a vnímají. Toto jsou však charakteristiky, do kterých na první pohled „nevidíme“ a často ani po dlouholetém přátelství s párem nevíme, jak to mezi nimi chodí, když jsou spolu sami. Proto jsme se rozhodly dostat se hlouběji pod povrch partnerských párů a zjistit, jak to ve skutečnosti je.

KDE? KDO? CO?

Náš výzkum jsme prováděly na území jižní Moravy. Při výběru respondentů jsme se totiž nejdříve zabývaly otázkou místního umístění výzkumu. Hledaly jsme nejlepší alternativu pro náš výzkum, jelikož jsme měly možnost získat respondenty z jiných částí země, zabývaly jsme se hlavně otázkami: Bude pro náš výzkum lepší Morava nebo Čechy? Budeme porovnávat partnery z jednoho kraje nebo z dvou rozdílných krajů? Proč neporovnáme páry z jiných konců naší země? Proč nezkusit hledat podobnosti u párů, které žijí na jiném území? A i přesto, že jsme měly tu možnost porovnat manželské nebo partnerské páry z jiných částí České republiky, uznaly jsme, že bude lepší soustředit se na jednu oblast. Protože jen tak jsme mohly zamezit různým kulturním a demografickým vlivům, které by mohly ovlivnit výsledky našeho výzkumu a mohly by jej zkreslit. To jsme nechtěly, a tak jsme se rozhodly, že se budeme



soustředit na Jihomoravský kraj. Jižní Moravu jsme si vybraly i z toho důvodu, že se zde všechny pohybujeme a dokázaly jsme si zde představit praktickou část našeho výzkumu – kontaktování partnerských nebo manželských párů, vyplňování dotazníků interpersonální diagnózy, hledání vhodného klidného místa pro vyplňování dotazníků a pak především samotné vyhodnocování a tvorbu interpretace pro závěr našeho výzkumu.

Zkoumaným vzorkem se nám staly partnerské páry, jejichž konečný počet jsme zastavily na čísle osm. Záměrným výběrem jsme vybraly čtyři páry, které spolu strávily méně než 12 měsíců a další čtyři páry, které spolu byly více než jeden rok. Pro náš výzkum jsme si nestanovily podmínku manželského soužití, manželského svazku. Rozhodující pro nás byla především délka vztahu a prostředí, ve kterém páry žijí (jižní Morava). Poté co jsme si specifikovaly charakter a podmínky pro výběr našich informantů, začaly jsme přemýšlet, jak vůbec budeme informanty shánět, protože jsme si byly vědomy poměrně velké časové náročnosti. S tímto hlavním nedostatkem dotazníku pak souvisela ochota informantů zúčastnit se tohoto výzkumu.

U informantů byla také patrná nejistota a obavy z vyplňování dotazníku. Především jsme se setkaly s tím, že se vůbec báli dotazník vyplňovat, jelikož některé výroky byly zavádějící, nejisté nebo nelichotivé a bylo pro ně tedy velmi těžké označit svého partnera například výrokem: „Rád/a všem poroučí!“ Především jsme se pak setkaly s otázkami typu: *A co když zjistíte, že nejsem normální? A jaké je správné řešení? Co když odpovím špatně? Neukázete doufám tomu druhému, co jsem napsal/a? Co když to nebudu mít stejné jako partner?* Taktéž jsme měly problémy s tím, že některý informant o svém partnerovi zaškrtl poměrně více odpovědí, než ten druhý. To jsme ale dokázaly vyřešit při výpočtu výsledků a jejich následné interpretaci. Nakonec jsme pracovaly s těmito páry (pro pojmenování páru jsme použily přezdívky a jiná jména):



1. Metr a Anička – méně než 12 měsíců
2. Honza a Kát'a – méně než 12 měsíců
3. Voříšek a Míša – méně než 12 měsíců
4. Martin a Pája – méně než 12 měsíců
5. Jiří a Alžběta – 21 let
6. Zdeněk a Helena – 8 let
7. Jiří a Jana – 22 let
8. Zdeněk a Jitka – 27 let

Naším výzkumem jsme se snažily zjistit, zda bude ve vztahu rozhodující jeho délka. Především pak to, zda délka vztahu nějakým způsobem ovlivní míru toho, jak se páry navzájem znají, jak moc si rozumí, jak se chápou. Každý pár je jiný a dynamika vztahu je závislá na tom, jací lidé se potkají, jak spolu komunikují a jak společně vytvářejí společné soužití. Cílem našeho výzkumu bylo pomocí dotazníku interpersonální diagnostiky zjistit, zda je možné hledat souvislosti mezi délkou vztahu a mírou vzájemného poznání v páru. Nesmíme však zapomenout na to, že žádný sebelepší dotazník nikdy nemůže říct, zda lidé, kteří se podle našich výsledků znají lépe, jsou ve vztahu spokojenější, nebo zda tyto výsledky ovlivní kvalitu tohoto vztahu. Toto našim cílem nebylo a snažily jsme se neodklonit od původního tématu, ačkoliv se toto zobecnění přímo nabízelo.

Od výzkumu jsme také očekávaly jistou přímou úměru, mylně jsme si myslely, že čím déle jsou páry spolu, tím více se přeci musí znát, tím více se budou jejich vzájemné výsledky shodovat. Předpokládaly jsme, že výsledky výzkumu budou jednoznačné a že se tím náš výzkum stane nezajímavým, a vlastně jen potvrdí to, co všichni vědí, to co všichni (stejně jako my) očekávají.

Dotazník interpersonální diagnózy (DID) Timothy Learyho je poměrně oblíbený dotazník, který využívá jak odborná, tak laická veřejnost. Odborníci psychologové především pro lepší poznání svého klienta, studenti vysokých škol jako výzkumnou techniku pro své bakalářské, diplomové nebo rigorózní práce. V této souvislosti jsme také našly mnoho možností jak DID Timothy Learyho využít. Často jsme se setkávaly s výzkumy, které dotazník interpersonální diagnózy využívají jako „předvýzkum“ nebo jako jednu z technik svého výzkumu. Většinou se však liší cílová skupina, na kterou je



tento dotazník aplikován. Setkaly jsme se například s výzkumy, kde se autoři zajímali samotným dotazníkem, jako součástí diagnostických metod (Stehnová, 2001), nebo jej pak použili jako samostatnou techniku např. při zkoumání hodnotové orientace a interpersonálního chování (Pavlová, 2011) anebo pro samotné zkoumání vztahů u různých cílových skupin, například u svobodných matek (Lukešová, 2009) popřípadě při využití diagnostiky interpersonálních vztahů u dospělých (Šuková, 2012). Dotazník interpersonální diagnózy je dotazník, který se uplatňuje při zkoumání osob na úrovni interpersonálního chování a snaží se tímto dotazníkem napomoci k pochopení člověka samotného a pochopení jeho jednání a chování, je často využíván právě na úrovni výzkumu v sociální a psychologické sféře. Leary chápe interpersonální chování jako hlavní a základní aspekt osobnosti, uplatňující se na pěti různých úrovních (pozorované chování, vědomé chování, psychické soukromí, rovina nevědomí a ideální).

VLASTNÍ VÝZKUM

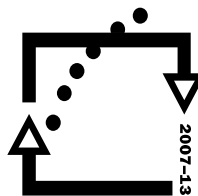
Do výzkumu jsme vybraly náhodně páry z Jihomoravského kraje tak, aby délkou svého vztahu odpovídaly stanoveným kritériím, tzn. páry se vztahem kratší dobu než 1 rok nebo páry v dlouhodobém svazku nad 1 rok. Výzkum byl uskutečněn oficiálním dotazníkem interpersonální diagnózy (DID) Timothy Learyho. Dotazník jsme vyhodnotily skrze bodové ohodnocení osmi interpersonálních tendencí/rysů a jejich zanesení do kruhového diagramu. Interpretaci jsme pak založily na vizuálním porovnání grafů v první části analýzy. Další pomocnou metodou bylo vypočítání koeficientu shody mezi páry a jejich porovnání a interpretace. Použité metody vycházely z DID, který byl zvolen na základě povahy výzkumné otázky, protože jsme chtěli zjistit, zda jsou rozdíly mezi páry v dlouhodobém a krátkodobém vztahu a zda jsou zachytitelné objektivním způsobem a DID tuto možnost zachytit interakce mezi partnery nabízel.

Vzhledem ke stanovení vzorku párů z Jihomoravského kraje, jsme si nekladly žádné jiné omezení výběru informantů, což jistým způsobem, například širokým věkovým rozložením párů, mohlo hrát velkou roli ve výsledcích výzkumu. Komplikacemi při získávání informantů byla časová náročnost dotazníku a také nutná ochota obou partnerů se účastnit výzkumu. V závěru jsme provedli dotazník s osmi páry. Čtyři páry byly v krátkodobém vztahu do dvanácti měsíců, čtyři páry v dlouhodobém vztahu 8, 21, 22, 27 let



Dotazník interpersonální diagnózy jsme prováděly dle oficiálního zadání, které jsme získaly v rámci předmětu Pedagogicko – psychologická diagnostika. Toto zadání bylo předloženo společně s dotazníkem informantům, kteří nejprve vyplnili dotazník sami o sobě a následně o svém partnerovi. Takto získané informace v podobě vyplněného dotazníku jsme vyhodnotily pomocí tabulky s oficiálním klíčem k určení bodů u osmi interpersonálních tendencí u každého informanta. Tyto hodnoty byly zaneseny do kruhového diagramu pro vizualizaci výsledků a snadnější porovnání.

Data z kruhových grafů jsme vizuálně porovnávaly mezi jednotlivými partnery i mezi páry navzájem, abychom měli nějaké objektivní porovnání, rozhodly jsme se pro vypočítání matematického koeficientu shody v odpovědích partnerů. Jak lze vypočítat v tabulce 1, u každého z partnerů jsme zaznamenaly body u každé z charakteristik, tyto charakteristiky jsme seřadily do pořadí a poté porovnávaly pořadí charakteristik z výsledků, jak já vidím sebe a jak mne vidí partner. Rozdíly v pořadí jsme sečetly, a výsledný koeficient pak odpovídal součtu koeficientů obou partnerů. Čím vyšší číselná hodnota koeficientu, tím víc se výpovědi informantů lišily.

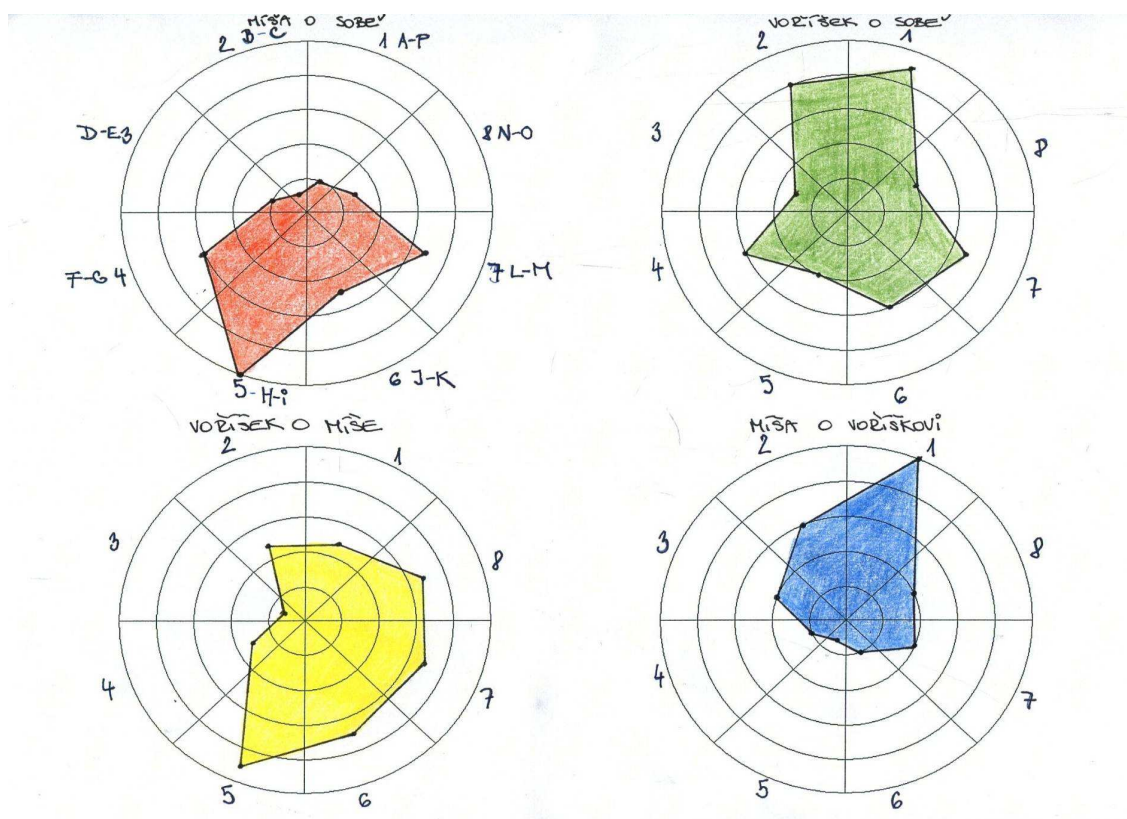
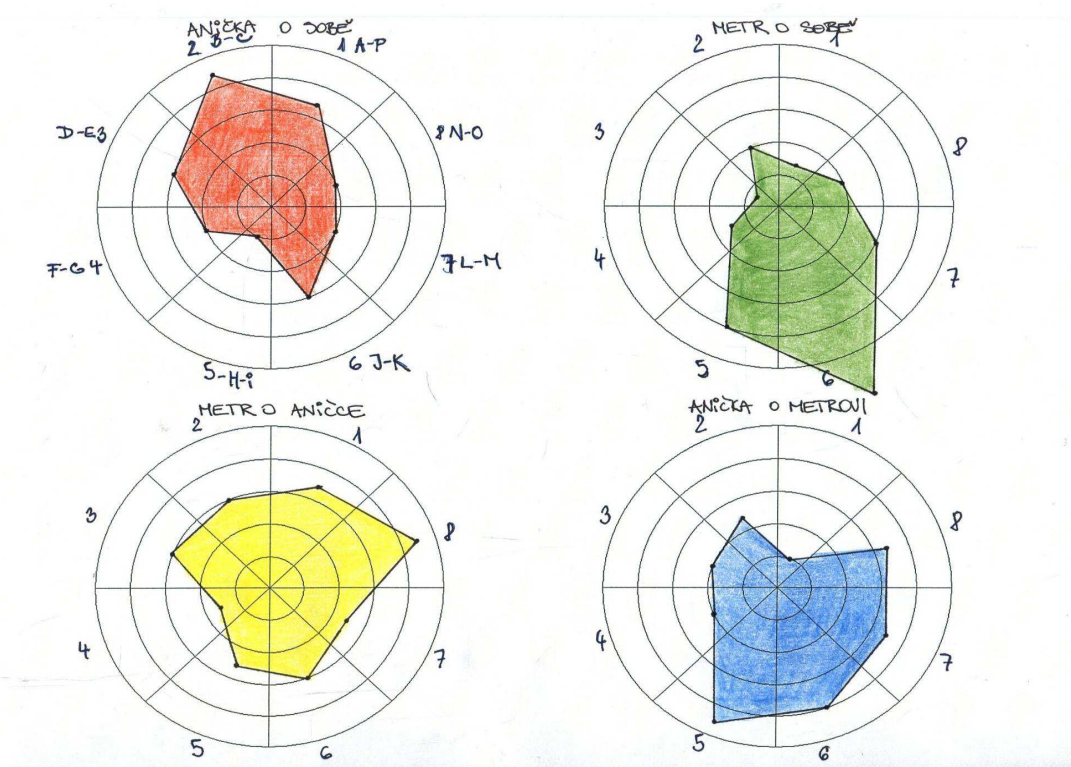


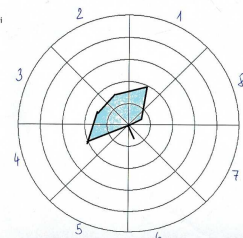
Tabulka 1

<u>Rysy osobnosti</u>	<u>Metr o sobě</u>	<u>Ani o Metrovi</u>	<u>Pořadí Metr</u>	<u>Pořadí Ani</u>	<u>Rozdíl pořadí</u>
<u>Dominantní/ Autokratický</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>6.5</u>	<u>8</u>	<u>1.5</u>
<u>kompetitivní/egocentrický</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>4.5</u>	<u>5</u>	<u>0.5</u>
<u>Rázný/ Agresivní</u>	<u>1</u>	<u>4</u>	<u>8</u>	<u>6.5</u>	<u>1.5</u>
<u>Kritický/ Podezřívavý</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>6.5</u>	<u>6.5</u>	<u>0</u>
<u>Skromný/ Ponížený</u>	<u>8</u>	<u>9</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	<u>1</u>
<u>Konformní/ Hyperkonformní</u>	<u>12</u>	<u>8</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>1</u>
<u>Kooperativní/ Hyperafiliativní</u>	<u>6</u>	<u>7</u>	<u>3</u>	<u>3.5</u>	<u>0.5</u>
<u>Odpovědný/ Hyperprotektivní</u>	<u>4</u>	<u>7</u>	<u>4.5</u>	<u>3.5</u>	<u>1</u>
					<u>7</u>

Výsledky analýzy v podobě kruhových diagramů a Tabulky 2. s koeficienty shody. Kruhové diagramy jsou seřazeny dle délky vztahu párů, v horní polovině párů se vztahem do 1 roku, dolní 4 grafy náleží dlouhodobým partnerům s poznamenanou délkou vztahu.

Kruhové diagramy





Míša	Voříšek	Anička	Metr	Káťa	Honza	Pája	Martin	Jitka	Zdeněk	Helena	Zdeněk	Jana	Jiří	Alžběta	Jiří
13	13	14	7	16	5	17	14	20	20	9	13	12	26	10	12
26		21		21		31		40		22		38		22	

Pokud bychom měly interpretovat výsledky z kruhových grafů, pak bez povšimnutí nemůže zůstat častá souměrnost ve znázornění názoru muže na partnerku (př. Jiří o Janě, Honza o Káti), překvapivým jevem bylo i výrazně větší množství odpovědí (převáděno pak do bodů) u mužů než u žen (př. páry Zdeněk-Jitka a Martin-Pája) případně rozdílné množství odpovědí u vlastní osoby a partnerky (Jiří-Jana). Někteří partneři se shodovali více, u některých je pozorovatelná shoda i ve vnímání téměř diametrální odlišnosti sebe i partnera, kdy tvary grafů se doplňují navzájem (př. Voříšek-Míša). Avšak výraznější shody i neshody ve tvarech grafů lze nacházet u krátkodobých i dlouhodobých párů.

Z číselných vyjádření koeficientů lze vysledovat, že nejvyšších hodnot dosahovaly páry v dlouhodobém vztahu. Naopak hodnot nejnižších dosáhly páry se vztahem kratším než 1 rok. Tyto výsledky by se daly interpretovat tak, že páry do 1 roku se znají více a vnímají a hodnotí partnera stejně jako partner sebe, což určitě nechceme tvrdit. Pro nás byl takový výsledek více než překvapivým a nutil nás zamyslet se nad tím, co vlastně dotazník hodnotí a jestli je možné ho použít pro takovéto srovnání párů a interpretovat tyto výsledky jako vzájemné porozumění a to, jak se partneři znají a vnímají. Další otázkou může být, zda vůbec dotazník zohledňuje zkreslování výpovědí př. sníženým nebo zvýšeným sebevědomím a sebehodnocením, které potom může značně odlišit výroky, s nimiž se ztotožňují a které hodnotí mé okolí jako pravdivé.

Určitě musíme kriticky zhodnotit fakt, že nebyl zohledněn věk informantů a délka vztahu i povaha vztahu byla velmi rozdílná a nekonkretizovaná. Interpretace výsledků testu s sebou nesou také otázku, jak sdělovat výsledky zpětně informantům, protože do



této fáze jsme již nevstoupily a určitě by bylo potřeba notné dávky citlivosti a objektivity při jakémkoliv hodnocení.

ZÁVĚR

Výzkum měl za cíl zjistit pomocí dotazníku interpersonální diagnózy, jak se vzájemně znají a vnímají partneři v dlouhodobém a krátkodobém vztahu. Z vyplněných dotazníků jsme dostaly překvapivý výsledek, že matematický koeficient vyjadřujícím shodu, přesněji neshodu v odpovědích v dotazníku jak se hodnotím já a jak mne hodnotí partner/ka, nabýval nejvyšších hodnot, tudíž nejvyšší neshody u dlouholetých párů zatímco nejnižší hodnoty, tzn. nejvyšší shodu vykazovaly páry se vztahem do 12ti měsíců. Závěrem tedy nebyla jasná interpretace zjištěných údajů, ale otázka, zda tento dotazník skutečně může hodnotit určitou kvalitu vztahu v podobě shodných výpovědí o své osobě od partnera a od sebe, tedy to jak se znají a vnímají navzájem. Dalším nutným závěrem je zamyšlení se nad vlastním výzkumem, respektive výzkumným vzorkem, který nebyl jasně konkretizován, nezohledňoval věk ani povahu vztahu a také následnou problematiku s uchopením sdělování výsledků dotazníku informantům.



Seznam literatury:

- KREJČÍŘOVÁ, Dana a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Editor Mojmir Svoboda. Praha: Portál, 2009, 791 s. ISBN 978-807-3675-660.
- LUKEŠOVÁ, Alena. Pojetí závazku, intimity a autonomie v partnerských vztazích u mladých svobodných žen [online]. 2009 [cit. 2012-05-30]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Kateřina Machovcová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/179792/fss_b_a2/
- PAVLOVÁ, Alena. Hodnotová orientace a interpersonální chování pracovníků hospiců [online]. 2011 [cit. 2012-05-30]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jaroslava Dosedlová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/199199/ff_m/
- STEHNOVÁ, Iva. H-T-P test ve vztahu k typu interpersonálního chování [online]. 2010 [cit. 2012-05-30]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mojmir Svoboda. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/180718/ff_m/
- SVOBODA, Mojmir a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychologická diagnostika dospělých*. Vyd. 4., V nakl. Portál 3. Editor Mojmir Svoboda. Praha: Portál, 2010, 343 s. ISBN 978-80-7367-706-0.
- ŠUKOVÁ, Hana. Test tří stromů: Možnosti využití v diagnostice interpersonálních vztahů u dospělých osob [online]. 2012 [cit. 2012-05-30]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mojmir Svoboda. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217758/ff_m/



CO VIDÍM JÁ, NEVIDÍŠ TY

Iveta Freibergová, Tereza Sebeniová, Petra Havlíková, Klára Tesaříková, Markéta Olšiaková

Úvod

Vnímání není jednoduché vymezit, protože zahrnuje celou řadu procesů s dílčími funkcemi (příjem a zpracování informací, poznávání vlastností objektu a tak dále). Můžeme jej charakterizovat jako v mozku se vytvářející obraz vnějšího i vnitřního prostředí organismu, který je utvářen smyslovými orgány. Ale také jako vědomí nebo proces uvědomování objektů, relací nebo kvalit, které se ději díky senzomotorickým procesům (Nakonečný, 1997, s. 381).

To jak vnímáme jevy kolem nás, je ovlivněno celou řadou faktorů, mezi něž můžeme zařadit naši fantazii, momentální psychické rozpoložení, věk, profesní zaměření, činnost, kterou právě provádíme, ale i výši našeho IQ. Jde tedy o to, že jinak bude vnímat estetické obrazce malíř a jinak automechanik. Tuto zkušenost máme jistě všichni, ale jaké se mohou vyskytnout odlišnosti nebo podobnosti ve vnímání vizuálních obrazců na základě věku? Vnímá naše babička nebo dědeček v oblaku plujícím na obloze podobný výjev jako my nebo malé děti?

Ano, je nutné si uvědomit, že toto vnímání (jak bylo uvedeno výše) nepodléhá pouze věku, ale pokud předložíme seniorům a dětem stejné obrazce (skvrny), budou vidět to samé nebo věk hraje doopravdy tak výraznou roli? Působí na ně tvar, barva nebo jednotlivé části obrazce? Tyto a další otázky nás inspirovali k sepsání a realizaci tohoto projektu, jehož název vystihuje naše myšlenky před realizací výzkumu – TO, CO VIDÍM JÁ, NEVIDÍŠ TY.

1. Teoretické pozadí výzkumu

Tento výzkumně diagnostický projekt, který jsme nazvaly: „Co vidím já, nevidíš ty“, je zaměřen na vnímání vizuálních obrazců u skupiny seniorů a dětí středního školního věku. Výsledky vnímání našich respondentů jsou následně porovnávány. Projekt dále sleduje, zda se do vnímání jednotlivců promítnou některé z



charakteristických prvků těchto vývojových období. Jestli jedince ovlivňuje více tvar nebo barva či zda se zaměřuje více na detaily nebo celek.

Proč byly proti sobě postaveny zrovna tato dvě vývojové období člověka? Na první pohled se může zdát, že jsou tyto skupiny od sebe vzdálené příliš a není možné najít žádné spojitosti. Na jedné straně optimismus dětské bezstarostnosti, na druhé pesimismus seniorů vyplývající ze životních zkušeností i nepříjemností se stářím spojenými. Na jedné straně tělesná zdatnost, na druhé straně úpadek, protínající vybraná vývojová období. Ale i přes tyto faktory ve společnosti přetrvává přesvědčení, že stáří je návratem k dětství a právě proto byly zvoleny tyto dvě, na první pohled odlišné, skupiny jedinců. Děti středního školního věku byly vybrány z toho důvodu, že již nejsou tak zcela ovlivněny „světem“ fantazie a stávají se realisty. Jejich způsob uvažování jednoznačně potvrzuje vazbu na skutečnost. Děti v tomto věku jsou již plně obráceny k tomuto světu. Je to období, kdy mají tendenci mít ve všem jasno, nejlépe na základě jednoznačných a konkrétních důkazů. Takovým způsobem získávají jistotu o vlastnostech tohoto světa, s nímž se chtějí seznámit a prozkoumat jej. Zároveň jsou tyto děti optimisti a mají sklon interpretovat veškeré dění pozitivním způsobem (Vágnerová, 1999, s. 144). Na stranu druhou byli postaveni senioři a to z toho důvodu, že jsou paralelou dětskému věku, ale zároveň se v mnohém, dětskému věku přibližují. Je nutné si uvědomit, že staří lidé mají nízký sociální status, jsou jim společností přičítány převážně negativní osobnostní vlastnosti, nízké kompetence a oproti dětem i pesimismus (Vágnerová, 1999, s.346-347).

Na první pohled se může zdát, že jsou tyto skupiny od sebe vzdálené příliš a není možné najít žádné spojitosti. Na jedné straně optimismus dětské bezstarostnosti, na druhé pesimismus seniorů vyplývající ze životních zkušeností i nepříjemností, které jsou se stářím spojené. Na jedné straně tělesná zdatnost, na druhé straně úpadek. Ale i přes tyto faktory ve společnosti přetrvává přesvědčení, že stáří je návratem k dětství a právě proto byly zvoleny tyto dvě skupiny jedinců

K našemu výzkumu jsme se nechaly inspirovat projektivní technikou z oboru psychologie - Rorschachovým testem. Rorschachův test je psychodiagnostická metoda, která se využívá ke zkoumání lidské osobnosti a její psychiky a její využití najdeme především v klinické psychologii. Při aplikaci této metody má zkoumaná osoba většinou minimální nebo dokonce žádnou možnost záměrně zkreslit výsledky, neboť



neví, co daný test sleduje a jak by měla odpovídat. Nehrál zde roli pouze věk, ale také fantazie, zkušenosti a aktuální rozpoložení jedince.

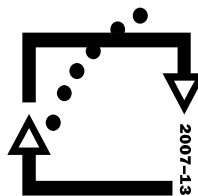
Vzhledem k tomu, že s Rorschachovým testem může pracovat jen odborník, není tento test běžně k sehnání. Originální kartičky s popisky a návodem jsou k dispozici pouze licencovaným psychologům. Z toho důvodu jsme tedy ani my v našem výzkumu nemohly použít přímo skvrny, se kterými pracoval Rorschach. K tomu, abychom mohly náš výzkum realizovat, bylo zapotřebí, abychom vyrobily skvrny, které následně při naší práci využijeme. Technika výroby skvrn spočívala v tom, že se nachystá papír o velikosti A4, ohne se uprostřed, na jednu polovinu se jakýmkoliv způsobem nanese barva (ideálně tempery) a obtiskne se na druhou polovinu. Vznikne tak souměrný obrázek či obrazec podle vertikální osy, která vede jeho středem. Tímto způsobem vyrobila každá z nás 2 skvrny, takže ve výsledku jsme respondentům předkládaly 10 skvrn. Na vyrobených skvrnách se objevovala především červená, zelená, žlutá a modrá barva. Na některých z nich také barva černá.

2. Výzkumná část

2.1. Děti

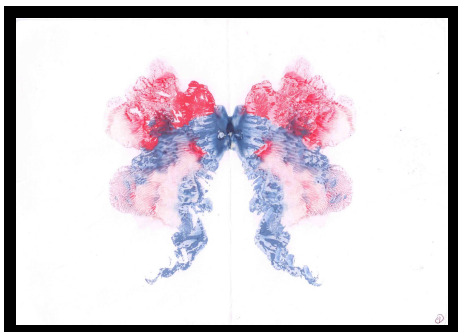
Celkem deset skvrn jsme následně předkládaly dětem ve věku 8 – 10 let. Respondentů, jak už bylo zmíněno, jsme oslovily celkem 30. Předkládání skvrn probíhalo jednotlivě, děti od sebe byly odděleny, abychom předešly zkreslování výsledků. Respondenti se vzájemně neznali a díky odlišným rodným městům výzkumnic, bylo pokryto téměř celoplošné zastoupení České republiky. Osloveny byly děti z Čech i Moravy.

Děti obrázky navzájem vnímaly velmi podobně. Z jejich odpovědí jsme vytvořily několik nejčastěji zastoupených kategorií. Pro lepší orientaci uvádíme příklad: některé děti na jednom obrázku viděly motýla, jiné na tom samém obrázku viděly motýlí křídla a další respondenti viděli kuklu motýla. Z těchto jednotlivých, avšak výrazně charakterově obdobných, odpovědí jsme vytvořily hlavní kategorii s názvem Motýl. Tímto způsobem jsme pracovaly u všech deseti uvedených obrázků. U každé skvrny nám tímto způsobem vzniklo několik nejvíce zastoupených kategorií. Kategorie níže v textu představíme spolu s ukázkou skvrny.

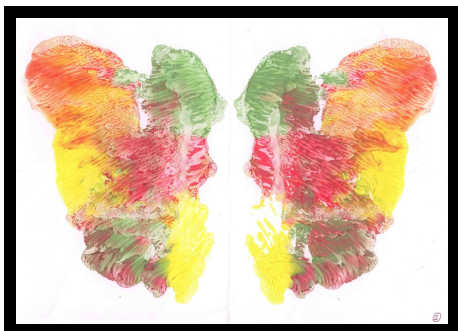


Nejvíce zastoupené kategorie:

1. mašle, gormit, motýl



2. motýl

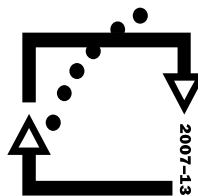


3. motýl, oči



4. ptáci, anděl

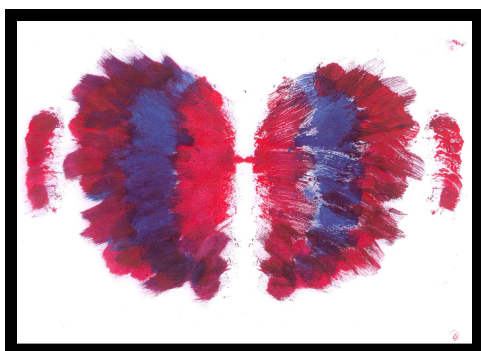




5. kytky, ohňostroj



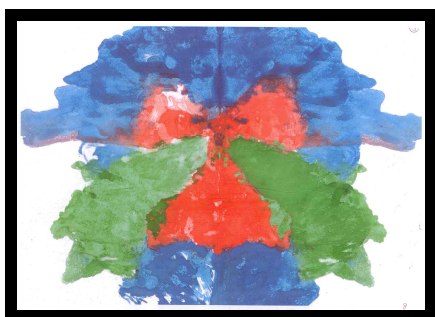
6. křídla, srdce



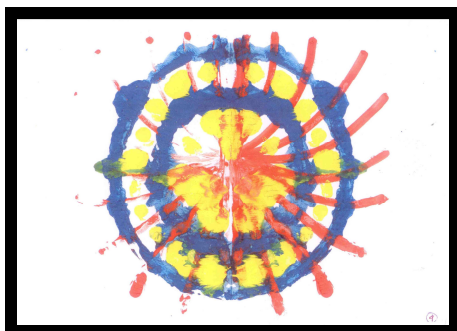
7. hlavy, koně



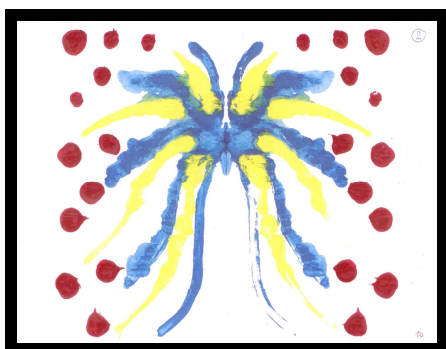
8. obličej, opice, nic



9. pavučina, kormidlo, slunce



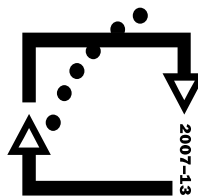
10. pavouk, kytky, motýl



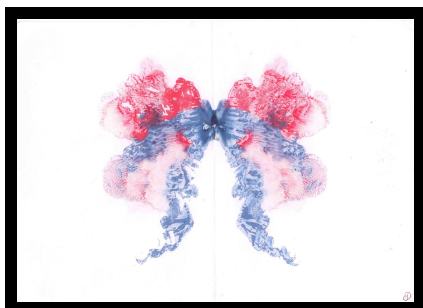
U většiny skvrn respondenti odpovídali velmi podobně, ale vždy jedna konkrétní kategorie převažovala. Obrázek číslo 8. byl výjimkou. Důvodem pro tuto odchylku byl fakt, že si čtyři ze třiceti respondentů nevybavili nic konkrétního a tak jsme se museli spokojit s odpovědí „nevím“. Je nutné říci, že děti spolupráce s námi a hlavně práce se skvrnami bavila. Předloženými obrázky byly zaujaté. Nejvíce se zajímaly o techniku malby a vytváření obrázku.

2.2 Seniori

Pro výzkum bylo vybráno také 30 seniorů ve věku od 65 do 80 let, kteří dostali stejný úkol jako výše zmiňované děti. Podívat se na obrázek a říci, co jim daná skvrna evokuje. V případě seniorů mělo velký vliv na jejich odpověď povolání, které vykonávali v průběhu života. Seniori na rozdíl od dětí měli větší možnost, vzhledem k jejich věku, vycházet ze životních zkušeností, což se také v několika případech projevilo. Častěji se však u nich objevoval strach, že odpoví špatně. Oproti dětem tak potřebovali být neustále ujišťováni, že žádná odpověď není správná ani špatná.

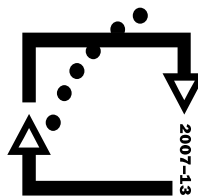


1. mašle, motýl, zadek



2. motýl, milenci, orgány, veverky





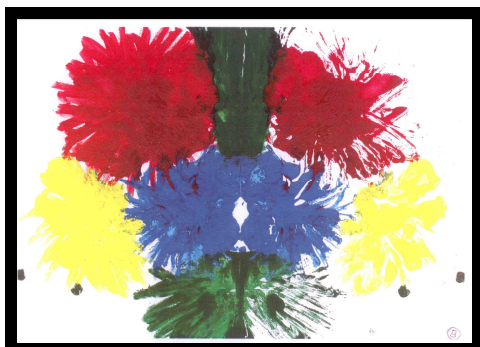
3. orgány, motýl, ptáci



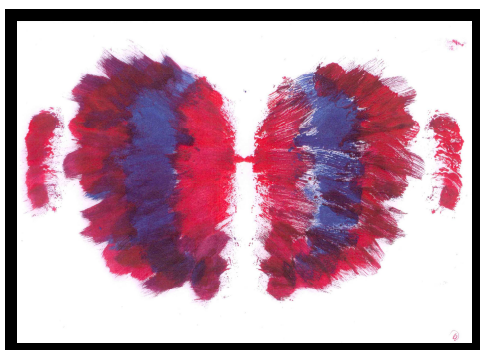
4. ptáci, rostliny, indián



5. kytky



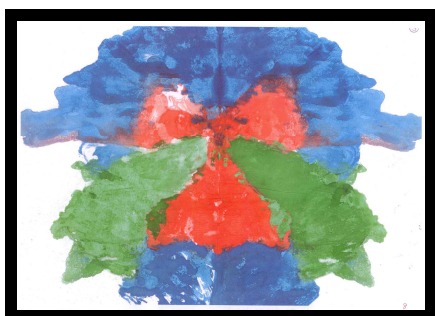
6. motýl, indián, orgány



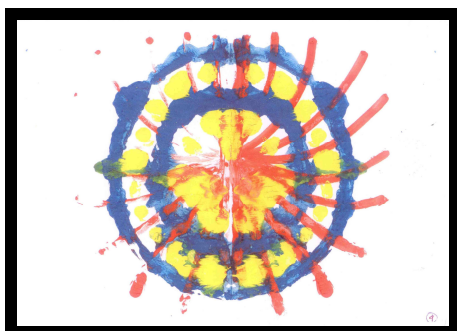
7. hlavy



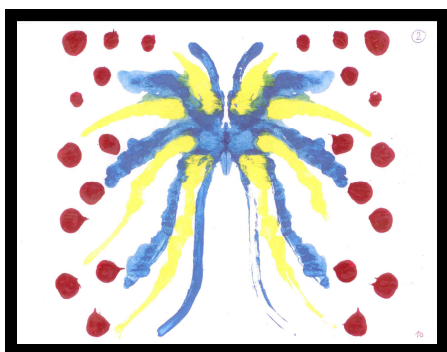
8. maska, zvířata, čepice, sova



9. terč, kolotoč



10. pavouk, brouk, chobotnice



Velmi dobrým příkladem toho, jak senioři vycházeli oproti dětem ze svých životních zkušeností, je obrázek číslo 2. Skupina seniorů v obrázku často viděla milence. U dětí tato odpověď nezazněla ani v jednom případě. Důvodem je pravděpodobně to, že daná věková skupina dětí nemá toto slovo ve svém běžném každodenním slovníku nebo ho znají, avšak nemají ho natolik ukotvené, aby pronikalo do jejich vnímání.

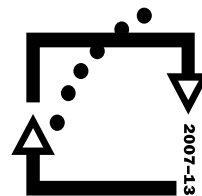
Na začátku každého rozhovoru byl u jednotlivých seniorů zjištěn věk a povolání, kterým se po většinu svého života živil. Jak se ukázalo, právě povolání mělo velmi často vliv na odpovědi respondentů. Jako příklad si můžeme uvést:

Respondent, který po většinu svého života vykonával povolání myslivce viděl na obrázku č. 4 tetřeva a na obrázku č. 8 sovu. Zdravotní sestra zase viděla velmi často lidské orgány. U zahradníků se však jejich povolání projevilo nejvíce. Zahradničení pro tyto respondenty bylo jak jejich celoživotním povoláním, tak jejich velkým koníčkem, kterému se věnují ve většině případů i v současné době, kdy jsou v důchodu. Ve většině obrázků spatřovali květiny (růže, tulipány, astry, jiřiny), motýly a ptáky. Mezi respondenty se však našli i tací, jejichž odpovědi byly velmi jednotvárné. Např. na polovinu obrázků odpověděl jeden respondent 5x, že vidí motýla; jednou bez trupu, jindy pouze jeho křídla.

2.3 Shrnutí

Začneme toto shrnutí porovnáním toho, jaké obrazce a věci, námi předkládané skvrny, vyvolávaly v seniorech a dětech. Pro přehlednost poskytujeme níže uvedenou tabulku, ve které se nachází výčet hlavních kategorií vnímaných našimi respondenty.

ČÍSLO SKVRNY	SKUPINA DĚTÍ	SKUPINA SENIORŮ
1.	mašle	Mašle
2.	motýl	Motýl
3.	orgány	Motýl
4.	ptáci	Ptáci
5.	květiny	Květiny



6.	motýl	Křídla
7.	hlavy	Hlavy
8.	maska	Obličej
9.	terč	Pavučina
10.	pavouk	Pavouk

Jak je z tabulky zřejmé, ve většině případů se kategorie shodují. Domněnku toho, kdo by očekával, že se v kategoriích objeví rozdíly, jež nám dají možnost vyčíst věk respondenta, nemůžeme potvrdit. Pokud se vnímané objekty neshodovaly v hlavní kategorii, byly alespoň druhé nejzmiňovanější. Jedinými, výrazně odlišnými a většinou ovlivněnými odpověďmi se stali, jak je již v předchozích úsecích textu zmíněno, milenci u skvrny číslo 2, a dále trendové gormiti, pozorované dětmi ve skvrně číslo 1. Ani jedna z těchto kategorií však nebyla natolik markantně zastoupena, aby se stala kategorií hlavní. Tudíž ani v těchto dvou případech nevypovídá o výrazné odlišnosti ve vnímání.

Závěr

Po vyhodnocení naší práce a zároveň také kritickém ohodnocení shledáváme, že použití barevných skvrn mohlo ovlivnit vnímání respondentů v tom smyslu, že barvy evokovaly nejen obrazce, jež viděli, ale odrážely se na pozitivním vnímání jednotlivých skvrn. Respondenti se během určování objektů, které jim skvrny připomínají, soustředili převážně na celek než detaily. Zaměření byli také na tvar a barvu skvrn.

Do jisté míry máme pocit, že právě barva naše respondenty mohla částečně ovlivnit. Tím, že na našich skvrnách byly použity ve skvrně pozitivní barvy, výpovědi respondentů byly také především v pozitivním duchu. Na některých skvrnách respondenti viděli především květiny nebo jaro. Ovšem je možné, že pokud by daná skvrna byla vytvořena pomocí tmavých barev, jako je černá či šedá, viděli by respondenti už něco jiného. Z této skutečnosti nám plyne doporučení, ať už pro nás nebo pro další výzkumníky, že by bylo velice zajímavé vytvořit pouze čistě černobílé skvrny a prozkoumat, jak velký vliv na výpovědi, může mít právě barva.



Zpětně si uvědomujeme, že předpoklad minimální možnosti ovlivňování výsledků není zcela jednoznačný. Respondentům jsme totiž neurčili dobu, kdy mohou skvrnu pozorovat a uvědomovat si tak, co v ní vidí. Objevuje se tak pochybnost, že měli dostatek času, aby si uvědomili, že jejich odpověď může být například kontroverzní. Pokud bychom se dále věnovaly tomuto typu výzkumu, následovaly bychom pana Rorschacha v černobílém provedení skvrn a také v ohraničení časového úseku, kdy necháme skvrnu působit na respondentovo vnímání. Domníváme se, že by se za pomoci těchto opatření výsledky staly více objektivní a prokazatelnější.

Přestože do našeho cíle nespádala žádná jiná věková kategorie než děti a senioři, spontánně vyplynulo, že věková kategorie lidí v dospělém věku vnímá téměř všechny, námi vytvořené skvrny, odlišně v porovnání s dětmi a seniory. Pro další zkoumání by jistě bylo zajímavé, zapojit i část populace v zastoupení dospělého vývojového období. Ovšem i tato neplánovaná skutečnost pro nás byla podnětná a to tím způsobem, že potvrdila výsledky, které vyplývají z našeho výzkumu. A to tak, že zvýraznila podobnosti ve vnímání námi vybraných skupin respondentů.

Na základě výzkumných metod, jež jsme užily, shledáváme, že z této práce vyplývá výrazná podobnost ve vnímání vizuálních obrazců u dětí a seniorů.

Seznam literatury:

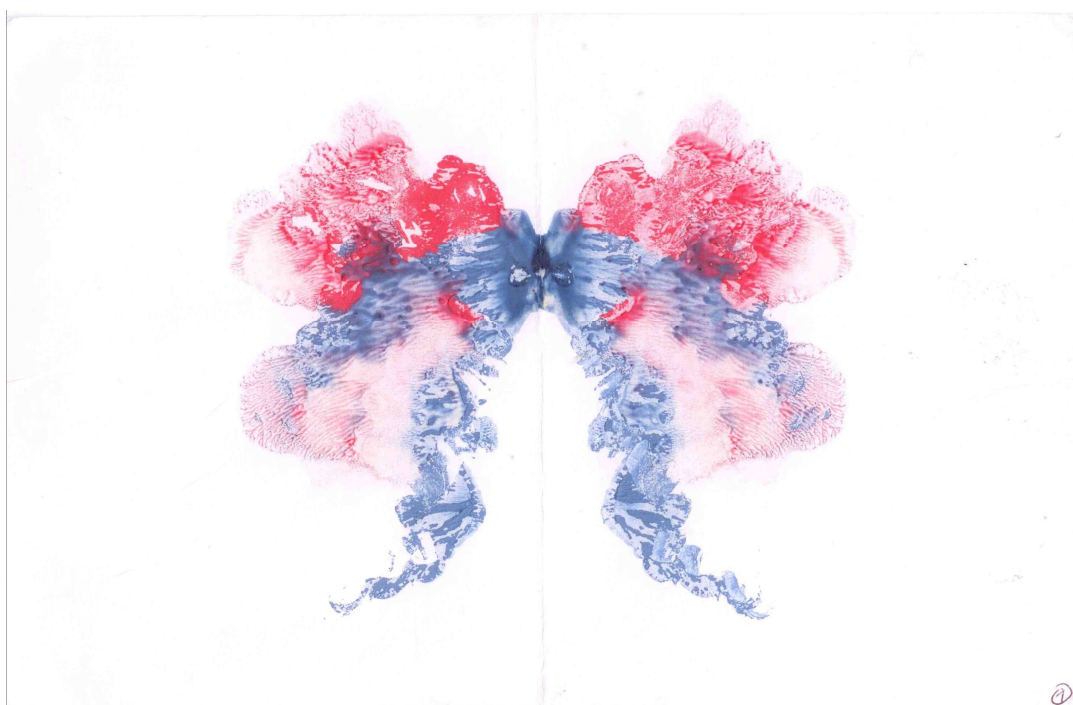
NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997, 437 s. ISBN 8020006257.

Rorschach a projektivní metody: ročenka České společnosti pro Rorschacha a projektivní metody. Brno: MSD, 2006

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, 1999. 522 s. : ISBN 80-7178-308-0.

Příloha P I: skvrny

Skvrna číslo 1



Skvrna číslo 2



Skvrna číslo 3



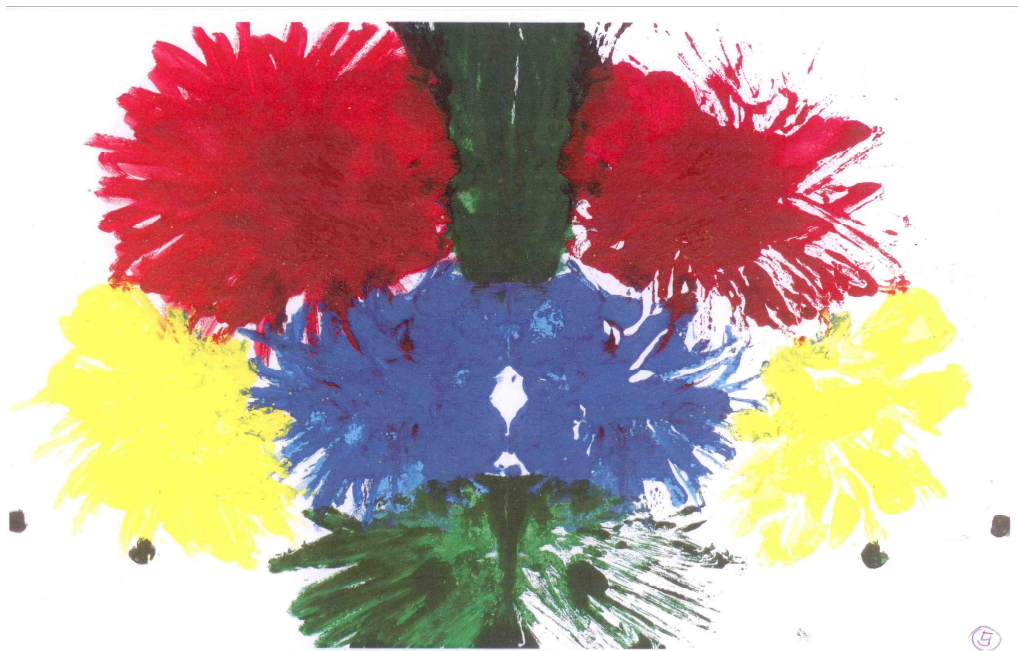
3

Skvrna číslo 4

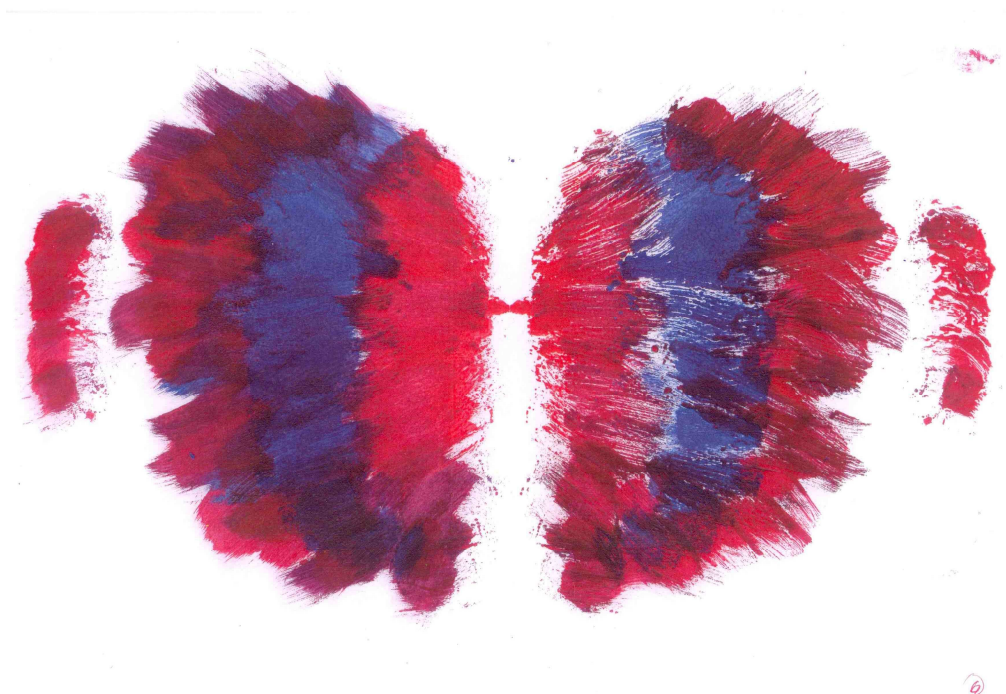


4

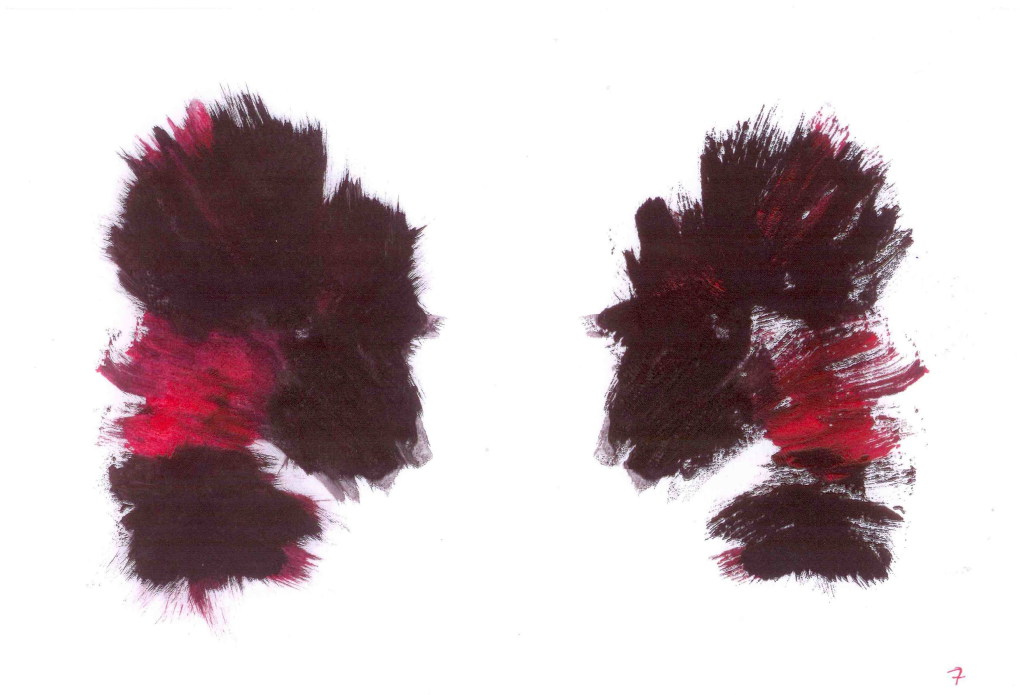
Skvrna číslo 5



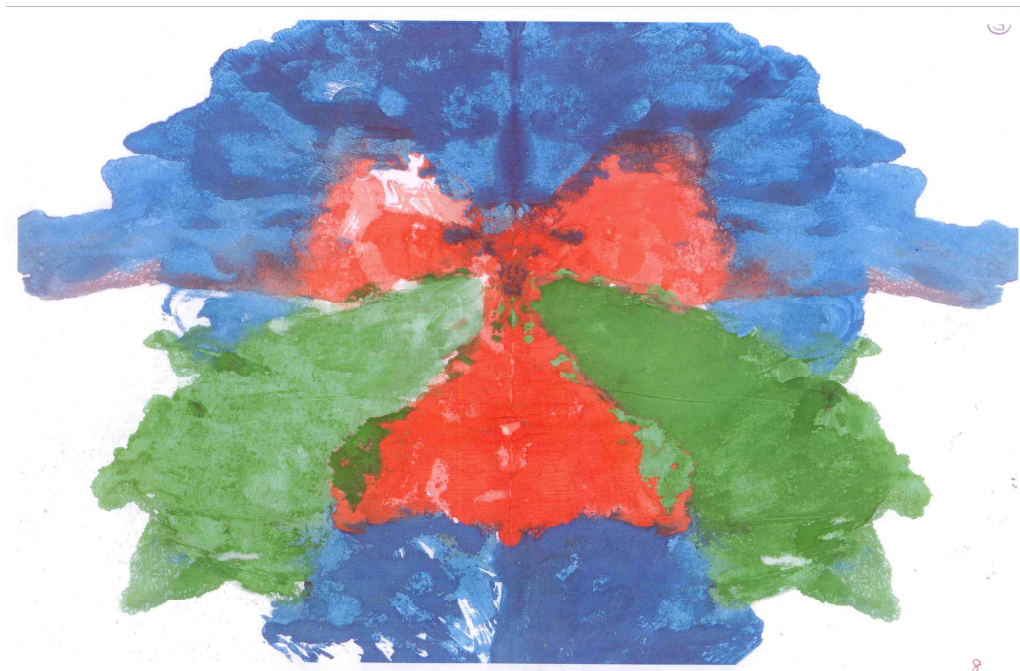
Skvrna číslo 6



Skvrna číslo 7



Skvrna číslo 8

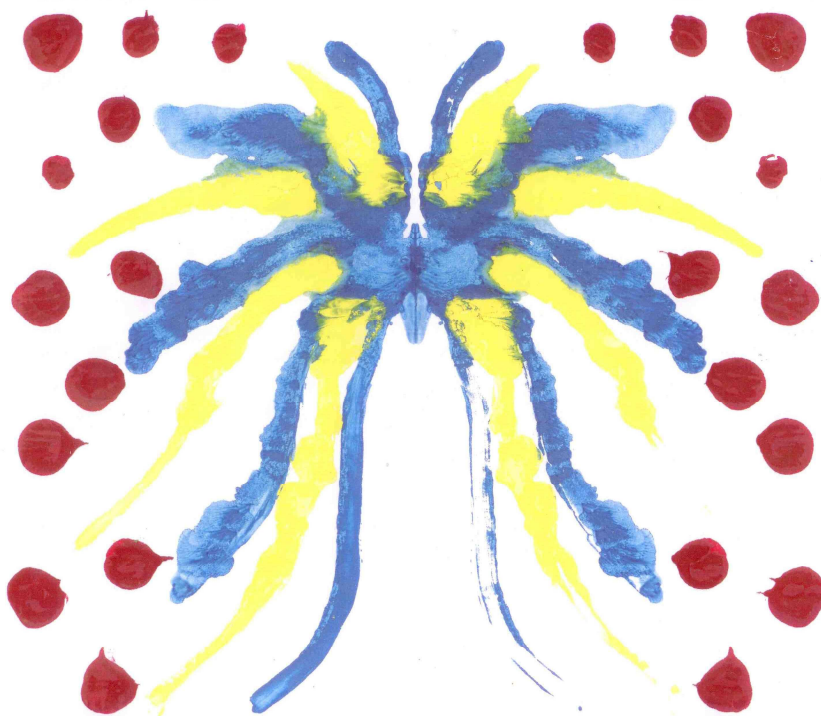


Skvrna číslo 9



9

Skvrna číslo 10



2

10